

NÉPRAJZI

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

Szerkeszti Hála József

A Magyar Néprajzi Társaság 105. közgyűlése (1)

Társaságok, egyesületek, szervezetek (14)

Tudományos rendezvények, konferenciák (16)

Oktatás (55)

Múzeumok, gyűjtemények (60)

Kiállítások (68)

Téka (71)

Évfordulók, megemlékezések, köszöntések (75)

In memoriam (98)

Mindenféle (114)

E számunkat a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum
1993. szeptember 24-én megrendezett jubileumi ünnepségén
készített fényképfelvételekkel illusztráltuk.

Az eseményről folyóiratunk 60. oldalán
olvasható beszámoló.

ISSN 0133—8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság
Felelős kiadó: **ANDRÁSFALVY BERTALAN**
Engedélyszám: III/Szl/426/1980.

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Megrendelhető:
1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Neotipp Nyomdaipari és Kereskedelmi Betéti Társaság
1025 Budapest, Vöröstorony lejtő 5.
Felelős vezető: Dr. Naszályi Gábor

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG 105. KÖZGYŰLÉSE

Budapest, 1993. június 9.

I.

Jegyzőkönyv

ANDRÁSFALVY BERTALAN, a Társaság elnöke nyitotta meg az ülést. A jegyzőkönyv hitelesítésére felkérte OLSVAI IMRÉT és KECSKÉS PÉTERT.

Elsőként az idei társasági kitüntetések átadására került sor. A *Györffy István-émlékérmét* VARGA GYULA, az *Ortutay Gyula-émlékérmét* JUNG KÁROLY, a *Jankó János-díjat* MOHAY TAMÁS, a *Szűcs Sándor Tájékoztató-díjat* MADAR ILONA vette át. A Társaságunk külföldi levelező tagsággal MARGOT SCHINDLERT, külföldi tiszteleti tagsággal pedig ANCA GIURCHESCUt, BJARNE STOKLUNDot, HEDA JASOŇt, MONIM HADDADot tisztelte meg. Díszoklevelet kapott FARAGÓ JÓZSEF, aki 50 éve tagja Társaságunknak. A kitüntetettokról részletes méltatást és értékelést olvasott fel BARNA GÁBOR főtítkár.

A második napirendi pont a főtítkári beszámoló volt. BARNA GÁBOR részletesen beszámolt a Társaság rendezvényeiről, működéséről és eredményeiről, majd felkérte KECSKÉS PÉTERt, Társaságunk pénztárosát, hogy számoljon be az éves gazdálkodásról, bevételeiről és kiadásairól. GYÖRGYI ERZSÉBET a Számvizsgáló Bizottság nevében helyénvalónak ítélte a Társaság gazdálkodását és megadta a felmentést a pénztárosnak.

A közgyűlés mindhárom beszámólót egyhangúlag elfogadta.

A közgyűlést VARGA GYULA előadása zárta le, amelyet *A hajdútelek* címmel tartott meg. Ehhez többen is kiegészítéseket tettek.

ANDRÁSFALVY BERTALAN bezárta az ülést.

K. m. f.

OLSVAI IMRE
jkv. hitelesítő

KECSKÉS PÉTER
jkv. hitelesítő

ANDRÁSFALVY BERTALAN
elnök

MOLNÁR ÁGNES
jkv. vezető

II.

A Társaság kitüntetettjei

VARGA GYULA

VARGA GYULA a Déri Múzeum munkatársa, a debreceni egyetemen végezte tanulmányait. Tudományos kutatói pályáján meghatározó volt történelmi (főleg SZABÓ ISTVÁN mellett), valamint néprajzi iskolázottsága. Érdeklődését elsősorban a néptánc ragadta meg, majd fokról fokra mélyedt el a népi kultúra egyéb régióiban. Kiváló kutató és feldolgozó munkásságával maradandó eredményeket ért el. Könyvei és tanulmányai, amelyekben elsősorban Bihar és a Hajdúság népeletével foglalkozik, maradandó, értékes eredményei szaktudományunknak. Tudományszervezőként számos csoportos kutatást, munkaközösséget irányított Hajdú-Bihar megyei településeken, gondozta, szerkesztette az eredményeket tartalmazó köteteket. Vezetésével a Déri Múzeum Néprajzi Osztálya fontos tudományos műhellyé vált a régióban, és több jelentős szimpóziumot, kiállítást szervezett, rendezett.

VARGA GYULA tudományos tevékenységét muzeológiai, valamint sok évtizedes egyetemi oktatói munkásság egészíti ki. Jelentős szerepe van a néprajzos muzeológusképzésben is.

Szerteágazó, értékes munkásságáért a Magyar Néprajzi Társaság 1993-ban VARGA GYULÁT tüntette ki legrangosabb társasági díjával, a *Györffy István-émlékéremmel*.

JUNG KÁROLY

JUNG KÁROLY egyetemi rendkívüli tanár (Újvidék) több évtizede a jugoszláviai magyar folklórkutatás vezéralakja. Első monográfiája szülőfalujának, Gombosnak szokásvilágáról 1978-ban jelent meg könyv alakjában. Azóta tucatnyi könyvben, számos tanulmányban foglalkozott a magyar néphit, népszokások, népköltészet kérdéseivel. Tanulmányai különösen azért fontosak, mivel a teljes magyar anyagot vetik össze délszláv párhuzamokkal. Jelentős kiadói, szerkesztői, oktatói munkássága is. Kapcsolata a magyar néprajztudomány egészével rendkívül sokrétű és széles körű. A Magyar Néprajzi Társaság keretében is tartott előadásokat, kiadványaiban rendszeresen publikált, 1991-ben közgyűlésünk előadója volt. Tevékeny része volt az ORTUTAY GYULA 80. születésnapja alkalmából a Vajdaságban megjelentetett kiadványok létrehozásában.

Legutóbbi kötete, a *Köznepok, legendák* (Újvidék, 1992) tanulmányainak összessége és kiegészítése. Ezt jutalmazza a Magyar Néprajzi Társaság az 1993. évi *Ortutay Gyula-émlékérem* JUNG KÁROLYnak történő odaítélésével.

MOHAY TAMÁS

MOHAY TAMÁS az ELTE néprajz—szociológia szakán végezte tanulmányait. Ezt követően muzeológusként a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában dolgozott, ahol az önkéntes néprajzi gyűjtőpályázatok ügyeit intézte. Tudományos ösztöndíjat nyert a TMB-től. Ennek keretében készítette el doktori disszertációját, amelyet nemrég — kandidátusi értekezésként — védett meg. Munkáját bírálói nagy elismerésben részesítették. Értekezése, amely az írásos

paraszti gazdasági feljegyzésekről szól (egy ipolynyéki parasztgazdaság fontos forrása), hamarosan könyv formájában, nyomtatásban is napvilágot lát. Érdeklődése kiterjed a legújabb néprajzi elméleti és módszertani kérdésekre is, s ezt jól kamatoztathatja egyetemi oktatómunkájában, mint az ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszékének adjunktusa. Szoros szakmai kapcsolatot ápol, elsősorban az erdélyi kollégákkal.

Tanulmányai szakfolyóiratokban, periodikákban jelennek meg.

A fentiek alapján az 1993. évi *Jankó János-díjjal* a Magyar Néprajzi Társaság MOHAY TAMÁSt tünteti ki.

MADAR ILONA

SZÜCS SÁNDOR végakaratóban örökösevé a Magyar Néprajzi Társaságot tette meg, s munkáinak jogdíjából alapítványt, ill. *Tájkutató-díjat* hozott létre. E díjjal a Három föld kutatásában kimagasló eredményt elért munkásságot jutalmazza és ismeri el a Magyar Néprajzi Társaság.

MADAR ILONÁnak a közelmúltban jelent meg Sárrétudvari népéletét feldolgozó terjedelmes monográfiája. A munka nem csak kimagaslóan értékes néprajzi tanulmánygyűjtemény — külön is figyelemre méltó illusztrációs anyaggal —, hanem a szülőföld szeretetének is nagyon szép példája.

MADAR ILONA tanulmányok sorát publikálta a Sárrétről, szülőfalujáról, s ezeknek témái átfogják a paraszti élet széles területeit a gazdálkodástól a hiedelemig.

A Sárréten végzett eddigi tevékenységéért, Sárrétudvariról szóló monográfiájáért a Magyar Néprajzi Társaság a *Tájkutató-díjjal*, és első ízben a SZÜCS SÁNDORT ábrázoló emléklappal MADAR ILONÁt tünteti ki.

MARGOT SCHINDLER

MARGOT SCHINDLER az Österreichisches Museum für Volkskunde vezető munkatársa, a Volkskunde in Österreich c. hírlap szerkesztője.

Az Österreichisches Museum für Volkskunde kiterjedt kapcsolatokat tart fenn magyar múzeumokkal. MARGOT SCHINDLER ennek keretében vendégkiállítást rendezett a Néprajzi Múzeumban és vidéki múzeumainkban is. Részt vett magyar kiállítások és kutatók ausztriai fogadásában. Aktív résztvevője a közös magyar—osztrák tudományos rendezvényeknek. Reméljük, hogy a következő években a megerősödő magyar—osztrák néprajzi kapcsolatok MARGOT SCHINDLERnek további lehetőséget kínálnak a magyar néprajzzal való együttműködés terén.

A fentiek alapján a Magyar Néprajzi Társaság MARGOT SCHINDLERt külföldi levelező tagjává választotta.

ANCA GIURCHESCU

ANCA GIURCHESCU a román néptánc kutatás kiváló egyénisége, elmélyült elméleti felkészültségű és széles tereptapasztalatokkal rendelkező kutató. Fő kutatási területe Erdély (főleg a Küküllő mente és a Bánát), valamint a jugoszláviai vlach diaszpórák táncha-

gyománya. Tagja volt az IFMC Táncterminológiai Bizottságának, amely az 1960-as években javaslatot dolgozott ki az európai néptáncok strukturális elemzésének módszereire. Az 1970-es évek eleje óta jelennek meg tanulmányai a néptánc szemiotikai szempontú elemzésének módszeréről. Két év óta az ICTM Tánckutató Csoportjában a terepmunka módszertanával foglalkozó szakcsoport vezetője. 10 éve a koppenhágai egyetem Kelet-Európával foglalkozó intézetének munkatársa. Amint lehetősége nyílt, visszatért a kelet-európai terepre, s folytatta kutatótémáit. Két év óta a Román Tudományos Akadémia Folklor Intézete és az MTA Zene-tudományi Intézete közötti együttműködés legaktívabb munkása. Több amerikai és nyugat-európai egyetem gyakori vendégelőadója.

A fentiek alapján a Magyar Néprajzi Társaság ANCA GIURCHESCUt külföldi tiszteleti tagjává választotta.

BJARNE STOKLUND

BJARNE STOKLUND professzor az Európa Ethnológia Tanszék vezetője a koppenhágai egyetemen. Hosszabb ideig vezette a központi szabadtéri néprajzi múzeumot (1958—1971), több mint 20 éve foglalta el egyetemi katedráját (1971—). Az *Ethnologia Europea* c. folyóirat szerkesztőjeként és az *Ethnologia Scandinavica* társszerkesztőjeként is fontos szerepet tölt be szakunk életében. Számos könyve, cikke foglalkozik az európai ethnológiai elméletével, módszerével, történetével. Tagja a Dán Tudományos Akadémiának. Többször járt Magyarországon, számos kollégánkkal ápol meleg szakmai, baráti kapcsolatokat.

A fentiek alapján a Magyar Néprajzi Társaság BJARNE STOKLUNDot külföldi tiszteleti tagjai közé választotta.

HEDA JASON

HEDA JASON professzorasszony Jeruzsálemben az Israel Ethnographic Society vezetője, a modern folklorisztika világszerte egyik legismertebb képviselője, ám a hagyományos folklorisztika (gyűjtés, katalogizálás, tipologizálás, műfaji analízis stb.) kérdéseinek is kiváló képviselője. A magyar kutatókkal kapcsolata évtizedes és rendkívül szívélyes. Többször járt Budapesten, előadásokat tartott. Kapcsolata a magyar néprajztudománnyal jó.

A fentiek alapján a Magyar Néprajzi Társaság HEDA JASONT külföldi tiszteleti taggá választotta.

MONIM HADDAD

MONIM HADDAD (el-Boqaia-Pequin) a Holy Land nemzetközi folklórtársaság főtíkára, az izraeli arab folklorisztika és néprajzkutatás központi képviselője. Több éve alakított ki kapcsolatokat magyar kollégáival, ezt az 1989-es Folk Narrative Kongresszuson, majd a közelmúltban rendezett názareti nemzetközi folklorisztikai kongresszus alkalmával fejlesztette tovább. Magyar kollégáival tervekkel dolgozott ki a további együttműködésre vonatkozóan is.

A fentiek alapján a Magyar Néprajzi Társaság MONIM HADDADot külföldi tiszteleti taggá választotta.

III.

Barna Gábor: Főtitkári jelentés

Tisztelt Közgyűlés!
Hölgyeim és Uraim!

Társaságunk éves programjában a közgyűlés mindig kiemelkedő esemény. Nem csak azért, mert a társasági kitüntetések átadása ünnepélyessé teszi, hanem főleg azért, mert Társaságunk egész tagsága számára teremt találkozási alkalmat, mert évente egy alkalommal legalább az elvégzett munka felmérésére és értékelésére ösztönöz. A kitüntetések is ennek fényében és tükrében alakulnak, egy-egy év vagy pár éves időszak legsikeresebb munkásságát igyekeznek honorálni, valamelyik társasági kitüntetéssel elismerni. E számvetésnek egyik formája a főtitkári beszámoló is, amely nem csak egyszerű számbavétele az eseményeknek, hanem értékelő számvetés is egyúttal, a jövőre készülés egyik állomása: mit lehetett volna jobban, hatékonyabban vagy csak egyszerűen másként csinálni — ez pedig már a folyamatban lévő ügyeink, vagy a még ezután formálódó terveink jobbátételét is elősegítheti. Számvetés arról, hogyan felelt meg a Társaságunk és annak vezetősége — amely második évét tudja immár maga mögött — az alapszabályunkban lefektetett célkitűzéseknek.

Szomorú kötelességünk ilyenkor megemlékezni Társaságunk elhunyt tagjairól. Minden tagtársunk halála nagy veszteség nem csak a szűkebb családnak, hanem a Néprajzi Társaság nagyobb közösségének, és szaktudományunk egészének is. Különösen akkor, ha nagy reményekre jogosító fiatal életpálya szakad meg. Fiatalon kellett elbúcsúznunk SZTRINKÓ ISTVÁN kollegánktól, a kecskeméti Katona József Múzeum munkatársától. Az eltelt egy év során búcsút vettünk Társaságunk egyik legidősebb tagjától, VOLLY ISTVÁNTól is. Közgyűlésünkön kegyelettel emlékezünk rájuk.

Beszámolómnak örömtelibb része, hogy tagtársaink szakmai elismeréséről, kitüntetéseiről is szólhatok. Fontosnak tartom ezt megemlíteni, mégha más szakmai vagy társadalmi, állami elismerésről van is szó, hiszen mindezek növelik Társaságunk presztízsét. Különösen fontosnak tartom, hogy ebben az évben a Magyar Néprajzi Társaság két tagja is részesült a legmagasabb tudományos kitüntetésben: JAGAMAS JÁNOS kolozsvári tiszteleti tagunk és HOFER TAMÁS tagtársunk *Széchenyi-díjat* kapott. E helyről is gratulálunk nekik, s külön is köszöntjük JAGAMAS JÁNOS tanár urat, aki június 8-án, azaz tegnap ünnepelte 80. születésnapját. Jó egészséget és töretlen munkakedvet kívánunk neki, nekik! Ugyanúgy örülünk SÁNDOR ISTVÁN és NÉMETHY ENDRE magas állami kitüntetésének, s gratulálunk BELLON TIBOR *Móra Ferenc emlékérméhez*, LACKOVITS EMŐKE *Gizella-díjához*, s ERDÉLYI ZSUZSANNA *Stephanus-díjához*. Mindegyik mögött a szakmai elismerés, és a szakemberként vállalt közéleti szerep megbecsülése rejlik.

Társaságunk életének legfontosabb kereteit és eseményeit a szakosztályok és felolvasó üléseik, valamint a plenáris ülések jelentik. E tekintetben akkor is gazdag évet tudhatunk magunk mögött, ha e rendezvények mögött változó szakosztályi aktivitás és nagyon szélsőségesen változó érdeklődés húzódik meg. Végigtekintve a rendezvény-naptáron, azt látom, hogy nagyobb érdeklődés övezte az egész napos vagy több napos, gyakran interdiszciplináris programokat. Úgy gondolom, hogy — a szakosztályi keretek fenntartása mellett — a jövőben is azoknak a rendezvényeknek lesz nagyobb sikere, amelyek nem a szakosztályi keretekhez, hanem egy-egy problémakör feldolgozásához kapcsolódnak. Azaz érdemes a szakosztályi kereteken túlnövő téma alapján szerveződő munkacsoportokban és általuk lebonyolított programokban gondolkodni. Sajnos, vidéki szakosztályi rendezvény nem volt az elmúlt év során.

Az 1992 júniusa és 1993 júniusa közötti fontosabb társasági rendezvényeink:

1992. július, Nagykőrös. A IV. Néprajzi Szeminárium a mezővárosi kultúra és társadalom kutatásáról a határon túli magyar néprajzkutatók és önkéntes gyűjtők részére. Sikeres lebonyolításáért NOVÁK LÁSZLÓnak és munkatársainak is köszönettel tartozunk. Ez Társaságunk legnagyobb volumenű rendezvénye.

1992. július 10—11-én a Nemzetiségi Szakosztály és a Grizhipe Cigány Néprajzi és Nyelvművelő Egyesület ERDŐS KAMILL- emlékülést tartott.

1992. augusztus 24—31. A 4. Finn—Magyar Néprajzi Szimpózium a Néprajzi Kutatóintézetrel közösen a migráció hatása a népi kultúrára és a városi néprajzi kutatások témakörében, finn, észt és magyar előadókkal. KODOLÁNYI JÁNOS és SZARVAS ZSUZSA szervezésében. Köszönet érte még a veszprémi múzeumnak is.

1992. szeptember. „Szentemberek”, a vallásos élet szervező egyéniségei és jeles alakjai c. konferencia az MTA NKI és a szegedi Néprajzi Tanszék szervezésében, sok határon túli magyar előadóval.

1992. szeptember 23. Plenáris ülés, BJARNE STOKLUND prof. (Koppenhága) előadása: *A világhiállítások és a XIX. század végének új múzeumi koncepciója* címmel.

1992. október 8. Plenáris ülés. KONRAD KÖSTLIN prof. (Tübingen): *A néprajzi látásmód, A kultúra etnikussá tétele a XIX. század fordulóján* címmel.

1992. november 16. *Ahol az utak véget érnek*, a varsági munkaközösség kutatási beszámolója, közösen a kecskeméti Katona József Múzeummal, BÁRTH JÁNOS szervezésében.

1992. december 9. Plenáris ülés. CHRISTINE BURCKHART SEEBASS profesz-szorasszony (Basel) előadása: *Folklor és történet egymással szemben, a „posztmodern” egy svájci változata* címmel.

1993. március 16—20. I. Nemzetközi Cigány Néprajzi, Történeti, Nyelvészeti és Kulturális Konferencia a Nemzetiségi Szakosztály közreműködésével.

1993. március 26. JANKÓ JÁNOS születésének 125. évfordulója: koszorúzás a temetőben, emlékülés és kiállításnyitás (közösen a Néprajzi Múzeummal), KODOLÁNYI JÁNOSnak, Társaságunk alelnökének szervezésében.

1993. május 7—9., Veszprém. A Magyar Néprajzkutatók III. Találkozója (közös a Laczkó Dezső Múzeummal), sikeres megrendezését LACKOVITS EMŐKÉnek is köszönjük.

Szakosztályaink közül legaktívabb a Film-, Fotó- és Fényképészeti Szakosztály volt 5 felolvasóülésével. A Társadalomnéprajzi Szakosztály és az Önkéntes Gyűjtő Szakosztály 2 rendezvényt, az Anyagi Kultúra Szakosztály 3 rendezvényt tartott. Egy-egy összejövedele volt az Ethnológiai Szakosztálynak és az Ethnographica Pannonica Szakosztálynak. Három felolvasóülést szervezett a Folklór Szakosztály. Az őszi ülésen megemlékeztek DIÓSZEGI VILMOS halála 20. évfordulójáról, az idei tavaszi összejövetelük pedig — a Néprajzi Kutatóintézettel közösen rendezett *Extázis—Álom—Látomás* konferencia — valószínűleg az elmúlt időszaknak egyik legsikeresebb néprajzi rendezvénye volt. A Nemzetiségi Szakosztály a békéscsabai konferencia előkészítése érdekében több munkaülést szervezett.

A választmányi üléseken kollegáink gyakran számoltak be olyan rendezvényekről, amelyeken a Néprajzi Társaság rendezőként nem vett részt. Ezekről természetesen itt nem kell beszámolnom. A nem társasági programok közül néhány olyan rendezvényre azonban mégis szeretnék utalni, amelyeket Társaságunk fokozott figyelemmel kísért. Az egyik a Fiatal Néprajzkutatók II. Konferenciája volt Aggteleken, a másik pedig a Magyar Néprajzszakos Egyetemi Hallgatók Egyesületének megalakulása és ígéretesen kibontakozó programja. Mindkettőt nagyon fontosnak tartjuk, s lehetőségeink, az igények, szükséglet szerint támogatni is fogjuk. Harmadikként pedig hadd utaljak arra a még kihasználatlanul hagyott lehetőségre, amely a néprajznak az oktatás különböző szintjein történő alkalmazását jelenti. Alakuló közoktatásunkban az alkalom feladat és lehetőség is.

Az elmúlt évben lehetőségünk volt néhány kiadvány megjelentetésére. Bár több éves késéssel, de 1992-ben, MÓRICZ ZSIGMOND halálának 50. évfordulójára megjelent az író szatmári népköltési gyűjtését tartalmazó kötet KATONA IMRE gondozásában, a VOIGT VILMOS által szerkesztett *Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatban. A kiadást a Kulturális és Történelmi Emlékeink Feltárása és Kiadása főirány támogatása mellett miniszter úr anyagi segítsége tette lehetővé. Az elmúlt év terméke a SCHWARTZ ELEMÉR centenáriumi tanulmánykötet, a Nemzetiségi Szakosztály munkájának eredménye. A kecskeméti múzeummal közös kiadásban jelentettük meg SZILÁGYI MIKLÓS utószavával BELLOSICS BÁLINT gyűjtési útmutatóját (szerk.: HÁLA JÓZSEF), valamint a Fekete Sas Kiadóval együtt SZÜCS SÁNDOR *A régi Sárret világa* című könyvét. Az együttműködés e kiadóval remélhetőleg továbbra is megmarad, várhatóan a finn—magyar konferencia anyagának közös kiadásával. További kéziratok vannak sajtó alatt: MAKKAI ENDRE—NAGY ÖDÖN *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez* c., 1939-ben először megjelent könyvének második, bővített kiadása a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatban; az Országos Közoktatási Intézettel közös kiadásban KÓS KÁROLY könyve, a *Néprajzi képeskönyv Erdélyből*; s hosszú vajúdás és már teljesen reménytelennek látszó tárgyalássorozat után örömmel jelenthetem, hogy Társaságunk nemzeti-

ségi kiadványsorozatainak újabb köteteihez az elmúlt napokban megkaptuk a minisztérium anyagi hozzájárulását, így nyomdába adhatjuk a már megszerkesztett kéziratokat. A szlovák, a német, a román és az (utoljára közös) délszláv kötet mellett ötödik sorozatként indíthatjuk útjára a cigány néprajzi tanulmányokat.

Más kiadványokat pedig, anyagi lehetőségeinkhez képest igyekeztünk támogatni. Így MADAR ILONA Sárrétudvari népéletét bemutató monográfiáját, a Börzsönyvidék néprajzát feldolgozó tanulmánykötetét, a Tiszaszeg földrajzi neveinek publikálását, a Fiatal Néprajzkutatók I. Konferenciájának és FÉL EDIT válogatott tanulmányainak nyomdai előkészítését.

Természetesen legfontosabb szakfolyóiratunknak, az *Ethnographiának* a helyzete. Ennek kiadása az elmúlt évben a Társaság saját hatáskörébe került. Reményeink, s a szerkesztő, LUKÁCS LÁSZLÓ reményei szerint a részint az Akadémiai Kiadó nehézsége miatt keletkezett lemaradást hamarosan be lehet hozni. A terjesztés azonban továbbra is a Magyar Postán keresztül történik. Sajnos, Társaságunk másik folyóirata, a *Néprajzi Hírek* is tetemes késésben van. Még nem kaptuk kézhez az 1992—1993-as számait.

A Magyar Néprajzi Társaság — más intézményekkel közösen — igyekszik ápolni elhunyt kollegáink, az elődök emlékét. A DIÓSZEGI VILMOS- és JANKÓ JÁNOS- emlékülés mellett az elmúlt nyáron a Grizhipe Cigány Tudományos és Művészeti Társasággal együtt megkoszorúztuk Gyulán ERDŐS KAMILL sírját, ez év májusában pedig koszorút helyeztünk el BÁLINT SÁNDORNak a Szegedi Pantheonban felállított szobránál.

Ezt a sokrétű, szerteágazó, s úgy látszik mindinkább bővülő tevékenységet a Társaság Titkársága fogta össze a választott tisztségviselők közreműködésével, de mindezek előtt KECSKÉSNÉ BUDAI ERIKA, illetőleg, miután ő szülési szabadságra ment, 1992 szeptemberétől MOLNÁR ÁGNES munkája révén. A titkársági adminisztrációs munka megkönnyítésére, ésszerűsítésére irodai műszerek beszerzésével törekedtünk. A tavalyi év elején az MTA segítségével vásárolt számítógép mellé ebben az évben xeroxgépet, a közelmúltban pedig telefaxot és üzenetrögzítőt vásároltunk. Műszerezettségünk fejlesztése segítheti az adminisztrációnkban fellelhető zökkenők kiküszöbölését, s megadhatja a hazai és külföldi intézményekkel fenntartott kapcsolataink technikai hátterét.

E kapcsolatok pedig — már a rendezvényi programok áttekintésénél is láthattuk — nagyon szerteágazóak, sokrétűek. Hazai szaktudományi intézményekkel jók a kapcsolataink. Természetesen jók a Néprajzi Múzeummal, amely nem csak irodánknak, hanem rendezvényeinknek is helyet ad. Viszonzásul a Társaság a múzeumi Könyvtár és az Ethnológiai Adattár fejlesztéséhez tud hozzájárulni, s támogatja az önkéntes néprajzi és nyelvjárásgyűjtő pályázatokat. Több közös rendezvényünk volt az akadémia Néprajzi Kutatóintézetével (*Szeptember, Extázis—Álom—Látomás* konferencia), s egyetemi tanszékekkel (ELTE Tárgyi Néprajzi, ill. Folklore Tanszéke, a szegedi egyetem Néprajzi Tanszéke).

A külföldi testvértársaságaink közül természetesen legelőnyösebbek kapcsolataink a szomszédos országok magyar néprajzi társaságaival. S napjainkra ez már nem csak egy egyoldalú — támogatási — viszonyt jelent, hanem alakuló együttműködést, közös rendezvények szervezését. E társaságok szakmailag és anyagilag is egyre jobban megerősödnek, s kiadványokat jelentetnek meg. A Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaságnak már több könyve megjelent, s nemrég Budapesten is bemutatta évkönyvét a Kriza János Néprajzi Társaság.

Egyéb külkapcsolataink már nem alakulnak ennyire biztatóan. Két évvel ezelőtt tudatos kapcsolatfelvételre került sor a legtöbb környező ország néprajzi társaságával. Bizonyos laza szálak szövődtek a szlovák, a szlovén, az osztrák és a német társaságokkal, s a békéscsabai nemzetközi nemzetiségkutató konferencia előkészületei kapcsán külön is a SIEF-fel, amely a napokban küldte szét jövő évi bécsi konferenciájának I. körlevelét. Reméljük, hogy az őszi rendezvény, amelyre már most több, mint 120 előadó jelentkezett, elősegíti nemzetközi kapcsolataink kiépítését és megerősítését.

Kapcsolatépítési tevékenységünkhöz nagymértékben hozzátartozik, hogy célkitűzéseinket anyagilag támogató intézményekkel együttműködünk. Igyekszünk e szponzori kört minél szélesebbre tágítani, növelni. Működik is e kapcsolat, időszakonként és rendezvényenként szemszögünkből eltérő sikerrel. Igyekszünk nem csak pontosan elszámolni a támogatási pénzekkel, hanem céljaink fontosságáról is szeretnénk meggyőzni az alapítványokat, más intézményeket.

S e témakör már átvezet bennünket Társaságunk pénzügyi helyzetéhez, gazdálkodásához, amelyről a pénztáros részletesebben is tájékoztatót ad. Én csak a főbb mutatókat, a fontosabb bevételi forrásainkat, s kiadásokat szeretném röviden megemlíteni. Pénzügyi nyilvántartásunk vezetéséért — amelyet a pár nappal ezelőtti TB-ellenőrzés az 1991—1993. évekre vonatkozóan rendben talált — BUDAI ERIKA és MOLNÁR ÁGNES mellett főleg KÁLMÁNCZY SÁNDORNÉnak tartozunk köszönettel.

A Magyar Tudományos Akadémia továbbra is támogatja a tudományos társaságokat, közöttük a Magyar Néprajzi Társaságot is. Örömmel jelenthetem, hogy eddigi 459 ezer forint évi támogatásunkat az elmúlt hetekben az MTA végleges jelleggel 80 ezer forinttal megemelte, s az összeget már át is utalta számlánkra. Sajnos, ez az összeg még mindig nem elég gond nélküli működésünkhöz, hiszen jószerivel csak az egyetlen társasági alkalmazottunk bérét és TB-járulékát fedezi. Szükséges tehát, hogy feladataink megvalósításához más forrásokból is pénzt kapjunk. Legnagyobb arányú a Művelődési és Közköztartási Minisztérium segítsége, hiszen tevékenységünk is — az MTA mellett — a művelődési tárca feladataihoz kapcsolódik mind a kutatás, mind az ismeretterjesztés, oktatás révén. A minisztériumi támogatás is főleg bizonyos célpályázatokon való — nem mindig — eredményes szereplés révén érkezik hozzánk. Különösen fontos volt ezen kívül miniszter úrnak egyes kiadványainkhoz (MÓRICZ, KÓS KÁROLY) nyújtott anyagi támogatása.

Az önkormányzatoktól (megyei közgyűlések, városok) az elmúlt évben sokkal kevesebb támogatást kaptunk, mint azt megelőzően. Támogatásra ott számíthatunk, ahol

közös rendezvényeink voltak vagy lesznek. Az önkormányzatok közül külön ki kell emelnem Esztergom—Komárom Megye Közgyűlését, amely a júliusi esztergomi V. Néprajzi Szeminárium megrendezéséhez mint társrendező 300 ezer forinttal járult hozzá.

Ilyen támogatásokból tevődik össze az a több mint 8 millió forintnyi bevételünk, amely célfeladataink megvalósítását lehetővé teszi. (Ez a pénzforgalmunk megkésztetését, megháromszorozódását jelzi mind a bevételek, mind a kiadások esetében.) Tudatosan törekszünk arra, hogy megfelelő pénzgazdálkodással, tartósabb, de kifizetődő lekötésekkel, letéti jegyek vásárlásával társasági tőkénket gyarapítsuk. Bevételeinknek csupán töredék részét jelentik a tagdíjak, amelyek más tudományos társaságokhoz képest nagyon alacsonyak. Bár a tagdíjfizetési morállal alapvető gondok talán nincsenek — bár a tavalyi 75 ezer forinthez képest az idén csak 42 ezer forint érkezett be —, sokkal nagyobb problémát okoz nyilvántartásunk naprakész vezetése. Tagnyilvántartó kartonjaink szerint a Magyar Néprajzi Társaság taglétszáma túllépte az 1200 főt. Külön öröm, hogy új tagjaink között sok a fiatal, egyetemista. Tavaly — SZARVAS ZSUZSA titkár vezetésével és szervezésében — megkíséreltük nyilvántartásunkat számítógépre vinni. Sajnos, a kiküldött 1200 kérdőívből tagtársaink még a felét sem küldték vissza, kétszeri újabb sürgetés, kérés ellenére sem. Így természetesen továbbra is nehézkes maradt az adminisztráció, s ezt különösen a szakosztályi, társasági programok postázásánál érzik sokan. Javulást azonban csak a nagyobb tagsági fegyelem, jelen esetben a kérdőívek pontos visszaküldése és számítógépre vitele után várhatunk.

A fentiekből, úgy gondolom, kitűnik, hogy Társaságunk Titkársága a napi ügyek intézésében nagyon lekötött, túlterhelt. A szervezési kérdésekben, a társasági ügyek intézésében — alapszabályunknak megfelelően — legnagyobb szerepe a Választmány-nak van, amely az előző közgyűlés óta négy ízben ülésezett: 1992. szeptember 9-én, 1992. december 16-án, 1993. február 24-én és 1993. április 14-én. A választmányi tagok, de minden tagtársunk aktív közreműködésére ügyeink intézésében nagy szükségünk van, hiszen máris szerveződnek szemináriumok, kutatások, konferenciák, új kiadványok, s valószínűleg mind hangsúlyosabban az 1996 évi rendezvények előkészületei. Ez utóbbiaknál Társaságunk a határon túli kollégák bevonására készül és egyfajta információáramoltató szerepet kíván betölteni. Ezért ez év szeptemberére megbeszélést hív össze, amely a koordináló bizottságot megválasztja. Bizom benne, hogy ezekről (és más rendezvényekről), remélhetőleg sikeres teljesítésükről, megvalósulásukról a jövő évi közgyűlésen adhatok számot.

Tisztelt Közgyűlés! Kérem, hogy beszámolómat, amely szerteágazó társasági tevékenységünkről csupán vázlatos áttekintést adott, fogadja el!

BARNA GÁBOR
főtítkár

IV.

Pénztárosi jelentés a Magyar Néprajzi Társaság 105. Közgyűlésének az 1992. május 27. és 1993. június 9. közötti gazdálkodásról

Bevételek

Akadémiai támogatás	459.000,- Ft
Maradvány az 1991. évről	
Készpénzben	1.066.474,- Ft
Értékpapírban	900.000,- Ft
Tagdíjbevételek	42.000,- Ft
Kiadványokból bevétel	147.000,- Ft
IV. Néprajzi Szeminárium (külső támogatóktól)	575.000,- Ft
Szentemberek konferencia (külső támogatóktól)	115.000,- Ft
IV. Finn—Magyar Konferencia (külső támogatóktól)	251.000,- Ft
A Magyar Néprajzkutatók III. Konferenciája (külső támogatóktól)	67.000,- Ft
Szűcs Sándor A régi Sárrét világa c. kötet kiadása (a Fekete Sas Kiadóval közösen)	191.000,- Ft
A Duna menti népek hagyományos műveltsége c. kötet kiadása (az MKM-el közösen)	824.740,- Ft
Móricz Zsigmond Szatmári gyűjtés c. kötet kiadása (a Könyvalapítvány támogatásával)	
Komjáthy—Schwartz-kötet (MKM, Magyarországi Németek Szövetsége)	200.000,- Ft
Bellosics Bálint Útmutató c. művének kiadása (a kecskeméti múzeummal közösen)	20.000,- Ft
Bevétel a Szerzői Jogvédő Hivatalon keresztül a művelődési miniszter keretéből a Móricz- és Kós-könyvre	700.000,- Ft
Az Ethnographia kiadására támogatás az Akadémiától és az MKM-től	1.208.000,- Ft 400.000,- Ft
Későbbi rendezvényeinkre befolyt támogatás	330.000,- Ft
Akadémiai póttámogatás	80.000,- Ft
Lábadi Károly támogatása alapítványok segítségével	700.000,- Ft
Összesen	8.276.214,- Ft

Kiadások

IV. Néprajzi Szeminárium	355.945,- Ft
Szentemberek konferencia	75.000,- Ft
IV. Finn—Magyar Konferencia	131.000,- Ft
Magyar Néprajzkutatók III. Konferenciája	52.772,- Ft
Látomás—Extázis konferencia támogatása	10.000,- Ft
Nemzetközi cigány konferencia támogatása	10.000,- Ft
Szűcs Sándor-kötet kiadása	131.000,- Ft
Móricz Zsigmond-kötet kiadása	420.000,- Ft
A Duna menti népek ... c. kötet kiadása	824.740,- Ft
Komjáthy—Schwartz-kötet kiadása	200.000,- Ft
Bellosics Bálint-kötet kiadása	30.000,- Ft
Madar Ilona sárrétudvari-kötetének támogatása	20.000,- Ft
Bórsönyvidék-kötet támogatása	15.000,- Ft
Tiszazugi helynév-kötet támogatása	20.000,- Ft
Csehszlovákiai Magyar Kultúráért Alapítványnak támogatás	10.000,- Ft
Néprajzi Múzeumnak az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat támogatására (+5.000,- Ft értékű könyvajándék)	30.000,- Ft
Néprajzi Hírek munkálataira	24.450,- Ft
Anyagvásárlás	13.737,- Ft
Munkabér, tiszteletdíj	423.566,- Ft
TB, adó	110.759,- Ft
Eszközbeszerzés	407.855,- Ft
Lábadi Károly számára alapítványi támogatásból	630.000,- Ft
Fénymásoltatás	37.000,- Ft
Postaköltség	60.000,- Ft
Nyomdaköltség (levélpapír, boríték)	14.000,- Ft
Számítógép- és xeroxkellékek	10.000,- Ft
Makkai—Nagy-kötet előkészületei	30.000,- Ft
Ethnographia honoráriumok	15.000,- Ft
Összesen	4.127.824,-Ft

Budapest, 1993. június 9.

KECSKÉS PÉTER
pénztáros

V.

A Számvizsgáló Bizottság jelentése a Magyar Néprajzi Társaság 105. Közgyűlésének

Alulírottak, mint a Magyar Néprajzi Társaság 105. Közgyűlése által kiküldött számvizsgálók és ellenőr jelentjük, hogy a Magyar Néprajzi Társaság számviteli nyilvántartását a mai napon megvizsgáltuk, és miután ezt rendben találtuk, javasoljuk, hogy a pénztárosnak lelkiismeretes munkájáért szavazzon köszönetet a Közgyűlés, és a szokásos fenntartással adja meg a felmentvényt.

Budapest, 1993. június 9.

BELLON TIBOR

ellenőr

FORRAI IBOLYA

számvizsgáló

GYÖRGYI ERZSÉBET

számvizsgáló

*Huszonöt éves a Szabadtéri Néprajzi Múzeum: Fűzes Endre köszönti a vendégeket
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*

TÁRSASÁGOK, EGYESÜLETEK, SZERVEZETEK

Kiss Áron Magyar Játék Társaság

A Kiss Áron Magyar Játék Társaság 1987. május 30-án tartotta alakuló közgyűlését Kecskeméten. Azóta is a Szórákaténusz Játékmúzeum biztosítja számára a szervezeti és intézményi háttérét.

A Társaság elnöke SZENTIVÁNYI TIBOR kutatómérnök, helyettese GYÖRGYI ERZSÉBET főmuzeológus, titkára KRISTON VÍZI JÓZSEF, a Szórákaténusz Játékmúzeum vezetője.

A névadó KISS ÁRON (1845—1908), aki tanító volt, s a budai tanítóképző tanárként javasolta, hogy szervezzenek országos gyűjtést. Összesen 214 tanítót mozdított meg a történelmi Magyarország negyvennyolc megyéjéből. A gyűjtemény 1891-ben jelent meg, máig egyedülállóan gazdag anyaggal. Az Alapszabályban célként olvashatjuk: „A választott névadó Kiss Áron munkásságához méltóan társadalmi összefogást és fórumot biztosítani a játékokkal, a játszással foglalkozó szakembereknek és intézményeknek.”

Feladatként pedig a következőket jelölik meg: „A magyar és a magyarországi játékkultúra értékeinek felkutatása, őrzése, széles körű terjesztése és azok korszerű továbbfejlesztése.” „... a témakörrel foglalkozók szellemi, gyakorlati és módszertani támogatása.” „A játékkultúrával foglalkozó szaktudományok és a játék, az oktatás és a közművelődés terén való alkalmazása eredményeinek, valamint a játékfejlesztés során létrejött szellemi és tárgyi alkotások, újszerű törekvések népszerűsítése.”

A feladatok elvégzésére négy szakosztály alakult: 1. Játékszerek, s történetük; 2. Játékok a nevelésben; 3. Korunk játéakai; 4. Játékfejlesztés, -gyártás és -terjesztés.

A Társaság konferenciákat, vitaesteket, különféle összejöveleteket szervez. Részt vesz kiállítások létrehozásában. A tagjait a *Tájékoztató* hasábjain informálja.

A Társaság Budapesten tartózkodó tagjainak rendszeres találkozóhelye az ún. Meleda Klub, mely a Felnőtt Játékosok Önképzőköre, mely csütörtöki napokon (17 órától) a Budapesti Tanítóképző Főiskolán tartja összejöveleit. A Játék Társaság sokirányú érdeklődését tükrözik az itt elhangzó előadások. Példaként az alábbi címek és előadók szolgálnak az elkövetkezendő hónapokból.

1992. november 5-én. Új konstrukciós játék térbeli modellek összeállítására — a CLIXI. Előadó: MANFRED SIBERGASSER, a Masi Toy igazgatója, Ausztria.

November 19-én. Társas játszás és szórákozás a XIX—XX. századi Magyarországon (Játék és társasélet falun). Előadó: KRISTON VÍZI JÓZSEF, a Szórákaténusz Játékmúzeum vezetője, Kecskemét.

December 3-án. Busch, Faller, Graupner, Herpa, Kibri, Matchbox, Vollmer játékok és hazai fogadtatásuk. Előadó: HENKEL BÉLA, MANEX Kft.

December 17-én. Modellvasutak a Nürnbergi Játékvilágkiállításon. A videofelvételt készítette NÉMETH ANDOR, a Magyar Vasútmodellezők Szövetségének tagja.

1993. január 14-én. Régi háború-modelljátékok. Előadó: ANTUSSEK GYŐZŐ játékgyűjtő.

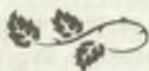
Január 28-án. Quiz-játékok. Előadó: HÁRSING LAJOS tanár, rádiós műsorvezető.

A Kiss Áron Játék Társaság rendszeresen hirdet pályázatokat, pl. a múlt esztendőben országos Óvodai Játékpályázatot hirdettek, melynek eredményeként közel kétszáz pályázat érkezett. Óvodás korú gyerekek és közösségeik részére szánt játékszerket, eszközöket, bútorokat vagy térelemeket jutalmazhatott a zsűri.

A Játék Társaságon belül létesült 1988 márciusában a Néprajzi Munkaközösség (ügyvezetője: TÁTRAI ZSUZSANNA), mely fontos feladatának tartja, hogy a népi játékok és népszokások ismertté váljanak a pedagógusok körében és megfelelő helyet kapjanak az oktatásban. A Művelődési Minisztériummal és a Magyar Művelődési Intézettel közösen folynak a konferencia előkészületei *A néphagyomány az oktatásban* címmel, melyre decemberben kerül majd sor.

A Társaságnak bárki tagja lehet, akit a játék, játszás témája érdekel, akár a kutatás, akár a fejlesztés vagy a kereskedelem oldaláról. (Titkárság: H-6000 Kecskemét, Gáspár A. u. 11. Tel.: 76—20332.) Az évenkénti tagdíj 250,- Ft, nyugdíjasoknak és diákoknak 100,- Ft. Egyéni tagság mellett kollektív tagság is csatlakozhat a Társaság tagjaihoz. A kollektív tagsági díj: 1000,- Ft.

TÁTRAI ZSUZSANNA

Huszonöt éves a Szabadtéri Néprajzi Múzeum: Andrásfalvy Bertalan megnyitja a tájegységet
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

TUDOMÁNYOS RENDEZVÉNYEK, KONFERENCIÁK

A Pacific Arts Association 5. Nemzetközi Konferenciája

1993. április 12—17. között a Soros Alapítvány támogatásával részt vettem a Pacific Arts Association 5. Nemzetközi Konferenciáján Adelaide-ban (Ausztrália).

E tudományos testület — amely Európai Bizottságának is tagja vagyok — az Óceánia és Ausztrália népei, törzsi kultúrái művészetével foglalkozó kutatókat (elsősorban antropológusokat és muzeológusokat) fogja össze és e témakörben 4 évente rendez változó színhellyel nemzetközi konferenciákat. Az idei konferencia címe *Art, Performance and Society*, előadásomé pedig *Art of the Astrolabe Bay, History of Research, Results and Future Research Orientations* volt, amelyre a *The Record and the Remainder* szekcióban került sor.

A konferencia programja a nagyszámú résztvevő miatt igen zsúfolt volt. Ahogy ez hasonló esetekben szokásos, az előadások az első nap után több szekcióban zajlottak, s ki-kik érdeklődésének megfelelően választhatott belőlük. Az elhangzott előadások felölelték a művészetek összes ágát (bár továbbra is túlnyomó volt bennük a képzőművészet, míg a tánc és a zene még mindig csak periférikus érdeklődésnek örvendhet), területileg pedig Óceánia és Ausztrália egészét. E tekintetben feltűnő volt, hogy a korábbi évek Melanézia dominanciája után milyen nagy számban voltak polinéz, sőt mikronéz és — a helyszínek köszönhetően — ausztrál témájú előadások; és a korábbi évekhez képest változást jelent a történeti anyag, a fényképezés szerepe, a kulturális változás és az anyagmegőrzés és feldolgozás konkrét muzeológiai—közéleti—politikai kérdéseinek fokozottabb hangsúlya.

Ez utóbbi témával, a múzeumok szerepével (elsősorban a változó politikai színterű Ausztrálián belül, pl. fekete-auztrálok szakrális tárgyai a fehér-auztrál múzeumokban, tárgyak visszaszolgáltatása az azokat eredetileg birtokló közösségeknek, kiállításoknak szerepe stb.) egy teljes napon keresztül, két szekcióban foglalkoztak az előadók. Itt heves vitáknak is tanúi lehettünk, ami részben érthető, ha tudjuk, hogy ezek nem kis részt az Ausztráliát ma általában foglalkoztató és megosztó problémával, őslakók és fehérek viszonyának kérdéseivel függnek össze, s ily módon napi politikai kapcsolódásuk nyilvánvaló.

A kulturális változás témakörben a törzsi művészeti produktumoknak az etnikus tudat fenntartásában való szerepére, illetve a néprajzi dokumentáció fontosságára talán a legmegrázóbb példát egy naurui kolléga filmje szolgáltatta. Naurun az intenzív foszfátbányászat és az avval együttjáró robbanásszerű modernizálódás és amerikanizálódás miatt a hagyományos kultúra nyom nélkül elpusztult. Annyira, hogy az Óceánia egyéb részein még ma is általános és turista-szimbólumokká vált tárgyak, mint például a fűszoknya és kagylókarperccel is kimentek a használatból, gyűjtésükre régóta nincsen mód. E viseletek felelevenítésére az szolgáltatott okot — és ezt használta ki dokumentálásra az antropológus —, hogy tavaly először, idegen mintára megszervezték a Miss Nauru Szépségversenyt. Az — egyébként amatőr színvonalú film — a versenyen egymás után fellépő „szépeket” mutatja be, akik az alkalomhoz illően évtizedek után először ismét magukra öltötték a „népviselet” darabjait...

A tudományos előadásokat a konferencia nyitó- és záróeseményei mintegy keretbe foglalták, s azoknak az előbbieken már említett közéleti—napi politikai töltést megadták. A nyitónapra a konferenciát szervező South Australian Museum antropológiai részlegében került sor. E múzeumnak az 1860-as évektől kezdve vannak melanéziai gyűjteményei, közöttük is kiemelkedők az új-irlandi *malangan* szobrok és az új-britanniai szulka törzstől származó maszkok. E tárgyak nagy része a múltban szokásos módon, fehérek és feketék közötti felületes érintkezés, sőt dominancia révén, dokumentáció nélkül került a múzeumba s képviselte a „primitívek” világát a civilizációban.

Tekintettel arra, hogy e törzsek művészeti formái még — bizonyos változások elérére — ma is virágjukban vannak, s hogy az 1993-as évet az ENSZ a „Világ Bennszülött Kulturái Évének” nyilvánította, a South Australian Museum látványos gesztussal kívánta kifejezni megújuló tárggyűjtési-stratégiáját és politikáját, valamint azt, hogy ezt a kapcsolatot immár nem tekintik egyirányú folyamatnak. A pápua-új-guineai (elsősorban természetesen az új-irlandi és új-britanniai helyi) múzeumokkal együttműködve olyan — igen sikeres — kutatási programokat indítottak, amelyek célja ezen múlt századi tárgyak újradokumentálása, kontextusba helyezése és „megszóllaltatása” volt. Ezzel párhuzamosan, a kulturális folytonosság (és egyben változás) illusztrálására *garantáltan ellenőrzött és minden szempontból etikus módon* új tárgyakat is gyűjtöttek, amelyeket az illető pápua közösségek ez alkalomra Adelaide-ba látogató képviselői maguk adtak át szertartásos körülmények között a múzeumnak: a maszkokat magukra húzva és mintegy életre keltve, „betáncolták őket” a múzeum kiállítási tárgyai közé.

Politikai, közéleti szempontból azonban talán még fontosabb esemény volt a zárónap „Message Stick Ceremony”-ja. Erre az Adelaide-i Festival Centre szabadtéri színpadán került sor. A magyar szakirodalomban „követpálca”-ként ismert tárgy eredetileg az ausztrál őslakók csoportjai közötti érintkezést szolgálta: ennek segítségével küldtek fontos (politikai) üzeneteket egymásnak. 1988-ban, Ausztrália fennállásának (vagyis fehérek általi meghódításának) 200 éves évfordulóján e szokás új értelmet és jelentést kapott. Sydney-ben, Point Kurnell-nél, ahol Cook kapitány először húzta fel az angol lobogót a gyarmatosítás jelképeként, az őslakók leszármazottai politikai tiltakozó akciót indítottak. Értelmezésükben a „követpálca” a következő dolgokat fejezte ki: 1. a szétszórtan élő bennszülött csoportok „pán-ausztrál” összefogását, az északi (még viszonylag hagyományos kultúrájú) és déli (erős fehér hatás alatt álló) törzsek összetartását; 2. a különböző bennszülött csoportok köszönetét egymásnak azért, hogy kölcsönösen támogatják egymást a föld visszaköveteléséért vívott politikai harcukban; 3. az északi, Arnhem-földi bennszülött csoportok meghívását a déliek számára, hogy kölcsönösen elsajátíthassák egymás kulturális értékeit: a bennszülött dalokat, táncokat, szokásokat — tekintettel arra, hogy az etnikus tudat fenntartásában a kulturális értékek megkülönböztetett szerepet játszanak.

Az 1988-as eseménynek mintegy folytatásaként a konferenciát rendező South Australian Museum bennszülött munkatársai kezdeményezésére az Adelaide-i őslakók közösségei is rendeztek egy „Message Stick” szertartást a konferenciához való helyi, bennszülött hozzájárulásként. Ennek során Ausztrália legkülönbözőbb területeiről

(Arnhem-föld, Kimberley, Közép- és Dél-Ausztrália) hívtak meg vendégcsoportokat, akik táncaikat, dalaikat „művészi műhelyek” keretében mutatták be és tanították meg a résztvevőknek — jelezve azt, hogy az őslakók és művészetük nagyon is jelen van az ausztráliai mindennapokban, annak szerves részét képezi. E műhelyek a konferencia teljes 1 hete alatt, külön színhelyen, saját program szerint zajlottak, de az érdeklődők természetesen részt vehettek benne.

A konferencia záróeseményeként megrendezett tánc- és dalbemutató (*korrobori*) alatt került sor aztán a „követpálca” átadására. Az aktussal az északi, Arnhem-földi csoportok fejezték ki köszönetüket az Adelaide-i Múzeum antropológusainak, munkatársainak és igazgatójának, valamint a helyi bennszülött közösségeknek azért, hogy identitásuk megőrzéséért, hagyományos kultúrájuk fenntartásáért és politikai jogaik kiszélesítéséért vívott küzdelmükben komoly támogatást kaptak tőlük. E tárgyak végül — a múzeumok közéleti funkciójának, a kutatók és „kutatottak” egymásrataltságának és öszszekapcsolódásának jeleként — a múzeum gyűjteményébe kerültek.

A konferenciával párhuzamosan, attól részben függetlenül, további kulturális események is zajlottak. A Media Resource Centre-ben *Indigenous Film from the Pacific* című filmhetet rendeztek. Itt — időtartamtól függően — napi két-nyolc filmet mutattak be, csupa olyant, amelynek rendezője vagy „bennszülött” (ausztrál őslakó, pápua, hawaii polinéz stb.), vagy amely „emikus” szemszögből, azaz a helyiek szemszögéből nézve mutatott be eseményeket. Színvonaluk természetesen változó volt, de közöttük ma már klasszikusnak számító alkotásokat is találunk, pl. a *Man without pig* címűt, amely a pápua-új-guineai parlament egy képviselőről, a jelenlegi kulturális miniszter-ről, John Waiko-ról szól, akinek, minthogy a fővárosban él, távol szülőfalujától, nincsenek disznai, s így odahaza — miniszterség és képviselőség ide vagy oda! — csupán a ranglétra legalsó fokán jut hely.

A konferenciával párhuzamosan zajló kulturális események közül még a törzsi/primitív művészeti témájú kiállításokat említeném. Nagy részük természetesen elsősorban fekete-Ausztrália művészetéhez kapcsolódott, s mind a hagyományos (kéregfestmények, díszített tárgyak), mind a „naiv”, mind a hagyományos művészeti stílusokat, témákat és technikákat a magas művészetbe átemelő műfajban igen széles skálán mozgott. A 12 éve Ausztráliában nem járt antropológusnak a kiállítások látogatásakor három dolog tűnt fel elsősorban: az, hogy ez a fajta művészet mennyire divatba jött utolsó látogatása óta, hogy milyen magas a társadalmi megítélése és presztízse; hogy a műtárgy piacon tömeges méretekben milyen magas művészi színvonalú alkotások férhetők hozzá; s hogy ezzel párhuzamosan az egyes alkotások milyen horribilis árakat érnek el.

Az alábbiakban felsorolom a konferenciával párhuzamosan megrendezett, és általam megtekintett kiállításokat. Adelaide-ben: Artzone: *Development and Change, Recent Art from Papua New Guinea*; Flinders University Art Museum: *Modern Graphics: Ritual Sculpture*; Art Images Gallery: *Trevor Nicholls* [egy modern fekete-ausztrál festő]; Adelaide Town Hall Foyer: *Warlukurlangu Artists Aboriginal Association of Yuendumu*; Gallerie Australis: *Papunya Tula Artists*; Tandanya National Aboriginal Cultural Institute: *Windows to the Future, Showcase of*

Major Works from South Australian Collections of Aboriginal Art; Contemporary Art Centre: Murrundi, Three River Murray Stories [három modern fekete- ausztrál festő]. Adelaide környékén, Hahndorf: Hahndorf Academy: *Tiwi Art*; Tineriba Tribal Gallery: *Gunantuna*; Stirling: Aptos Cruz Galleries: *Art of the Pacific Today*; Nailsworth: Prospect Gallery: *Injalak, Works on Paper from the Oenpelli Community, Western Arnhem Land, N. T.*

Végezetül be kell számolnom még a konferenciához kapcsolódó, szervezett turistautakról. Tekintettel arra, hogy ebből a szempontból Pápua-Új-Guinea talán a legérdekesebb számba jöhető ország, és hogy a résztvevők nem kis része e terület specialistája, természetes, hogy a szervezők több, egyenként kéthetes útra is lehetőséget nyújtottak. A magas árak miatt azonban épp az általam választott Trobriand-szigeteki—Pápua-felföldi út nem valósult meg. Így az OTKA által a rendelkezésemre bocsátott pénzből saját magam szerveztem meg egy 1 hónapos körutat Új-Guineának politikailag Indonéziához tartozó nyugati részén, Irian Jaya-ban. Erre a konferencia után, május 5. és június 5. között került sor, ahonnan újfent Ausztrália érintésével június 11-én érkeztem haza.

VARGYAS GÁBOR

A The Eleventh World Congress of Jewish Studies című konferenciáról

Jeruzsálem, 1993. június 22—29.

A World Union of Jewish Studies hagyományosan négyévente rendezi meg Jeruzsálemben nagyszabású, a zsidó tudományok egészét felölelő nemzetközi konferenciáját.

Ebben az évben több, mint 1000 előadás hangzott el a különböző szekciókban, amelyek témakörök szerint négy nagyobb egységet alkottak: A Biblia és világa, a zsidóság története, gondolkodás és irodalom, valamint nyelvek és művészet. A néprajz és folklór ez utóbbi szekcióban kapott helyet.

Több előadás foglalkozott a zsidó folklór különböző aspektusaival: zsidó legendákkal és népmesékkal, a zsinagógák megjelenési formáival a néphagyományban, a zsidó táncműveléssel, a zsidó ünnepek belső struktúrájával, az etiópiai zsidók hagyományos, megmaradt kultúrájával, egy indiai zsidó közösség névadási szokásaival, a különböző Noé-történetekkel.

A magyar delegációt KOMORÓCZY GÉZA, SCHWEITZER JÓZSEF, STARK TAMÁS, valamint NAGY ILONA és SZARVAS ZSUZSA alkotta.

Az előadások 20 percesek voltak, s ezeket 10 perces vita követte. A világ minden részéről érkeztek a zsidó tudományokkal foglalkozó kutatók, s a konferencia — a legújabb tudományos eredmények megismerésén túl — kitűnő alkalmat nyújtott a kollegákkal való szakmai konzultációkra.

A tanácskozás szervezői az utolsó napon egésznapos kirándulást szerveztek Sepphoris-ba és Bet Shean-ba, ahol szakszerű vezetés mellett tekinthettünk meg két most folyó régészeti ásást.

SZARVAS ZSUZSA

Hírek a mexikói világkongresszusról és az IUAES további munkájáról

A *Néprajzi Hírek* 1991/2—3. számában beszámoltam a XIII. Nemzetközi Antropológiai és Etnológiai Világkongresszus előkészületeiről és a magyar nemzeti bizottság újraalakulásáról, személyi összetételéről és a magyar tagok kongresszusi terveiről. 1993. július 29.—augusztus 4. között nagyjából a tervek szerint rendezték meg Mexico Cityben a néprajzi és antropológiai tudományok művelőinek nagy seregszemléjét. A rendezőbizottság zárónyilatkozata szerint a fölöttébb sikeres kongresszusnak mintegy 3000 résztvevője volt, akik 40 országból érkeztek. A hivatalos nyelvként előzetesen elfogadott angolhoz és spanyolhoz utóbb a rendezők társították a franciát és a portugált. Tették ezt azzal a megokolással, hogy az afrikai és a latin-amerikai résztvevők számarányát ezáltal is növelni kívánták. Talán ezért mutatkozott némi eltérés a főként angolul kommunikáló nemzetközi elnökség becsült számai és a hivatalosan közölt adatok között a résztvevők létszámát illetően. A plenáris és a szekció üléseken ugyanis a mexikói és angolul nem beszélő más latin-amerikai kutatók, egyetemi hallgatók népes csoportjai vettek részt. A nyelvi akadályok leküzdéséhez a rendezők jó színvonalon dolgozó szinkrontol-mácsokat alkalmaztak.

Az előző kongresszusnál (Zágráb, 1988) hangsúlyosabb volt Mexikóban az afrikai országok jelenléte, halványabb az ázsiai és az európai országoké. Elmaradt a várakozástól az USA és Kanada kutatóinak megjelenése és egészen visszaesett az egykori szovjet tömbhöz tartozó országcsoporthoz. Oroszországot mindössze 10—12 fő képviselte (fizikai antropológusokkal együttesen), Ukrajnát 1 fő. Kaukázusi országokból (pl. Örményország), illetve a balti államokból egyetlen résztvevő sem akadt. Nem az érdektelenség, hanem az egykori szocialista országok mai gazdasági állapota idézte elő az ott élő kollégák szerény számát, illetve távolmaradását. Magyarországról — elsősorban az MTA és az OTKA jóvoltából — végül is nyolcan tudtak elutazni a kongresszusra (EIBEN OTTÓ, GYENIS GYULA, MARCSIK ANTÓNIA, NAGY ILONA, PALÁDI-KOVÁCS ATTILA, PÓCS ÉVA, SÁRKÁNY MIHÁLY, SZATHMÁRY LÁSZLÓ), többségük előadást tartott, s más országokból is közel ennyi magyar kutató jelent meg.

A plenáris üléseket a szekciókkal együtt számolták a rendezők, s így a kiadott programfüzet szerint összesen 369 ülést tartottak meg a kongresszus hat munkanapján, nem számítva a nyitó és záró ceremóniákat. A megnyitó ünnepségen megjelent, majd fogadást adott Mexikó államelnöke, Dr. CARLOS SALINAS DE GORTARI úr, aki a kongresszus védnökségét is magára vállalta.

A kongresszus tematikája rendkívül gazdag, szerteágazó volt, s az elméleti—módszertani kérdéseken elkezdve a népi meteorológia hiedelmeivel bezárólag felsorolhatatlanul sok kérdéskört érintett. Plenáris fő témája a Professor LOURDES ARIZPE asszony által koordinált *Társadalmak, evolúció és globalizáció* címet kapta. (Itt jegyzem meg, hogy ARIZPE asszony töltötte be az elmúlt ciklusban mind az IUAS, mind a kongresszusi rendezőbizottság elnöki tisztét.) Az említett kiemelt témakörben a „kultúra globalizációja”; a transzkontinentális migrációk kérdése, a világgazdaság és az általa

nos környezetpusztítás ügye éppúgy helyet kapott, mint a nemzetállamok, nemzeti határok és konfliktusok jelensége, illetve az etnicitás, az etnikai identitás mai megjelenési formái. Nagy érdeklődés kísérte VALERIJ TYIZSKOV professzor, az Orosz Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének igazgatója előadását, s az általa szervezett panel hozzászólásait a Szovjetunió szétesését követő etnikai, nemzeti konfliktusokról. Magam az IUAES (International Union of Anthropological and Ethnological Sciences) kibővített ülésén adtam elő *Ethnic Conflicts and Genocide, Ethnocide* című előterjesztésemet és határozati javaslataimat. Ezek közül az elnökség — majd az állandó tanács — végül az „etnikai tisztogatás” minden létező, alkalmazott formájának elítélését tartalmazó határozatot fogadta el. A záró ülés ezer fős tömege nagy tapsal és ovációval üdvözölte ezt a nyilatkozatot, s ezt az állásfoglalást továbbították az UNESCO-hoz, adták le a nagy hírügynökségeknek.

A kongresszusra számos kötet jelent meg. Kiadták az előadások kivonatát tartalmazó könyvet, s egy-egy vastkos kötetet (spanyol nyelven) Mexikó, illetve Latin-Amerika néprajzáról, néprajzi kutatásáról.

A Végrehajtó Bizottság Prof. ERIC SUNDERLAND főtitkár vezérlésével naponta ülésezett és egyenként beszámoltatta az IUAES keretében működő kéttucatnyi nemzetközi komisszió vezetőit. Hosszas meghallgatások és csatározások után eldőlt az is, hogy a következő, a XIV. nemzetközi kongresszus megrendezésének jogát Williamsburgh (USA, Virginia) kapja, s az IUAES elnöke a következő ciklusban MARIO ZAMORA professzor lesz. (Két héttel később értesítést kaptam az új elnök elhunytáról!) Elfogadták, hogy 1995-ben Firenze, 1996-ban pedig Uppsala rendezhet inter-, azaz köztes kongresszust. Ezeknek a végleges témáját, programját a rendezők később fogják közölni velünk. A nemzetközi unió főtitkári teendőit a következő ciklusban is ERIC SUNDERLAND professzor (Bangor, Wales) fogja ellátni, de az elnökség személyi összetétele a mexikói választás nyomán erősen átalakult. Alulírottat az állandó bizottság titkos szavazással újraválasztotta a következő ciklus idejére mint a 6 fős Végrehajtó Bizottság tagját.

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA

Nemzetközi konferencia a Duna menti népek kultúrájáról

1993. október 2—7. között rendezték meg Giurgiu-ban (Románia) *A Duna menti népek kultúrája* című nemzetközi konferenciát. A rendezvény résztvevői a hazai kutatók mellett Bulgáriából, Ukrajnából, Moldaviából, Franciaországból, az USA-ból, Nagy-Britanniából és Magyarországról érkeztek. A tanácskozással egyidőben egy népzenei fesztivált is szerveztek. Mindkét rendezvény fővédnöke a román kultuszminiszter, PETRE SALENDEANU volt.

A konferencia előadásait több szekcióban bonyolították le (ld. Programfüzet, Nép-

A konferencia előadásait több szekcióban bonyolították le (ld. Programfüzet, Néprajzi Múzeum, Adattár) és a magyar küldöttség tagjai a következő témákban tartottak előadást. KRÍZA ILDIKÓ: *A hagyomány szerepe az etnikai identitásban*; JUHÁSZ KATALIN: *A vízzel kapcsolatos magyar népszokások és hiedelmek*; SZTANÓ HÉDI: *Táncházak Magyarországon*; SZABÓ ZOLTÁN: *Dudások a magyarországi szerb és horvát népszokásokban*. A filmnapon több magyar néprajzi film is bemutatásra került, így MOLDOVÁN DOMOKOS: *Halálnak halálával halsz* (bemutatta: SZABÓ ZOLTÁN), *Vankóné Dudás Juli*; GULYÁS GYULA—GYULYÁS PÁL: *Széki lassú*.

A konferencia jó lehetőséget nyújtott a szakmai kapcsolatok szélesítésére, de a felmerült kérdések alaposabb megvitatására sajnos nemigen adott alkalmat (fűtetlen, huzatos helyiségek, zavart időrend stb.). Néhány romániai előadó okfejtésének tudományos megalapozottsága is megkérdőjelezhető volt. Itt kell megemlíteni, hogy a Bukarestben működő Magyar Intézet minden tekintetben messzemenőig segítette a küldöttség munkáját.

A népzenei fesztiválon SZABÓ ZOLTÁN hangszeres-, JUHÁSZ KATALIN énekes-szólistaként vett részt. SZABÓ ZOLTÁN második, JUHÁSZ KATALIN harmadik helyezést ért el kategóriáik versenyében és SZABÓ ZOLTÁN megkapta a zsűri különdíját is.

JUHÁSZ KATALIN

SZABÓ ZOLTÁN

Csángó Fesztivál és Konferencia Jászberényben

Két év óta ad otthont a Jászság fővárosa, Jászberény a magyarországi Csángó Fesztiválnak. Nem véletlen, hogy ez a város fogadja a csángókat, hiszen az itt működő Jászság Népi Együttes táborába több mint 10 év óta rendszeresen ellátogatnak a világ minden tájáról zenészek, táncosok; műkedvelők és hivatásosak, akik a magyar tánc és zenei kultúra iránt elhivatottságot éreznek. A Jászság Népi Együttes és a körülötte szerveződött néprajzos team hosszú ideje gyűjti már az erdélyi folklór kincseit. A Déryné Művelődési Központ keretében működő Archivum az MTA Zenetudományi Intézetének szakmai felügyelete alatt komoly kéziratos, videó- és magnófelvétel-gyűjteményt tudhat magáénak.

Az 1989-es romániai fordulat után 1990-ben nyílt lehetőség arra, hogy a felvidéki, erdélyi adatközlő táncosok, énekesek, zenészek mellé először Moldvából is hívjunk vendégeket. A gyimesi csángó csoportokon kívül akkor érkezett nagyobb létszámban, mintegy 40 fő moldvai csángó a jászberényi fesztiválra. A háromnapos rendezvényt sorozat minden évben a táncosok, zenészek utcai felvonulásával veszi kezdetét.

Tavaly a Kárpát-medence számos vidékéről érkező, összesen 500 népművész, táncos, zenész alkotta a színes kavalkádot, melyet a Jász Lovasbandérium kísért az utcákon végig. A Felvidékről (Borzova, Szilice), Erdélyből a Székelyföldről (Marossárpatak), Mező-

Egy jelenet a gálaműsorból

ségről (Magyarszentbenedek, Magyarszovát, Györgyfalva, Szék), Kalotaszegről (Méra, Inaktelke), valamint csángók Gyimesből és a Barcaságból érkeztek a fesztiválra. A moldvai csángók Klézséről, Forrófalváról, Bogdánfalváról, Lujzi-Kalugorból, Somoskáról, Külsőrekecsinből, Lészpedről, Trunkból, Pusztináról és Szabófalváról, valamint a Gajcsána mellett lévő Magyarfaluból jöttek. A Szabófalva közelében található Domafalváról román táncokat táncoló csoportot is hívtunk. Ez a település is egyike azoknak az elrománosodott helységeknek, ahol már csak a családnevek őrzik a magyar eredetet.

Az egésznapos szabadtéri műsorok után, este a Fő téren gálaműsor várja az idelátogató szépszámú hazai és külföldi közönséget.

A fesztiválhoz már két év óta tudományos konferencia is kapcsolódik. Az előadók között neves személyiségek, BENDA KÁLMÁN, HOFER TAMÁS, KALLÓS ZOLTÁN, DOMOKOS MÁRIA, NAGY JENŐ, FARAGÓ JÓZSEF, HALÁSZ PÉTER, BOSNYÁK SÁNDOR és a fiatalabb generáció, VIRT ISTVÁN, POZSONY FERENC, a szabófalvi tanár, PERKA MIHÁLY előadásait hallhatta a közönség.

A hallgatóság más szokásos konferenciáktól eltérően nem csak a szakmabeli publikumból állt, hanem maguk a csángók is kíváncsian hallgatták, vajon mit tudnak mondani róluk az anyaországon innen és túl.

A közvetlen találkozás élménye a szakma és az adatközlők között minden esztendőben sajátos hangulatot kölcsönöz e három napnak. A résztvevők hagyománnyá vált temetői emlékmennel adóznak Lörincz Györgyné, Hodorog Luca, híres csángó énekes emlékének, aki itt nyugszik a jászberényi temetőben. A róla elnevezett énekverseny 2 év óta rangos esemény a fesztiválon.

Esténként, a forró hangulatú szabadtéri műsorok után a közönség és a résztvevők együtt táncolhatnak, énekelhetnek a Táncházban. Lehetőség nyílik tehát arra is, hogy emberközelbe kerüljünk a szereplések után vendégeinkkel, s az itt szövődő barátságok többnyire egy életre szólnak. Hiszen mi lehet e célnál fontosabb? Úgy gondoljuk, hogy generációk sorsát fordíthatjuk meg azzal, ha megerősítjük bennük az anyanyelv használatának, a közösségi kultúra hagyományainak fontosságát. Európaiságunk bizonyítéka lesz, ha megtaláljuk a közös gyökereket, s ha képesek leszünk segítséget nyújtani a felénk irányuló kezeknek.

Ilyen gondolatok jegyében rendezzük meg minden augusztus első hétvégéjén a Csángó Fesztivált és Konferenciát Jászberényben.

PÉTERBENCZE ANIKÓ

A III. Magyar—Szlovák Fórum Szegeden

A Magyar—Szlovák Alapítvány, a Móra Ferenc Múzeum, a budapesti Szlovák Kulturális Intézet és az MTA Szegedi Bizottsága rendezésében 1993. február 12—13-án tartották

meg a Magyar—Szlovák Fórum soron következő harmadik találkozóját Szegeden, a Szegedi Akadémiai Bizottság székházában és a Móra Ferenc Múzeumban. A találkozó címe — mely egyúttal a jelentős rendezvény fontos tartalmi célját is magában hordozza: *Párhuzamok a magyar és szlovák közgondolkodásban*. A résztvevők között mind a két oldalról az irodalmi és tudományos élet jeles képviselőit láthattuk.

A találkozót GÖNCZ ÁRPÁD köztársasági elnök nyitotta meg, s bekapcsolódott a vitába is; üdvözölte HERCZEGH GÉZA, a Magyar—Szlovák Kulturális Alapítvány kuratóriumának elnöke is.

Két szekcióban folyt a tárgyalás. Az egyikben az újságírók cseréltek eszmét, a másikban írók, szociológusok, néprajzkutatók és főiskolai oktatók az alábbi két témakört vitatták meg: 1. *Irodalom és politika*, 2. *Kisebbségek, konfliktusok a közvélemény-kutatások tükrében*. Az első témához ANNUS JÓZSEF, LADISLAV BALLEK, GRENDEL LAJOS, RUDOLF CHMEL, VLADIMÍR PETRÍK, SZEGEDI-MASZÁK MIHÁLY és KAROL WLACHOWSKÝ szót hozta, s nyitóelőadást KISS GY CSABA tartott. A második téma előadói között találtuk többek között ALENA ZELOVA, ŠTEFAN ŠUTAJ kutatókat (kassai Társadalomtudományi Intézet), GYIVICSÁN ANNÁt, továbbá a szegedi szlovák tanszék vezetőjét.

A találkozó alkalmából szervezték meg a *Magyar—Szlovák TV-híd* című műsort, melyen az újságírók kérdéseire JESZENSZKY GÉZA magyar és MILAN KŇAŽKO szlovák külügyminiszter válaszolt, s amelyet mind a két ország televíziója közvetített.

KRUPA ANDRÁS

Az I. Nemzetközi Cigány Néprajzi, Történeti, Nyelvészeti és Kulturális Konferencia

Budapest, 1993. március 16—20.

A konferencia megszervezésére a szlovákiai Romani Kultura, a Magyarországi Cigányszervezetek Érdekszövetsége, a Cigány Tudományos és Művészeti Társaság, a Grizhipe Cigány Néprajzi és Nyelvművelő Társaság, valamint a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya vállalkozott.

A tanácskozás célja a kutatók összehangolt tevékenységének kialakítása annak érdekében, hogy a hazánkban megrendezésre kerülő EXPO-n a világ cigánységának értékei méltó keretekben kerüljenek bemutatásra.

A konferenciát FILÓ KATALIN, a Haza és Haladás Alapítvány ügyvezető igazgatója, a tanácskozás védnöke nyitotta meg. A rendező szervek nevében ROSTÁS FARKAS GYÖRGY és KÁRPÁTHY GYULA körvonalazta a ROMEXPO terveit, fő feladatnak az összehangolt nemzetközi történelmi, néprajzi és nyelvészeti kutatások eredményeinek közzétételét és bemutatását, nemzetközi cigány képzőművészeti és filmszemle, valamint zenei rendezvények megszervezését jelölve meg. KEMECHEY ATTILA és NÉ-

METH FERENC, a Világkiállítási Programiroda munkatársai ismertették az EXPO '96-höz való csatlakozás lehetőségeit. A résztvevők a kitűzött cél megvalósításának biztosítékaként értékelték a hazai állami és egyházi szervezetek vezetőinek pozitív hozzáállását a ROMEXPO-tervezethez.

SZABAD GYÖRGY kiemelte annak fontosságát, hogy a cigányság történetének, alkotásainak bemutatásával „a legenda helyébe az ismeret lép”, és ennek érdekében a cigány kutatók nemzetközi összefogását szorgalmazta. BARSINÉ PATAKY ETELKA, az EXPO '96 kormánybiztosa a konferenciát köszöntve felelevenítette azokat a történelmi eseményeket, amelyek során a cigányok együtt harcoltak a magyarokkal a szabadságért és hangsúlyozta a cigány zene szerepét a magyar kultúra gazdagítása terén. NAGY FERENC JÓZSEF, a hazai kisebbségeket felügyelő miniszter, BISZTERSZKY ELEMÉR művelődési és JÓZSA FÁBIÁN belügyi államtitkárok, BATHORY JÁNOS, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnökhelyettese, valamint DONCSEV TOSO, a Kisebbségi Kerekasztal elnöke megismertették a konferencia résztvevőit a hazai cigányság helyzetével és vázolták szakterületük cigánysággal kapcsolatos aktuális feladatait.

BICSKEI EDIT, az MKM munkatársa a cigány gyermekek oktatását segítő feltételrendszer kialakításáról és a magyarországi Cigány Kulturális Központ terveiről számolt be. SZÁSZ JÁNOS, a Magyar Művelődési Intézet osztályvezetője az intézményében közeljövőben létrejövő, a hazai kisebbségek művelődésével foglalkozó osztály feladatait körvonalazta. KERESZTES SZILÁRD a Katolikus Püspökkari Bizottság és BÓNA ZOLTÁN a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa képviselőjében a cigányok lelkipásztori ellátásának fontosságát hangsúlyozták.

BRATINKA JÓZSEF, Magyarország Európa Tanács-beli képviselője ismertette az Európa Tanács Közgyűlésének ajánlását a miniszteri bizottság és a kormányok számára az európai cigányság helyzetének javítása érdekében. Ez az első olyan nemzetközi dokumentum, amely nem kizárólag szociális téren foglalkozik a cigányság problémáival, hanem kiemeli a cigány kulturális örökség megtartásának szükségességét, javasolva ennek érdekében az európai Cigány Kulturális és Információs Központ felállításával a kutatások koordinálását. A közgyűlési határozat másik kiemelt feladatként a cigányok képviselői jogának biztosítását jelölte meg a tagállamok számára.

A külföldi meghívottak közül GEORGIJ DEMETER (Oroszország), IAN HANCOCK (USA), THOMAS ACTON (Anglia), EVA DAVIDOVA (Csehország), DEZIDER BANGA (Szlovákia), SAI BALIC (Szerbia), STEFAN HEINICKEN és ROBERT HUBER (Svájc) számolt be hazája cigányságának helyzetéről és a cigány kultúra közvetítésére létrejött intézményi keretekről.

Heidelbergben, Brnóban és Tarnoban cigány múzeum és dokumentációs központ létesült, sorra alakulnak az egyetemeken és tanítóképző főiskolákon a romológia tan-
székek. Hazánk a környező országokhoz képest jelentősen lemaradt a cigány kultúra bemutatása és értékeinek közvetítése érdekében szükséges intézményrendszer kialakítása terén, bár csaknem tíz éve elkészültek az ezek megvalósítását sürgető tervek.

A szervezett keretek hiányában is jelentős néprajzi eredményekről adhatott számot BARNÁ GÁBOR és EPERJESSY ERNŐ kutatástörténeti összefoglalójában. HOFER TAMÁS a Néprajzi Múzeumban folyó cigány kutatásokról és tervezett kiállításuk koncepciójáról számolt be. VOIGT VILMOS az egyetemi oktatás lehetőségeit vázolta a romológiai kutatások érdekében.

UJVÁRY ZOLTÁN a cigányság körében végzett néprajzi kutatások elméleti és módszertani kérdéseiről adott széles körű áttekintést. Az összehangolt, minden területre kiterjedő kutatáshoz szükséges szervezési feladatokat és a tervezett publikációs lehetőségeket BARNÁ GÁBOR és EPERJESSY ERNŐ ismertette a résztvevőkkel.

BALÁZS GUSZTÁV a magyarországi cigány táncokról tartott videófelvevételekkel és táncbemutatóval színesített nagy sikerű előadást, GÖRÖG VERONIKA a cigány mese eredetére vonatkozó elméleteket ismertette és cigány mesék sajátosságainak feltárása érdekében javasolta az azonos módszertani alapokon nyugvó nemzetközi kutatás megindítását. FARAGÓ JÓZSEF a cigányok körében folyó balladagyűjtés tapasztalatairól számolt be.

KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN diafilmekkel illusztrált előadásában bemutatta az utóbbi két évtizedben Magyarországon kibontakozó cigány amatőr képzőművészeti mozgalom reprezentáns képviselőit.

A nyelvészeti kérdésekkel foglalkozó külföldi szakemberek, JUSUF SAIP (Macedonia), ORHAN GALJUS (Hollandia) és ANDRZEJ LEWKOWICZ (Lengyelország) hangsúlyozták a cigány nyelvjárások feltérképezésének és az összehasonlító vizsgálatoknak a szükségességét, célként a közös irodalmi nyelv kialakítását megjelölve. KAKUK MÁTYÁS a magyar nyelv cigány jövevényszavairól tartott előadást.

A cigányság történetével foglalkozott DONALD KENRICK összefoglalója *Cigányok a náci érában* című könyvéről, ZSUPOS ZOLTÁN erdélyi sátoros fiskális cigányokról és BÓDI ZSUZSA magyarországi fémműves cigányokról szóló előadása.

A konferencia résztvevői záróprogramként megválasztották a Nemzetközi ROMEXPO Kollégium Szervező Bizottságát és Titkárságának tagjait a ROMEXPO előkészítő munkálatainak mielőbbi megkezdése érdekében.

BÓDI ZSUZSANNA

Boszniai ferencesek a Duna mentén és a Magyarországon élő horvátok vallási élete

Az 1993. március 31. és április 1. között megtartott tudományos ülés egyházi megemlékezéssel kezdődött a sokácos (horvátok) által ma is kedvelt, s ez alkalomból zsúfolásig megtelt ferencesek templomában. A szentmisét megyéspüspökünk, MAYER MIHÁLY a hazai és a határainkon túl élő papok (10 fő) részvételével celebrálták. Ezen a szentmisén emlékeztek meg, hogy ezelőtt 300 éve Mohácson letelepedtek a boszniai ference-

sek. A kolostor falánál, az emléktábla leleplezésénél ünnepi beszédet mondott HEGEDŰS J. KOLOS, a Kapisztrán Szent János ferences tartományi főnök megbízásából, VARGA IMRE KAPISZTRÁN, a Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium tanára és fra PETAR ANDJELOVITY, a Bosna Argentina ferences rendtartomány tartományfőnöke.

A tudományos tanácskozás a Városháza dísztermében kapott méltó helyet. Munkáját mindkét napon sok külső érdeklődő kísérte figyelemmel: 26 előadás hangzott el, magyar és horvát nyelven. Minden előadó előadásának rövid tartalmát előre elküldte, a fordítás után lesokszorosítottuk, hogy azt a nyelvet nem beszélők is megismerhessék.

A sikeres tudományos ülés programja úgy állt össze, hogy előzetesen egy tématervet állítottam össze, amelyhez hazai és horvát előadókat kerestem. A tudományos konferenciát kultúrtörténeti megfontolásból szerveztük, bízva, hogy a kutatások újabb eredményeivel gazdagabbak leszünk.

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium Nemzetiségi Önálló Osztálya részéről a tanácskozás idején ígéretet kaptunk, hogy az elhangzott előadások megjelentetési költségeit biztosítják. Többen javasolták, hogy ez kényelvű legyen. Ezt a konferencia szervezői (a Horvát Intézet és a Kanizsai Dorottya Múzeum) is szeretnék, mert ez is hozzájárulna az itt élő horvátok jobb megismeréséhez.

Több előadó megerősítette, hogy a Dél-Dunántúlon a honfoglaló magyarság keresztény szlávokat: horvátokat és szlovéneket találtak. A névtelen szláv lakosság akaratlanul is, pusztán létével, segítette a pogány magyarság kereszténnyé válását. Ezt a tényt a Szent István fiához, Imre herceghez írt intelmei és törvényei is megerősítik.

A ferencesek boszniai tartományát „Bosna Srebrna”-nak hívják. A ferenceseknek a XV. és a XVI. században különös szerepük volt, amikor a törökök elfoglalták a balkáni területeket és Délkelet-Európa egy részét egészen Budáig. II. Mohamed szultán a ferenceseknek garantálta életbenmaradásukat, kolostoraik és templomaik sérthetetlenségét, a szabad mozgásukat és a vallási életük gyakorlását, ha politikailag hüek maradnak az ozmán birodalomhoz. A török hatalom a Duna mentére való kiterjedésével új földesurak, bégek, agák és magas rangú tisztviselők érkeztek. Az újonnan elfoglalt területekre újabb katolikus jobbágyokat költöztettek, akiket követtek ferences papjaik.

A boszniai ferencesek sokoldalú tevékenységének feltárása hozzásegít bennünket, hogy a török hódoltság előtt és alatt, a keresztények hitéletét jobban megismerjük. A megszállt területeken két rend tagjai tevékenykedtek: a jezsuiták és a boszniai ferencesek. A jezsuiták a magyar lakosság körében, de mindig volt köztük egy-két horvát pap. A XVII. századból vannak adataink, hogy a ferences püspökök bérmálásánál, bizonyos falvakban a jezsuiták készítik elő. A két rend együttműködése érthető, mert a török által megszállt területen a püspökségek megszűntek létezni.

A megemlékezésnek nem csak az volt a célja, hogy a lakóhelyükről kimozdított népcsoportok múltját történetileg bemutassa, hanem a ferencesek és a nép szoros kapcsolatát is. A magára maradt lakosságot sohasem hagyták egyedül: idegenbe is követik őket, nehéz helyzetükben vigasztalóik, jóban és rosszban osztozkodnak velük. Erről a XX. század végén sem mondtak le: a nyugaton dolgozó vendégmunkások körében meg-

szervezik az anyanyelvi vallási életet. Napjainkban több menekült pap kísérte el híveit, s él köztük.

Évszázadokon át igen nehéz körülmények között szervezik missziós állomásaikat, az esetek többségében életüket is kockáztatva. Ma már több egyházi kutató bizonyítja, hogy a boszniai ferenceseknek köszönhető, hogy Baranya és Tolna megmaradt katolikusnak.

A törökök kiűzetése után a ferencesek ismét nehéz helyzet elé lettek állítva, mert az egykori területük három részre lett feldarabolva: a török, az osztrák és a Velencei Köztársaság között. A felszabadult területen ismételten megjelentek és részt vettek a szellemi élet újjáépítésében: kolostorokat emeltek, iskolákat hoztak létre és ezzel a szellemi élet irányítói lettek városaiknak, s azok környékének. A teológiai főiskolák után alsó és felső gimnáziumok vezetését és tanári teendőket látnak el, hogy ezzel is a társadalom fejlődését segítsék.

A néprajzi vonatkozású előadások, egy népcsoport, egy adott település hitéleti emlékeit tárták fel és a hozzájuk kapcsolódó népszokásokat. A feltárás szerint egyes népszokások ma már feledésbe mentek, mások megkoptak, vagy homály fedi őket, de van néhány (pünkösddőlés, búzaszentelés, búcsújárás stb.), amely ma is él és gyakorolható.

A Mária kultuszához kapcsolódó búcsújáróhelyek bemutatása az ország déli részén a ferencesek tevékenységét bizonyítja. Ma a hitélet anyanyelven történő gyakorlásának legnagyobb nehézségeit a horvát származású, vagy horvátul beszélő papság hiánya okozza, hangzott el az egyházi személyiségek előadásain.

A konferencia estéjén nyílt *A vallási élet népi emlékei* című időszakos kiállítás, mely azzal a céllal készült, hogy bemutassa a kereszténységet szimbolizáló tárgyak mi módon lettek a lakásnak részei, a népszokásoknak és személyi használatnak. Csak egykori paraszti használatban volt tárgyak kerültek bemutatásra, követve a lakáskultúra változásait.

A hazai horvátok életében a tudományos ülés különös jelentőséggel bír, mert ez az első alkalom, hogy régi vágyaink teljesülnek. A jövőben hasonló konferenciák szervezését tartjuk fontosnak, mert az itt élő horvátok történetében még igen sok kérdés feltáratlan. Ebben továbbra is együttműködni kívánunk az anyaország és a hazai, magyar kutatókkal. Munkánk csak közösen, együttműködve lehet sikeres.

SAROSÁ CZ GYÖRGY

A XXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Humán Szekciója

Szombathely, 1993. április 7—9.

A XXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Humán Szekciója tanácskozásainak 1993-ban a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola és Szombathely városa adott otthont.

A több mint 30 alszekcióban a magyar és világirodalom, a különböző nyelvészetek, a klasszika filológia és ókortudomány, a régészet, a művészettörténet, a történettudományok és a néprajz egyetemista és főiskolás diák kutatói mutatták be az elmúlt két évben végzett kutatásaik eredményeit. Mint azt RITÓÓK ZSIGMOND professzor, a Humán Szekció elnöke a konferencia zárszavában elmondta, az OTDK-k dicséretes és ápolandó hagyományai 1993-ban is megmutatkoztak. A bemutatott előadások egyenletesen magas színvonalúak voltak, akadt nem egy, kis kiegészítésekkel azonnal publikációképes munka, és a most díjazásban nem részesültek is ígéretes ötletek, gondolatok sokaságát hordozták magukban. RITÓÓK professzor meg volt győződve arról, hogy a konferencia előadói között a jövődő magyar tudósnevezdek számos tagja mutatkozott most be saját alma materén túl a szélesebb tudós közvélemény előtt is.

A háromnapos konferencia végig jó hangulatban, zökkenőmentesen zajlott le, köszönhetően a kitűnő szervezésnek, kiemelkedően LANDGRAFNÉ MÓZER IBOLYA és a főiskola dolgozói odaadó munkájának.

Az érdemi munkára az április 7-én és 8-án megtartott szekcióüléseken került sor. A néprajzosok három alszekcióban ülészttek. A néprajzi szekciót, akárcsak a többi tudomány szak tanácskozásait, a konferencia hagyományaiból következően az jellemezte, hogy egyetemisták és főiskolások, szakképzésben résztvevők és amatőr kutatók együtt mutatták be pályamunkáikat. A korábbi évek tapasztalataiból okulva a néprajzi szekció vezetői idén jobban törekedtek a szakképzésben részesülő egyetemisták és az amatőr kutatók külön értékelésére, ez lehetőséget adott az értékes leíró dolgozatokkal szereplő főiskolás, nem-szakos diákok jelentősebb elismerésére, díjazására. A díjakban is megmutatkozó értékelés minden bizonnyal további ösztönzést fog adni az egyetemek néprajzi tanszékein kívül folyó etnográfiai kutatómunkához.

Egyébként is kiemeljük, a XXI. OTDK-n érezhető volt a tudomány szakunk iránti fokozódó érdeklődés. Jelzi ezt a beérkezett 30 pályamű (szekciónk azok közé tartozott, ahol a legtöbb előadás hangzott el) és az, hogy más szekciókban (klasszika filológia, régészet, névtan, szlavisztika) is hangzottak el néprajzi érdeklődésre számot tartó előadások.

Örvendetes tény, hogy a szomszédos államok egyetemsein tanuló magyar diákok is megjelenhettek a konferencián (Ungvári Állami Egyetem).

A legtöbb dolgozat természetesen a szakos egyetemi képzést nyújtó intézményekből (ELTE: 8, KLTE: 4, JPTE: 4, JATE: 3) érkezett, de egyre jelentősebb néprajzi munka folyik egyes főiskoláinkon is, mint a győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolán BARSÍ ERNŐ vezetésével (4 dolgozat) és Sárospatakon (3 dolgozat).

Az elmúlt évek nemzetközi politikai változásai a néprajzi kutatómunka lehetőségeinek bővülésében is megmutatkoznak. Ezt jelzi a határainkon kívül élő magyarsággal foglalkozó szépszámú dolgozat. A konferencián különösen az erdélyi és kárpátaljai magyarság néprajzi kérdései kaptak nagy hangsúlyt.

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA a szekció munkáját értékelve kiemelte az új néprajzi törekvések, módszerek iránt megnyilvánuló érdeklődést, az originális terepmunkák örvendetesen nagy számát, az egyetemisták esetében az elmélyült elemzésre való igényt,

sok főiskolás pályamű példamutató témaleíró módszerét. Rámutatott, hogy az előadások és az azokat követő viták során számos elméleti, módszertani és terminológiai kérdés került terítékre, amelyek tisztázása segíteni fogja a tudományszak további munkáját (PALÁDI-KOVÁCS professzor pl. egy dolgozat kapcsán a nemzetközi terminológia magyarosítására tett konkrét javaslatot). Hiányolta viszont, hogy a magyarországi nemzetiiségek, egyes határon túli magyarlakta területek, illetve a szövegfolklor és az általános etnológia nem, vagy csak egy-egy témával szerepelt a konferencián.

A néprajzi szekció három első díjat adott ki. I. díjas lett a ROSZIK ALEXANDRA és SCHLEICHER VERONIKA (ELTE) szerzőpáros Gyöngyös község intézményeivel és a májusfa értelmezési lehetőségeivel foglalkozó két dolgozata, továbbá a konferencia kiemelt fődíját is megkapták. Szintén I. díjat kapott PUSZTAI BERTALAN (KLTE) *Egy kárpátaljai szentképfestő* c. dolgozata és VASVÁRI ZOLTÁN (ELTE) *A kártyajáték a hagyományos közösségek életében* c. munkája.

A konferencián elhangzott előadások a következők voltak. BÓDISZ ATTILA (CTF): *A Bodroghöz népi építészete*; CSATA RÉKA EMESE (ACSJTF): *A szájhagyományozó kultúra emlékei a mai Kökényesden*; CSERMÁK ANNA (JPTE): *A lány szerepe a családban, párválasztás, Váltóvizsgálat Szentgyörgyváron*; DALLOS EDINA (JATE): *A nomád hitvilág elemei az orthoni feliratokban*; FORRAI ZITA (JPTE): *Munkák az őrzési mentatelepen*; FRAZON ZSÓFIA (JPTE): *Kiskanizsa népviseletének változásai*; FÜLÖP HAJNALKA (ELTE): *A menyasszony kontyolása Inaktelkén*; GERGELY KATALIN (JATE): *Húsvéti határkerülés a Gyergyói-medencében*; KELEMEN KRISZTINA (CTF): *Népzenei hagyományok Cigándon*; KEMÉNYFI RÓBERT (KLTE): *Etnikai ütközőzóna Várasfenesen*; KÖVÁRI ILDIKÓ (ACSJTF): *Népszokások a kalotaszegi Körösfőn*; LUKÁCS ERZSÉBET (KTF): *A szőltesek és varrottások készítésének titkai Fornoson*; MATISZ ZSOLT (CTF): *Battha Bálint Kótatára c. sárospataki kéziratos versgyűjtemény bemutatása*; NAGY ANGELIKA (Ungvár): *Napjaink lakodalmi szokásai Szürtén*; NAGY BALÁZS (ELTE): *Úrnapi szokások és identitástudat Budajenőn*; OLÁH TIBOR (ME): *XVI—XVII. századi becsületsértési perek Borsodban*; OZSVÁTH GÁBOR DÁNIEL (JATE): *Múlt és jelen a csángó építészetben*; ÖKRÖSNÉ BARTHA JÚLIA (KLTE): *A falusi házasságkötés és szokásköre Anatóliában*; PIRÓTH ISTVÁN (ELTE): *Bevezetés a néprajzi informatika alapjaiba*; PUSZTAI BERTALAN (KLTE): *Egy kárpátaljai szentképfestő*; ROSZIK ALEXANDRA—SCHLEICHER VERA (ELTE): *A májusfa értelmezési lehetőségei, valamint Intézmények Gyöngyös község életében*; SÁNDOR JUTKA KATALIN (ACSJTF): *Az emberi élet nagy fordulót kísérő szokások Hármásfaluban*; STEKOVICS RITA (JPTE): *A gyűdi római katolikusok vallásosságának változásai*; SZABÓ ZITA (KCSSF): *Élelemtermelés és feldolgozás Fábiansebestyénen*; SZÉNÁSI ZSÓFIA (ELTE): *Virágismeret- és szimbolika Pilisborosjenőn*; SZÖVÉNYI KATALIN (ELTE): *Háznevek a Vendvidéken*; TAKÁCS ANDRÁS (KLTE): *Egy viselet alternatívái — Szék*; TAKÁCS NOÉMI (ACSJTF): *A népdal helye a cegőtélki emberek életében*; VASVÁRI ZOLTÁN (ELTE): *A kártyajáték a hagyományos közösségek életében a XX. században*

VASVÁRI ZOLTÁN

Extázis — Álom — Látomás

Különös „álom-idő” részesei lehettek azok a néprajzkutató, folklorista, irodalomtörténész és pszichológus szakemberek, akik engedtek a napjainkban egyre nagyobb hangsúllyal felvetődő téma csábításának és előadásaikkal gazdagították az *Extázis — Álom — Látomás* címet viselő háromnapos tudományos konferenciát. Az 1993. április 16. és 18. között lezajlott esemény életre hívója és rendezője a MTA Néprajzi Kutatóintézete és a Magyar Néprajzi Társaság Folklor Szakosztálya, színhelye pedig a Kutatóintézet könyvtára volt.

A szervezők problémaérzékenységét — a konferencia időszerűségét — bizonyította mind az előadók, s így a témák nagy száma, mind pedig az érdeklődő közönség élénksége, szokatlan vitakészsége. A konferencia elsődleges célja a sokakban sokféleképpen érlelődő kérdés (a transzcendens világgal való kapcsolatteremtés kulturálisan meghatározott-e?) felszínre hozása, voltaképpen nyílt vitára bocsátása volt. Ez lehetőséget biztosított egyrészt a magyar néprajzi irodalomban újszerűnek számító téma „legitimálására”, másrészt arra, hogy a hasonló kérdéseket vizsgáló, de egymástól eddig „elszigetelt” kutatók, sőt tudományszakok megismerkedjenek egymás problémafelvetéseivel. Enélkül ugyanis — mint ezt többen hangsúlyozták — egy ilyen „köztes” téma jövőbeni rendszeres tudományos vizsgálata eleve kudarcra volna ítélve. Mindezekon túl a konferencia egésze összhangban volt napjaink megélenkülte vallási—spirituális—transzcendens irányú érdeklődésével, illetve a minderre már évekkel ezelőtt reagálni kezdő nemzetközi folklor-kutatással. (A nemzetközi tudományosságot egyébként a határainkon túl élő magyar kutatókon kívül a Finnországból érkezett A. KAVIOLA-BREGENHØJ előadása képviselte.)

Az extázis—álom—látomás téma sokrétűségének megfelelően az előadásokra kisebb tematikus egységek szerint csoportosítva került sor. VOIGT VILMOS tudománytörténeti bevezetője után az „antropológiai” megközelítést választó kutatók kaptak szót. KÜRTI LÁSZLÓ (New York) az „ellenvallások”, azaz a „tudati másság” kulturális és társadalmi megítélésének problémáit járta körül. JUNG KÁROLY (Újvidék) előadása egy Északkelet-Szerbiában megfigyelt rituális transz-szertartás mibenléte körül folytatott tudományos vitát ismertetett. A transz fokozatainak metaforikus ábrázolásairól, és ezzel összefüggésben a samanizmus és a jóga párhuzamairól beszélt DEMÉNY ISTVÁN PÁL (Kolozsvár). Kissé talán „korán” hangzott el PÓCS ÉVA dolgozata. Legalábbis abból a szempontból, hogy a benne felmerülő igen összetett kérdések (megszállottsággal és nem megszállottsággal jellemezhető transztechnikák elkülönítése, az „élő”, a „holt” és az „élő lelke” által meghatározott sajátos indoeurópai „hármasság”, a halottakkal való kommunikáció, illetve az agrártevékenységek ciklikussága és ezzel összefüggésben egyfajta „európai agrársamanizmus”) bizonyos szempontból az egész konferencia összefoglalásául szolgáltak.

Itt érdemes megemlíteni, hogy összefoglaló jellegű előadás a három nap folyamán szinte alig hangzott el. Köszönhetően a téma újszerűségének mindvégig domináltak a konkrét gyűjtéseket bemutató, anyagfeltáró munkán alapuló dolgozatok. Úgy tűnik, a téma egyik fontos elméleti vonatkozása: a terminológia pontos kidolgozása is várat még magára

Különösen jól szerkesztettnek bizonyult a tanácskozás első napjának délutánjára eső *Szent látók — vallásos látomások* címet viselő tematikus egység. Az itt elhangzó dolgozatok segítségével 1690-től egészen napjainkig kísérhettük végig a népi kultúra „extatikus” képességekkel megáldott képviselőinek működését, belátva e jelenség történeti folytonosságát (VOIGT VILMOS, MOLNÁR AMBRUS, SZIGETI JENŐ, SZACSVAY ÉVA, KÜLLŐS IMOLA, SÁNDOR ILDIKÓ, valamint ERDÉLYI ZSUZSANNA és LOVÁSZ IRÉN előadásai). Később hangzott el, de lényegében ebbe a sorba illeszthető POZSONY FERENC (Kolozsvár) előadása, melynek középpontjában egy lézpedi és egy klézsei álomlátó asszony tevékenysége és közösségi szerepe állt, valamint BARNA GÁBORnak az Orosz István álmait ismertető dolgozata is.

Érdeemes külön kiemelni LIMBACHER GÁBOR és L. LENGYEL ÁGNES kisebbfajta vitát kiváltó gondolatait. A két előadás (az egyik elméleti szinten, a másik egy vallásos ponyvahagyaték elemzésén keresztül) az „Unio Mystica” fogalmának a teológiaiától eltérő „népi” meghatározására tette kísérletet, hivatkozva többek között a népi közvetlen tapasztalás fontosságára, vagy a népi „szent lényeknek” a hivatalos egyháztól eltérő hierarchiájára.

A tudományos tanácskozás második napján hallhattuk CZÖVEK JUDITnak a magyar halottlátók bizonyos sajátosságaira rámutató előadását, valamint GAGYI JÓZSEF erdélyi terepmunkán alapuló beszámolóját. Ez utóbbiban az előadó a transz állapotában történő jóslás közösségi funkciójára is megpróbált rámutatni, a valóság elviselhetőségét szolgáló „túlélési” technikaként határozva meg azt.

Egymás tükörképeként is felfogható volt a következő két tematikus egység. Az elsőben a népköltészet, a másodikban az irodalom példáit láthattuk, tulajdonképpen ugyanarra a jelenségre: hogyan képes az álom vagy a vízió (gyakran mint önálló szerkezeti egység) sajátos funkciót hordozva felidézni egy „más”-világot, s így meghatározni a mű poétikai—szemantikai jellegzetességeit. A folklór területéről ERDÉLYI ZSUZSANNA, OROSZ GYÖRGY, KRÍZA ILDIKÓ, GÖRÖG VERONIKA és KÁMÁN ERZSÉBET előadásai hangzottak el, az irodalmat pedig S. SÁRDI MARGIT, DUKKON ÁGNES, FRIED ISTVÁN, BARABÁS LÁSZLÓ, BÜKY LÁSZLÓ és BENEDEK KATALIN következő napon elhangzott dolgozata képviselte.

Kevésbé egységes tematika jellemezte a konferencia harmadik napját. Az első három előadással (SZÖNYI GYÖRGY ENDRE, KLANICZAY GÁBOR, GYÖREI PÉTER) a mágia és boszorkányság témaköre is képviseltette magát ezen a tudományos fórumon. Bizonyára éppen e téma néprajzi szempontból hagyományosabb volta eredményezte azt a vitát, mely GYÖREI PÉTER boszorkányság-„elmélete” nyomán robbant ki. Míg az előadó szerint a boszorkány-látomások létrehozásában hallucinogén anyagoknak is lehetett szerepe, addig az „ellentábor” álláspontja az volt, hogy a látomások egyfajta kulturális—közösségi nyomás hatására „jöttek létre”. A vélemények megoszlottak a két, egymással csöppet sem kibékíthetetlen elmélet között.

Sajnálatos módon a pszichológia, illetve a pszichiátria nézőpontja mindössze egy-egy előadás erejéig érvényesülhetett. SÉRA LÁSZLÓ és VAS JÓZSEF beszámolójának legáltalánosabb tanulságaként talán azt említhetjük, hogy a néprajz által vizsgált extati-

kus, látomásos jelenségek egy megváltozott kulturális paradigma szerint értelmezve gyakran funkciótlanok, sőt betegségnek nyilvánulhatnak

A konferencia utolsó résztémája az álmok világának folklorisztikai tanulságait tárgyalta. Az álmelbeszélést és -interpretációt mint sajátos narratív műfajt elemezte A. KAIVOLA-BREGENHØJ (általában), a TÜSKÉS GÁBOR és KNAPP ÉVA szerzőpáros korábban elhangzott dolgozata (egyetlen parasztasszony álmelbeszélései alapján), valamint KRUPA ANDRÁS előadása (az alföldi szlovákság hiedelmeivel összefüggésben). PETÁNOVICS KATALIN egy paraszti önéletrajzt ismertetve tért ki a benne szereplő álmok lélekformáló szerepére, FEHÉR JÓZSEF ANDRÁS pedig az álmat mint a mediációhoz vezető út első lépcsőfokát mutatta be.

Bár a háromnapos konferencia érthető módon jó néhány fontos témát mégis csak érinteni sem tudott (pl. az Európán kívüli népek álom- és látomáskultúrájának tanulságai, a látomások ikonográfiai háttere, a transz állapotok technikai részletei stb.), valójában az „alternatív tudatformák” rendkívül gazdag tárháza került bemutatásra. A példák sokasága pedig meggyőzően bizonyította egy „tudatalatti” kultúra létezését, sőt tudatos működtetését: az egyes társadalmak mindenkor igényét arra, hogy a „túl”-világ erőivel valamiféle kapcsolatot tarthassanak fenn.

SCHLEICHER VERONIKA

Martin-emlékülés

Az idén 10 éve annak, hogy elhunyt MARTIN GYÖRGY, a magyar néptánc kutatás BARTÓKja, még csak 61 éves lenne.

MARTIN GYÖRGY-re emlékezve 1993. április 24-én — éppen neve napján — emlékülés volt az MTA Zenetudományi Intézetének Kodály-termében, ahol K. KOVÁCS LÁSZLÓ emlékezett a filmes táncgyűjtések korai időszakára. (Mint kiderült, MARTIN GYÖRGY-gyel közös gyűjtőútjuk nem volt.)

Az emlékülésen VARGYAS LAJOS — MARTIN GYÖRGY egykori tanára, majd a Népzene-kutató Csoportban igazgatója — elnökölt.

E rendezvényen került sor a Martin Alapítvány 1992. évi pályázatára beérkezett pályamunkák ismertetésére, valamint az eredményhirdetésre. A díjátadásra este, ünnepléses keretek között az Állami Népi Együttes székházában került sor, ahol idős és ifjú népművészek, valamint hagyományörző csoportok adtak műsort MARTIN GYÖRGY-re emlékezve, valamint a Martin Alapítvány javára. A műsort nyitó emlékezést és köszöntőt SEBŐ FERENC mondta. (A műsorban KALLÓS ZOLTÁN is fellépett, aki MARTIN GYÖRGY-nek — erdélyi gyűjtőútjain — sokszor volt segítsége és gyűjtőtársa.)

Kiemelt első díjat (50.000,- Ft) PÁVAI ISTVÁN nyert *Az erdélyi és moldvai magyarság népi tánczenéje* című munkájával. A második díjat megosztva (20.000—20.000,- Ft) OLSVAINÉ TAMÁS MARGIT *Táncalkalmak, táncszokások, táncrend Lovétén*, valamint

BÁLÁZS GUSZTÁV *Tánc és kultúra a cigányság körében* című dolgozataikért kapták. A harmadik díjat (10.000,- Ft) HINTALAN LÁSZLÓ széki gyermekjáték-gyűjtéséért kapta.

Az évfordulóra jelent meg a *Martin György emlékezete* című 162 oldalas kötet, amely magyar és külföldi szerzők — kollégák, pályatársak és tanítványok — visszaemlékezéseit, tanulmányait tartalmazza. A kötetet — MARTIN GYÖRGY életéből egy-egy pillanatot felidéző, szám szerint 14 db — fényképek illusztrálják. A kötet beszerezhető az MTA Zenetudományi Intézetének Táncosztályán, vagy a Magyar Művelődési Intézet Népművészeti Osztályán.

PÁLFY GYULA

Magyar Néprajzkutatók Tanácskozása

Veszprém, 1993. május 7—9.

Emlékeztető

1993. május 7—9-én Veszprémben az erdélyi, a horvátországi, a jugoszláviai, a kárpátaljai, a szlovákiai és a magyarországi magyar néprajzkutatók megbeszélést tartottak és a következő feljegyzést készítették.

1. A résztvevők javasolják a tanácskozások évenkénti megtartását az eddigi kérétek további erősítésével. Felkéri a Magyar Néprajzi Társaságot és a vele együttműködő külföldi magyar néprajzi társaságokat az 1994. évi konferencia előkészítésére.

2. A tanácskozás támogatja a határon túli magyarok népi kultúrájával kapcsolatos kéziratok magyarországi és határon túli, helyi megjelentetését, és kéri a Magyar Néprajzi Társaságot és a magyar néprajz egyéb hazai intézményeit, hogy az illetékes kiadókkal vegyék fel a kapcsolatot.

3. Szorgalmazza az együttműködés elmélyítését, új kapcsolatok kiépítését a magyarországi és a határon túli intézmények között az egyetemi oktatás, a tudományos továbbképzés (minősítés) területén. Egyetért a hallgatók, az oktatók cseréjével, közös terepgyakorlatok rendezésével. Jónak látná, ha a szomszédos országok egyetemeinek magyar tanszékei a magyar néprajz oktatása is helyet kapna.

4. Szorgalmazza a múzeumok kétoldalú kapcsolatainak bővítését a múzeumi munka minden területén.

5. A tanácskozás szükségesnek látja az együttműködést a képviselt társaságok, intézmények között a kutatás módszertani kérdéseinek megvitatásában, témajavaslatok, sürgős feladatok kijelölésében, különösen a veszélyeztetett értékek védelme érdekében.

6. A magyar tudományosságna a világtörténeti folyamatok miatt sürgős és felelősségteljes feladata, hogy a volt Jugoszlávia területén — különösen a Drávaszögben és Szlavóniában — az etnikai tisztogatás következményeit, a magyar népcsoport pusztulásának társadalomtudományi dokumentálását, az erre vonatkozó adatok összegyűjtését elvégezze.

*Andrásfalvy Bertalan megnyitja a tanácskozást
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*

*Péntek János a beszámolóját tartja
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*

Almási István a beszámolóját tartja
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Liszka József a beszámolóját tartja
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

7. A tanácskozás fontosnak tartja, hogy a magyar néprajztudomány készüljön az 1996. évi jubileumokra megfelelő szintű rendezvények szervezésével. Ennek információs összefogására vitaülést, előkészítő bizottságot hív életre. Írásba foglalt javaslatokat kér.

8. A tanácskozás javasolja, hogy a Kárpát-medence magyar néprajzi társaságai törekedjenek intézményes kapcsolatok kiépítésére, fenntartására a néprajztudomány szomszédnépi intézményeivel. Vállaljanak szerepet a nemzetközi tudományos kapcsolatok erősítésében és a szakmai információk nemzetközi áramoltatásában.

9. A tanácskozás fontosnak tartja a Magyar Néprajzi Bibliográfia elkészítését a Magyar Néprajzi Múzeum könyvtára keretében, a teljes magyarságra vonatkozó néprajzi bibliográfia összeállítását, s annak minden bibliográfiai típusban történő nemzetközi közvetítését is.

10. A Magyar Néprajzi Társaság a többi néprajzi társasággal együttműködve vállalja fel és készítse elő egy minél szélesebb körű néprajzi információs központ kiépítését, s ennek fokozatos bekapcsolását egy nemzetközi információs hálózatba.

11. A tanácskozás támogatja a résztvevő társaságok és a néprajz más intézményeinek bevonásával a közös adatfeltáró munkát és kutatásokat. Vállalja az együttműködést ezek pályázati úton történő finanszírozásának előkészítésében és inspirálásában.

12. A tanácskozás fontosnak tartja a néprajzi szemináriumok évenkénti megrendezését mint a kárpát-medencei magyar néprajzkutatás egyik fontos továbbképző fórumát.

13. Mindezekkel a kérdésekkel kapcsolatban a résztvevő intézmények a Magyar Néprajzi Társasággal tartják a kapcsolatot.

14. A jelenlévők ezt a konferenciát tartják a magyar néprajztudomány legfontosabb fórumának és javasolják, hogy a tanácskozás anyagát a Magyar Néprajzi Társaság — lehetőség szerint — szerkesztve jelentesse meg.

Veszprém, 1993. május 9.

BARNA GÁBOR
főtítkár

ANDRÁSFALVY BERTALAN
elnök

Hajdú-Bihari település-monográfiák

Debrecen, 1993. május 14—15.

Az elmúlt évtizedekben Hajdú-Bihar megye több települése — helyi kezdeményezésre és legtöbbször komoly anyagi áldozatok vállalásával — megíratta a helység történetét, néprajzát. Több községben jelenleg már folyamatban van, illetve a közeljövőben készülnek ilyen munka kiadására. Azt gondoltuk, hogy a közelmúltban megjelentetett monográfiák alapján érdemes lenne áttekintenünk helytörténetírásunk jelenlegi állapotát, s bizonyos tanulságokat levonni azok számára, akik most készülnek ilyen vállalkozásra. Ezek a munkák minden bizonnyal a legjobb szándékkal készültek, de az is kétségtelen, hogy magukon viselik az elmúlt negyven év során jellemző torzulásokat. Szükség van arra, hogy vessünk számot a kapott örökséggel, s vonjunk le a tanulságokat a jelen számára.

Ebből a megfontolásból szervezte meg a Hajdú-Bihar Megyei és Debreceni Honismereti Egyesület, a Kölcsey Ferenc Megyei—Városi Művelődési Központ, a Déri Múzeum és a KLTE Néprajzi és Történeti Intézete 1993. május 14—15-én a tudományos tanácskozást, ahol a monográfiák szakmai tanulságait tekintettük át kritikusan. A tanácskozás során elsősorban az 1971-től megjelent, társszerzőkkel írt, tehát szerkesztett helytörténeti, néprajzi, falu-város monográfiákat, a következő műveket tekintettük át.

1. *Hajdúdorog története*. Szerk.: KOMORÓCZY GYÖRGY. (Múz. Közl. 13.) 1971.
2. *Hajdúhadház múltja és jelene*. Szerk.: KOMORÓCZY GYÖRGY. (Levéltári Közl. 2.) 1972.
3. *Hajdúnánás története*. Szerk.: RÁCZ ISTVÁN. Hajdúnánás, 1973.
4. *Hajdúböszörmény története*. Szerk.: SZENDREY ISTVÁN. Hajdúböszörmény, 1973.
5. *Polgár története*. Szerk.: BENCSIK JÁNOS. Polgár, 1974.
6. *Hajdúszoboszló monográfiája*. Szerk.: DANKÓ IMRE. Hajdúszoboszló, 1975.
7. *Berettyóújfalu története*. Szerk.: VARGA GYULA. Berettyóújfalu, 1981.
8. *Báránd története és néprajza*. Szerk.: BALASSA IVÁN. Báránd, 1985.
9. *Bakonszeg története és néprajza*. Szerk.: UJVÁRY ZOLTÁN. Bakonszeg, 1990.
10. *Biharnagybajom története és néprajza*. Szerk.: UJVÁRY ZOLTÁN. Debrecen, 1992.

Nem vitattuk meg a *Debrecen története* I., II., IV. köteteket, mivel a monográfia még befejezetlen. Nem foglalkoztunk az egy-két szerzős helytörténeti művekkel sem (VARGA GYULA: *Egy falu az országban*, PAPP JÓZSEF: *Tiszacsege*, SZENDREY I.—NYAKAS M.: *Derecske*, GONDA FERENC: *Kaba*, MOLNÁR AMBRUS: *Nagyrabé* stb.), mivel főként a monográfiák szerkesztői, koncepcionális problémáira szeretttük volna a figyelmet irányítani.

A monográfiák igen széles tartalmi kört ölelnek fel, így gondot okozott az előadások témájának kijelölése. A tervezett húsz témakört végül is az alábbi tizenkét előadásba vontuk össze

1. GAZDA LÁSZLÓ: *A monográfiák szerkesztésének tanulságai, kiadók, nyomdák.*
2. ISTVÁNOVITS ESZTER: *Régészeti tanulmányok (kb. 1200-ig).*
3. NÉMETH PÉTER: *A középkor a Hajdú-Bihar megyei helytörténeti monográfiákban.*
4. SZABÓ FERENC: *Újkortörténeti tanulmányok (1600—1848-ig).*
5. MENYHÁRT LAJOS: *Legújabbkori tanulmányok (1849—1945-ig)*
6. JÁVOLI JÓZSEF: *A monográfiák népességtörténeti tanulságai.*
7. SZILÁGYI MIKLÓS: *Társadalom és életmód.*
8. NOVÁK LÁSZLÓ: *Földrajz, település, építkezés.*
9. BORTA JÁNOS: *Művelődéstörténeti tanulmányok.*
10. SELMECZI KOVÁCS ATTILA: *A monográfiák agrártörténeti, agrárnéprajzi tanulságai*
11. GYÖRGYI ERZSÉBET: *A szellemi kultúra a monográfiák tükrében.*
12. BÉNYEI MIKLÓS: *A monográfiák bibliográfiai tanulságai.*

Az előadók kiválasztásának szempontja az volt, hogy a felkért szakember nem szerepelhetett a monográfiák — különben igen népes — szerzői, szerkesztői táborában. Választásunk így esett a felsorolt nevekre, akik a kiosztott témakörök neves ismerői. A felsorolt elő-

adók mellett kritikai elemzést ismertetett még GHEORGHE GORUN nagyváradi történész, illetve DUKRÉT GÉZA — szintén nagyváradi — tanár, honismereti szakember, ahogyan ők látják az említett monográfiákat, illetve ezek kapcsolata a romániai Bihar megyével.

A monográfiák elemzésének hangvétele mértéktartóan kritikus volt, került a melleszélést. Szakmai vonatkozásában elemző gondolati sorokat tartalmazott, felhívta a figyelmet az új monográfiák írásánál elkerülhető anomáliákra.

Az előadások és kiegészítések anyagát önálló kötetben jelentetjük meg az 1994. év első felében.

VARGA GYULA

A Kriza János Néprajzi Társaság vándorgyűlése

Székelyudvarhely, 1993. május 14—16.

A székelyudvarhelyi Tanítóképző, a Haáz Rezső Kulturális Egyesület közreműködésével került sor a társaság évi első, ezúttal rendkívüli vándorgyűlésére *Növény és kultúra* témával. Az összejövetel rendkívülisége az alábbiakban sorra kiderül.

1. A jelzett témáról 24 előadás hangzott el, ami az előző vándorgyűléseken előterjesztett előadások számbeli átlagának kétszerese. Az előadásokat felolvasásuk sorrendjében jegyezzük, RAB JÁNOS (Mo.): *Növényekkel kapcsolatos hiedelmek Gyergyóban*; BALÁZS LAJOS: *A lakodalmi fenyő erotikus szimbolikája*; VASAS SAMU: *Növényi motívumok a kalotaszegi díszítőművészetben*; CSERGŐ BÁLINT: *Szemelvények Küküllőkeményfalva népi növényismeretéből*; GÁL IRMA: *A növények szerepe a gyergyóalfalvi népélet díszítőtevékenységében és szokásaiban*; LŐRINCZ ETELKA: *Növényi motívumok alkalmazása az árapataki varrottásokon és írott tojásokon*; ANDRÁS IGNÁC: *A nyírfa a kászoniak életében*; GUB JENŐ: *Hiedelmek és babonák a növényekkel való népi orvoslásban a Sóvidéken*; ISTVÁN LAJOS: *Növénynevek a sóvidéki állatgyógyászati receptekben*; KESZEG VILMOS: *Az erdő szimbolikus jelentése*; KISGYÖRGY MIHÁLY: *Egy kis etnodendrológia, avagy a fák világa Háromszéken*; MAJOR MIKLÓS: *A Berettyó ártéri növényzetének hasznosítása*; HALÁSZNÉ ZELNIK ILONA (Mo.): *A moldvai magyarok gyógynövényismerete*; PÉNTEK JÁNOS: *A Daphné-k az erdélyi népi növényismeretben*; MAGYARI ETELKA: *Jellegzetes növénykultúra a bodói falukép kialakításában*; OLOSZ KATALIN: *„Különbféle nyavalyák orvoslására szolgáló Falusi Patika”*, *Növényismeret egy múlt századi kéziratot receptkönyvben*; PÁLFALVI PÁL: *A gyimesi csángók természetett növényei*; POZSONY FERENC: *Zöldág, élőág az erdélyi naptári szokásokban*; SZABÓ JUDIT: *Az Atropa belladonna L. egy falu növényismeretében*; ZAKARIÁS ERZSÉBET: *Nemi szerepek a növénytermesztésben, a begyűjtésben és felhasználásban Erdővidéken*; ZSIGMOND GYÖZŐ: *Egy falu (Kőröspatak) népi gombaismeretéről*; SZÉKELY FERENC: *Gyermekek és virágok Vadasdon*; ASZTALOS ENIKŐ: *Gyógynövények ismerete és használata Székelykakasdon*; SZŐCS LAJOS: *A népi gyógyászat néhány receptje*.

2. A vándorgyűlés keretében sor került a társaság közgyűlésének megtartására, melyen POZSONY FERENC elnök áttekintést nyújtott a társasági élet utóbbi két évéről,

mindezt ZAKARIÁS ERZSÉBET társasági titkár egészítette ki gazdasági, pénzügyi vonatkozású adatokkal.

Felmentették tevékenysége alól az 1991-ben, Gyergyószentmiklóson megválasztott választmányt, amit aztán tisztújítás követett. A közgyűlés személyre szóló szavazattal a következő 7 tagú választmányt választotta meg a társaság vezető testületeként: POZSONY FERENC elnök (Kolozsvár), ZAKARIÁS ERZSÉBET titkár (Kolozsvár), VIRÁG MAGDOLNA pénztárnok (Kolozsvár), BALÁZS LAJOS (Csíkszereda), BARABÁS LÁSZLÓ (Marosvásárhely), KESZEG VILMOS (Kolozsvár), MAJOR MIKLÓS (Zilah). Az ellenőrző bizottságba GUB JENŐt (Szováta) és OLOSZ KATALINt (Marosvásárhely) választották.

3. GAZDA KLÁRA, KESZEG VILMOS és TÁNCZOS VILMOS elbírálása alapján kiosztották a KJNT 1992. évre kiírt pályázatának díjait. I. díj: nem osztottak; II. díj: ISTVÁN LAJOS, MAGYARI ETELKA; III. díj: TANKÓ GYULA, BIRÓ DONÁT, DUKRÉT GÉZA, ZSIGMOND JÓZSEF; különdíj: VÁKÁR KATALIN; dicséret: ANTAL ESZTILLA, BENKŐ EMŐKE, DEMETER LÁSZLÓ, GUB JENŐ, KÁNTOR KATALIN, NAGY ÖDÖN, SZŐCS LAJOS, FAZEKAS LORÁND

Az összejevetelt székelyudvarhelyi művelődéstörténeti séta tette teljesebbé.

A vándorgyűlés szervezését és lefolyását a Farkaslaki Mezőgazdasági Gépállomás, a Haáz Rezső Kulturális Egyesület, a székelyudvarhelyi Matrica Rt. bútorgyár és a városi RMDSZ támogatták. Köszönet érte!

BALÁZS LAJOS

Népi építészet a Kisalföldön

Győr, 1993. május 24—25.

1993. május 24—25-én Győrben került sor a Szabadtéri Néprajzi Múzeum által szervezett 3. Népi Építészeti Konferenciára, melyet *Népi építészet a Kisalföldön* címmel a győri Xantus János Múzeummal közösen rendezett. A tanácskozáson a hagyományokhoz híven a szomszédos országok kutatói is részt vettek, ezzel is hangsúlyozva azt a több előadó által kiemelt tényt, hogy a Kisalföld és népi kultúrája nem ér véget az országhatárnál. A rokon tudományágakat régész, levéltáros, művészettörténész előadók képviselték.

BOTOS GÁBORnak, a Győr—Moson—Sopron Megyei Közgyűlés elnökének megnyitó szavai után GECSÉNYI LAJOS felrajzolta azokat a kereteket, amelyek a régió népi építészetének, lakáskultúrájának alakulását az utolsó két évszázadban befolyásolták (*A Kisalföld gazdasági—társadalmi fejlődésének vázlatja a XIX—XX. században*).

A változatos tematikájú 18 előadás közül 4 foglalkozott a kisalföldi lakóház elhelyezésével népi építészetünk rendszerében és európai kapcsolataival. FILEP ANTAL (*Nagytáji egységesség és a regionális tagolódás a kisalföldi építőműveltségében*) sokéves kutatásait összegezve felsorolta a régió népi építkezésének azokat a jellegzetességeit, melyek alapján a kisalföldi házat a közép-magyar ház sajátos, archaikus vonásokat őrző változatának tartja. A régióon belül egy nyugati és egy keleti tömböt különített el, melyek eltérő

történelmi, gazdasági—társadalmi fejlődése indokolja az építészetükben megmutatkozó különbségeket. Míg a középkortól kontinuus, erős parasztgazdaságokkal rendelkező nyugati falvak lakóházaai épületszerkezeteiket, alaprajzukat tekintve fejlettebbek a török kor után újratelepült, és a nagybirtok szorításába került keleti falvak parasztházainál, addig a tüzelőberendezések tekintetében épp a nyugati tömb őrizte meg a középkori faluásatásokból ismert kiugratott-kemencés, kályhás-szobás rendszert. Az előadó kitért a régió építkezésének közös középkori gyökerekre visszanyúló osztrák, szlovák, morva kapcsolataira is, és a korábban jellemző, etnikus specifikumok felmutatására törekvő kutatások helyett közép-európai perspektívájú, az ökológiai, gazdasági—társadalmi tényezőket is figyelembe vevő, komplex kutatásokra buzdított. BARABÁS JENŐ merőben ellentétes véleményének adott hangot a tüzelőberendezések vizsgálata kapcsán (*A tüzelőszervezetek sajátosságai a Kisalföldön, Különbségek és azonosságok a nagy- és kisalföldi tüzelőberendezések között*). Azokat a jellegzetességeket, amelyek a kisalföldi házat a közép-magyar háztól elválasztják, FILEP ANTAL ellentétben középkori gyökerekre visszanyúló, genetikus eredetű különbségeknek tartja, s ilymódon indokoltan látja önálló kisalföldi házvidékről beszélni. Szerinte a kisalföldi ház csak a XVIII—XIX. századi integrációs folyamat során vált hasonlónak a közép-magyar házhoz, attól eltérő, a dunántúli füstöskonyhás házterülethez kapcsolódó múltjára utal azonban két zárt tüzelője. SABJÁN TIBOR *Nagyalföldi ház — kisalföldi ház* című előadása a tüzelőberendezések sajátosságait térképre vetítve módosította a BARABÁS JENŐ által elkülönített kisalföldi házterületet. FILEP ANTAL feltételezésére reflektálva figyelmeztetett arra, hogy a nem hiteles faluásatásokból származó kisalföldi kályhaleletek nem perdöntőek a kályhák középkori paraszti használatát illetően. HOFFMANN TAMÁS (*A kisalföldi parasztház szobája*) a kályhás szoba megjelenését a falu urbanizációja, a házépítés szakipari munkává válása, azaz a lakóház áruvá válása eredményeként értékeli. Annak a folyamatnak, melynek során a kályhás szoba, mint a városi-polgári lakáskultúra eleme, Délkelet-Európa és Közép-Európa érintkezési sávjában a parasztság lakóházaiba is utat talált, a Kisalföld parasztsága is részese volt, ilymódon a Kisalföld egy sokkal kiterjedtebb házvidék része. Amint az az eddigiekből kitűnik, az egy tárgyra koncentráló, ugyanazt a problémát különböző szempontból vizsgáló, egymással gyakran konfrontáló előadások különösen alkalmasak a problémák kielezésére, az eltérő vélemények ütköztetésére, s ezzel hozzájárulnak a problémák tisztázásához. Minthogy ehhez perdöntő érveket a néprajztudomány elsősorban a középkori faluásatásoktól várhat, különös várakozás előzi meg minden népi építészeti konferencián a régészeti témájú előadásokat.

TAKÁCS MIKLÓS (*Falusi házak és egyéb építmények a Kisalföldön a X—XVI. században*) elsősorban az M1-es autópálya Győr elkerülő szakaszának feltárásairól és az Abda—Hegyeshalom közti szakasz építését megelőző kutatásokról számolt be. E kutatások főként az Árpád-kori veremházakról meglévő ismereteinket gazdagították, árnyalták. A néprajz által vizsgált épületállomány közvetlen előzményét jelentő késő-középkori házak, falvak feltárására azonban — éppen a települések kontinuitása miatt — az autópályán folyó leletmentések során nem adódott lehetőség. NEVIZÁNSZKY GÁBOR (*A Kisalföld szlovákiai faluásatásainak tanulságai*) előadásából is arról győződhattünk meg, hogy a szlovákiai részen ugyanilyen

gyérek a XIV—XVI. századból származó lakóházakra vonatkozó régészeti adatok. Így a Kisalföld területéről egyelőre nem rendelkezünk olyan késő-középkori feltárásokkal, amelyek a korábban ismertetett hipotéziseknek biztos alapot szolgáltatnának.

A következő előadások a Kisalföld egy-egy szűkebb tájának, ill. meghatározott társadalmi csoportjainak építkezésével, továbbá magukkal az építőkkel foglalkoztak. KÜCSÁN JÓZSEF (*Sopron északkeleti külvárosának építészeti vizsgálata a XVII—XVIII. században*) Sopron gazdanegyedének lakóházait vizsgálta elsősorban a leltárakból kikövetkeztethető alaprajzuk alapján. Rámutatott azokra a tendenciákra is, amelyek adott szélességű telken a lakások számának vagy méretének növelése, komfortosabbá tétele irányába hatottak. DOMINKOVICS PÉTER ugyancsak levéltári források alapján a történeti Győr megye kisnemesi társadalmának lakásviszonyait vizsgálta, összevetve azt a jobbágyok és zsellérek életkörülményeivel (*Kisnemesi lakóházak, gazdasági épületek Győr megyében a XIX. század első felében*). DOMONKOS OTTÓ *A népi építészet (céhes) mesterei Győr—Moson—Sopron megyében a XIX. századig* című előadásában a kőművesek, kőfaragók, ácsok, asztalosok, lakatosok, üvegesek, molnárok, kéményseprők munkavégzésére vonatkozó forrásokat (árszabásokat, iparkamarai jelentéseket) elemezte, hangsúlyozva a kőművesek és ácsok munkaszervezetének a többi céhekétől eltérő sajátosságait. Statisztikai adatokkal szemléltette a megye egyes részeinek eltérő szakiparos-ellátottságát. LISZKA JÓZSEF (*A népi építészet kutatási eredményei a Csallóközben*) a Kisalföld csallóközi részére vonatkozó szlovák, cseh és magyar kutatási eredményeket összegezte és értékelte, felhívta a figyelmet az etnikai szemléletű megközelítés buktatóira. GUDMONNÉ FÜLÖP ILONA *Népi építészet a Kisalföld északkeleti felén* című előadásában az Érsekújvári járás vegyes nemzetiségű területének településmódjáról, építkezéséről nyújtott átfogó képet, elsősorban az 1980-as években végzett terepkutatások alapján.

WOLFGANG GÜRTLER *Népi építészeti kutatások Észak-Burgenlandban* című előadása a 100 éves múltra visszatekintő burgenlandi házkutatásról adott értékelő áttekintést. Megállapította, hogy miközben napjaink kutatásait a szociológiai szemléletű, a jelenre és a változások okainak feltárására irányuló szándék vezérelti, addig máig sem történt meg az emléktanyag konkrét vizsgálatokra épülő számbavétele, dokumentálása. VÁRAINÉ BÍRÓ IBOLYA *A Kisalföld tájegység megjelenítése a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban* című vetített képes előadásában a Kisalföld tájegység telepítési koncepciójának változásait, az épületkiválasztás és a bemutatás kora szempontjainak alakulását vázolta a kezdetektől a végső megvalósulásig. FAZEKAS ISTVÁN *XVII—XVIII. századi kisalföldi plébániaépületek az írott források tükrében* című előadásában a különböző időpontokban végrehajtott vizitációk adatai alapján vizsgálta a plébániaépületek anyagának, szerkezetének, alaprajzának változásait, s jelentős különbségeket figyelt meg az egyes fősperességek adatait összevetve a török alól felszabadult, zömmel protestáns lakosságú területeken szerveződő plébániák, valamint a nyugati, kontinuos lakosságú területek plébániái közt. ASKERZ ÉVA *Barokk útmenti szobrok Északnyugat-Magyarországon* című vetített képanyaggal illusztrált előadásában a barokk útmenti szobrok, feszületek típusait, előzményeit, állításuk indítékait vizsgálta a megye rendkívül gazdag emléktanyája alapján. PERGER GYULA a szakrális emlékek egy

sajátos csoportjával, a jobb magyar kifejezés híján képoszlopoknak nevezett emlékcsoporttal foglalkozott (*Képoszlopok a Kisalföldön*). A Sopronban fennmaradt középkori köemlékek és a barokk kori, téglából épült, templomtoronyszerű monumentumok számbavétele mellett kitért azok elnevezésére, állításuk korára, körülményeire, cáfolva az emlékcsoportról (pl. az ún. győri keresztokról) kialakult több téves vélekedést. BANA JÓZSEF *Az oláh (kóbor) cigányok letelepítése, építkezése Győr-Újvárosban a XVIII. század végétől a XX. század elejéig* című előadásában egyetlen család több generációjának sorsát követve rajzolt szemléletes képet az oláh cigányok letelepülésének nehézségeiről a városi rendszabályok, közgyűlési jegyzőkönyvek, valamint a lókereskedő Lakatos család még élő tagjainak elbeszélései alapján. Előadását olyan ritka korabeli dokumentumokkal illusztrálta, mint a cigányok magyar nyelvű esküje Győr 1686-os jegyzőkönyvében, vagy a cigánysátor és szegkovács szerszámok ábrázolása egy 1789-es térképen. BALÁZS GYÖRGY (*Malmok a Kisalföldön*) a középkortól kezdve ismertette a malmok különböző típusaira vonatkozó kisalföldi adatokat. Információit elsősorban térképekből, levéltári forrásokból, iparstatisztikákból merítette, minthogy a vizekben gazdag Kisalföldön mára alig maradt hírmondója az egykor annyira elterjedt vízi- és hajómalmoknak.

A kétnapos konferencia sikeréhez nagyban hozzájárult az a tanácskozás tematikájához szorosan kapcsolódó kamarakiállítás, amelyet PÁLOS EDE győri főreáliskolai rajztanár nemrégiben előkerült vázlatfüzetének népi építészeti tárgyú rajzaiból rendezett KOTTMAYER TIBOR *Pálos Ede (1870—1922), Századeleji rajzok a Kisalföld építészetéről és népművészetéről* címmel. A kiállítást NAGY TIBORNÉ, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal igazgatója nyitotta meg.

A konferencián elhangzott előadások az év végén külön kötetben jelennek meg.

H. CSUKÁS GYÖRGYI

175 éve született Magyar László

Érd, 1993. június 3.

A Magyar Földrajzi Múzeumban június 3-án előadóülésen emlékeztek meg MAGYAR LÁSZLÓ Afrika-kutatóról, születésének 175. évfordulója alkalmából.

MAGYAR LÁSZLÓ (1818. november 13. Szombathely — 1864. november 9. Ponto do Cuio, Angola) kimagasló érdemeket szerzett Délnyugat-Afrika földrajzi feltárásában és tudományos kutatásában. Iskoláit Dunaföldváron, Kalocsán és Szabadkán végezte, majd a fiumei tengerészeti akadémia hallgatója lett. Tengerészként jutott el Dél-Amerikába, ahol az Argentin Köztársaság hadiflottájának tisztjeként szolgált.

Tevékenységének legeredményesebb korszaka Afrika tudományos feltárásához kapcsolódott. A kalabári uralkodó által támogatott utazásai, családi kapcsolatai révén egyedülálló ismereteket szerzett a „fekete kontinens” földrajzi, néprajzi, társadalmi viszonyairól.

Utazásai magyar nyelvű leírását a portugál gyarmati hatóságok közvetítésével juttatta el Magyarországra, ahol a Magyar Tudományos Akadémia HUNFALVY JÁNOS közreműködé-

sével nyomtatásban is megjelentette. Emlékét kegyelettel őrzik szülőföldjén, ahol több iskola vette fel nevét (Dunaföldvár, Foktő, Öttömös). Dunaföldváron impozáns szobor és emlékmű — MÉSZÁROS MIHÁLY alkotása — hívja fel a figyelmet a jeles Afrika-kutató munkásságára.

Az előadóiülésen megjelent kutatókat és érdeklődőket HARMAT BÉLA, Érd polgármestere köszöntötte, majd GÁBRIS GYULA, a Magyar Földrajzi Társaság főttkára mondott megnyitóbeszédet. Az első előadó, KRIZSÁN LÁSZLÓ, a Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézetének tudományos tanácsadója, a történelemtudomány doktora volt, aki az emlékülés megszervezésében is önzetlenül segített. Előadását *A történelem első együttműködése fehér és feketebőrűek között Afrika tudományos megismerésében* címmel tartotta. Kifejtette, hogy MAGYAR LÁSZLÓ volt a leghitelesebb leírója annak a rejtőzködő, úgynevezett koncentrált rabszolga-kereskedelemnek, amely a múlt század közepe táján alakult ki Nyugat-Afrikában. Ebben állt a kalabári néger szultánnal kialakult példa nélküli kapcsolatának tudományos haszna.

A következő előadó VARSÁNYI PÉTER, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanára, a történelemtudomány kandidátusa volt, aki *Szombathely — Magyar László szülővárosának — élete és társadalma a XIX. század elején* címmel tartott adatokban gazdag beszámolót.

VAJKAI ZSÓFIA néprajzkutatótól a lisszaboni levéltárak korabeli anyagainak tükrében *Magyar László Angolája — portugál szemmel* címmel hagzott el gondolatébresztő, további kutatásokra ösztönző előadás. Számos értékes, levéltárokból származó, eddig publikálatlan dokumentumot ajánlott fel másolatban intézményünknek.

KUBASSEK JÁNOS, a Magyar földrajzi Múzeum igazgatója *Magyar László és a földrajztudomány* című előadásában aláhúzta, hogy MAGYAR utazásainak értékét a térképkészítő tevékenysége jelentette. Földabroszai megjelentek Magyarországon is, de külföldi visszahangjuk sem lebecsülendő. Méltán összemérhetők más korabeli térképekkel. MAGYAR LÁSZLÓ — miként KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR is — meteorológiai naplót is vezethetett a bejárt területek időjárásáról, ennek azonban nyoma veszett. Tehetségének köszönhetően — hazajuttatott könyve alapján — MAGYAR LÁSZLÓT a Magyar Tudományos Akadémia is rendes tagjai sorába választotta és THIRRING GUSZTÁV monográfiájában (1937) őt illette az „első igazi földrajzi explorátor” címmel.

BALÁZS JUDIT, a Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutató Intézetének tudományos munkatársa a közgazdaságtan szemszögéből világította meg a korabeli Angolát, majd a Magyar László Emlékév további eseményeiről kaptunk tájékoztatást KRIZSÁN LÁSZLÓtól. Ezt követően az emlékülés résztvevői felkeresték MAGYAR LÁSZLÓ dunaföldvári szobrát, ahol a nevét viselő iskolák és a helyi állami szervek képviselőivel közösen elhelyezték a tiszteletadás koszorúit.

KOVÁCS SÁNDOR

A társadalom néprajzi vizsgálatának eredményei és lehetőségei az Alföldön

Csongrád, 1993. július 3—4.

A Magyar Néprajzi Társaság, annak Társadalomnéprajzi Szakosztálya és a csongrádi Tari László Múzeum közös szervezésében, a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, a JATE Néprajzi Tanszéke, a Csongrád Megyei Önkormányzat, a Csongrád Város Önkormányzata, a helyi Művelődési Központ és a GAMESZ közreműködésével és támogatásával kétnapos tanácskozássra került sor Csongrádon. A valamikori vármegye székhelyén és az egykori Délvidék legészakibb pontján 20 néprajzkutató gyűlt össze, hogy meghallgasson 11 előadást. Az alkalmi szakmai társaságot a megyei múzeumi szervezet igazgatóhelyettese, WAGNER ISTVÁN és a polgármester, LOSONCZI ZOLTÁNNÉ köszöntötte.

Első nap, szombaton a következő előadások hangzottak el. TÓTH ZOLTÁN: *Rendek, osztályok, rétegek Lukán a jobbágyfelszabadítás után*; MOLNÁR MÁRIA: *A paraszttársadalom rétegmmodelljei*; SZABÓ FERENC: *Népvezérek, paraszti szószólók és hatásuk négy alföldi mezővárosban a XIX. század második felében*; VARGA GYULA: *A XVIII—XIX. századi anyakönyvek mint a társadalomnéprajz forrásai*; BENCSIK JÁNOS: *Tokaj társadalma egy urbáriális összeírás tükrében*.

A résztvevőknek alkalmuk volt megismerkedni a Tisza által körülölelt, erdőekkel övezett, ligetes kisvárossal, a belsővárosi múzeumházzal és a Körös-torokkal. Szombat délután a Nagyboldogasszony-templomban rövid hangversenyt is meghallgathattak. A szombat esti fogadáson szakmai beszélgetésekre kerülhetett sor.

A vasárnap délelőtt felolvasott előadások az alábbiak voltak. JUHÁSZ ANTAL: *Falu társadalma Szeged vonzáskörzetében*; SZÜCS JUDIT: *Ház- és vagyonszűkösségek néhány közép-tiszai település példáján*; MAGYARI ETELKA: *Két bánáti magyar telepes falu átalakulása a kollektivizálástól a föld új birtokbavételéig*; SZABÓ PIROSKA: *A Zsombón végzett összehasonlító vizsgálat (1975, 1993)*; SZILÁGYI MIKLÓS: *Az alföldi mezőváros társadalma személyes nézőpontból (Egy 100 éves kisújszállási gazda tudásának általánosítási lehetőségei)*; KATONA IMRE: *Társadalomszemlélet a csongrádi szőlésekben*.

Vasárnap délután JUHÁSZ ANTAL vezetésével az Ópusztaszeri Emlékpark házeit néztük meg.

A résztvevő kutatók többsége először járt az Alföldnek ezen a táján és Csongrádon. Reméljük, nem csak a városka, hanem a szakmai együttlét is emlékezetes marad számukra!

Ezúton köszönöm meg BARNÁ GÁBOR főtitkárnak, hogy ötletfelvetésemet elfogadta, kivitelezését támogatta, SZILÁGYI MIKLÓSNak, hogy a Társadalomnéprajzi Szakosztály elnökeként témafelvetésemhez nevét, szakmai tekintélyét adta.

Időközben a tanácskozás előadásainak szövege nyomdába került. A következő, 1995. évi találkozót viselet és társadalom témában szervezzük.

SZÜCS JUDIT

V. Néprajzi Szeminárium

Esztergom, 1993. július 11—18.

Környezet—helység—tematika belső kötődésének hagyományát keresve és folytatva szervezte a Magyar Néprajzi Társaság idei, ugyancsak súlypontos néprajzi szemináriumát Esztergomban, *Vallásos népélet a Kárpát-medencében* témában.

A szeminárium tárgy- és térkörével összhangban immár majdnem természetesnek tűnik a jelenlevők „határon innen és túlról” való érkezése (az erdélyiek az elsők még nem vehettek részt!). A rendezvény mintegy 75 tagú társasága, előadók és hallgatók, az anyaországból, Erdélyből, Kárpátaljáról, Szlovákiából, Jugoszláviából, Ausztriából érkezett.

Eme jelkép értékű képviseletre éreztek rá a szeminárium megnyitójának ünnepi szónokai, BARNA GÁBOR, a Magyar Néprajzi Társaság főtárgya, KOVÁCS GYÖRGY ZOLTÁN, Komárom—Esztergom megye Önkormányzatának elnöke, KÖNÖZSI LÁSZLÓ, Esztergom polgármestere, valamint CSOÓRI SÁNDOR, a Magyarok Világszövetségének elnöke, akik kiemelték Esztergom városának, a régi Magyarország legrégebb fővárosának, a magyar katolicizmus központjának történelmi szerepét, ahol ma újra fel kell fedezni nemzeti kultúránk, reflexeink egységét. Ezen elvárás valamelyes megvalósításában jelölték meg a szeminárium egyik fő célkitűzését.

A szeminárium érzelmi, szellemi, tudományos, és talán nem tévedek, ha azt mondom, történelmi motivációit ANDRÁSFALVY BERTALAN leveléből, aki parlamenti munkája miatt nem lehetett jelen, és CSOÓRI SÁNDOR felszólalásából ragadhatta meg a hallgató CSOÓRI SÁNDOR aforisztikus töltetű mondatai akár munkánk vezérelveiként is felfoghatók, melyek üzenetgazdagságuk révén túlmutatnak a vallásos népélet kutatásán. ILLYÉS GYULÁT idézve, aki szerint a magyarságnak nem csak a jövőjét, a múltját is építenie kell, a szónok a múlt képzeletbeni restaurálására biztatta a szeminárium résztvevőit. Számos példával bizonyította lelkeségünk, kultúránk pogány és keresztény, ázsiai és európai voltát, a kettősségek szimbiózisát, valamint azt, hogy nemzetünk nagy alkotóiban az tört fel, ami a magyarság népi kultúrájában a maga teljességében jelen volt. Ezért tartotta fontosnak felhívni a figyelmet arra, hogy nekünk tudnunk kell emlékezni. Tennünk kell azért, hogy ne felejtsünk el semmit.”

A szervező didaktikai érzékét dicséri a szeminárium programjának összeállítása és levezetése. Az elméleti előadásokat, vitákat, megbeszéléseket olyan események, rendezvények váltogatták, amelyek, akár csak a koncentrikus körök modellje, mind dinamikusabbá, teljesebbé tették, elmélyítették a szeminárium témáját. Sor került városnézésre, a Bazilika, a Kincstár, a Vár, a Főszékesegyházi Könyvtár, a Primási Levéltár, a Balassa Bálint Múzeum és a Szent Tamás-hegy meglátogatására. HORVÁTH ISTVÁN, a Balassa Bálint Múzeum főigazgatója felülmúlhatatlan „idegenvezetőnek” bizonyult. Köszönet érte! LANTOS MIKLÓS fotóművész *Szakraális építmények a Dunántúlon* címmel rendezett kiállítást. Sor került még a Keresztény Múzeum állandó kiállításának megtekintésére, KUNCZ LÁSZLÓ operaénekes *Mennyei seregek, boldog, tiszta lelkek — Régi magyar istenes énekek* című dalestjére, a

szlovákiai Garamszentbenedek és Bény kolostorának, illetve templomainak meglátogatására, az esztergomi Babits-ház és -kiállítás megtekintésére.

A program ugyan tételesen nem tartalmazta, de rejtetten mindvégig biztosította a baráti, szakmai beszélgetések lehetőségét, melyek kétségtelenen szolgálták mind a tudományos érdeklődés, mind az emberi kötődések elmélyülését a résztvevők között.

Néhány szóban az V. Néprajzi Szeminárium szakmai sikere és haszna, meglátásunk szerint, így összegezhető.

1. Fórumot biztosított a tárgykörben érdekelt közép- és kelet-európai magyar kutatók számára.

2. Lehetőséget teremtett az anyaországi és határon kívüli hivatásos és nem hivatásos néprajzkutatók, gyűjtők szakmai közeledésére. A szeminárium, illetve a szervezés pozitívuma, hogy határozottan kiegyensúlyozott volt az aktív részvétel aránya, függetlenül a határoktól és a professzionalitás fokától. A szakma nagyjai mellett ismertették gyűjtési, kutatási eredményeiket a nem hivatásosak is, ami sikerélménytöbbletet biztosított valamennyi résztvevő számára.

3. Feltárta általában a néprajzi, sajátosan a vallásos népélet kutatásának újabb dimenzióit, lehetőségeit, módszertani ajánlásai révén irányt szabott a jövőbeni kutatás számára.

4. A hallgatóság kor szerinti összetétele által előkészítette a vallásos népélet kutatása számára is az elkötelezett és hivatásos kutatónemzedék pótlásának folytonosságát.

A szemináriumon 28 előadás hangzott el. Az előterjesztés sorrendje szerint ezek a következők voltak. HORVÁTH ISTVÁN: *Esztergom szerepe a magyar történelemben*; PÉCSI L. DÁNIEL: *A marketing-kommunikáció szerepe és fontossága a múzeumok életében (A múzeumi mecenatúra kérdései)*; BALASSA IVÁN: *A templomok néprajzi szempontú kutatása*; BARNA GÁBOR: *A rózsafüzér társulatokról*; BARTHA ELEK: *Szakraális táj*; PATHY LÍVIA: *A burgenlandi szakraális tárgyi emlékekről*; FARAGÓ JÓZSEF: *Baka András moldvai csángó-magyar mesemondó legendáiból*; ZSÓK BÉLA: *A halálra való felkészülés világi és vallásos megnyilvánulásai a dévai csángó telepen*; BÖSZÖRMÉNYI ÁGNES: *Népi vallásosság és teológia*; SELMECZI KOVÁCS ATTILA: *Nemzeti szimbólumok a magyar népi kultúrában (A magyar címer)*; LENGYEL LÁSZLÓ: *Kolostormunkák — apácamunkák*; BÁNSZKY MÁRIA: *A tükrös képek interetnikus vonatkozásai a Vajdaságban*; GÖRCSÖS MIHÁLY: *Szent László kápolnája és búcsújáró helye Debrődön*; IMRE MÁRIA: *Öltöztető Mária-szobrok*; PUNYKÓ MÁRIA: *A beregújfalusi református egyház levelesládájából*; BÁRTH JÁNOS: *A paptartás hagyományai római katolikus helységeken*; LIMBACHER GÁBOR: *Kápolnák a Palócföldön*; KÖVECSESVÁRGA ETELKA: *Szülőbeli szakraális építmények*; WALKAI ZOLTÁN: *Az út menti keresztetek típusai Zenta környékén*; GERGELY KATALIN: *Gyergyó vallásos népéletéről (Húsvéti határkerülés)*; VARGA KAPISZTRÁN: *Szerzetesrendek*; SILLING ISTVÁN: *Zombor katolikus vallási életének újjáéledése a XVIII. században*; LACKOVITS EMÓKE: *Református templomi ülésrendek*; RAJ ROZÁLIA: *Szentkúti ájtatosság Doroszlón, 1922-ben*; CSÓKÁS FERENC: *A bényi szentkút búcsúja*; JUNG KÁROLY: *Szűz Mária tisztelete a múltban és a jelenben*; ERDÉLYI ZSUZSANNA: *Archaikus népi imádságok*;

SZACSVAY ÉVA: *A református népi vallásosság tárgya, tárgye gyűjtései (Szempontok a tárgyak gyűjtéséhez és adatolásához).*

A szeminárium jóhiszemű és önzetlen támogatói az alábbiak voltak: a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Főosztálya, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közgyűjteményi Főosztálya, a Magyarok Világszövetségéért Alapítvány, a Lakitelek Alapítvány, a Csehszlovákiai Magyar Kultúráért Alapítvány, a CSEMADOK, Esztergom Város Önkormányzata, Szabolcs—Szatmár—Bereg Megye Közgyűlése, a Néprajzi Múzeum, a Herman Ottó Múzeum, a Somogy Megye Múzeumainak Igazgatósága, a Keresztény Múzeum, a Vármúzeum, a Balassa Bálint Társaság, a Gran Tours Utazási Iroda, a Hotel Fürdő, a Szabadidő Központ, a Gabi Virágüzlet és a Fili Falatozó. Ezúttal is köszönet érte!

BALÁZS LAJOS

Jankó János-díjasok találkozója

A *Jankó János-díjat* 1970 óta adományozza a Magyar Néprajzi Társaság fiatal kutatóknak, akik ígéretesen kezdték pályájukat és már az első években komoly eredményeket mutattak fel. JANKÓ JÁNOS születésének 125. évfordulóját, az ezzel kapcsolatos jubileumi *Ethnographia*-számmal kívánja megünnepelni, többek között. Az egyik *Jankó János-díjas*, GRÁFIK IMRE 1993 augusztusában körlevélben fordult a többi érintetthez, hogy lenne-e kedvük Almádiban szeptember 25-én összejönni egy egész napos baráti beszélgetésre hangulatos kertés villájában? Az ötletet többen csodálatosnak találtuk, mivel az utóbbi időben éppen ezekkel a kapcsolatépítő-mélyítő lehetőségekkel nem éltünk eléggé. Így sor került a találkozóra, s a ragyogó időnek köszönhetően az egész napot a kertben tölthettük. Az érdekelteknek mintegy egyharmada tudott megjelenni, azaz tizenegyen három hazából, mivel Kolozsvárról POZSONY FERENCet és Nyitráról LISZKA JÓZSEFet is körünkben üdvözölhettük. Rajtuk kívül BARNÁ GÁBOR, LUKÁCS LÁSZLÓ, SZARVAS ZSUZSA, FEJŐS ZOLTÁN, BÁRTH JÁNOS, KUNT ERNŐ, KNÉZY JUDIT, VARGYAS GÁBOR és a vendéglátó GRÁFIK IMRE érkeztek meg. A halászléves, tájjellegű boros vendéglátás jó alkalom volt a szakmai megbeszélésekre, kötetlen csevegésre, az élők és holtak számbavételére, de könyvek, cikkek cseréjére is.

Remélhetőleg a baráti találkozóznak lesz folytatása és a néprajztudomány és antropológia képviselői így módon is segíteni fogják egymás szándékait elképzeléseik megvalósításában.

KNÉZY JUDIT

Az V. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia

Békéscsaba, 1993. október 7—9.

Több, mint másfél éves előkészítés után ismét Békéscsabán zajlott le a nemzeti és etnikai kisebbségek néprajzát kutató szakemberek nemzetközi konferenciája. Eredeti célja lényegében nem változott, a tudomány eszközeivel kívánt választ adni a különböző országokban élő nemzetiségek népéletének alakulására és helyzetére. Változatlanul fő feladatként tartotta az anyanemzettel, -etnikummal rendelkező kisebbségek néprajzának vizsgálatát, de — mint a korábbiakban, most is — elsősorban Európa és más világrészeken élő nemzeti és etnikai kisebbségek problémakörének is helyet adott.

Az első elképzelések szerint vándorkonferenciának indult, melynek helyszíne más és más, nemzetiségeket is magába foglaló szomszédos ország lett volna. Azonban, miután az ígérő és tervezett államok képviselői végül is nem vállalták, a színhely mindvégig a magyar, szlovák, s kisebb számban román lakosú Békéscsaba maradt, mely egyúttal a több nemzetiségű és etnikumú (szlovák, román, német, szerb, cigány) Békés megye székhelye is. Ezáltal a konferencia résztvevői közvetlenül is megismerhették az itteni nemzetiségek népi kultúráját (a helyi nemzetiségi előadóktól a konferencián elhangzott előadásokon kívül mindig kiállításokon is tanulmányozhatták e nemzeti és etnikai kisebbségek népi műveltségének egy-egy szeletét — a mostanin a Békés megyei szlovákokét, valamint ellátogathattak a magyar—szlovák—németlakta Mezőberény és a magyar—német—román népességű Gyula városába, ahol a szlovák, német, román evangélikus, római katolikus, ill. ortodox templomokat és nemzetiségi helyismereti gyűjteményeket tekinthették meg, s az egyik estén a megye valamennyi nemzetiségének néptáncait, népdalait bemutató forró sikerű előadáson is részt vehettek).

A konferencia napjainkban igen aktuális tartalmú főcímet választott: *Kultúrák találkozása — kultúrák konfliktusai*. Alcíme a korábbi konferenciák által is megfogalmazott feladatkitűzéseket körvonalazta: *A néprajzi kutatás elvi, gyakorlati kérdései és feladatai a közép-európai nemzetiségek körében*. Ennek megfelelően alakultak ki a konferencia szintén időszerű témaköröket tartalmazó szekcióinak címei is. 1. *A nemzetiségi együttélés népi intézményei és formái*; 2. *Etnikai, nemzetiségi és kulturális előítéletek, sztereotípiák*; 3. *Folklorizmus a kisebbségek hagyományvilágában*. A Sociétés Internationale d' Ethnologie et de Folklore csatlakozásával — mely tovább emelte a konferencia tudományos rangját — négyre bővült a szekciók száma, ez utóbbi *A kultúra etnizálása* címet kapta.

A konferencia rendező szerveinek a tiszttét a Magyar Néprajzi Társaság, a Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Művelődési és Köznevelési Minisztérium, a békéscsabai Ifjúsági Ház és Társaskör, a nemzetiségi szervezetek és a Múzeumok Békés Megyei Igazgatósága vállalta. Megemlítésre méltó a vendéglátó város és az ifjúsági ház — ahol a konferencia lezajlott — kezdeményező anyagi és erkölcsi támogatása. A fentiek valamennyien jelentős anyagi támogatást nyújtottak, hasonlóképpen járultak anyagi eszközökkel a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Alapít-

vány, a Magyarországi Horvátok Szövetsége, a Magyarországi Németek Szövetsége, a Magyarországi Szlovákok Szövetsége, a Bem József Lengyel Kulturális Egyesület, a Magyar Művelődési Intézet, s jelképesen járult hozzá a Békés Megyei Képviselőtestület Nemzeti és Etnikai Bizottsága is.

A konferencia elnöke ANDRÁSFALVY BERTALAN, társelnök BARNÁ GÁBOR, EPERJESSY ERNŐ, alelnöke GYIVICSÁN ANNA, GRIN IGOR, SZENTE BÉLA, s titkára KRUPA ANDRÁS volt.

A legutóbbihoz hasonlóan most is rendkívül nagy érdeklődés mutatkozott a békéscsabai konferencia iránt. 17 országból 205-en jelentkeztek, s közülük előadásra 142-en jelentették be igényüket. Néhányan változó okok miatt nem tudtak eljönni (feltűnő volt a román kollégák egyöntetű távolmaradása), de a résztvevők az újabb és újabb jelentkezők folytán így is elérték a kétszázat, s mintegy 130 előadást tartottak meg.

A konferencia abban is megőrizte korábbi jellegét, hogy mindegyik nemzetiségi előadó saját anyanyelvén adhatta elő referátumát (s ha elhozta angol vagy német nyelvű fordítását, párhuzamosan olvastuk fel). Így a konferencián összesen 10 nyelven szóltak az előadások. Legtöbbször a szomszédos országokból érkeztek, a háborús helyzetű délszláv országokból szinte maradéktalanul eljöttek, s a moszkvai fegyveres felkelés egyidejűsége ellenére az orosz előadók is megérkeztek. Sajátos szint jelentettek az új államok nemzetiségkutatói (Ukrajna, Csehország, Szlovákia, Szlovénia, Horvátország). A kis Jugoszláviából a szerbeken kívül képviselték magukat szlovák, ruszin előadók is. Nagy számban vettek részt az erdélyi magyar kutatók, s onnan német és szlovák előadók is felléptek. Elsőként vettek részt előadók az Amerikai Egyesült Államokból, ill Izraelből (MON'IM HADDAD ráadásul ottani arab keresztény). A hagyományosan résztvevő osztrák, lengyel, német kutatókon kívül a SIEF révén Svédországból és Dániából is volt előadó.

A konferenciát a vendéglátó város polgármestere, PAP JÁNOS üdvözölte, s a hivatalos külföldi útja miatt GÖNCZ ÁRPÁD köztársasági elnök levélbeli köszöntést küldött, melyet személyes megbízottja, TÓTH MÁRIA olvasott fel.

A nyitó plenáris ülésen ANDRÁSFALVY BERTALAN *Ellentét és összhang*, GYIVICSÁN ANNA *A nemzetiségek kutatása a békéscsabai konferenciák tükrében* címmel tartott előadást. A közös tanácskozáson kaptak szót az egyes szekciók vezető képviselői is (KONRAD KÖSTLIN, úgysis, mint a SIEF elnöke, ALMÁSI ISTVÁN, BOHUSLAV BENEŠ betegsége miatt előadását felolvasták).

A nemzetiségi együttélés gondjait, sajátosságait és ezeknek megfelelő intézményeit, formáit sokoldalúan tárgyalták az előadók (a terjedelmi korlátok miatt a résztémákat, az előadócímeket mellőzni vagyunk kénytelenek, csupán az előadók nevének felsorolására szorítkozhatunk): K. JAKUBÍKOVÁ, N. PANTELIĆ, POZSONY F., Z. DIVAC, CSOBAINÉ E., MUNDA HIRNÖK K., L. LAZIĆ, BARNÁ G., T. TOMINA, A. ZHILINA, M. HADDAD, SCHENK A., J. GRBIĆ, M. BOTÍKOVÁ, ZSIGMOND GY., KARDALUS J., EPERJESSY E., D. DRLJAČA, TRIPOLSKY G., FARAGÓ J., K. WELKER, RUSZIN E., ERDÉLYI ZS., MUKICSNÉ KOZÁR M., BECK Z., LUKÁCS L., SZOJKA E., KRUPA A.

Hasonlóképpen sokszínűek és egyúttal konkrétak voltak az etnikai, nemzetiségi és kulturális sztereotípiákról, előítéletekről szóló előadások is (KATONA I., H. MÜNS, A. NEČAK LŪK, D. RONEN, TÖRÖK E., M. PAVLOVIĆ, M. LUKIĆ-KRSTANOVIĆ, NEMÉNYI Á., F. FÖRSTER, J. ANDRIĆ, HALÁSZ P., M. PARIKOVÁ, J. BJELADINOVIĆ-JERGIĆ, BÓDI E., S. BROUČEK, Z. KARANOVIĆ, L. PEŠIKAN, M. ČERNELIČ, M. PRELIĆ, D. NIKOLIĆ, Z. UHEREK, M. RADOVANOVIĆ, N. VALÁŠKOVÁ, V. LIPINSKAYA, GÖRÖG V., O. NAHODIL).

A folklorizmus köréből kevesebb előadás hangzott el, de kivált történeti és jelenkori fontosabb jelenségei jól tükröződtek (GRIN I., G. ISPAS [felolvasás], V. SEDLÁKOVÁ, NÉMETH Z., KERECSENYI E., KÜRTI L., S. NAUMOVIĆ, N. PAVKOVIĆ, L. MUSKIETYIK, I. ČOLOVIĆ, WILD K., SZENIK I., LANTOSNÉ IMRE M., BEGOVÁ CZ R., P. ROZKOŠ, KE-SZEG V., NAGY M., NAGYNÉ MARTYIN E., TÁBORI GY., DANIELISZ E., GÁL I., SZÁSZ J.).

A kultúra etnizálását feldolgozó magas szintű előadások után alakult ki mindig legaktívabban a vita (B. STOKLUND, HOFER T., G. WELZ, R. JOHLER, FEJES Z., VOIGT V., H. TICHY, A. LINDE-LAURSEN, KRÍZA I., Z. ŠKOVIEROVÁ, BALOGH B., ZSILÁK M., SZ. DÉVAI J., SZÉKELY A. B., J. KAMOČKI, GARDA D., TÓFALVI Z., LACKNER M., E. PANČUHOVÁ, E. KREKOVIČOVÁ, R. WEINEROVÁ, ŐRSI J., MURÁDIN L., T. PETROVIĆ, NIEDERMÜLLER P.).

Szinte valamennyi szekción szerepeltek a hazai cigány etnikumról szóló előadások is (ROSTÁS-FARKAS GY., KÁRPÁTHY GY., BÓDI ZS., KERÉKGYÁRTÓ I.).

A konferencián bemutatták a hazai nemzetiségek legújabb anyanyelven megjelenő néprajzi köteteit, s a nemzetiségi témájú könyvekből sikeres árusítást is lebonyolítottak.

A konferenciát záró közös tanácskozáson az ülés-elnökök külön is értékelték a szekciók előadásait, vitaaktivitását és témáit. Általában állapították meg, hogy a mostani előadások a korábbi konferenciákon elhangzottakéhoz képest tárgyiasabbak, elemzőbbek voltak, s a korszerű tudományosság és módszer jellemezte őket. Felmerült a konferencia jövőjének a kérdése is. Óhajként elhangzott, hogy a következő hatodikát három év múlva Magyarország és Szlovénia közösen rendezze Ljubljanában. A konferenciát BARNA GÁBOR, a Magyar Néprajzi Társaság főtájkára, a konferencia társelnöke zárta be.

Befejezésül összegezve rögzíthető, hogy a békéscsabai típusú nemzetközi néprajzi konferenciát — mint e nembn egyedülálló rendezvényt — igénylik a különböző országokban élő és alkotó nemzetiségi néprajzkutatók, mert áttekinthető szintézist nyújt a nemzetiségek néprajzi kutatásáról, s olyan személyes találkozás színhelye, amelyen mindenki szabadon, megkötöttség nélkül fejtheti ki tudományos nézeteit, baráti és munkakapcsolatokat építhet ki, mely által közelebb kerülnek egymáshoz mind a kutatók, mind a tudományos tevékenységük.

KRUPA ANDRÁS

Fiatal Néprajzkutatók III. Konferenciája

Kalocsa, 1993. november 15—19.

A Fialat Néprajzkutatók III. Konferenciáját 1993. november 15—19-e között Kalocsán rendezte meg a Viski Károly Múzeum és a Homokmégyért Alapítvány. A néprajz általános és tárgyakkal kapcsolatos kérdéseinek megvitatása után a kalocsai konferencia az egyéniséget, és a személyiséget jelölte meg alaptermatikájaként, *A másik ember* címmel. A néprajztudomány sajátos kutatási módszerének egyenes függvénye, hogy az elért eredményeket nagymértékben meghatározza az adatközlők egyénisége, s a sajátos interperszonális kapcsolatok következtében meghatározó a gyűjtők egyénisége is. A konferencia tematikája arra kért választ, hogy mennyire maradhat objektív a néprajztudomány a kultúra bonyolult viszonyrendszerének elemzése közepette, s egyáltalán sajátos kutatási módszereiből adódóan objektivitásra kell-e törekednie? A konferencia célja az volt, hogy az egyén sajátos szempontjából vizsgálja azon kulturális megnyilatkozásokat, amelyeket közösségi szokásokként vizsgált és vizsgál a néprajztudomány.

53 résztvevője volt a kalocsai konferenciának, s első ízben sikerült nagyobb számban fogadnunk határon túli kutatókat, egyetemistákat. Erdélyből 6 fő, Bukarestből 1 fő, Kárpátaljáról 3 fő és a Vajdaságból szintén 3 fő érkezett. Próbálkozásaink ellenére sem fogadhattunk felvidéki kutatókat, Horvátországgal és Szlovéniával pedig a kapcsolatot sem sikerült megteremteni. Remélhetjük, hogy a következőkben ezeket a területeket is sikerül bekapcsolni munkánkba. Sajnálattal állapíthatjuk meg azt is, hogy igen kevés egyetemista fogadta el meghívásunkat. Az ő részvételük is igen fontos lenne a Fialat Néprajzkutatók Konferenciája kitűzött céljának megvalósulásához.

A konferencia szakmai programját 1993. november 16-án TÖRÖK GUSZTÁV ANDOR, Kalocsa polgármestere, BÁRTH JÁNOS megyei múzeumigazgató és ROMSICS IMRE múzeumigazgató nyitotta meg. Az első napon LUKÁCS LÁSZLÓ, a második napon MOHAY TAMÁS és BARTHA ELEK elnökletével 24 előadás és kutatási beszámoló hangzott el. Az előadások túlnyomó többsége szorosan kapcsolódott a konferencia tematikájához. A résztvevők a következő évi helyszín megszavazásakor úgy döntöttek, hogy a továbbiakban nem különböztethetünk meg előadásokat és kutatási beszámolókat, hanem egységes időtartamban, csak a kiírt tematikával kapcsolatosan lehet előadásokkal jelentkezni.

Az első nap szakmai előadásainak szünetében megtekintettük a Kalocsai Gyermekbokrétát (kb. 80 fő) kosztümös próbáját. A közel egy órás műsorukban kalocsai gyermekjátékokat és lakodalmi szokásokat mutattak be. Este a múzeumi tárlatvezetés után homokmégyi (pota) *paprikás kácsival* és miskei (tót) *bránával* vendégeltük meg a résztvevőket. A második nap estéjén, a konferencia előadásainak zárása után a Göröm Kamara Néptáncegyüttes öregcsertői, kalocsai, uszódi, madocsai, tehát sárközi táncokkal, majd dunántúli és széki táncokkal mulattatta a megjelenteket.

A szakmai program harmadik napján a Kalocsai Sárköz sokszínűségével ismerkedtek a résztvevők. Megnéztük a református Foktő temetőjének faragott fejfáit. Megálltunk az ordasi

Rákóczi-fánál, mely 300 évével a környék legöregebb fája, egyben a magas ártér keményfa erdőinek utolsó képviselője. Megtekintettük a hajdan volt mezőváros, Dunapataj erdélyi stílusban épített unitárius templomát és a nagyközség tájházát. Végigsétáltunk Gombolyag és Öregtény „főutcáján”, ahol a kalocsai szállások településszerkezetét és földrajzi környezetét tanulmányoztuk, s képet kaptunk a kicsi szállások gyors pusztulásáról. Homokmégyen Bényi János juhász birkapaprikásából ebédeltünk, közben meghallgattuk a Homokmégyi Gyermek Fúvószenekar műsorát. Ilyen zenekar muzsikájára táncoltak hajdan a kocsmában. Romsics László pedig „kalocsai” népdalokat tárogatózott. Megtekintettük a déli szállások központjának, Homokmégynek templomát, a hősi emlékművet, s láthattuk egy nagy kiterjedésű szállás szerkezetét. Alsómégyen újra a településszerkezetet vizsgáltuk, a házak között kanyargó fűzesek, gódák mellett sétáltunk. Sötétedéskor, térdig érő hóban átkeltünk az Örjegen, ahol a tűzegkitermeléssel mesterségesen visszaállított mocsárvilágban a hajdani természeti állapotot érzékelhettük. Hajósi pincelátogatással, vacsorával záródott a nap, majd a tót Miskén keresztül érkezünk vissza Kalocsára.

Az elutazás napjának délelőttjén Kalocsa művelődéstörténetével ismerkedtünk, meglátogattuk a Kincstárat, a Főszékesegyházi Könyvtárt és orgonahangversenyt hallgattunk a Főszékesegyházban.

ROMSICS IMRE

Huszonöt éves a Szabadtéri Néprajzi Múzeum: Gunda Béla üdvözlí a megjelenteket
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

OKTATÁS

Amerikai diákok Budapesten

Hetedik évét kezdte California és Wisconsin-Madison állam közös Külföldi Oktatási Programja (Education Abroad Program, EAP) Magyarországon az 1992/93. tanévben. Ez év őszéig a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, jelenleg pedig az ELTE Bölcsészettudományi Kar Ajtósi Dürer sori épülete ad otthont a programnak. A „Közgázón” maradt viszont a CIEE (Council on International Educational Exchange) Program, amelyik 3 éve, részben a californiai program sikerének láttán indult el. Ezek mellett egyre több európai és tengerentúli egyetem alapít kihelyezett programokat budapesti és vidéki egyetemeinken. Én személy szerint három évig tanítottam a fent említett programokon, így ezek tapasztalatairól számolhatok be.

A külföldi oktatási program az amerikai egyetemek jól bevált intézménye, amely könnyen elérhető lehetőséget kínál a diákoknak, hogy más országokban folytathassanak tanulmányokat. Az állami egyetemek Education Abroad Programjainak hálózata felöleli a világ több kontinensét és az utóbbi években megnőtt az érdeklődés Kelet-Európa iránt is. A hallgatóknak csak az egyetem illetékes irodáját kell felkeresniük: megfelelő tanulmányi eredmény, könnyebb-nehezebb pályázat és a tandíj befizetése a feltétel. A tandíj összege kb. ugyanannyi, vagy kevesebb, mint az otthoni. A diákok tetszés szerint egy, vagy két szemesztert hallgatnak.

A budapesti Education Abroad Programokon magyar vendégelőadók tanítanak angol nyelven, az amerikai anyaegyetem oktatási rendjébe simulva. A diákok heti 5 órában magyar nyelvet tanulnak. Emellett három szemináriumot kötelező hallgatniuk. A tárgyak választéka bő: 12—13 kurzus képviseli a társadalomtudományokat (történelem, szociológia, politikatörténet, közgazdaságtörténet, irodalomtörténet, filmtörténet, néprajz, művészettörténet stb.). Az előadások elsősorban Magyarországgal és a térséggel, Kelet-Közép-Európával foglalkoznak. A vizsgáztatás és a minősítés rendszere megegyezik az amerikaival, a tárgyakért a diákok itt is krediteket szereznek, tehát a külföldön töltött idő is beszámítódik a tanulmányaikba.

A diákok többsége másod-, harmadéves undergraduate student, 20—22 év körüliek. Többségük társadalomtudományokkal foglalkozik. Sokuk érdeklődése még nem kialakult. Gyakran a külföldi tapasztalat segít eldönteni tanulmányaik későbbi irányát.

Én két kurzust szoktam tanítani. Az egyik a magyar agrárnépesség és agrártelepülés-rendszer társadalomtörténetét és társadalomnéprajzát vázolja fel. A másik *Az etnicitás és problémái a Kárpát-medencében* címen a térség etnikus történetét mutatja be a magyar honfoglalástól napjainkig. Mindkét kurzus igyekszik tágabb történeti, néprajzi és szociológiai megközelítést is kínálni. A kétszer másfél óra előadásokon — szemináriumi intenzitású felkészülés mellett —, a tanulmányi kirándulásokon (általában 4—5 napos erdélyi és 2—3 napos magyarországi út) és a két vizsgaidőszakban (a sze-

meszter közepén és végén) sokat lehet végezni. Bár a diákok felkészültsége változó (sokszor hiányos), érdeklődésük, tanulni vágyásuk, problémalátásuk, nyitottságuk, órai aktivitásuk kimagasló. Öröm velük dolgozni.

Sokuk számára Budapest nagyvárosias pezsgése, kulturális élete, a vidéki Magyarország és főleg Erdély „autentikussága” elkötelező élmény. Nem egy diákom számol be a leveleiben arról, hogy „honvágya” van Magyarország után és minden évfolyamból visszatér néhány hosszabb, rövidebb időre, hogy itt tanuljon, vagy dolgozzon. Bizonyára lesznek közöttük olyanok, akik Magyarországgal és a térséggel hivatásszerűen foglalkoznak majd mint társadalomtudósok, politikusok, újságírók, közgazdászok. A személyes tapasztalás adta pozitív élmény és a térség problémáinak empatikus megérzése nagyon fontos. Ezeknek a programoknak ez is az egyik legnagyobb érdeme.

FÜLEMILE ÁGNES

Néprajzi oktatás a Pedagógus Továbbképző népművészet—kézműves tagozatán

A Budapesti Művelődési Központ keretében jó másfél évtizede tartott a pedagógusok és más érdeklődők népművészeti továbbképzése, mire 1993 tavaszán az 1993/3. sz. MKM-rendelet alapján *felsőfokú szaktanfolyam* minősítéssel állandóbb formát ölthetett. PETRÁS ANNÁÉ a fő érdem, aki kezdettől maga mellett tudhatta a néprajzi oktatókat, többek között ANDRÁSFALVY BERTALANT, MARTIN GYÖRGYÖT és másokat is. E továbbképzés jelentőségét kiemeli, hogy a hallgatók összlétszáma elérte a 700 főt!

Jelen formájában a képzési idő három és fél év. Három tanévben párhuzamosan folyik az elméleti és a gyakorlati képzés, ennek megfelelően van szóbeli és írásbeli beszámoló, valamint gyakorlati vizsga. A néprajz végigvonul mind a három tanévben, a tematika nagyjából követi az egyetemi—főiskolai tanterveket. Így az I. évben a néprajz tárgya, a világ és a Kárpát-medence népei, a magyarság eredete, európai beilleszkedése, a magyar népcsoportok, továbbá a termelés—fogyasztás—felhasználás, valamint a társadalom, azon belül főként a parasztság tagozódása kerül sorra. A szakirodalom és a vizsgakérdések is e tematikához igazodnak. Év közben felmérő dolgozat készül néprajzból, év végén pedig a mindenkire kötelező játékból. A II. év teljes egészében a népművészetnek van szentelve:ős- és törzsi, valamint népi és kisipari művészet, továbbá az űh, naiv és a népi iparművészet, természetesen a megfelelő ágazatok (faragás, faze-kasság, viselet stb.) szerint. Ezekhez igazodnak az olvasmányok, gyakorlatok, beszámolók és vizsgák. A III. év ismét összetett, a szorosabb értelemben vett folklórnak van szentelve, nevezetesen: ének, zene, tánc, játék, szokás, hiedelem, vallás és költészet vonatkozásában. A hallgatók ez év végén adják be a választott tárgyukból írott szakdolgozatukat, és szóbeli szigorlatot tesznek az egész I—II—III. év néprajzi anyagából.

Az ismert néprajzi kézikönyvek mellett folyamatosan jelennek meg a BMK-jegyzetek, így a főként az I. éveseknek szóló alapozó tanulmánykötet, a népcsoportokról szóló néprajzi—népművészeti útikalauz, továbbá az emberélet első szakaszának néprajza, és most van sajtó alatt a munkálkodó ember környezetéről, alkatáról, eszközeiről és munkaszervezeteiről szóló általános összefoglalás, mely talán e sorok megjelenésével egyidejűleg kerül forgalomba.

A II. évtől lehet szakosodni, a választék bőséges: szövő, kézi és gépi hímző, csipkekészítő, bőrműves, szíjgyártó és nyerges, keramikus, ún. szálasanyag, fém- és faszak, könyvkötő és restaurátor, különféle szolgáltató és egyéb szakok. Mindez elsősorban gyakorlati műhelymunkát jelent, szintén a megfelelő jegyzetekkel: ún. játék-, szövő-, hímző-, csipkeverő-, faműves-, kosaras-, bőrműves- és fazekasiskola; sajtó alatt van a viseletről, a Dráva vidéki játékokról írott jegyzet, s készül több más.

A tanulás önköltséges; sikeres szigorlatok után a hallgatók szakoktatói oklevelet kapnak, mellyel taníthatnak általános iskolák felső tagozatán, közép- és szakiskolákban, vezethetnek szakköröket és műhelyeket, pályázhatnak a népi iparművész-fokozat elnyeréséért.

A hallgatók művészettörténeti, általános és szakmai pedagógiai továbbképzésben is részesülnek.

Az említett írásbeli dolgozatokon, szóbeli beszámolókon kívül ún. *mestermunkával* is vizsgáznak a hallgatók, ez gyakorlatilag művészi tárgy elkészítését jelenti.

E felsőfokú szaktanfolyam természetesen országos, a központban zajlanak az előadások, gyakorlatok és a beszámolók-vizsgák stb. Az I. éven egyes megyék (pl. Veszprém) a játékfoglalkozásokat saját székhelyükön is rendezhetik.

A központ címe: Budapesti Művelődési Központ, 1119 Bp., Etele út 55. Az említett jegyzetek, valamint a különféle tájékoztatók és hivatalos iratok innen szerezhetők be

KATONA IMRE

Népművészet az oktatásban

Fazekas Találkozó, 1993

A múlt ismerete és becslése nélkül nincs jövő — ismerjük a mondást, s valljuk is. Szerencsére napjainkban egyre több hagyomány elevenedik meg vagy folytatódik tovább. A népi mesterségek értékeinek felszínen tartásáért is egyre többen érzünk felelősséget. A sok lelkes magánszemély mellett egy 1992-ben létrejött alapítvány is, a világhírű néprajzkutató, KRESZ MÁRIA nevét viselő Alapítvány és Fazekas Központ, melynek nevéből is adódóan elsődleges célja fazekasmesterség megismertetése, népszerűsítése. Rendszeresen tartanak (óvodás kortól felnőtt korú résztvevőknek egyaránt) szakmaismerető bemutatókat, s lehetőség van tanfolyamaikon a szakma elsajátítására is.

Számtalan programjuk és kezdeményezésük közül én eddigi legnagyobb sikerű vállalkozásuknak a szakmabeliek összehívásának, tapasztalatcseréjének megrendezését tartom.

1993. május 1-től 4-ig tartott a Flórián-napi Fazekas Találkozó. A házigazda az alapítvány részéről CSUPOR ISTVÁN etnográfus volt. A bázishelyet természetesen a mátyásföldi Fazekas Központ adta. Nagy várakozással néztünk körül. Ez lenne az az „alkotóház”, amelyet KRESZ MÁRIA a még működő fazekasok számára „megálmodott”? Igen, ez az, sőt az eredeti elképzelést továbbgondoló, nyitottabbá tevő formában. A teraszon kollégák munkái sorakoztak. Bent az épületben tágas fazekasműhely kapott helyet, s egy foglalkoztató terem, egyre bővülő technikai felszerelésekkel. A fal melletti polcokon népi edények gyűjteménye. Nem vitrinben, „hózzá ne nyúlj”-jelleggel, hanem hozzáférhetően, tanulmányozhatóan, akár egy-egy foglalkozás segédeszközeként. A használati tárgyak minden fajtája, formája felvonul itt a legkülönbélebb technikai megoldásokkal. A háztartás kellékei mellett láthatók itt a szakmai bravúrokat tükröző „remek” munkák is (koronás korsó, csali kancsó, kályhaszemek), illetve a múlt tárgyai a jelen alkotók (határon innen és túlról) újrafogalmazásában. Ezek egyben az ő felajánlásai a Kresz Mária Alapítvány és Fazekas Központ számára. A Fazekas Központ legkisebb helyisége ugyan az Információs Központ, de gazdag szakkönyvtárral, kéziratárral, hangzóanyag-, dia- és fényképtárral, rajzgyűjteménnyel és videofelvétellel dicsekedhet. A más közintézményekben is fellelhető idevonatkozó anyagokon kívül már saját kiadványokkal, videofelvételekkel is rendelkeznek.

A nyitottság, közvetlenség, megtapasztalhatóság lehetősége nem csak e helyen érvényesül, hanem úgy is, hogy az önkormányzati programokon, más városrészek, városok rendezvényein is igyekeznek a népművészeti értékek megismertetésére, átadására az alapítvány lelkes gárdája (május 1., Mátyásföld: hagyományörző vásár; május 2., Szentendre: a Szent Flórián-nap megünneplése; a Szabadtéri Néprajzi Múzeum ez évi első fazekas-bemutatójának megszervezése).

A Fazekas Találkozó május 3-i programja a szakmabeliek továbbképzését szolgálta. A Néprajzi Múzeumban ISTVÁN ERZSÉBET tartott szakmai tárlatvezetést a magyar állandó kiállításban, CSUPOR ISTVÁN pedig a *Barokk a magyar népművészetben* c. kiállítást mutatta be. Az ezt követő szakmai beszélgetésen, s a másnapi vitafórumon is előtérbe került a jelenleg fazekas szakmát űzők felelőssége. Már az alapítvány ügyvezetőjének, CSUPORNÉ ANGYAL ZSUZSANNÁNAK a levelében is szerepelt néhány gondolatébresztő erről: „... akadozik a mesterség megfelelő színvonalú és szintű elismertetése és oktatása (ne feledjük, a fazekasok középszintű oktatása sem igazán megoldott, hiszen az Illatos úti Szakmunkásképző Intézet alapvetően nem a fazekasmesterséget oktatja, felsőfokú képzésben pedig csak áttételesen, az Iparművészeti Főiskolán részesülhet a mesterséget űző).” Ráadásul sok a vadhajítás. Kik és mit oktatnak? Egyik oldalról jelentkezik az igény: sokan szeretnék elsajátítani a mesterség alapjait, fogásait, de a tanfolyamok vezetői maguk sem képzetek sokszor, s a foglalkozások a jó szándék

ellénére nem a fazekasság elsajátítása felé vezetnek, hanem megrekednek az „agyagozás” szintjén.

Az alapítvány célkitűzése, s a jelen levő fazekasok (köztük sok népi iparművész) állásfoglalása megegyezik a továbblépés lehetőségét tekintve. A népi kultúrát, művészetet, mesterséget üzök számára a Művelődési Minisztérium létrehívna az ún. Népművészeti Főiskolai vagy Egyetemi Tagozatot. Ez a tehetségek és szakmák méltó elismerését, s egyben intézményesített továbbképzését is jelentené. Ugyanakkor az e képesítést szerzett nivós oktatói gárda feladata volna a már folyó kísérletek anyagának összegzése, értékelése után szakköri, fakultációs, sőt általános iskolától kezdődően tantervi anyag kidolgozása

Népművészetünk még el nem feledett nemzeti kincs, bízunk abban, hogy rangos oktatásával még sok nemzedék átörökölheti.

GÖDE ANDREA

A néprajz oktatása a Károli Gáspár Református Egyetemen

Az 1993 augusztusában létrehozott Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karán 1993 októberében indult meg a kétszakos középiskolai tanárképzést célzó oktatás. A megalakult egyetemi Történettudományi Intézetben az első évben hármas bázison nyugvó történelem tanév-oktatást vezettünk be, amely gyökeresen eltér a többi magyar egyetemétől abban, hogy az elsőéves hallgatók kötelező tárgyként etnológiai (kulturális antropológia), elméleti régészeti és történeti földrajzi (ez utóbbi szabadon választható tárgy) oktatásban is részesülnek. A két féléves etnológiai oktatást BIERNACZKY SZILÁRD afrikanista végzi. Ez az oktatási forma jól bevált és az 1994/95-ös tanévben is folytatódik. Emellett a hallgatók számára a magyar néprajz és később az afrikanisztika hallgatása szabadon választható tárgyként is lehetséges.

Megjelent a Bölcsészettudományi Kar folyóiratának, a *Studia Novanak* az első száma, amely etnológiai tárgyú cikkeket is tartalmaz.

Az első év második féléve után, nyáron a Szatmár megyei Panyola községben egyhetes önkéntes néprajzi gyűjtőtábort szerveztünk, ahol református jellegű folklór és általános orális történelemre vonatkozó gyűjtés folyt hallgatóink bevonásával, FELHÖSNÉ CSISZÁR SAROLTA, a Beregi Múzeum igazgatója tanácsadása mellett, szintén BIERNACZKY SZILÁRD tanárunk vezetésével.

ERDÉLYI ISTVÁN
mb. igazgató

MÚZEUMOK, GYŰJTEMÉNYEK

Huszonöt éves a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum

Nagyszabású, több száz főnyi érdeklődőt vonzó rendezvénnyel ünnepelte meg fennállásának negyedszázados évfordulóját a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum 1993. szeptember 24-én.

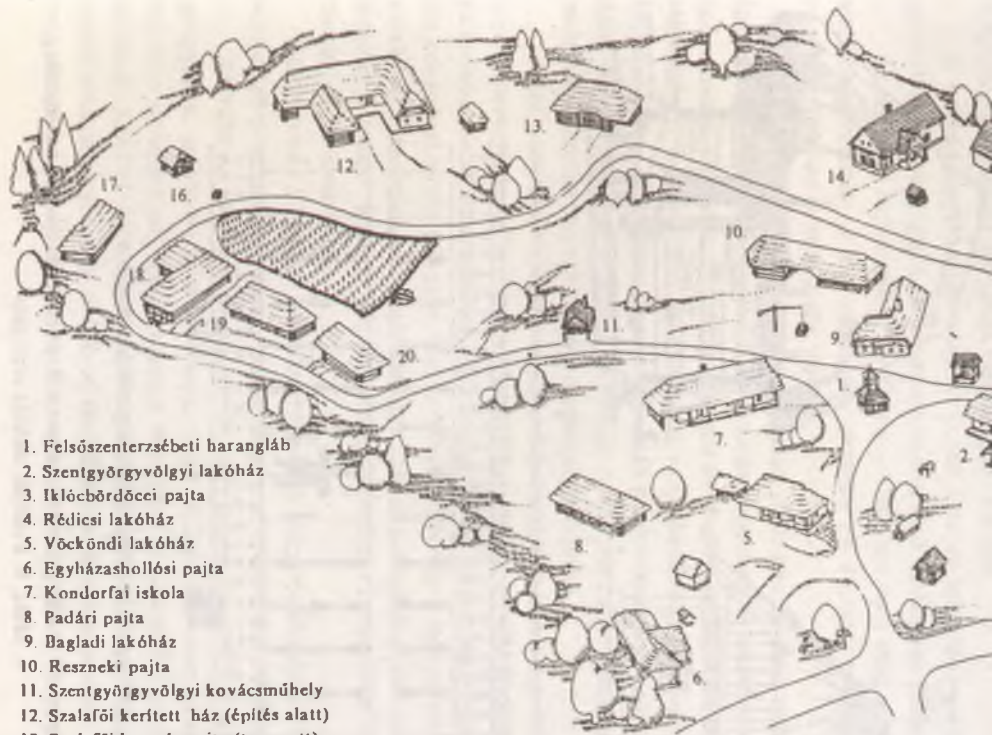
Az ünnepség legjelentősebb eseménye a nyugat-dunántúli épületegyüttes átadása és megnyitása volt. FÜZES ENDRE főigazgató bevezető és köszöntő szavai után ANDRÁSFALVY BERTALAN, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke megnyitotta a tájegységet, majd GUNDA BÉLA akadémikus a Magyar Tudományos Akadémia nevében üdvözölte a megjelenteket és a múzeum munkatársait. Ezt követően FÜZES ENDRE név szerint köszönetet mondott mindazoknak, akik a tájegység létrehozásáért a legtöbbet tették. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium kimagasló munkájukért *Nívódj*-ban részesítette BÍRÓ FRIDERIKA néprajzkutató muzeológust és BÁLINT JÁNOS építésszt. A magas kitüntetést BODÓ SÁNDOR, a minisztérium Közgyűjteményi Főosztályának vezetője adta a múzeum két munkatársának. A kollégák ajándékait, egyebek mellett egy-egy Őrségben süttött *fumut* (ünnepi sütemény, amelyet keresztelőre szoktak készíteni), CSERI MIKLÓS nyújtotta át a kitüntetetteknek. Ezután BÍRÓ FRIDERIKA mondott köszönetet azoknak az őrségi és göcseji parasztembereknek és parasztasszonyoknak, akik munkájukkal és segítségükkel hozzájárultak az eredményes gyűjtéshez, az épületegyüttes megvalósításához, nemzeti örökségünk méltó megőrzéséhez. Ugyanő egy-egy emléklapot adott át azon falvak képviselőinek, ahonnan a tájegység épületei származnak.

Az ünnepség keretében VARGA OTTÓ plébános (Őriszentpéter), NAGY DÁNIEL lelkész (Szentgyörgyvölgy) és NAGYKOLOZSVÁRI ISTVÁN lelkész (Becsövölgy) felszentelte, illetve megáldotta a tájegység három építményét, a felsőszensterzsébeti harangtoronyt, a kondorfai iskolát és a lendvadedesi feszületet. Az iskolaépületben LACÓ GEL-LÉRTNÉ bemutató tanítást tartott kondorfai gyermekek részvételével.

A rendezvényt kézi cséplési, szerszámkészítési, fazekas bemutató és vásár, valamint fogadás tette ünnepélyesebbé és emlékezetessé.

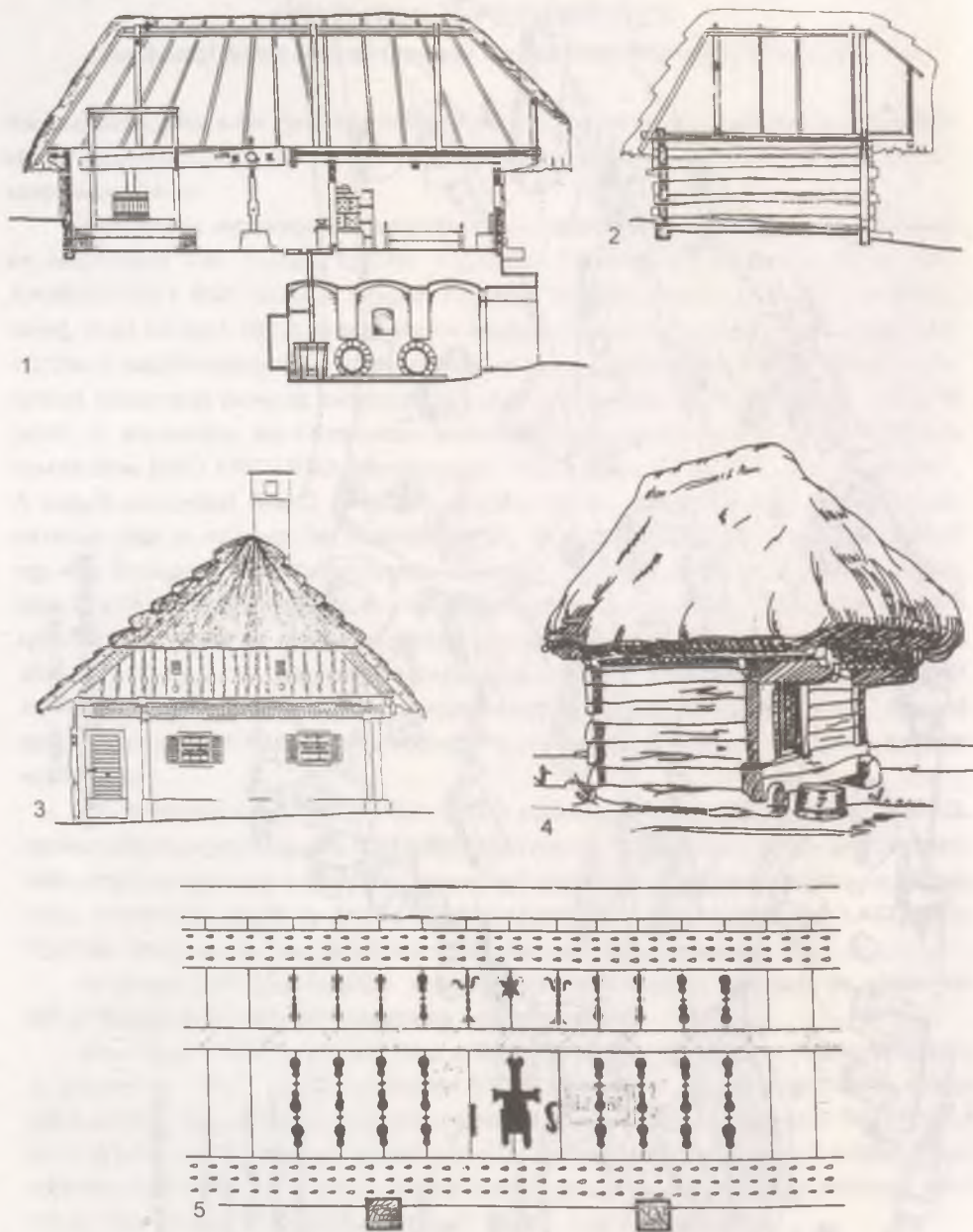
Az ünnepi eseményre jelent meg a Szabadtéri Néprajzi Múzeum tájékoztatójának, a *Tékának* az 1993/1. száma, amelyben BÍRÓ FRIDERIKA visszaemlékezése és a Nyugat-Dunántúl tájegységet részletesen bemutató írása, valamint KECSKÉS PÉTERnek a szőlősketről és a szőlőhegyi építményekről szóló dolgozata olvasható. A rendezvényen elhangzott beszédek és az ünnepség eseményeinek minden részletre kiterjedő leírását a *Téka*, számos fényképpel illusztrált, 1994/1. számában közölték.

HÁLA JÓZSEF

1. Felsőszenterzsébeti harangláb
2. Szentgyörgyvölgyi lakóház
3. Iklócbördöcei pajta
4. Rédcisi lakóház
5. Vöcköndi lakóház
6. Egyházashollói pajta
7. Kondorfai iskola
8. Padári pajta
9. Bagladi lakóház
10. Reszneki pajta
11. Szentgyörgyvölgyi kovácsműhely
12. Szalafői kerített ház (építés alatt)
13. Szalafői kamrás pajta (tervezett)
14. Szalafői lakóház (tervezett)
15. Szalafői istálló pajta (tervezett)
16. Kőszegi pince
17. Lendvadedesi pince (építés alatt)
18. Rédcisi pince
19. Letenyi pince
20. Bocföldi pince

A Nyugat-Dunántúl tájegység
(Téka, 1993/1. sz.)

A Nyugat-Dunántúl tájegység néhány épülete
(Téka, 1993/1. sz.)

1. a rédicsi présházpince, 2. a kőszegi mindenes pince, 3. a kondorfai lakóház homlokzata,
4. kástu, 5. a rédicsi lakóház ormozata

Az isaszegi Falumúzeum története

A helytörténeti gyűjtemények, falumúzeumok alapításának gondolata már a XIX. század utolsó évtizedeiben felmerült a múlt tárgyi emlékeinek összegyűjtését kezdeményező értelmiségiek, művészek körében. Nagy, országos és megyei múzeumaink mellett Erdély több helységében létre is jöttek ilyen gyűjtemények, elsősorban Herrmann Antal áldozatos szervezőmunkája nyomán. A tájházak, helytörténeti gyűjtemények, falumúzeumok országos hálózata azonban csak az 1960-as évektől teremtődött meg.

Alábbi írásomban az isaszegi múzeualapítási törekvéseket és az isaszegi Falumúzeum történetét mutatom be.

Isaszeg Budapesttől 30 km-re fekvő nagyközség a hatvani vasútvonal mentén. Lakossága jelenleg megközelítőleg 9000 fő. A falu legnagyobb történeti nevezetessége az 1849. április 6-ai csata, a tavaszi hadjárat első szakaszának záró ütközete, mely megnyitotta a magyar honvédek előtt az utat Pest felé.

A század elején magyarosodni kezdő szlovák telepítési eredetű falu viszonylag gyorsan polgárosult, ebben a folyamatban érezhető hatása volt Budapest közelségének.

Az isaszegi Helytörténeti Gyűjtemény 1967-ben nyílt meg először, de a múzeum-alapítás gondolata, a falu régészeti, történeti és néprajzi emlékei összegyűjtésének vágya az 1880-as évekre nyúlik vissza.

MARCSÁNYI ISTVÁN, a község fiatalon, 1901-ben 32 éves korában elhunyt tanítója szerette volna először a falu tárgyi emlékeit összegyűjteni és alkalmas épületben elhelyezni, hogy okulásul szolgáljon a lakosság számára és lehetőséget adjon a tudományos kutatáshoz. MARCSÁNYI, a fiatal tanító, aki olvasókört, színelőadásokat, megemlékezéseket szervezett falujában, kora leghaladóbb elméivel azonosan gondolkodott a múzeumalapítás tekintetében. Álma valóra váltásában a támogatók hiánya, majd korai halála akadályozták meg. A község lakói márványtáblát helyeztek sírjára megbecsülésük jeléül.

A két világháború között egy jómódú családból származó fiatalember, STIGLER GÉZA elevenítette fel a múzeumalapítás gondolatát. STIGLERt elsősorban a régészeti és történeti emlékek érdekelték, amatőr ásatásokat végzett és a legkülönbözőbb fegyverek sokaságát gyűjtötte össze. Gyűjteményét 1944-ben a harcok elől négy nagy ládában elásta. Az isaszegiek visszaemlékezése szerint a falun átvonuló román alakulatok, felfedezve a frissen felásott földet, kiásták a ládákat és magukkal vitték. A gyűjtemény további sorsa ismeretlen.

Elsősorban STIGLER hatására többen is megpróbálkoztak a faluban ásatásokkal, különböző gyűjtésekkel, ezek a gyűjtemények azonban mára már elkallódtak.

Az 1930-as években viszont elindult egy másik, hosszú évtizedekig folytatódó magángyűjtés, amely elvezetett a Helytörténeti Gyűjtemény megnyitásához, majd a Falumúzeum létrejöttéhez. Ekkor kezdett munkához a Gödöllőről elszármazott, 1901-ben született SZATHMÁRY ZOLTÁN hentes- és mészárosmester, aki önéletrészében így vallott első találkozásáról a faluval, az isaszegi honvédemlékkel: „Ilyen szép látványt még életünkben nem láttunk, zöldellő akácerdő vette körül. A szobor közelében nyíló

rózsák hívogattak, a szobor alját már harmadszor jártuk körül." A gyermekkori élmény életre szóló hatású volt. SZATHMÁRY egész életét az isaszegi történeti és néprajzi értékek, emlékek összegyűjtésére tette fel. Emellett amatőr régészeti kutatásokat is folytatott. Munkáját BARABÁS GÉZA és SZENTIVÁNYI GYULA segítették.

1949-ben, az isaszegi csata 100 éves évfordulóján kiállítást rendeztek a faluban. Ezen bemutatták az addig összegyűjt helytörténeti, néprajzi, régészeti anyagot, amely nagy tetszést aratott. E kiállítás és sikere újból felvetették a múzeumalapítás gondolatát. Az anyagi eszközök és a tanácsi szervek kellő támogatása híján azonban csak 1967-ben jött el az idő a régi és oly nagyon áhított terv megvalósítására. Ebben az évben megnyílt a Helytörténeti Gyűjtemény egy százasztendő, öreg házban.

A gyűjtemény megnyitását követően, 1969-ben megszervezték a Múzeumbarátok Körét, melyben a falu értelmiségieinek legjava lelkes szerepet vitt, mellettük sok parasztember, kétkezi munkás is bekapcsolódott a kör munkájába. Többen, akik már régebben elszámoltak Isaszegről, most újra felvették a kapcsolatot szülőfalujukkal, részt kérve a múzeumbarátok tevékenységéből.

A gyűjtemény elhelyezése nagy örömet jelentett, de egyben súlyos gondokat is hozott. Az épület rendkívül rossz állapota, a nyirkosság, nedvesség lassan az összegyűjtött tárgyak épségét kezdte veszélyeztetni. A helyzet már-már tarthatatlanná kezdett válni. Ekkor a Múzeumbarátok Köre és a falu Múzeumépítő Bizottságot hozott létre, melynek lelke, fáradhatatlan szervezője a 80-ik évéhez közeledő SZATHMÁRY ZOLTÁN volt. Több terv közül a legjobbnak az látszott, hogy a falu XIII. századi eredetű öregtemploma melletti katolikus plébánia-épületet szerezzék meg a múzeum elhelyezésére. A község plébánosa fel is ajánlotta volna az épületet, cserébe egy új plébániáért, de az ehhez szükséges pénzt a falu nem volt képes előteremteni. Kár, hogy ez az elképzelés nem válhatott valóra, mert az öregtemplom maga is jelentős műemlék, számos történeti emléket őriz, így a Falumúzeummal együtt valóságos „kulturális centrummá” válhatott volna.

Végül a Községi Tanács a régi épület melletti telket biztosította a múzeum számára. A százasztendő, öreg épület lebontása után, SZATHMÁRY ZOLTÁN lelkes irányításával, a község lakói több ezer órás munkával, a megye és a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága segítségével felépítették az új múzeumépületet, melyben a Falumúzeum 1982. október 2-án nyitotta meg kapuit.

A Falumúzeum első vezetője SZATHMÁRY ZOLTÁN lett, 1984-től PÁSZTOR BÉLA pedagógus részállásban vezette a gyűjteményt, 1993-tól képzett etnográfus, muzeológus áll az intézmény élén.

A gyűjtemény közel 1500 leltározott tételt tartalmaz: 800 régészeti, 450 néprajzi, 100 történeti és 50 képzőművészeti tárgyat. Állandó kiállítás mutatja be a századforduló körüli isaszegi paraszti kultúra néprajzi emlékeit, a lakberendezés, a háztartás és a mezőgazdasági munka tárgyait, a viselet jellemző darabjait. A történeti kiállítás IV. Béla és fia, V. István Isaszeg határában, 1265-ben lezajlott csatájáról a második világháború harcaiig kíséri végig a falu jelentős történelmi eseményeit, középpontba állítva az 1849. április 6-i csatát, a magyar szabadságharc egyik legfényesebb győzelmét.

*Szathmáry Zoltán (balra), a múzeumalapító
és Pásztor Béla (jobbra), a második igazgató*

*Szathmáry Zoltán (jobbra) tárlatvezetést tart
az öreg múzeumi épületben*

Jól használható a múzeum 1400 tételes adattára, 1150 darabos fényképtára és több mint 2500 kötetes könyvtára, melyeknek speciális érdekessége az isaszegi lengyel—magyar vonatkozások szépszámú dokumentációja

Az isaszegi Adattári Közlemények első száma 1967-ben jelent meg, 1982-ig további három szám látott napvilágot. E közleményekben többnyire SZATHMÁRY ZOLTÁN és a Múzeumbarátok Köre tagjainak amatőr néprajzi és történeti gyűjtéseit adták közre. (A III. és IV. szám még megvásárolható a múzeumban!) Az 1982-ben megjelent IV. szám részletesen beszámolt az 1977. évi, a magyar—lengyel történelmi és kulturális kapcsolatoknak szentelt kiállításról, melyet több mint 3000 fő látogatott meg, és a kiállításához kapcsolódóan megszervezett magyar—lengyel baráti találkozókról, melyen több, a két nép kapcsolatát kutató tudós is megjelent és előadásával tisztelt meg. Az Adattári Közlemények több mint egy évtizedes szünetelése után az új múzeumvezető 1994-re tervezi a régen esedékes ötödik szám megjelentetését, immár tudományos igényű közlemények közreadásával is.

VASVÁRI ZOLTÁN

Tájház nyílt Szentgálon

Napjainkban, amikor egyre kevesebb önkormányzat tudja, meri vállalni helytörténeti múzeum, tájház fenntartását, s a már meglévők némelyike is végveszélybe került, egy új tájház megnyitása mindenképpen a település életképességéről tanúskodik. Erről győződhattünk meg 1993. szeptember 12-én Szentgálon, a Malom utca 12. sz. alatti tájház megnyitó ünnepségén, amikor is a ház udvara szűknek bizonyult az erre az alkalomra összesereglett szentgáliaknak.

ZONGOR GÁBORnak, a Veszprém Megyei Közgyűlés elnökének megnyitója után S. LACKOVITS EMŐKE, a kiállítás rendezője ismertette a múzeum létrejöttének körülményeit, köszönetet mondva mindazoknak, akik akár tárgyak ajándékozásával, akár más módon közreműködtek a kiállítás létrehozásában. Az ünnepélyt a helyi Pávakör és a táncsoport műsora zárta.

A Szentgált elsősorban VAJKAI monográfiájából ismerők számára meglepőnek tűnik talán, hogy a tájház nem a millenniumi Néprajzi Falu szentgáli házából is ismert, nyitott tornácos, árkados, jellegzetes kisnemesi ház, s a berendezés sem a helyi, kisnemesi társadalom virágkorát, a XIX. század első felét idézi. Szentgál múltját, nemesi, jobbágy- és pásztorársadalmának életét, jellegzetes tárgyi kultúráját a falakon, tablókön, tárlókban elhelyezett dokumentumok, tárgyak villantják fel a hátsó szobában berendezett helytörténeti kiállítás keretében. Az enteriőrszerűen berendezett szoba—konyha—kamra egység viszont a két világháború közti időszakot jeleníti meg, mégpedig a ház utolsó tulajdonosának, az 1931-től 1991-ben bekövetkezett haláláig itt élő Vitéz Tamás Gábornak megmaradt bútorai, tárgyi környezete segítségével. Ilymódon a rende-

zök nem változtattak a múlt század közepe táján épült, de mai formáját a századfordulói jelentős átalakításokkal elnyert háznak az építészeti kialakításán sem (zárttá alakított folyosó, ebből nyíló első szobával, zárt kéményes lakókonyhával, kamrával és csehsüveg-boltozatos hátsó szobával). E kései időszak ma még szokatlannak tűnő megjelenítését csak részben magyarázza az, hogy ma már aligha lehetne elegendő, megfelelő tárgyat összegyűjteni a XIX. század első felére jellemző kisnemesi lakáskultúra hiteles megjelenítésére. A két világháború közti időszak bemutatása mindenképpen indokolt, ha a szentgáli tájházat Veszprém megye már meglévő — szépszámú — tájházainak hálózatában szemléljük: ezek többsége ugyanis a múlt századi lakóház és enteriőr rekonstruálására törekszik, köztük a Laczkó Dezső Múzeum mellett felépített „Bakonyi ház” épp a kisnemesi lakáskultúrának állít emléket számos XVIII. századi, XIX. század első feléből származó berendezési tárggyal. Szabadunk első felének jellemző lakásviszonyait azonban első ízben a szentgáli tájház jeleníti meg, mégpedig egy kisnemesi eredetű, parasztpolgári szinten élő család lakóházában.

Vitéz Tamás Gábor élete, tárgyi környezete nem csak az őt még jól ismerő szentgáliak előtt ismert. TAMÁS KÁROLYNÉ KISS-TÓTH VILMA és SÓFALVINÉ TAMÁS MÁRTA — mellesleg Szentgál polgármestere —, számos Szentgál népi kultúrájával foglalkozó publikáció, díjnyertes pályamű szerzői, feldolgozták és könyvben is publikálták Vitéz Tamás Gábor küzdelmes, századunk sorsfordulóit jól reprezentáló életét. A kiállítás így sokkal többet jelent egy szokványos enteriőr-kiállításnál: az élet, a valóság egy pillanatát örökítette meg, mégpedig konkrét situációhoz, a *paszita* (a keresztelőt követő komavendégség) ünnepi alkalmához kötve. A berendezési tárgyak zöme Vitéz Tamás Gábor és felesége hagyatéka, kiegészítve Szentgálon gyűjtött tárgyakkal. A *paszita* szokását az alkalomhoz illő ruhába öltöztetett bábuk jelenítik meg életképszerűen. Ilymódon a két világháború közti időszak mára történelemmé váló lakáskultúrájának, öltözködésének, s egy helyi ünnepi szokásnak megörökítése vált lehetővé egyidejűleg.

A kiállításban látható tárgyak a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum gyűjteményét képezik. Ezt nagyon szerencsés, és más, nem múzeumi kezelésben lévő tájház számára is követendő megoldásnak tartjuk. Ilymódon ugyanis biztosított a tárgyak folyamatos restaurálása, konzerválása, s nem fordulhat elő, hogy a tájház esetleges megszűnésével a tárgyak elkallódnak, nem kerülnek közgyűjteménybe.

H. CSUKÁS GYÖRGYI

KIÁLLÍTÁSOK

„Örömmel jöttem, boldogan megyek”

Nemrégiben nyílt meg az Együttélésért Egyesület által rendezett *Fejezetek a magyarországi zsidók életéből* című történeti—néprajzi kiállítás, melynek helyszíne nem véletlenül a XI. kerületi Bocskai úti TIT Természettudományos Stúdió székháza és Nyelvoktatási Igazgatósága. Ezen a helyen ugyanis NOVÁK EDE és HAMBURGER ISTVÁN által 1936-ban épített modern, nagy befogadóképességű zsinagóga állt egészen a 60-as évekig. Az épület eredeti funkciójára ma már csak a menorát formázó szép vaskerítés utal.

Szomorú, hogy egy ilyen témájú kiállítás megnyitásához külön évfordulóra kellett várnunk, hiszen a rendezők célja az volt, hogy az 1867. évi emancipációs törvény 125. évfordulója kapcsán áttekintsék a magyarországi zsidóság történetét, felvillantsák az együttélés mindennapjait és sorsfordulóit. Az alkotók — DEÁKY ZITA és CSOMA ZSIGMOND — azt a több szempontból is rendkívül nehéz feladatot vállalták magukra, hogy bemutassák azt a kétezzer évet, amelyet zsidók és nem zsidók éltek meg. Magyarországon ez az első ilyen nagy időszakot bemutató kiállítás, melynek külön érdekessége, hogy civil kezdeményezésre jött létre, széles körű kutatások, gyűjtések eredményeként. Nem mindennapi esemény, hogy ebben a kényes, sokáig tabuként számon tartott témában kiállítást rendeznek.

Az alkotók célja egy népszerűsítő, az átlagember tájékoztatását célzó és érdeklődését felkeltő, nem pedig bizonyos korszakokat részletesen bemutató kiállítás létrehozása volt. Napjainkra is érvényesnek tartják mindazt, amit BIBÓ ISTVÁN 1948-ban írt tanulmányában az „atmoszféra emberségessé tételé”-nek szükségességéről vallott.

Nilvánvalóan a kiállítást mindenki saját szempontjai szerint fogja értékelni, mást és mást emel ki és tart fontosnak. Az objektív vélemény kialakításához nyújtanak segítséget azok a különböző eseményeket ábrázoló térképek, továbbá statisztikai adatok, amelyek a magyarországi zsidók történetét nem elszigetelten, hanem Európára kitekintve mutatják be. Íme néhány kiragadott példa: *Emancipáció Európában* címet viseli az egyik legérdekesebb térkép. Ennek alapján állapíthatjuk meg, hogy a zsidóság egyetemes sorskérdését elsőként a francia forradalom hatására 1791-ben Franciaországban iktatták törvénybe. A példa fokozatosan talált követésre Nyugat-Európa országaiban. A sorba térségünk országai közül elsőként illeszkedik be 1867-ben Magyarország, megelőzve olyan jelentős demokráciát is, mint pl. Anglia (1890).

Megdöbbenő adatokat olvashatunk le a *Zsidó halálos áldozatok* számáról készült térképről. Nilvánvaló, hogy a holocaust dokumentálása nagyobb teret igényelne. E kiállításnak azonban nem lehet feladata ennek részletes ismertetése. Ezért nagyon jó és lényegre törő a fent említett térkép, a fekete keretben kiállított néhány gyermekrajz, továbbá a deportálásokról összegyűjtött érdekes dokumentumok. Az egyértelműen a

rendezők hibája viszont, hogy az előbb említett térkép igencsak elrejtve, az egyik tabló legfelső sarkában lett elhelyezve, amely megérdemelte volna például a négy Eichmann-portré helyét, arról nem is beszélve, hogy a gyilkos hóhérból bőven elég lett volna egyetlen fotó. Így csak az igen figyelmes és élesszemű látogató veheti észre azt a szomorú tényt, hogy Európában a lett, litván, lengyel, orosz és ukrán 4 565 000 meggyilkolt zsidó után sajnos Magyarország következik a sorban 600 000 zsidó áldozatával.

Ugyancsak a holocausthoz kapcsolódva jelzéseképpen jelenik meg RAOUL WALLENBERG személye. A rendezők célja éppen e jelzésszintű említés volt, hiszen nemrégiben a Budapesti Történeti Múzeumban láthattunk emlékkiállítását a svéd diplomatáról. A megmentők közül, noha számosan voltak, még egyetlen személyt emeltek ki: id. ANTALL JÓZSEF-et. Az Izraelben felavatott emléktáblájáról készült fotó és a személyes kitüntetései mellett bizony elfért volna legalább egy köszönő mondat annak a sok névtelen segítőknek, akik nem kevéssé bátran emberséges cselekedetet hajtottak végre a nehéz napokban.

Az emancipációs törvény következtében a zsidóság Magyarország XIX—XX. századi modernizálásában döntő szerepet játszott. Hozzájuk kapcsolódik a modern magyar könnyűipar, az élelmiszer-feldolgozó ipar megteremtése, továbbá új gyárak, üzemek építése, és ne feledkezzünk meg arról sem, hogy számos emberbaráti, karitatív, egészségügyi intézményt alapítottak és tartottak fenn. A XX. század első felében Budapest és nagyvárosaink a közép-európai zsidóság gazdasági, tudományos és művészeti központjaivá váltak. Íme a kiállításon is felsorolt néhány név: WEISS MANFRÉD, FISCHER MÓRICZ, GOLDMARCK KÁROLY, HATVANY DEUTSCH JÓZSEF, MUNKÁCSI BERNÁT, BACHER VILMOS, GOLDZIER IGNÁC. Dicséret illeti az alkotókat, hogy zsidó iparosok reklámhirdetéseit kutatták fel, ezzel is színesítve a kiállítás komor dokumentumait.

A gazdasági változásokkal párhuzamosan új, nagyvárosi kultúrformák is kialakultak. Az emancipált zsidó polgárság jelentős tőkeháttérrel erőteljesen képviseltette magát a tudományos, művészeti életben és a sajtókiadványok megjelenítésében. Ehhez kapcsolódik a polgári színház, hangversenyek, a kabarék, a lokálok, a klubok, a kaszinók, a mecenatúra és nem utolsósorban a kávéházi kultúra világa. Ez a sajátos atmoszféra kiváló tehetségekkel ajándékozott meg bennünket, csupán felsorolásképpen néhány név: PAP KÁROLY, MOLNÁR FERENC, SÁRKÖZY GYÖRGY, BRÓDY SÁNDOR, BALÁZS BÉLA, SZOMORY DEZSŐ, SZERB ANTAL, SZÉP ERNŐ, FÜST MILÁN, BÁLINT GYÖRGY. Műveikből egyet-egyét külön tárlóban láthatunk összegyűjtve. Sajnos a kiállításról több művészeti ág jeles képviselője maradt ki. A színészek közül: BEREGI OSZKÁR, a GOMBASZÖGI nők, RÓZSAHEGYI KÁLMÁN, RÁTKAY MÁRTON, aztán hiányoznak a képzőművészek: a „Nyolcak” művészei, FÉNYES ADOLF, IVÁNYI GRÜNWARD, MOHOLY NAGY LÁSZLÓ, ERNST LAJOS, hiányoznak az orvosok: KORÁNYI FRIGYES, SZONDI LIPÓT, FERENCZI SÁNDOR, hiányoznak a természettudósok: BÁNKI DONÁT, KÁRMÁN TÓDOR, NEUMANN JÁNOS, SZILÁRD LEO, TELLER EDE, hiányoznak az építészek: BAUBORN LIPÓT, BAUMGARTEN SÁNDOR, hiányoz-

nak a zeneszerzők: JACOBI VICTOR, KÁLMÁN IMRE, WEINER LEO, REINITZ BÉLA, ZERKOVITZ, hiányoznak a filmesek: DÉCSI GYULA, KORDA SÁNDOR, hogy csak a legjelentősebbeket említsük.

A közel kétezeréves együttélésnek sajnos voltak a holocauston kívül is szomorú eseményei. Ha kitekintünk Európára — ismét két térkép hívja fel erre a figyelmet —, akkor megállapíthatjuk, hogy sem a középkorban, sőt a későbbiek során sem elszigetelt sajátos magyar jelenség a vérvád felbukkanása, a pogromok, az antiszemitizmus. Mivel e kiállítás bevallottan is népszerűsítő jelleggel, a nagyközönség tájékoztatására, „felvilágosítására” jött létre, nem lett volna haszontalan konkrétan megmagyarázni, mit is jelentenek ezek a fogalmak.

A rendezők rengeteg fotót, érdekes dokumentumot válogattak ki. Sajnos a hétköznapi életről nagyon kevés képanyag maradt fenn. Így a kiállítás néprajzi jellege eltörpül a történeti mellett. Ez tanulságos intő jel számunkra: nagyon fontos lenne, hogy a holocaust után a még életben maradtak újrakezdődő mindennapjaikról a néprajzosok és a történészek minél több forrásértékű dokumentumot készítsenek.

A rendezőket mindenféleképpen dicséret illeti. Munkájukkal hozzájárulnak „az atmoszféra emberségessé tételéhez”. Ha a látogató ideje engedi, akkor érdemes még belelapozgatnia néhány perc erejéig a vendégkönyvbe. Megdöbbentő bejegyzéseket találunk benne, pl. „Megtaláltam dédszüleim deportálási képét.” Többekkel egyetértésben reménykedjünk, hogy e kiállítás hozzájárul a még meglévő feszültségek feloldásához. Kölcsönvéve az egyik látogató lejegyzett gondolatát: „Örömmel jöttem, boldogan megyek...”, ajánlom a nagyközönség figyelmébe a kiállítást.

VÖRÖS ÉVA

Huszonöt éves a Szabadtéri Néprajzi Múzeum: Bíró Friderika köszönetet mond a segítőknek
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

TÉKA

**A Bencsik János néprajzkutató, „a nép közé járó krónikás”
60. születésnapján napvilágot látott két tisztelgő kötetről**

Ez év március 22-én többünk részvételével kis ünnepség keretében köszöntöttük a 60 éves BENCSIK JÁNOST, a Tokaji Múzeum igazgatóját, az országszerte jól ismert és elismert néprajzkutatót, sokunk „János bátyám”-ját. A miskolci Herman Ottó Múzeumban megrendezésre került születésnap-i köszöntést a megyei múzeumi szervezet igazgatója, Tokaj város polgármestere — hogy nevek említése nélkül csak intézményeket, szervezeteket és azok képviselőinek titulussát említsem —, a múezológus kollegák nevében múzeum-igazgatóságunk tudományos titkára, a hajdúsági múzeumok részéről a Déri Múzeum Baráti Körének titkára, a békési Erkel Ferenc Múzeum igazgatója, a Tokaji Baráti Kör elnöke a Tokaji Városvédő és Városzépítő Egyesület nevében is, a Tokaj Hegyaljai Borkombinát igazgatója, s mások tolmácsolták többek szívélyes jókívánságai mellett.

Ezen ünnepi hangulatban került sor egyrésről a *Tokaj Városért* kitüntetés és díszoklevél átadására, amelyek Tokaj és Hegyalja kulturális és tudományos életében eddig elvégzett, maradadó munkáinak elismerésére voltak hivatottak. Köztudottak BENCSIK JÁNOSnak a Tokaji Múzeum, a *Tokaj és Hegyalja* kiadvány- és konferenciasorozat, a *Tokaji Kilátó* c. helyi lap vagy a készülő Tokaj-monográfia föllötti fáradságot nem ismerő bábáskodásai. Persze sok minden kiemelésre kíváncozna még a mindig úton (többségében vasúton) lévő kutató tartalommal gazdag életútjából, aki — vallomása szerint — először 1985-ben volt szüreten Tokajban.

Másrésről bemutatásra és átnyújtásra került két kötete. Az egyik a miskolci Herman Ottó Múzeum gondozásában *Paraszti és mezővárosi kultúra a XVIII—XX. században* címmel, a másik pedig a Borsod—Abaúj—Zemplén Megyei Levéltár kiadásában *Tokaj társadalma a tárgyak tükrében (1774—1849)* megnevezéssel látott napvilágot a szerző születésnap-i köszöntésére. Szokatlan, de egyben méltányolandó gesztus ez, hogy az ünnepelt saját írásaiból összeállított köteteket kap ajándékba azon eddigi gyakorlattól eltérően, hogy kollegák, barátok tanulmányiból szerkesztett tanulmánykötettel igyekeznek kedveskedni az ünnepeltnek. A továbbiakban e két kötet rövid ismertetését szeretném adni, elsősorban azok számára, akik eddig még nem találkoztak a fenti tisztelgő, de távolról sem protokolláris tartalmú, hanem alapos tudományos ismereteket közreadó kötetekkel.

Vegyük, elsőként a VIGA GYULA által szerkesztett *Paraszti és mezővárosi kultúra a XVIII—XX. században* c. kötetet, amely három tájegység, BENCSIK JÁNOS munkásságának három jól elkülöníthető színtere köré igyekszik csoportosítani a csokorba szedett és megjelenítésre szánt történeti és néprajzi tanulmányait. Így a *Tisza mente és a Hajdúság* c. blokkba, utalva a szerző hajdúböszörményi (Hajdúsági Múzeum-i) éveire, 7 tanulmány került be. Másodközléseként a Közép-Tisza vidékéről készült terjedelmesebb munkája mellett 5 kisebb tanulmányából ismerkedhetünk e tájegység pásztoraival, lovaival, haj- és fejvise-

letükkel, boszorkányos állataival, szőlőskertjeik népi építészetével vagy a halászat emlékeit őrző helynevekkel. Első közlésként jelenik meg *A női kisbunda a Hajdúságban* c. írása

A *Nemzetiségek Békés-Csanádban* c. tematikus válogatásban — célozva Gyulára, a békési Erkel Ferenc Múzeumban végzett nemzetiségi kutatásaira — másodközlésben olvashatunk a Békés megyei németek jeles napi szokásairól, egy battonyai szerb család kenyérsütési hagyományörzéséről, a méhkeréki román parasztnak szarvasmarhatartásáról vagy a cigány amulettekről. Itt került publikálásra — első közlés — BENCSIK JÁNOSnak Battonya XVIII—XX. századi jobbágy-paraszti társadalmát és népi gazdálkodását több fejezeten át taglaló, sokrétű recens és levéltári adatokra épülő nagylélegzetű munkája (80 o.), vagy a tejtöltő galaj román és szerb szokásairól első ízben közreadott rövidke (7 o.) írására lehettünk figyelmesek.

A harmadik részben *Tokaj-Hegyalja* c. alatt — nyugtázva az 1984-től a mai napig is Tokajban, a Hegyalján aktívan dolgozó, szervező és élő BENCSIK JÁNOS jelenlétét — első kézből kapjuk a szerző (akkor) talán legfrissebb, az érintett témát a tőle megszokott alapos-sággal körbejárt, és közérthető fogalmazásban olvasható tanulmányát, mely tartalmi, megközelítésbeli újszerűsége és terjedelme (139 o.) miatt akár önálló kötetként is élhetne. Tokaj több mint 200 évvel ezelőtti társadalmát a helyi nemesek, a nemtelenek, a kézművesek, a kereskedők (le egészen a „kuffantók”-ig), ezeken belül a görögök, a zsidók, a muszkák, a cigányok, vagy még mélyebben a kapások, a szakmányosok, a vincellérek, a mecenzédek, a furmányosok, sőt a betyárok bemutatásával, a város XVIII. századi osztályainak, rétegeinek és jellegzetes társadalmi csoportjainak feltérképezésével rajzolja meg. Az utóbbiak ismeretében és e korszak kutatásával foglalkozóan is bátran állíthatom, hogy a tanulmánykötetben közreadott írásai közül ez a legjelesebbik, melyből a helyi kutatások naprakész, szakavatott ismerőjét fedezheti fel az olvasó BENCSIK JÁNOSban.

Ahogy a fentiekből is közérthető, a kötet kétharmad részben (67%-ában) első közlések gyűjteménye. Ennek tudatában sem áll módunkban az adott vázlatos tájékoztatón túl, az egyes tanulmányok részletekbe menő ismertetése, azok esetleges elemzése. Inkább felhív-nánk a kötetet kézbe vevő figyelmét a jól megszerkesztett összeállítás további kiegészítéseire, hasznos adalékaira. Előljáróban — ahogy az a tanulmánykötet bevezetéseként is szerepel — OROSZ ISTVÁN professzor úr, BENCSIK JÁNOS debreceni egyetemi évfolyamtársa és FEHÉR JÓZSEF, az újhelyi múzeum irodalomtörténésze, a szerző muzeológus kollegája mutatják be az ünnepelt életútját. Az előbbi egy személyes vallomás és munkásságának megjelent munkáin át történő értékelése, míg az utóbbi a riporthoz folyamodó arcképvázlat, a 60 évében is aktív, tevékeny, eredményes BENCSIK JÁNOS személyiségét, emberi alakját megrajzoló pályakép.

A kötet nem marad adós BENCSIK JÁNOS munkáinak bibliográfiájával sem, amit a szerző adatainak felhasználásával VIGÁNÉ SASVÁRI OLGA állított össze. A 23 szerkesztett önálló kötetrel vagy kiadványsorozattal, és a megjelenés éveire (1962—1992) lebontott publikációs lista közel negyedszáz írásával BENCSIK JÁNOS a magyar társadalomnéprajz érde-mes kutatói közé emelkedett.

A 366 oldalas tisztelgő kötet Békés és Hajdú-Bihar megye múzeumi szervezetei, Tokaj város Önkormányzata és a Borsod—Abaúj—Zemplén Megyei Közgyűlés Mecénás Alapjának támogatásával jelent meg. Kapható B.—A.—Z. megye könyvesboltjaiban és múzeumainak elárúsító helyein 120 Ft-os egységáron.

BENCSIK JÁNOS másikk, CSORBA CSABA által szerkesztett *Tokaj társadalma a tárgyak tükrében (1774—1849)* c. kötete az érintett 70 esztendő 70 felkutatott forrásának szisztematikus tanulmányozását és feldolgozását adja. Rögvest adódik a kérdés, hogy melyik az a forrástípus, amely egy városi társadalom egységben történő elemzésére serkentette szerzőnket. Mindezt a különböző rendeltetésű összeírások (conscriptiok) segítségével, közelebről a vagyoneleltárak (inventáriumok) és a végrendeletek (testamentumok) alaposabb, szakavatott szemügyre vételével lehetett elérni. „Az inventáriumok, testamentumok a történettudománynak újabban figyelemben részesített forráscsoportját alkotják, melyek haszonnal alkalmazhatók a történettudomány klasszikus körén túl a néprajz, a gazdaságtörténet, művelődéstörténet és más területeken” — vallja BENCSIK JÁNOS is, akinek példát HOFFMANN TAMÁS, KOCIS GYULA vagy éppen JUHÁSZ ANTAL hasonló feldolgozásai adtak.

Az önálló tanulmánykötet két, jól elkülöníthető, persze, tartalmi összhangjában egymásra épülő részre tagolódik. Előljáróban egy 55 oldalas bevezető tanulmány ad általános, majd részletekbe menő társadalmi, gazdasági helyzetképet Tokaj város 200 évvel ezelőtti lakóinak mindennapjairól. Többek között ilyen következtetésre jut szerzőnk egyik összegzésében: „Azt tapasztalhatjuk, hogy az érintett tokaji családok, háztartások, mint az adott inventáriumok (stb.) tulajdonosai, résztulajdonosai gazdálkodásának gerincét, a számbajöhető kézműipari tevékenységükön (mint pl. az asztalos, kovács, gyertyaöntő) túl, a szőlőingatlan művelése, a szőlőtermelés, illetve a bor készítése képezte. De gazdálkodásukat kiegészíthették az állattartás, ezen belül is elsősorban a szarvasmarhatartással. Több esetben találkozunk azzal a ténnyel, hogy a család több marhát tart, mint amennyivel a háztartáshoz jelentkező szükségletek (pl. tej) kielégítésére számolniuk kellett. A tokaji zsellér családok tehát számításba vették a tökemarha értékesítéséből származó hasznot is.” A jelen forrásból levont, hasonló tapasztalatok is kimutatják Tokaj érintett korszakán belüli társadalmának a polgárosodás felé mutató tendenciáit, de az életvitel, az életmód számos területén a hagyományos, a paraszti kultúrához ragaszkodását ugyancsak.

A vizsgálat teljes egészében a tokaji polgárok tárgyi környezetét veszi nagyjító alá, abból a történeti tapasztalatból kiindulva, hogy „történetiségben másként viszonyultak a családok a tárgyakhoz, mint a mai emberek.” Az összeírások adta lehetőségeken belül a szerző külön fejezetekben ír a városiakok ingatlanjairól, ingóságairól, az utóbbiak alatt kiemelésre szánja és alfejezetekben tárgyalja a következőket: szüretelő edények és eszközök, a gazdálkodás más tárgyai, a kereskedelem tárgyai, a közlekedés és teherhordás eszközei, a lakóház bútora, az ágyneműek, a sütés, főzés, mosás eszközanyaga, a terítő és takaró textíliák, a cin eszközök, az üvegtárgyak és más eszközök (világító eszközök, dísz tárgyak: tükrök, órák, pipák, a viselet darabjai), a művelődés és a vallásos élet tárgyi emlékei.

A második rész, mely a kötet háromnegyedét teszi ki, forrásközlés. Az adattárban szó szerinti leközlésben ismerkedhetünk a tanulmánykötet forrásalapját adó inventáriumokkal és

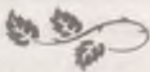
testamentumokkal. A hű forrásközlés szabályait betartva tárul fel a levéltárakban kutatók számára a titok nyitja, vagyis az, hogy milyen levéltári egységek rejtették magukba e nagyszerű forrásokat, melyek hozzáértő kezében kincset jelentenek. Kiderül, hogy a Zemplén Megyei Levéltárban Tokaj város iratai között a törvényszéki iratok, a tanácsulési jegyzőkönyvek, a végrendeletek, a városgazdai számadások folyóméterekben mért iratkötegei, sőt néhány vármegyei iratcsomag is a hasonló gyöngyszemek kincsesbányája. Persze, a siker, a várt eredmény a hosszas kutatómunkában rejlik, amit **BENCSEK JÁNOS** kitartása is igazolt.

Végezetül kötelességem — még az ünneprontás látszatát is távol tartva magamtól — néhány, e kötetnél — mely a maga nemében minden szempontból kiváló — tapasztalható szerkesztési hiányosságokra, pontatlanságokra, „kapkodásokra” utalnom, melyek kis odafigyeléssel korrigálhatók lettek volna. A terjedelmes adattári részben több esetben elmaradt a forrás helyének megjelölése (ha ilyen nem lett volna, akkor annak hiányának feltüntetése), feleslegesen, többször ok nélkül szakad meg egy-egy forrás közlése, ami üres féloldalak kihagyásával folytatódik, az 51. dokumentumnak például csak hült helyét lehet látni, a tartalomjegyzék pedig fölöttébb hiányos, nem ad áttekinthető tájékoztatást a kötet arra érdemes fejezeteiről, ráadásul az esetek többségében rossz az oldalszámozás.

A 201 oldalas tisztelegő kötet a Borsod—Abaúj—Zemplén Megyei Honismereti Alap, a Borsod—Abaúj—Zemplén Megyei Levéltár és a Tokaj Hegyaljai Borkombinát (Sátoraljaújhely) támogatásával jelent meg. Kapható B.—A.—Z. megye könyvesboltjaiban és levéltárainak elárusító helyein a kötet hátsó borítóján feltüntetett áron (ugyanis nincs beárazva).

E két kötet is meggyőzőtt **BENCSEK JÁNOS** tudományos munkásságának egyik lényegesnek mondható jellemzőjéről. Egyike azon kevés néprajzkutatóinknak, aki a recens anyag és a történeti források együttes és összehangolt, több évtizedes gyakorlattal rendelkező felhasználója a társadalomnéprajzban. Ebből a meg gondolásból fabrikáltuk a címbeli jelzős szerkezetet is: „a nép közé járó krónikás”.

RÉMIÁS TIBOR

*Huszonöt éves a Szabadtéri Néprajzi Múzeum: a felsőszenterzsébeti harangtorony felszentelése
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*

ÉVFORDULÓK, MEGEMLEKEZÉSEK, KÖSZÖNTÉSEK

Köszöntjük a 80 esztendőös Újszászy Kálmánné Deák Ilonát

*„Derék asszonyt kicsoda találhat?
Mert ennek ára sokkal felülhaladja
az igazgyöngyöket.” Példabeszédek 31, 10.*

Jelenleg ICA néni az egyetlen a Kollégium munkatársai közül, aki születése óta — nyolc évtizede — Patakon él, egész életútja összefonódik Sárospatakkal, a Pataki Kollégiummal. Ma is áll az a Kossuth utcai ház — a gimnázium alsó kapujával szemben —, ahol született. Édesapja PALÁGYI DEÁK GEYZA, a gimnázium rajztanára, festő, néprajzgyűjtő. Édesanyja a zemplénagárdi származású BIRINGER MARGIT. ICA néni az öt gyermek közül a második volt, egyetlen leánygyermek. Ez a tény nagyon meghatározta helyzetét a családban. Mikor szülei 1917-ben a Rákóczi u. 4. sz. alatti 10 szobás lakásba költöztek, 20—22 diáknak is szállást adtak. A hajdani DEÁK-gárda ma is élő néhány tagja mindig szeretettel emlékszik vissza az ott töltött, élményekben gazdag évekre.

Elemi iskoláit az akkori Református Tanítóképző Intézet Gyakorló Iskolájában végezte. A Református Gimnáziumban — mint a többi lánytanuló — nyilvános magántanuló volt nyolc éven át. Minden nap bejárt az órákra, de év végén a vizsgát külön kellett letennie. Érettségi után a Teológiára iratkozott be. El is végezte jeles eredménnyel. Vizsgái után 1936-ban ösztöndíjat kapott Németországba.

1937. július 31-én kötött házasságot ÚJSZÁSZY KÁLMÁN teológiai tanárral. Patakon Patakért, a Kollégiumért, Krisztus ügyéért fáradoztak együtt évtizedeken át a nehéz időkben, és munkálkodnak ma is meg nem szűnő lelkierővel, lelki gazdagsággal.

ICA néni az otthon, a család mellett a negyvenes évektől — mind a mai napig — a Tudományos Gyűjtemények munkatársa, aktív dolgozója. Apai örökségként már diákkorában megmutatkozott kez ügyessége, igen jó rajzoló volt. Ezt az adottságát kamatoztatta az által, hogy egyházkerületünk gyülekezeteiből a Kollégium Múzeumába bekerült úrasztali terítőket elsőként, úttörőként kezdte restaurálni. Keze nyomán eltűntek a foltok, helyükre kerültek az arany, ezüst és selyemszálak, kibontották szirmukat az újra életre keltett virágok. Számban ki sem fejezhető, mennyi terítőt javított, restaurált: LORÁNTFFY ZSUZSANNA terítőt, BÁNFFY KATÁÉt, PALÁDI JUDITét és sorolhatnám tovább.

Feladata volt évtizedeken keresztül az Adattár fényképparchívumának rendezése, katalogizálása. Eddig 34551 darab fényképet rendezett, és ezt a munkát ma is végzi. Így alkalma volt megismerni gyülekezeteink úrasztali terítőit, edényeit, épületeit, értékeit, egyházkerületünk ünnepi és hétköznapi eseményeit.

Az 1965 őszen férjével tett 3 hónapos amerikai körútjuk során összegyűjtötték és hazahozták az ott talált — magyarokra vonatkozó — írásos dokumentumokat: könyveket, folyóiratokat, évkönyveket, jegyzőkönyveket, évi jelentéseket stb. Lerakták az ún. Amerikai Magyar Gyűjtemény alapjait. Ez a gyűjtemény a maga nemében egyedülálló az

országban. ICA néni 1987 tavaszán történt balesetéig közel 5000 leltári egységet rendezett, katalogizált az amerikai gyűjteményben. Közben 1972-től a Kollégium Múzeumának igazgatója. Kiállítások rendezése, anyaggyűjtés, a begyűjtött anyag szakszerű katalogizálása, kutatók kiszolgálása az Ő feladata volt. Az elmúlt évben kezdte meg az eddig összegyűjtött filmnegatívek beírását, rendszerezését, amelyet Isten segítségével pár év elteltével be is fog tudni fejezni.

Négy gyermeket nevelt fel férjével együtt. Amikor a legkisebb gyermekük is elhagyta a szülői házat, jöttek az unokák. Jelenleg már a negyedik budapesti fiúunoka tanul a pataki gimnáziumban. ICA néni biztosítja a békés, nyugodt családi háttérrel, segítő keze adja az otthon melegét. ÚJSZÁSZYék háza ma is otthona a Patakon élő, a világ minden tájáról Patakra látogató öregdiákoknak, tanároknak, népfőiskolásoknak, barátoknak.

Mindazok nevében, akik ismerik, tisztelik és szeretik, kívánok Istentől gazdagon megáldott éveket!

POCSAINÉ EPERJESI ESZTER

A nyolcvanéves Jagamas János ünneplése Kolozsvárott és Budapesten

Születése napján, június 8-án a kolozsvári *Szabadság* c. napilapban jelent meg ALMÁSI ISTVÁN írása: *Köszöntjük Jagamas Jánost, népzene kutatóink nesztorát 80. születésnapján.*

Örülünk és büszkék vagyunk mindannyian, hogy e jelentős évfordulóhoz közeledve, nem rég a Magyar Köztársaság elnöke *Széchenyi-díjjal* tüntette ki. Gazdag életműve iránt ez volt a legméltóbb tiszteletadás. Kimagasló érdemeit persze azelőtt is számon tartották, és olykor rangos elismerésben is volt része: a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti taggá választotta, a KODÁLY-centenárium alkalmából pedig *Kodály-emlékplakettet* adományoztak Neki. Ez utóbbi jelképes értelmű jutalom azért illette meg, mert KODÁLY ZOLTÁN tanítványaként és híveként egész tevékenységét mestere eszméinek szellemében végezte.

JAGAMAS JÁNOSnak nagy hálával tartozunk, mert a kolozsvári Gh. Dima Zene-művészeti Főiskola tanáráként folklórt, formatant, ellenponttant és zenei paleográfiát adva elő, zeneszerzőink, karmestereink, muzikológusaink, népdalgyűjtőink, hangszeres előadóművészeink, operaénekesekünk és zenetanáraink többségének a képzésében részt vett. Sokunk számára felejthetetlenek az órái, melyeken egyaránt meggyőződhattünk széles körű szakmai ismereteiről, igényességéről, jellemének szilárdságáról, önzetlenségéről, valamint pedagógusi szigorúsággal párosult emberi jóságáról.

Népzene tudósként legkiválóbb erdélyi képviselője annak az etnomuzikológiai iskolának, amelynek előkészítésében, illetve továbbfejlesztésében VIKÁR BÉLA, SEPRÓDI JÁNOS, BARTÓK BÉLA, KODÁLY ZOLTÁN, LAJTHA LÁSZLÓ, VERESS SÁNDOR,

DOMOKOS PÁL PÉTER, JÁRDÁNYI PÁL és VARGYAS LAJOS játszott meghatározó szerepet.

JAGAMAS JÁNOS mindenekelőtt nagyarányú gyűjtésekre vállalkozott korábban feltáratlan, vagy csak kis mértékben vizsgált tájakon. Alig néhány év alatt több mint hatezer népi dallammal gyarapította a Kolozsvári Folklor Intézet archívumát. Saját és munkatársai anyagát rendszerezte, a kutatások tanulságait alapvető fontosságú tanulmányokban foglalta össze, a gyűjtés legjavát pedig mintaszerűen összeállított kötetekben adta közre. Számos új jelenség fölfedezése köszönhető fáradozásainak. Éveket szentelt a népzene és a műzene közötti összefüggések, illetve különbségek tisztázásának.

Tanári és folklorisztikai munkássága mellett említést érdemelnek stílustörténeti elemzése is és a zenei anyanyelvünk megismertetését szolgáló írásai is.

Ha műveinek jegyzékét átnézzük, a közlések dátuma alapján nem tudjuk megállapítani, hogy mikor vonult nyugdíjba. Ugyanis töretlen szorgalommal és kitartással dolgozott mindvégig, kivéve azokat az időszakokat, amikor betegség akadályozta.

Születésnapján őszinte nagyrabecsüléssel és szeretettel gondolunk JAGAMAS JÁNOSra. Kívánjuk, hogy Isten jó egészséggel és még sok termékeny esztendővel ajándékozza meg.

Tanítványai, munkatársai, tisztelői, a Romániai Magyar Zenetársaság tagjai nevében:

ALMÁSI ISTVÁN

*

Június 12-én a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete tartott ünnepi tudományos ülészakot, amelyen OLSVAI IMRE mondott ünnepi beszédet.

Tiszteit Ünneplő Közönség, Kedves Barátaim!

Olyanok vagyunk, mint a mesebeli királyfi, akinek egyik szeme nevet örömeiben, a másik meg könnyezik bánatában. Örvendezünk, hogy a negyedik erdélyi nemzetnek, az örményeknek nagyszerű fia, az egész magyar zenetudomány és zenekultúra kimagasló alakja, JAGAMAS JÁNOS belépett 81-ik évébe, a kilencedik ikszbe! Örvendezünk, hogy munkakedvét, alkotni akarását töretlenül őrzi! De bánkódunk, amiért nem jöhetett közénk, mert egészségi állapota nem engedte útra kelni. Boldogabbak lennénk, ha itt, körünkben köszönhetnénk Öt!

Nehéz szavakba foglalni azt az igen lélekmélyben gyökerező összetett érzést, amit személye ébreszt és táplál mibennünk, gyarló és méltatlan tanítványaiban. Mert Ő közvetve, vagy közvetlenül ótestamentumi és indiai bölcsek közül való nagy tanítónk, példamutatónk, aki nem csak zenére és szigorúan következetes gondolkodásra nevel — erre is! —, hanem magasrendű emberségre, szerénységre, türelemre, sőt esetenként megbocsájtásra. Talán másoknak is elmondogatta, mikor, s hogyan lett félfülére süket,

majd tízegynéhány év múlva hogyan bocsájtot meg a garázda tettesnek. Még a harmincas években történt, hogy az utcán nem tudott kitérni egy vasgárdista tüntető csoport elől, közülük a legdurvább ökölcsapást mért JAGAMAS fejére, azóta nem hall az egyik fülével. Azután, valamikor '45 után népbíróvá idézést kapott, tanúként, illetve sértettként találkozott egykori támadójával, akinek egyéb fasiszta ügyeit-tetteit tárgyalták és valamiképpen kitudódott, hogy JAGAMAS JÁNOS is az egykori sértettek közé tartozik. „Kíván-e elégtételt?” hangzott a bíró kérdése — és JAGAMAS nem kívánt. Megbocsájtot.

Későbbi eseteiről is rezignált bölcsességgel számolt be, amikor például korábban hazaérve, betöröknek vélt alakok szöktek ki nyitott otthonából —, ám lakásából semmi sem hiányzott. Nyomban megsejtette, kik lehettek az illetők és mit akarhattak beépíteni. Amikor pedig DOMOKOS PÁL PÉTERT kísérte ki a vonathoz, az állomásról hazaérve már várta őt két alak, akik felszólították, hogy „Most azonnal mondja el, miről beszélgettek!”

Gondolom, sok ehhez hasonló élményben volt része JAGAMASnak az elmúlt 30—40 évben, s nem biztos, hogy valamennyit elmondta volna. Ilyen körülmények között vállalta hivatását, bár ebben sem engedték szabadon dolgozni. Mégis, valami szent daccal avatta szükös otthonát az alkotómunka templomává. Bármikor toppantam be Hozzá, asztalai, meg a zongora teteje, sokszor ágya is tele volt terítve elemző cédulákkal, vázlatokkal, nyitott kottákkal. Ha már nem mehetett többé helyszíni kutatóutakra, s ha már át kellett adnia katedráját is, otthonában feküdt neki a népi és komolyzenei alkotások titkainak. Sajnálhatjuk, hogy saját szerzői munkásságát mindinkább visszafogta, soha nem törekedett sem műveinek nyilvános előadására, sőt házi bemutatására sem. Pedig érdekes és tanulságos volna ennek a tudósnak és bölcsnek szerzői arcát is megismerni! Közeliében élő tanítványainak és tisztelőinek remélhetőleg erre is van és lesz kellő gondjuk.

A mai alkalomra jóval többeknek küldtünk meghívó-felkérő levelet, de kit a kórházi kezelés tart távol, ki táviratban vagy telefonon mentette ki magát, ki pedig nem vállalt, talán nem is mert vállalni tanítványi, baráti vallomást.

A kilenc előadó így is sokoldalú képet fog felvázolni az Ünnepeletről, kezdve JAGAMAS egykori tanárával, CSÍKI ENDRÉVEL, majd folytatva-kitárva olyan kutatási beszámolókkal, amelyeket többé-kevésbé az Ő hatására és példájára kezdtünk meg. A tanítványi variánsokból maga a Mester bontakozik-mutatkozik meg.

OLSVAI IMRE

Az ünnepi ülésen az alábbi előadások hangzottak el. FANCSALI JÁNOS ismertette JAGAMAS egykori tanárának, CSÍKI ENDRÉNEK életpályáját és munkásságát. CSÍKI élete és jelleme sok tekintetben hasonló JAGAMASéhoz. ALMÁSI ISTVÁN magának JAGAMASnak tudományos és tanári munkásságát méltatta. SZABÓ CSABA a finn nép-

zenében, a gregoriánban és népies műdalainkban található hemiton (félhangos) pentatóniákról beszélt. TARI LUJZA *Bepillantás Jagamas János hangszeres népzene gyűjtője seibe* címmel érdekes és tanulságos mozzanatokot idézett fel közös gyűjtőútjaikról és kutatói beszélgetéseikből. VIKÁR LÁSZLÓ *Régi nóta* címmel kapcsolódott a JAGAMAS-i életműhöz, tömören foglalkozva a törzsökös népdal és a népies műdal közötti stílusvizsgálatok eredményeivel. HALMOS ISTVÁN egy figyelemre méltó történeti rétegre mutatott rá népzeneinkben, amelynek dallamai az ütempár-szerkezetüekből kinöve strófikus, „C/-osztályos” dúrdallamokká fejlődtek, egyes ritmikus-motívikus alakulatai pedig az „A/-osztályba” épültek be. PÁVAI ISTVÁN az erdélyi hangszeres zene népi harmónia-használatáról adott átfogó, rendszeres képet. BERECSKY JÁNOS újszerű elemzőszempontok segítségével elkülönítette egymástól a magyar népzene korai és kifejlett új stílusát. Végül OLSVAI IMRE a dunántúli népzenei dialektus belső tagozódását vázolta fel, mintának tekintve JAGAMAS korábbi tanulmányát a romániai magyar (erdélyi, moldvai) népzene kisdialektusairól.

Tábori György 80 éves

Egyetlen néprajzkutató sem születik teljes fegyverzetben, hosszú tanulótat kell végigjárnia, de ebben a folyamatban talán legfontosabb az általa vizsgált nép, népcsoport életével való azonosulás. TÁBORI GYÖRGY pályáját is mindenekelőtt ez jellemzi. Még ha tanulmányai, katonai szolgálata, hadifogsága ideiglenesen el is választják tőle, ő mindvégig a békési táj, az itt élő szlovák és magyar népesség odaadó, hiteles kutatója. Még ha akarta volna is, sem tehette volna meg, hogy meglazítsa ezeket a forró szálatkat, hiszen munkásságának teljes oeuvre-jén túl ide kötötte civil hivatása, a múzeum-igazgatóság.

A testi-lelki azonosulásnak első szép jele, hogy szülőfalujában iskolamúzeumot, tájmúzeumot teremt, de később is, Békéscsabára költözvén, mindig élénken figyeli Tótkomlós népéletét, és számos értékes tanulmánnyal hódol is neki.

Nem néprajzosnak indult, azzá válását GYÖRFFY ISTVÁNNak mint professzorának köszönheti. Most is hálásan emlékezik tanítómesterére, aki útrairdította a tudományos és muzeológiai pályáján. TÁBORI GYÖRGY életszemléletének fontos vonása a derű és optimizmus, s ez áthatja minden munkáját. Mindezt úgy őrizhette meg, hogy ehhez a szilárd alapot azok a békési emberek képezték, akiknek népéletét oly szeretettel tárta fel.

1913. november 18-án született Tótkomlóson. Édesapja itt volt evangélikus tanító, s ő az apja iskolájában együtt járt, együtt játszott a komlósi gyerekekkel. Ez jelentősen befolyásolta későbbi élet- és társadalomlátását, mint írja, így ismerte meg „gyerekfejjel a tótkomlósi parasztság életmódját” és az itteni szlovákok gazdag népi kultúráját.

TESSEDIK SÁMUEL városában, Szarvason érettségizett. Először a szülőfalujában próbálkozott jegyzősködéssel, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Karán a történelem—földrajz szakra iratkozott be. De csakhamar minden szabad idejét a néprajzi tanulmányok kötik le, sőt GYÖRFFY ISTVÁN rábizza a Néprajzi Intézet könyvtára kezelését, és számos néprajzi tájra küldi gyűjtés céljából. Megbízta, hogy mérje fel a békéscsabai múzeum gyűjteményét, mintegy predesztinálva arra, hogy egyszer idekerüljön majd múzeumigazgatónak. Ám nagy kerülőt kellett előbb megtennie, a II. világháború az Ő pályakezdését is jó pár évvel hátravetette. 1946-ban ismét Tótkomlóson találja magát, a polgári, majd általános iskolában szinte minden tantárgyat tanít. A *Tótkomlós települése és határának kialakulása* című helyi kiállítása felhívja a szakma figyelmét, s 1951. november 18-án — éppen 38. születésnapján — elfoglalhatja a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum igazgatói székét, mely intézmény elhanyagolt állapotát csakhamar rendbehozza, s neves kiállításokat rendez (pl. 1964-ben a *Békés megye népe* című komplex kiállítás) és jelentős archiváló munkát, valamint terep kutatást is végez.

18 éves békéscsabai igazgatósága után a békési múzeum élére kerül. Úgy tűnik, hogy ez a váltás az egyenesen felfelé ívelő pályáját látszólag megtöri, de talán éppen ez a Békés városi időszak az, amelyben az alkotó munkássága a leggazdagabbá és legértelmebbé válik. S egyúttal — úgy látszik — az újrakezdés embere is, mert Békésen is „az alvó múzeumból” élő múzeumot kell létrehoznia. Az 1979-beli nyugdíjba vonulása óta pedig ismét a békéscsabai múzeum munkatársa.

Tudományszervezői tevékenységét fémjelzi, hogy egyik első szerkesztője a *Körös Népe*, ill. a *Békési Élet* című folyóiratoknak. (A *Békési Élet* szerkesztőbizottságában éppen negyedszázadot töltött el.) 1972-ben a békéscsabai szlovák, 1976-ban pedig a békési magyar tájházat rendezte be. Eközben közéleti tevékenysége is jelentős: 12 évig a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Néprajzi Szakosztályának megyei elnöke, s a hazai szlovák néprajzi kutatás aktív kezdeményezője és résztvevője.

Legtöbb tanulmánya is a délkelet-alföldi szlovákok néphagyományával foglalkozik. Sokoldalú az irántuk való érdeklődése. Az elsők között fogalmazza meg pl. a néprajzi kutatás feladatait Békéscsabán (1969). Az igazi ősforrás természetesen Tótkomlós szlovák népe, melynek életmódjáról és népi díszítőművészetéről, egyes szokásairól pótolhatatlan adatokat és adalékokat közölt, pl. a falu őrzésétől kezdve (1957), a település földrajzi nevein (1957), az állattartásán (1971), a menyasszony kelengyéjén át (1979), a komlói búcsú és sétálás (prechácka) szokásáig (1986, 1987) írt számos kisebb-nagyobb tanulmányt. Átfogó és összehasonlító munkái a Békés megyei szlovákság festőasszonyairól, népi bútorairól, ködmöneiről, rokkásmestereiről szólnak. Egyik jelentős könyve a szlovák evangélikusok kedvelt énekeskönyvét, a *Tranosciust* dolgozza fel (1986).

A szülőfaluján túl szinte mindegyik fontosabb békési szlovák helység tradíciójának egye-egy szeletét is vizsgálja (Szarvas: az ifjak táncmulatsága, Mezőberény: táplálkozás, népszokások, Békéscsaba: cselédbérek, népi építkezés, településfejlődés, 1888-as árvíz stb.). Jelesebb tanulmányai szólnak a tájon élő népcsoportok kultúrájának közös vonásairól is (pl. fausztatás a Körösön, megyei szücszimzések, lakodalomnézők főúri

lakodalmon, újkigyósi uradalmi leltár stb.). A *Slovenský národopis* c. szlovákiai szakfolyóiratban három fontos tanulmányát adták ki a tótkomlói asszonyok kontyolótűjéről (ihlička) (1957), a hólyagfa (klokoč) magjához fűződő hiedelmekről a Békés megyei szlovákoknál, ill. az itteni festőasszonyokról (1962). A hazai szlovákok anyanyelvű néprajzi sorozatának szinte mindegyik kötetében jelent meg szlovák nyelvű tanulmánya. Nyomdában van a békéscsabai néprajzi monográfia számára írt összegző tanulmánya a város népviseletéről, valamint a neves békéscsabai városi mérnökről, SZTRAKA ERNŐRŐL írt könyve.

TÁBORI GYÖRGY egy behatárolt néprajzi táj, meghatározott népcsoportok (elsősorban az alföldi szlovákok) tudós kutatója, de az általa megmentett, s ma már nem pótolható, kiemelkedő értékek általános tanulságokat hordoznak, s ezáltal pedig őt mind a magyar, mind a szlovák néprajzban elismert hely illeti meg.

Befejezésül néhány szubjektív szó. E sorok írója meleg szeretettel emlékezik egykori tótkomlói osztályfőnökére, tanárára is, aki emberségével, csendes, de tudatos rávezető készséggel, módszerrel egyengette emberpalántáit a jövő felé, s e szelid és bölcs tanárságával általános iskolai éveinek szinte legszebb élményét nyújtotta a számára. Az élet úgy hozta, hogy köztünk a további évek során mind kutatói, mind közéleti és szerkesztői tevékenységben számos érintkezési pont keletkezett, s ez a tisztaság, jóakarata mindvégig vezérlő fonala volt harmonikus, baráti együttműködésünknek.

Sok-sok egészséges és alkotó esztendőt kívánok a számára!

KRUPA ANDRÁS

Tábori György nagyobb munkái

- 1957 *A falu őrzése Tótkomlóson.* — Körös Népe, II. 141—147.
Ihlička slovenských v Tótkomlóši. [A tótkomlói szlovák asszonyok ihlicskája] — Slovenský národopis, 215—221.
Tótkomlós földrajzi nevei. — Körös Népe, II. 71—84
- 1959 *Rokkások Békés megyében.* — A Munkácsi Mihály Múzeum Közleményei, 1.
- 1962 *A tótkomlói ködmön* — A Szántó Kovács János Múzeum Évkönyve, 1961—1962. 265—273.
Z povier klokočových plodoch u Slovákov stolici Békésskej. [Egy babonás szokás a Békés megyei szlovákok körében] — Slovenský národopis, 476—477.
Slovenské maliarky v Békésskej župe. [Békés megyei szlovák festőasszonyok.] — Slovenský národopis, 517—558.
- 1966 *Békéscsaba népi építészet.* — Békési Élet, 16—21.
- 1967 *A kőrösi fausztatás történetéből.* — Békési Élet, 3. sz. 41—49.

- 1968 *Jamina—Literátifalva—Újcsaba.* — Békési Élet, 1. sz. 43—55.
A szarvasi csárdások, gazdaifjak és kvantik táncmulatsága. — Békési Élet, 3. sz. 428—431.
- 1969 *A néprajzi kutatás feladatai Békéscsabán.* — Békési Élet, 3. sz. 473—479.
- 1970 *Békéscsaba településfejlődése a 18—19. században.* — In KRISTÓ GYULA (szerk.): *Tanulmányok Békéscsaba történetéből.* 91—103. Békéscsaba
- 1972 *A tótkomlói tájház.* — Békési Élet, 3. sz. 446—453.
- 1973 *Vezető a békéscsabai szlovák tájházhoz.* — Békéscsaba
A mezőberényi szlovákok táplálkozási hagyományai. — In SZABÓ FERENC (szerk.): *Mezőberény története.* II. 353—362. Mezőberény
A mezőberényi szlovákok népszokásai. — Uo. 391—407.
- 1974 *Békés megyei népi bútorok.* — In GECSEI LAJOS (szerk.): *Békés megye néprajza* III.
Tótkomlós állattartása. — A Békés Megyei Múzeumok Közleményei, 3. 259—295. Békéscsaba
- 1975 *Kožuch slovákov v Békésskej župe. [Békés megyei szlovák ködmönök.]* — In GYIVICSÁN ANNA—KRUPA ANDRÁS (szerk.): *Národopis Slovákov v Mad'arsku.* I. 135—164. Bp.
- 1977 *Békés megyei szücschimzések.* — In GECSEI LAJOS (szerk.): *Békés megye néprajza.* VII. Békéscsaba
- 1979 *Snubný dar a výbava nevesty v Komlóši. [Tótkomlói kelengye.]* — GYIVICSÁN ANNA—KRUPA ANDRÁS (szerk.): *Národopis Slovákov v Mad'arsku.* II. 37—61. Bp.
Békéščabiansky slovenský oblastný dom. [Vezető a békéscsabai szlovák tájházhoz.] — Békéscsaba
- 1981 *Mzdy čel'ade v Békésskej Čabe 1866—1914 [Cselédbérek Békéscsabán 1866—1914]* — KRUPA ANDRÁS—LAMI ISTVÁN (szerk.): *Národopis Slovákov v Mad'arsku.* III. 126—145 Bp.
Slovensko komlóšske hody. [A tótkomlói búcsú] — TÓTH EMÍLIA (szerk.): *Národopis Slovákov v Mad'arsku.* IV. 51—76. Bp.
- 1986 *A rézveretes Tranoscius. A magyarországi evangélikus szlovákok énekeskönyve* — Békéscsaba
- 1987 *Tótkomlói séták.* — Békési Élet, 3. sz. 304—310
- 1988 *Lakodalomnézők. Egy főúri lakodalom részletei (1920).* — Békési Élet, 2. sz. 229—244.
Árvíz Békéscsabán 1888-ban. — Békési Élet, 4. sz. 427—441.
- 1989 *A hencegő huszár. (Nézzünk be a kocsmába.)* — Békési Élet, 2. sz. 229—236.
- 1990 *Žartovné nápisy komlóšskych butélii. [Tótkomlói pajkos butéliák]* — ZSILÁK MÁRIA (szerk.): *Národopis Slovákov v Mad'arsku.* 101—114.
A gróf Wenckheim család kigyósi pusztájának 1831. évi leltára. — Békési Élet, 2. sz. 225—236.
- 1993 *Sztraka Ernő városi mérnök munkássága.* — Békéscsaba

Koppány János köszöntése születésének 80. évfordulóján

A tótkomlói szlovákság népi értékeinek egyedülálló gyűjtője, népéletének kutatója és leírója, KOPPÁNY JÁNOS 1913. október 10-én született az akkor szinte csak szlovákok lakta délkelet-alföldi Pitvaroson. Édesapja sokoldalú parasztember volt, földjének művelésén kívül barkácsolt, kosárfonással, szakajtókészítéssel, tetőcserepezéssel is foglalkozott. Tehát KOPPÁNY JÁNOS kora gyerekkorától hozhatta magával — mégpedig a családi házból — a paraszti élet és eszköztárának pontos ismeretét. Az első világháborúban eltűnt apa helyett édesanyja nevelte őt és testvéreit, akitől a népi kegyes vallássosság alapjait és a szlovák anyanyelv szeretetét szerezte meg. Szlovák, majd magyar nyelvű elemi iskolába járt, gimnáziumi éveit Makón és Szarvason végezte. Sanyarú paraszti és félárva sorsa miatt előbb a katonaéletet, majd a papi hivatást választotta. Sopronban járt az evangélikus teológiára, s 1940. szeptember 30-án szentelték fel papnak Káplánként Vác környékén hitoktató, majd Fábiansebestyénben lett segédlelkész. 1942-ben főhivatású hitoktatónak nevezték ki szülőfalujában.

A háborús időszak őt sem kímélte, tábori lelkészként végigharcolta az utolsó éveket, hadifogságba került, s Atvoznűjben, ill. Kujbisevben volt hadifogoly 1948 júliusáig, ahol önként vállalt szolgálatként teljesítette lelkészi feladatát.

Hazaérve szülőfalujában nem talált már munkát, mert az evangélikus szlovákok nagy része áttelepült Szlovákiába. Tótkomlóson vált ismét hitoktatóvá, de ezt az állását 1951-ben megszüntették, és segédlelkészként kellett tovább tevékenykednie, mígnem 40 éves korában ki nem nevezték rendes lelkésszé, ugyancsak Tótkomlóson. 1952-ben nősült, felesége, OSZTROLUCZKY ERZSÉBET tanárnő, mindmáig hűséges társa. Házaságukban két fiú és egy lány született.

A segédlelkészkedéssel szerencséjére együttjárt a tanyasi emberekkel való közvetlen kapcsolattartás is, s tulajdonképpen ekkor döbrent rá, hogy a nagy és kényszerű társadalmi változások máról holnapra elsöprik a hagyományos paraszti népi kultúra relikviáit. Ezért 1956 tavaszától tudatosan kezdi gyűjteni a tótkomlói szlovákok háztartási és gazdasági eszközeit, bútorait, kéziratot és egyéb tárgyi anyagát. Voltaképpen akkor vált igazi néprajzgyűjtővé, mert a diákkori néhány gyerekjáték lejegyzésén és fal alá festés lerajzolásán kívül korábban nem foglalkozott tudományágunkkal.

Az általa felhalmozott hatalmas tömegű népi értékeket nem csak megmentette, hanem meg is őrizte az utókor számára. Kezdetben egy elhagyott istállóban, majd az evangélikus egyház magtárában tárolta, miközben gyűjteményének a híre bejárta az országot, s eljutott az országhatáron túlra is. A szakemberek kitüntető elismeréssel nyilatkoztak róla. A község vezetése eleinte gyanakvással fogadta értékmentő buzgalmit, sőt gyűjteményével párhuzamosan létrehozta a községben egy szlovák tájházat és tanyamúzeumot is, s inkább lebontották az ún. cédulaházat, melyben KOPPÁNY JÁNOS szándékozta a gyűjteményét elhelyezni. A gyűjteménye állandó bővítése és rendszerezése azt a célt szolgálta, hogy történetileg mutassa be, miként fejlődött és milyen gazdag volt a XVIII. században Tótkomlóra települt szlovákok népi kultúrája.

Ezáltal a hazai szlovákok legszebb, leghitelesebb és leggazdagabb muzeális kollekcióját teremtette meg.

Közben egymás után írta tanulmányait a tótkomlói evangélikus szlovákok népi hitéletéről (halál és dolgai, templomi szokások), népi foglalkozásairól, földműveléséről, családi szokásairól. A *Harangozók és harangozási szokások Tótkomlóson* című tanulmánya a *Vallási néprajz I—II.* (Bp., 1985) kiadványban jelent meg, az idénymunkásokról írt munkáját a *Národopis Slovákov v Maďarsku* sorozatban (1979) közölték, s más kiadványokban is több tanulmánya látott napvilágot. Sokoldalú szakírói munkáját a pályázatokon díjazott és a múzeumok archívumaiban található munkái tanúsítják.

Rendszeresen részt vett a szlovák szövetség néprajzi gyűjtőlaborai tevékenységében (Balassagyarmat, Sátoraljaújhely, Zirc, Mátrafüred, Mezöberény), s kiváló házigazdája volt a tótkomlói gyűjtésnek is. Aktív közreműködője az önkéntes néprajzi gyűjtők országos találkozóinak. A Magyar Néprajzi Társaság a népi kultúra magas fokú ápolásáért 1985-ben *Sebestyén Gyula-díj*ban részesítette.

Időközben megenyhült a község vezetése is. 1975-ben „A nagyközség fejlesztéséért” című ezüstplakettet adományozta számára, 1981-ben megvásárolta az anyagát, az önkormányzat Szlovák Néprajzi Gyűjtemény címmel kétszintes állandó kiállító és tároló helyiségeket tart fenn, kezelőjének pedig magát a gyűjtőt, KOPPÁNY JÁNOST bízta meg, aki nyugdíjbavonulásától, 1983 óta megszakitás nélkül gondozza azt.

Befejezésül az általa leírt sorokat idézzük, melyeket a néprajzi gyűjtő csodálatos ivű életpályájának igaz szavú mottójaként és egyúttal hitvallásként is értékelhetjük: mentettem „... ami az alföldi szovákság házában található volt, és gyűjtőúton úgy került elém, hogy kínálta magát: vigyél el, vegyél meg, mert ha nem, elpusztulok, vagy elpusztítanak. És nekem megesett a szívem, megvettem, elfogadtam, eltettem, hogy beszéljen a jövőben arról az időről, amikor még használta az ember. Ilyen érzelmi alapon lettem gyűjtővé, és nagyon hálás vagyok ezeknek a tárgyaknak, hogy amikor az élet bánt, van hova menekülnöm, és van hol megnyugodnom. Közöttük.”

KRUPA ANDRÁS

Koppány János műveinek válogatott bibliográfiája

- 1957 *Dávid napi legényjáték Tótkomlós tanyáin.* — Kzt. Néprajzi pályázat
- 1962 *Kukucska-játék Tótkomlóson* — A Szántó Kovács János Múzeum Évkönyve, 1961—1962. 275—277.
- 1964 *Adatok a tótkomlói idénymunkások vándorlásáról, életéről a visszaemlékezések alapján.* — A Szántó Kovács János Múzeum Évkönyve, 1963—1964. 197—206.
- 1965 *Kemence élete Tótkomlóson.* — Kzt. Néprajzi pályázat. 27 p
- 1967 *Ragadványnevek Tótkomlóson.* — Kzt. A Szlovák Szövetség pályázatára 19 p
- 1968 *Halál és dolgai a tótkomlói szlovákoknál.* — Kzt. Néprajzi pályázat. 208 p., 137 rajz és fotó.

- 1972 *Föld és sár a tótkomlósi ember kezén.* — Kzt. Néprajzi pályázat. 123 p.
- 1974 *Népszokások az evangélikus istentiszteleten.* — Kzt. Néprajzi pályázat. 24 p.
Mértékek, értékek és arányok a tótkomlósi szlovákoknál. — Kzt. Néprajzi pályázat. 41 p., 21 tábla rajz és fotó.
Géppel való cséplés Tótkomlóson és Pitvaroson. — Kzt. Néprajzi pályázat. 53 p., 9 tábla rajz és fotó.
- 1978 *101 szlovák közmondás és szólásmondás.* — Kzt. Néprajzi pályázat. 28 p.
Népi foglalkozások. I. rész. Strechár (tetőfedő), Sappanoška (szappanfőző), Čepčiarika (főkötős), Pekárka (kenyérsütő), Mast'iarka (kenőasszony), Cukráska (cukrásznő). — Kzt. 106 p.
- 1985 *Harangozók és harangozási szokások Tótkomlóson.* — In *Vallási néprajz. II.* 401—431. Bp.
Pitvaros község helyrajzi nevei (1920—1944). — Kzt. Néprajzi pályázat. 55 p., 55 rajz, térkép és fotó.
- 1985—1987 *Népi foglalkozások. II. rész. Papučkár (papucsos), Kolár (bognár), Uhl'ár (faszénégető), Lupačári (cserhántók), Tarhoňáška (tarhonyakészítő).* — Kzt. 74 p.
- 1986 *Verselők és versek a szlovák lakodalomban.* — Kzt. Néprajzi pályázat. 65 p.
- 1987 *Sztarejsi dolgai (práca starejšého).* — Kzt. Néprajzi pályázat. 68 p.
- 1988 *Kosár-, szakajtó- és seprűkészítés Tótkomlóson.* — Kzt. Néprajzi pályázat. 24 p., XV tábla fotó.
Káposzta-savanyítás Tótkomlóson. — Kzt. Néprajzi pályázat. 14 p., 4 rajz, 1 fotó.
- 1989 *Méhészkedés az alföldi szlovákoknál.* — Kzt. Néprajzi pályázat. 31 p., 4 rajz, 32 fotó.
- 1990 *Nagy dolgok kis története (vegyes írások).* — Kzt. 179 p.
- 1992 *Rend és szokás a szlovák evangélikus istentiszteleten Tótkomlóson.* — Kzt. Néprajzi pályázat. 74 p., 19 kottamelléklet.

K. Csilléry Klára köszöntése

Amikor 10 évvel ezelőtt a *Ház és Ember* lapjain köszöntöttük CSILLÉRY KLÁRÁT 60. születésnapja alkalmából, tiltakozott: a kor nem érdem. Hála Istennek, CSILLÉRY KLÁRA ismét szabadkozhat, 70. születésnapja ismét alkalom, hogy iránta való tiszteletünket, szeretetünket kifejezzük és a szép évforduló alkalmából életútját felidézünk.

CSILLÉRY KLÁRA 1923. augusztus 30-án Dunapatajon született. Bár gimnáziumi tanulmányait már Budapesten végezte, szülőfalujával/városával való napjainkig tartó kapcsolatát tanúsítják az olyan jelenetek, mint a doktori védésén megjelenő ünneplős patajiai és CSILLÉRY KLÁRA Patajra gyakran visszatérő gyűjtőútjai. Az ilyen utak alkalmával — akik vele voltunk — tanúi is lehettünk a kora gyermekkorban kötött barátságok fennmaradásának. Pedig CSILLÉRY KLÁRA több irányú felsőfokú képzettsége, családi, szakmai életútja lazíthatta volna ezeket a kapcsolatokat. 1947-ben a Képzőmű-

vészeti Főiskolán rajztanári és a Magyar Állami Nőipariskolában kézimunkatanítói oklevelet szerzett. Ezt követően, 1950-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán néprajz—újkori művészettörténész képesítést nyert. 1949-ben KIRÁLY PÉTER nyelvessel kötött házassága révén újabb barátságokkal tágulhatott ismeretségi köre. Fiaiból történészt, zenetörténészt nevelt.

1947-től a Néprajzi Múzeumban dolgozott, a Bútorgyűjtemény kezelője lett. Minden bizonnyal ez a beosztása is hozzájárult, hogy munkásságának központi témája a lakáskultúra és bútorművesség történeti kutatása lett, melynek eredményeit *A magyar nép bútorai* (1972) és *A magyar lakáskultúra kialakulásának kezdetei* (1982) című kötetei foglalták össze, számos további terjedelmes rész tanulmány mellett.

1961-től a Magyar Osztály helyettes vezetőjeként, 1970-től a Szabadtéri Néprajzi Osztály osztályvezetőjeként beosztott kollégáinak nem csak adminisztratív vezetője, de tudományos irányítója is lett. Közvetlen munkatársai, akik széles körű tájékozottságát, pedagógiai érzékét megtapasztalhatták, fájtlatták és furcsállták, hogy CSILLÉRY KLÁRA nem kapott katedrát, hogy ismereteit a köz javára hasznosíthassa. Sőt a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén történő megnyitása, illetve az osztály kiköltöztetése, majd a Néprajzi Múzeumtól való szervezeti elválása után — a napi 3 órás utazással súlyosbított munkakörülmények — még nehezítették is ennek az ismeretanyagnak kamatoztatását. Ami CSILLÉRY KLÁRA számára veszteség, osztályja és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum számára nyereség lett. Nagy része volt pl. a Felső-Tiszavidék tájegység berendezési koncepciójának tervezésében vagy konkrétan a botpaládi lakóház berendezésében.

1978-ban történt nyugdíjazása után szinte új életet kezdhetett. 1979-től a Magyar Képzőművészeti Főiskola adjunktusaként a Dísztet- és Jelmeztervező Tanszéken a lakáskultúra történetét adta elő, tárgyrestaurátoroknak muzeológiát, kultúrtörténetet és népi fatárgyak ismeretét. 1992-ben érte el, hogy a főiskola a néprajz oktatását is bevezette, amit egy évfolyam számára még saját maga adhatott le. Bár egy-egy szemeszterre az ELTE Tárgyi Néprajzi és Folklore Tanszéke is meghívta, ahol a népművészet történetéről, ill. a magyar népi bútorokról speciálkollégiumot tartott, mégis úgy érezzük, szaktudományunk elvesztette azt a lehetőséget, hogy CSILLÉRY KLÁRA roppant nagy és szerteágazó tudását utódainak adhassa át. Érdeklődő muzeológusok, egykori beosztottjai a főiskola padjaiba is beültek, hogy előadásait meghallgathassák. Szakmai ismereteit azonban főleg a hazai és külföldi konferenciákon elhangzott előadásai, magyarul és idegen nyelveken megjelent tanulmányai révén ismerhették meg, értékelhették. Sőt az Udmurt Állami Egyetem meghívására, 1991-ben Izsevszkben vendégprofesszorként tanította a magyar népművészetet és művészettörténetet. 1993-ban CSILLÉRY KLÁRA már mint „professor emeritus” búcsúzott a Képzőművészeti Főiskolától.

Ez a búcsú azonban csak azt jelenti, hogy CSILLÉRY KLÁRA még nagyobb erőbevetéssel munkálkodhat a kutatómunkában és pl. a Magyar Néprajzi Társaságban, ahol 1985 óta az Anyagi Kultúra Szakosztály elnöke, vagy az *Ethnographia* szerkesztőbizottságában, melynek 1981 óta tagja. Tudományos eredményeit 1970-ben kadidátusi, 1993

januárjában doktori fokozattal méltatta a Magyar Tudományos Akadémia. Múzeumi munkáját az 1977-ben neki ítelt *Móra Ferenc Emlékéremmel* és 1979-ben a *Munka Érdemrend Ezüsfokozatával* ismerték el. A Magyar Néprajzi Társaság 1984-ben *Gyórfy István Emlékéremmel*, 1989-ben tiszteleti tagsággal, az osztrák Verein für Volkskunde 1978-ban levelező tagsággal tüntette ki.

Az adatok, évszámok, elismerések felsorolása nem helyettesíti annak megfogalmazását, hogy munkássága mit jelent a néprajztudomány számára, mit jelent számunkra. CSILLÉRY KLÁRA kultúrtörténeti távlatokat nyitott minden általa vizsgált jelenségre. Vizsgálataihoz széles forrásanyagból, régészeti leletekből, történeti emlékekből, nyelvészeti és irodalmi szövegekből, különféle ábrázolásokból idézett megcáfolhatatlan tanúkat. Vizsgálatai, ha egy-egy bűtordarabra vonatkoztak is, a társadalmi elkülönülésekre is utalva, egy teljes magyar kultúrtörténetbe beillesztett népi életvitelre összpontosultak. Következtetéseit sok emlékből, ábrázolásból, adatból levezető módszere, következetesége, igényessége és filológiai precizitása objektív eredményeket hozott, új összefüggéseket mutatott meg. Egykori osztályának tagjai számára ez a tudósi igényesség etalon értékűvé vált. Most mint a „régí szép időket” emlegetjük azokat az éveket, amikor CSILLÉRY KLÁRI volt az osztályvezetőnk.

FLÓRIÁN MÁRIA

Köszöntjük Morvay Juditot

MORVAY JUDIT 1923. október 3-án született Budapesten. Tanulmányait azon a Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte, ahol még az 1920—1930-as évek nagy professzor-generációjának néhány tagja tanított, de a már nem élők szellemi öröksége is eleven volt. E korszak nagy professzorai „addig nem látott színvonalra emelték a magyar humán tudományokat a túlértékelés és az alábecsülés szélsőségeit elkerülve, valóban nemzeti tudományokat, a magyarság kulturális múltjának eleven rekonstruálását hozták létre. Szintéziseket, de olyan szintéziseket, amelyek mindenkor saját analitikus munkájukra, addig ismeretlen, fölhasználatlan anyagokat föltáró szorgalmas tevékenységükre támaszkodtak. [...] (Munkáik) tökéletes tudományosságuk ellenére annyira szemléletesek, jó stílusúak tudtak maradni, hogy alkalmassá lettek széles körök ismereteinek tágítására, műveltségének megalapozására.” (CSAPODI CSABA: Előszó az 1988. évi kiadáshoz. III. old. In. HORVÁTH JÁNOS: *Az irodalmi műveltség megosztása Magyar humanizmus*. Budapest, 1988. Az Akadémiai Kiadó Reprint Sorozata.)

MORVAY JUDIT e nagy nemzedék egyik kiváló személyiségénél, HORVÁTH JÁNOSnál doktorált magyar irodalomból 1948-ban, és ez a tény egész tevékenységét meghatározta. Az egyetemen szerzett műveltség pedig egy „családi” református műveltségre épülhetett.

Az egyetemi évek idején TÁLASI ISTVÁN első tanítványaként elsajátította azt a komplex látásmódot, ami már a disszertáció témájában, anyagában egyaránt megmutatkozott. A disszertáció későbbi, részleges közlésekor így fogalmazza meg a vizsgálat tárgyát: „a váltás dinamikája és irányvonala: egy elsősorban állattartó falu hogyan tér át fokozatosan a közeli nagyváros (Bp.) hatására kertgazdálkodásra” és ez a váltás hogyan alakította át a falu társadalmi szerkezetét (*A gazdálkodás alakulása Órszentmiklóson*. Néprajzi Közlemények, 1960. 1. 135—164.).

Munkásságának másik nagy meghatározó élményét Bodonyban végzett gyűjtőmunkája során szerezte, egy egész élete során felelősen gondolkodó értelmiségi élményét. „Soha el nem mondott történetek, egy életen át titkolt érzelmek tétován, először megfogalmazott gondolatok letéteményese, tanúja lettem” — írja — „Egy más törvényű, de emberi világ épült fel öregjeim szavai nyomán. Ezek a szavak a valamikori fiatal szakembernek egy életre kijelölték kutatási területét, a valamikori fiatalasszonyt pedig a magányos helyállás tiszteletére, az étellel szembeni kemény alázatra tanitgatták.” (*Bevezetés*. 12. old. In MORVAY JUDIT: *Asszonyok a nagycsaládban. A mátraalji palóc asszonyok élete a múlt század második felében*. Második, bővített kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981).

Tudományos ars poeticája a tények, adatok minél szélesebb körű — monografikus — megismerése, egy történetileg és lokálisan egyaránt tág körben értelmezett szintézis továbbépítése, valamint a kultúra-közvetítő szerep vállalása szűkebb és tágabb, szakmai és szélesebb körökben egyaránt.

MORVAY JUDIT majdnem negyedszázadot töltött a Néprajzi Múzeumban és szemléletmódjának ez felelt meg a legjobban. Éppen a múzeumi munka kínálta sokrétűség és színesség miatt. Tematikáját tekintve két nagy terület — a paraszttársadalom és a táplálkozástudomány — köré csoportosíthatók kutatási témái, s ezt egészíti ki az ország területén meglévő kulturális különbségek, eltérések és azonosságok, „párhuzamos különidejűségek” vizsgálata.

A több, mint két évtizedes múzeumi munkássága idején gyűjtött tárgyak száma meghaladja a 3000-et, és ezeknek kétharmada öt területhez — tájegységhez, községhez — kapcsolódik: Tiszaigár, Tiszanána, Bodony, Ny-Dunántúl (Velem, Szentpéterfa, Felsőszőlők), a szatmári Tiszahát (Botpalád, Kispalád, Sonkád stb., stb.). Kiemelkedő ezek közül is a szatmári tárgygyűjtés, amely az általa gyűjtött anyag harmadát teszi ki. A Zoborvidéken végzett monografikus kutatásai és a kárpátaljai atlasz-kérdőíves gyűjtései nem kapcsolódtak ilyen nagymérvű tárgygyűjtéshez, ezt azonban az ismert történelmi körülmények magyarázzák.

MORVAY JUDIT számára egyformán a kutatás tárgyát képezte az interjúk által gyűjtött emléktárgy, a történelmi adatok és a használati eszközök, szerszámok, művészeti alkotások. A kisebb és nagyobb lokális egységek, közösségek monografikus vizsgálata jelentette számára azt a kutatási területet, amely egy-egy kulturális folyamat nyomon követését tette lehetővé.

MORVAY JUDIT *Az ünnepi táplálkozás a Boldva völgyében* c. tanulmányával (Ethn., LXI 1—2 sz. 1950. 148—171.) lépett a tudományos nyilvánosság elé. A tanulmány méltó belépő volt szemléletét, módszerét és eredményeit illetően egyaránt. Már a témaválasztás is telitalálat — az ünnepi ételek változásának vizsgálata 1870 és 1945 között. Tanulmányában az ünnepi táplálkozás valamennyi tényezőjét megvizsgálja: a gazdasági meghatározottságúakat, a társadalmiakat, a felekezetiakat egyaránt. Komplex módszere eredményeképpen e tanulmányának több részterületen is számtalan eredménye született. Ezek közül is legfontosabbnak tekinthetjük a kulturális folyamatok nyomon követését, az egyes rétegek, illetőleg személyek közvetítőszerepét, valamint azt a kapcsolathálózatot, amely mentén végbement a közvetítés, lezajlott a kulturális folyamat.

Orosháza táplálkozásának vizsgálata jó alkalom arra, hogy megmutassa a táplálkozáskultúra egyes elemeinek egy egészen új ökológiai környezetben való továbbélésének szép példáját (*Táplálkozás*. In NAGY GYULA szerk.: *Orosháza néprajza*. Orosháza, 1965. 400—426.).

Ugyanaz a komplex szemlélet érvényesül a szalonnafeldolgozás és a zsirnyérés módozatainak elemzése során tizenhét évvel később (119. *A szalonna feldolgozása. Mutatvány a Magyar Néprajzi Atlasz vizsgálatáról*. NÉ, XLIX. 1967. 51—52. old.). Pontos felsorolja azokat a sajátosságokat, amelyekkel a tapasztalt módozatok összefüggésbe hozhatók: „a nagyhatárú települési forma, az állattartás intenzitása, a kapásnövények, elsősorban a tengeri korai alkalmazása a disznóhizlalásnál, a jellegzetes tüzelőberendezés, a pergeléses főzési technika, a nemek közötti munkamegosztási forma jelentkezése az életformában.” (52. old.).

Az Asszonyok a nagycsaládban c. könyv szép és igaz. JÁVOR KATA szavait idézve: „az egyik legszebben megírt néprajzi könyv. Együttérző, belülről láttató stílusa leginkább Kiss Lajoséval rokon. Plasztikus képeiből szinte a Mátra hideg lehelete is megcsapja az olvasót.” (Ethn., XLIV. 2. sz. 1983. 337. old.). A paraszti lét megmentésére, a föld elaprózódásának megakadályozására alkalmazott a mátravidéki parasztság a múlt század második felében egy olyan stratégiát, amely a nagycsaládrendszerben jelentkezett, abban működött. Ennek az életmódnak, a gazdasági és társadalmi rendszerének együttes vizsgálatát végezte el MORVAY JUDIT, bemutatva a rendszer szigorú merevségét, de a töredezés résein beszivárgó változásokat, újításokat is. E rendszerben élő asszonyok vallomásai alapján láttatja a szerző a szinte hihetetlen, anakronisztikus világot. Ennek a szép és igaz könyvnek legnagyobb érdeme a szakmai hitelesség mellett a szerző együttérző és megértő kutatói magatartása, ami a társadalommal, az emberrel foglalkozó tudomány művelője számára mindenkor alapkövetelmény. Éppen ezért nem véletlen e kutatói magatartás mai relevanciája.

Könyve egyik témáját bontotta ki a magyarországi családszervezet morfológiai, fogalmi és történeti kérdéseivel foglalkozó tanulmányaiban (*The joint family in Hungary*. Budapest, 1965. Akadémiai Kiadó, 231—242.; *A had és nemzetség fogalmának körülhatárolása*. Ethn., LXXVII. 1966. 481—494.).

É témakör összefoglalását, rendszerezését eredményezi a *Néprajzi Lexikonban* található címszavak összessége, melyeknek mintegy háromnegyed része a rokonsági rendszer fogalmi tisztázása, a többi pedig az alapvető társadalmi rétegek és a mezővárosi speciális foglalkozású csoportok bemutatása (107 címszó. In. *Magyar Néprajzi Lexikon*, I—V. kötetei).

Bizonyos értelemben ugyancsak összefoglaló munkának tekinthetjük a Sárospatakon megtartott *Néprajzi csoportok kutatási módszerei* c. konferencián elhangzott előadását (*Az etnikai csoport fogalmának kérdéséhez a Nyitra környéki magyar falvak vizsgálata alapján*. In. PALÁDI-KOVÁCS ATTILA szerk. *Előtanulmányok a Magyarság Néprajzához*, 7. Budapest, 1980. 149—160.). Szlovákiai kutatásairól hírt ad már 1957-ben (*Korc nélküli pendely Nagybalogról*. NÉ., 39. évf., *Néprajzi adatok a Zoborvidékről, Település, építkezés, viselet*. *Néprajzi Közlemények*, II. 1—2. 122—127.). Az előadásában imponáló a felsorolt adatok mennyisége, szinte összefoglalásra is alkalmasak lennének, célja azonban az, hogy láttassa a kultúra mozgását, a mozgások okait és azt a „nagyfaji társadalmi—gazdasági kapcsolatrendszert”, amelynek része a Zoborvidék is, egy „változó határú, különálló csoporttudattal rendelkező terület.” És ezzel a meghatározással az etnikai csoport számtalan elméleti kérdését veti fel.

Szaktánk kiemelkedő eredményei között tarthatjuk számon a mezőkövesdi kultúra tárgyakban megfogalmazott szimbolikus szférájának leírását (*A cserépedények a mezőkövesdiek kultúrájában*. NÉ., XXXVI. 1955. 31—64.). Azt az elvet írja le MORVAY JUDIT, amely alapján megszerveződött a használati tárgyak egy részének — a cserépedényeknek — a rendszere, amely rendszerben a tárgyak olyan értékek szimbólumaivá váltak, hogy társadalmi események szinterét hozták létre. Ezáltal vált az anyagi javak hiányában a szimbolikus érték materiálissá, a mindennapok használható eszközévé.

MORVAY JUDIT egyik nagy kutatási területén — a társadalmi kapcsolatrendszeren — belül a műrokonsági rendszer formai és tartalmi vizsgálatával is foglalkozott. *A Magyar Néprajzi Atlasz*, a zoborvidéki és a csallóközi kutatásai adatszerű eredményei szolgálnak alapul a keresztszülő-választás elvének megfogalmazásához, az elvek megváltozásának nyomon követéséhez. *A Magyar Néprajzi Atlasz* 151. a keresztszülő-választással foglalkozó kérdéseire kapott válaszok az elvnek, a századfordulótól az 50-es évekig végbement változására adnak feleletet (151. *Keresztszülők, Mutatvány a Magyar Néprajzi Atlasz vizsgálatáról*. NÉ., XLIX. 1967. 29—30., 52—54.). Ennél jóval szélesebb körű adataiban és módszerében is a szlovákiai Kolozsnémán végzett vizsgálat. A szerző az elemzés során szembesíti az elvet a gyakorlattal és rámutat: „egy tudati fáziseltolódással, egy »késleltetett emlékezettel«, amely nemcsak a dolgok és jelenségek lényegét, de azok egész rendszerét egy előző, kiérlelt formában őrzi és ennek ideális megfogalmazását hajlandó a jelen valóságának elismerni.” (*A komaválasztás stratégiai Kolozsnémán 1750—1870*. In. HOFER TAMÁS szerk. *Történeti antropológia. Antropológiai írások*. 8—10. Budapest, 1984. 281—292.).

MORVAY JUDIT munkássága során több alkalommal is megfogalmazza az általa vizsgált témák alapkérdéseit gyűjtési útmutatók, kérdőívek számára. *A Magyar Néprajzi*

Atlasz kérdőívét készítő munkaközösség tagja (*A Magyar Néprajzi Atlasz kérdőíve* Készítette: BARABÁS JENŐ, DIÓSZEGI VILMOS, GUNDA BÉLA, MORVAY JUDIT, SZOLNOKY LAJOS. 1958—59). A *Pályázati kérdőívek* sorozatban jelenik meg „kérdőív(e) a komasággal kapcsolatos népszokások kutatására” (Budapest, 1968) A téma rövid összefoglalásának is megfelel az az útmutató, amelyet gyűjtők számára készített. (*Népi táplálkozás*. Budapest, 1962. Útmutató füzetek a néprajzi adatgyűjtéshez. 6.). Tíz évvel később követte ezt egy KRESZ MÁRIÁVAL közösen összeállított kérdéscsoport, elsősorban a táplálkozás tárgyaira vonatkozóan (*Táplálkozás, konyha, kamra, cserépedények* Budapest, 1973. NM—SZNM). Ez utóbbi munka arra a tárgyi ismeretre épül, amely MORVAY JUDIT múzeumi munkásságának az alapját is képezte a többzetes Táplálkozás gyűjtemény gondozása, gyarapítása által. Csak sajnálhatjuk, hogy ezideig meg kellett elégednünk a gyűjtemény gyarapodásának éves beszámolóiban megfogalmazott elvekkel, módszerekkel és eredményekkel (NÉ., 1961—1971. évi számai), valamint az általa gyűjtött tárgyakra vonatkozó gazdag adatolással (Leírókartonok 4. pontja).

Tudományos kutatómunkájának leggazdagabb eredményei Szatmárhoz, közelebb-ről az Erdőháthoz kapcsolódnak. Jelentkezik ez tudományos feldolgozó munkájában (*Tárgygyűjtés Szatmárban*. NÉ., 1966. 255—307. MOLNÁR MÁRIÁVAL közösen; *Erdőháti kettős udvarok* NÉ., 1968. 51—65.), de elsősorban a tárgygyűjtésben, amelyet 1963-ban kezdett el és további hat éven át folytatott. Kezdetben a Néprajzi Múzeum műtárgygyűjteményét gyarapítva, később pedig a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Felső-Tiszavidék tájegységének berendezési darabjaiként. MORVAY JUDIT készítette el a tájegység tudományos és telepítési tervét is. Szatmári kutatásainak eredményei beleépültek kiállításokba, filmekbe és meghatározták a továbbiakban a szatmári kutatásokat (pl. BOG-LÁR LAJOS *Szatmári képek* c. filmje, vagy SZENTGYÖRGYI KATALIN *Views of status differentiation in two tvsso villages of northeastern Hungary* c. disszertációja).

Két neves nemzetközi díjat nyert filmnek volt szakértője, forgatókönyvírója (a GAÁL ISTVÁN rendezte *Fuga* c. film és a SZEMES MARIANN rendezte *Én és a nagyapám* c. film)

MORVAY JUDIT tevékenységének jelentős része a kultúra közvetítésének szolgálatára. E közvetítés többirányú: az utána következő etnográfus nemzedék nevelése, tanítása; a néprajzkutatás eredményeinek integrálása más kultúrákba; a közművelés, a tudomány-népszerűsítés számtalan formájának művelése. MORVAY JUDIT muzeológiára tanította az egyetemi hallgatókat, a kezdő muzeológusokat és mindazon munkatársait, akik műtárgyakkal foglalkoztak. Keze között élővé váltak a múzeumban sok évtizede raktározott halott tárgyak, a Táplálkozás gyűjtemény minden darabja személyes ismerőse és egyenként ismertette meg valamennyi ismerős tárgyával mindazokat, akik munkájuk során kapcsolatba kerültek velük.

A kultúra-közvetítés szolgálatát ma is végzi, megalkotva ehhez gazdag tárgyi ismerete alapján a társadalom működésének, a kultúra folyamatainak területére érvényes

magyarázatait. Mindehhez jó egészséget kívánunk 70. születésnapján és kérjük Tőle, hogy ezeket az érvényes magyarázatokat áramoltassa be a tudományos közéletbe is!

MOLNÁR MÁRIA

Madar Ilona 70 esztendő

Amikor néhány esztendővel ezelőtt törött alkarral a sártenger közepén traktorra szállt, hogy a távoli, elzárt Atyhát, a székelyföldi Sóvidék e jeles faluját megközelítse, felsziszszentünk és tréfásan megállapítottuk: ILUS legyőzhetetlen, megverhetetlen, megközözhethetetlen. Ha a magyar falut kell felkeresni, határokon belül vagy kívül legyen is, nem ismer lehetetlent.

Mindig meghatározhatatlan korúnak láttuk. Esztendőkkel korábban többször is megkérdeztük, mikor tölti be a hetvenet, amely oly távolinak tűnt. Közeli 20 esztendeje ismerem, számomra ezalatt semmit nem változott: fiatalos lelkesedés, mozgékonyság jellemzi, ha néprajzi gyűjtésről van szó; heves viharszerű érzelmegnyilvánulásban tör ki azonnal, ha a magyar parasztot, a református vallást valós vagy vélt támadás éri.

Bár nem jellemzi a túl gyakori panaszzkodás, komolyan beteg is szokott lenni, küzdve testi kinokkal, de lett légyen bármilyen elesett állapotban, ha gyűjteni indultunk valamelyik faluba, avagy korábban tervezett gyűjtőútjának megvalósítására nyílt lehetősége, nyomban feltámadt. Képes volt mindig minden nehézséget legyűrni, s teljes szívvel-lélekkel, magával ragadó, sodró lelkesedéssel, túláradó örömmel részt venni a néprajzi gyűjtőutakon. S ez idő alatt soha nem hallottuk fáradságról panaszkodni. Sőt: ha a szerény szállásainkat ki kellett takarítani, fiatalokat megszegeyentve járt élen. Ha mosogatni, bevásárolni vagy főzni kellett, mindig elsőként állt fel. Nem pózból, nem kényyszerből, hanem a többiek, valamennyiünk iránti őszinte szeretetből, örömmel tette. Ezt kereszténysége részeként vallotta.

Tíz esztendeig rendszeresen, havonta mentünk közös gyűjtőutakra a Káli-medencébe, majd a Somló környékére. De megfordultunk az Őrségben is. Számítalan közös élményünk, sok heves vitánk és őszinte örömeink voltak PUSZTAINÉ MADAR ILONÁVAL, mindnyájunk szeretett ILONKA néniével. Jó ezekre visszaemlékezni, s valamennyiünk nevében bátran mondhatom: örvendünk, hogy megismerhettük, hogy vele dolgozhattunk. Készül e gyűjtések megírása is, de oly váratlanul tört ránk ez a 70 esztendő. Pedig meglepetésként ez ünnepre szántuk, csak hogy mindig arra gondoltunk: oh, hiszen van időnk, mikor lesz még ILUS 70 éves?

Végigtekintve e 7 évtizeden, bizony elmondható, hogy küzdelmes, kemény út volt, de tele az Úrnak sok-sok ajándékával, s ezek mindig erőt adtak az új próbákhoz, új küzdelmekhez.

1923-ban született Sárretudvariban, amely mind a mai napig a legszebb, leggazdagabb falu maradt számára. Életének két fő meghatározója: a földműves közösséghez

és a református valláshoz-egyházhoz való eltéphetetlen kötődése-kötése. Ez a rendíthetetlen hűség a szülőföldtől és a családtól kapott legnagyobb öröksége.

Ifjúkorában sok mindent megtanult, elsajátított, amelyeknek mind a mai napig hasznát vette. Így a vasárnapi iskolák vezetésével szerzett tapasztalatának, de varrni és főzni tudásának is. Utóbbi különös hasznosságáról a közös gyűjtőútjainkon részt vettek és szállásadó plebánosok tanúskodhatnak.

A néprajzkutatáshoz kitérővel érkezett: kiváló önkéntes gyűjtőként *Sebestyén Em-lékérmet* kapott, s már túl a 40. életévén, családayaként iratkozott be az ELTE néprajz szakára, nem kevés gáncsoskodással megbirkózva, s nem egy gúnyos megjegyzésen emelkedett lélekkel túlnézve. De, ha a magyar parasztot érte a bántás, lett légyen hallgató vagy professzor a bántalmazó, MADAR ILONA harcosan szembeszállt vele. Tanulmányai, majd később munkája során is szeretetteljes, erőt adó biztatást kapott legkedvesebb tanárától, TÁLASI ISTVÁN professzortól, élete nehéz próbatételeiben pedig GYÖKÖSSY ENDRE teológiai tanártól, ref. lelkipásztortól. Emberként, tudósként mindketten meghatározóak voltak számára, ugyanúgy, amint őszintén tisztelt, szeretett adatközlői is, akikben mindig többet látott pusztá adatszolgáltatónál.

De erő- és örömforrás volt számára családja: váratlanul elveszített ZSUZSA lánya, a reá odaadóan figyelő JUDIT leánya és JÁNOS fia, aztán az unokák, s a dédunokák. Mily nagy szeretettel vette, s veszi körül őket, s mily sokat jelentenek számára! Azt mondhatom, hogy életének három meghatározója: a magyar paraszti kultúra, s ezzel együtt a néprajz, a család és református vallása, hite. E három erőforrásból táplálkozik tevékeny élete, hűsége, meg nem alkuvása.

Néprajzi gyűjtései során az egész magyar nyelvterületet végigjárta. Alig akad magyarok lakta táj, ahol ne fordult volna meg. Helyszíni kutatásai eredményességéről tanulmányai tanúskodnak. Dolgozatainak témái: a gazdálkodás, amelyből kiemelkedik az atyhai és sárrétudvari székérszítésről, s székérhasználatról írott 1973-ból (*Népr. Közl.*), valamint a sárrétudvariak lótarását bemutató 1976-ból (*Agrártört. Szle.*); a mesterségek és árucseré keretében a tisztaunyi bognármesterséget feltáró 1982-ből, a parajdi sóbányászatot és sókereskedelmet elemző 1988-ból (*Ethn.*), de kéziratban elkészült már az Abony kereskedelmét bemutató dolgozata is. Kitűnő megfigyeléseket tartalmaz a békésiek táplálkozását vizsgáló tanulmánya. Ha ezek a témák mind kedvesek számára, akkor hozzá kell tennem, hogy létezik legkedvesebb is: a szokások, hiedelmek és a népi vallásosság világa. Utóbbival már akkor foglalkozott, amikor még nem volt divatos téma, amikor még kevesen álltunk a sorban a mindnyájunk által tisztelt és őszintén szeretett BÁLINT SÁNDOR professzor biztatására. 1967-ben jelent meg Sárrétudvari hiedelmeit elemző tanulmánya (*Népr. Közl.*), 1980-ban Alsónémedi szokásvilága, 1983-ban a békésiek tudatvilága, valamint a Káli-medence lakóinak hétköznapi vallásosságáról, s a katolikusok szálláskereséséről, bölsőcske járásáról és koronás játékaról (*Néprajzi gyűjtőúton a Káli-medence falvaiban*) írottak. 1984-ben a zoborajji fiatalok szokásrendjét bemutató, DÖMÖTÖR TEKLÁT köszöntő írása. Ugyanez esztendőben terjedelmes, elemző tanulmányban vizsgálta a Káli-medence falvaiban lakó re-

formátusok és katolikusok vallási, s erkölcsi szokásainak változását a XIX—XX. sz.-ban (VMMK). 1985-ben az úrvacsora néprajzáról (*Confessio*), 1987-ben a reformátusok hétköznapi vallásosságáról írt a BALASSA IVÁnt köszöntő kötetben. 1988-ban jelentek meg a bagi katolikusok vallásos életét és temetkezési szokásait bemutató tanulmányai (*Bag, Néprajzi tanulmányok*), valamint a szlavóniai magyar reformátusság templomi szokásait (Ref. Évkönyv, Bibliaolvasó naptár, Újvidék), s a Káli-medence katolikusainak színjátékszerű szokásait megismertető dolgozatai (*Kapcsolatok rendszere a Káli-medence falvaiban XVIII—XX sz.*).

1991-ben jelent meg az *Ima, imádkozás, s az imádság hatása* címmel összefoglalója (*Népi vallásosság a Kárpát-medencében*), s a sárrétudvari ref iskola XVIII—XX. századi történetét felvázoló áttekintése (*A Duna-menti népek hagyományos műveltsége*). Megjelenés előtt állnak a burgenlandi magyar reformátusok vallásos életét, s a szlavóniai magyar reformátusok templomi és templomon kívüli vallásosságát vizsgáló dolgozatai

Több monografikus kutatásnak is fáradhatatlan, aktív résztvevője volt. Egyéni gyűjtőútjain kívül a közös munkákból is kivette a részét. Eredményei vagy már megjelentek vagy megjelenés előtt állanak. Ezek a munkaközösségek által végzett monografikus igényű munkák: Alsónémedi, Békés, Tiszazug, Sóvidék, Bag, Alsó-Garam mente, Káli-medence, Somló környéke. A VEAB Néprajzi Munkabizottsága keretében végzi vallási néprajzi, a VEAB Magyarságkutató Munkabizottsága keretében pedig a határon túli magyarok közötti vizsgálatait.

Hosszú esztendőök kitarító, fáradságot nem ismerő gyűjtő-kutató munkájának eredménye két önálló kötete: *Az uradalmi cselédek Békés megyében* 1982-ből, benne emléket állít a legelesettebb, a társadalom periferiájára szorult embercsoportnak, a mezőgazdasági cselédeknek; valamint 1989-ből *Fejezetek Zoboralja társadalomnéprajzához* (Folklór és etnográfia, 51), benne megismertette az archaikus közösség társadalmi rétegzettségét, csoportjait, a családi és rokoni kötelékeket, az emberi élet nagy állomásainak szokásrendszerét, a naptári esztendő ünnepeit, a köznapok és vasárnapok színes világát.

Az életmű koronája azonban a tevékeny, munkás élet igazi ajándéka, születésnapi meglepetése, új kötete: a szülőfalu, a bölcsőhely, Sárrétudvari néprajzát elénk táró munkája. Régi, féltve dédelgetett vágya valósult meg a kötettel: a szülőföldről fiatalon elkerült, de hozzá mindig hűséges gyermeke tiszteleghet vele övéi előtt. Az Úristen egyik legnagyobb, legszebb adománya ez.

Mi, tisztelői és barátai őszinte szívvel gratulálunk, kívánunk további boldog, békés, örömteli munkával gazdag alkotó esztendőket, az Úr kegyelmét és gazdag áldását további életedre! Drága ILONKA NÉNI, kedves, jó, zsörtölődő-kacagó ILUSunk, Isten éltesen nagyon sokáig szellemi-fizikai erőben, egészségben!

S. LACKOVITS EMŐKE

Tiszacsegétől Tokajig

Bencsik János hatvanéves

Az alliteráló cím a jeles néprajzkutató és nagyszerű ember eddigi életpályájának két végpontját jelöli, a születés helyét és az érett évek sikereinek színterét.

A muzeológusi, múzeumigazgatói pálya első állomása Hajdúböszörmény, a Hajdúsági Múzeum, amelynek falai közé pezsgő tudományos élet költözött BENCSIK JÁNOS odakerülésével. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen kitűnő professzorok fogékony tanítványának bizonyult kutató ottani éveit — csakúgy, mint a későbbieket — figyelemre méltó tudományos termés fémjelzi. Itt említendő — egyebek között — a böszörményi hagyományos állattartásról készült monográfiája, de a hajdúsági kutatások beindítása és első eredményei is az Ő nevéhez fűződnek. A múzeumi évkönyvek első három kötetének megjelenése és egy füzetsorozat öt megjelent száma jelzi átlagon felüli aktivitását. Utóbb kiderül, hogy elsősorban személyes ügybuzgalmának köszönhető az évkönyv-sorozat életrehívása — a folytatás ugyanis Gyulára távoztával elmarad. Személyes érdemként kell elkönyvelnünk, hogy a Hajdúsági Múzeum irányítása alatt vált teljes körű múzeumi funkciót ellátni képes intézménnyé. Múzeumigazgatói tevékenységébe beletartozott a város kulturális és közművelődési életének ésszerű befolyásolása is, korábbi tanítási és kultúráirányítói tevékenysége tapasztalataival felvértezve valósíthatta meg ebbéli pozitív törekvéseit.

Gyulára kerülvén, gondos gazdájává lett az Erkel Ferenc Múzeumnak és gyűjteményeinek. A mérce magas volt, BENCSIK JÁNOS olyan kiváló néprajztudós-múzeumigazgatók méltó utódjának bizonyult, mint LÜKŐ GÁBOR, DANKÓ IMRE és SZILÁGYI MIKLÓS NAGY GYULA generációjának nyugalomba vonulását követően hosszú éveken át Békés megye egyetlen „vidéki” néprajzos muzeológusa lett, aki vállalta a nehéz helyzetű megye etnográfusának szegeződő kihívást, s becsülettel teljesítette a reá háruló feladatokat. Elkötelezettsége, szakmai és emberi tisztessége nem egyszer hozta nehéz helyzetbe második állomáshelyén. Nem lévén hajlandó lemondani jó érzéssel kiválasztott témáinak következetes kutatásáról, a „fehér foltok” eltüntetéséhez szükséges szívós terepmunkáról, nem csak elismerés jutott Neki osztályrészül. Magától értetődő természetességgel egyszerre volt gyulai és Békés megyei néprajzos. Az idő és az eredmények egyértelműen igazolták akkori törekvéseit. Mindenekelőtt rendet teremtett a gyulai hálózat gyűjteményeiben, több év kemény munkáját sem sajnálva az „alapozástól”

Felvállalva ERDŐS KAMILL örökségét, jelentős erőfeszítéseket tett a hazai cigányság néprajzi kutatásának előmozdítására. Az irányításával folyó gyűjtőmunka eredményeként országos jelentőségű tárgyi gyűjteményt és cigány archívumot hozott létre. Az Erkel Ferenc Múzeumban megrendezett, zömmel recens gyűjtésű anyagra alapozott, *A cigányság változó jelenünkben* című kiállítása országos visszhangot váltott ki.

BENCSEK JÁNOS mindvégig fontosnak tartotta a békési magyarsággal szimbiotikus viszonyban élő nemzetiségek hagyományos kultúrájának kutatását is. E sorok írójával kezdettől fogva irányítója és animátora volt a hazai románság jobb megismerését célzó néprajzi recepciós táboroknak.

Az igazán szakemberhiányos időkben elévülhetetlen érdemeket szerzett a Csongrád, Hajdú-Bihar és Békés megyékben élő románok néprajzi kutatásával, de jelentős szolgáltatásokat tett a békési szerb és német etnikum hagyományos kultúrájának feltárásával is.

Múzeumigazgatóként több fiatal kutatót nevelt gondos, jó muzeológussá. Tokajból is vissza-visszatérve a hívó szóra, jelentős pedagógusként hagyott nyomot a felnövekvő román értelmiség számos képviselőjének gondolkodásában, értően irányítva figyelmüket tulajdon műveltségi javaikra, identitásuk értékeire. Fáradhatatlanul segítette a hagyományápoló, népművészeti körök munkáját Békés megyében. Szervezőként, kutatóként több monografikus munkálatból (Battonya, Békés, Füzesgyarmat, Békéscsaba) vette ki példamutató módon részét, Tokajba való távozása után is módot találva a Békés megyébe való visszatérésre, félbemaradt kutatásainak folytatására és befejezésére.

Békési évei közül a közbülsőek voltak az igazán kedvesek számára, amikor is mint a táj és népe akkorra már avatott ismerőjét, beválasztották a megye jelentős tudományos és kulturális orgánumának, a *Békési Életnek* a szerkesztőbizottságába.

BENCSEK JÁNOS mértékadó egyénisége volt a békési muzeológiának: ügyszere-tete, hatalmas munkabírása és eredményei tették azzá. Pontos megfigyelőnek bizonyult egyik méltatója, amikor az ünnepelt meghatározó tulajdonságának a pályát kezdettől végigkísérő, nagyfokú tudatosságra hívja fel a figyelmet. Valóban: feltétlen tudatosságra vall józan, mértéktartó életmódja, szakadatlan önművelése, imponáló szakmai tájékozottsága, s az ezt támogató szívós szorgalma. Nem kizárólag a megszépítő emlékezés, vagy a baráti elfogultság mondatja velem: hozzá hasonló szorgalmú és eredményességű néprajzos muzeológusa azóta sincs a békési tájnak.

Tokaji újrakezdése nem indult igazán szerencsésen, de a törzsökös pásztorivadékokat a kezdet nehézségein átsegítette konok szívóssága, a mégoly nehéz körülményeken is felülkerekedni tudó munkaszeretet. Felmérve az elvégzendőket, rájött, hogy új állomáshelyén nagy feladatok várnak rá, s hogy Tokaj és Hegyalja igenis hasonló formátumú és érdeklődésű történész-néprajzosra vár. Innen nézve a dolgot, nem lehetett többé kétséges, hogy BENCSEK JÁNOS és Tokaj városa egymásra találtak. Múzeumépítés, sikeres társadalomnéprajzi kutatások és tudományszervezés ezzel a három szóval lehetne a legrövidebben jellemezni eddigi pályája befejező, nyolcadik évében járó szakaszát és jelezni itteni eredményességét.

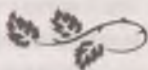
Karnyújtásnyira a Tokaj-monográfiától, egy sok esztendőre visszatekintő, hét kötetből álló kiadványsorozattal büszkélkedő, Tokajt és Hegyalját kutató konferencia életrehívójaként, Tokaj város díszpolgáraként BENCSEK JÁNOS számos érdemes tervvel néz a jövő elébe.

Saját szerepét a reá olyannyira jellemző szerénységgel fogalmazta meg az Őt köszöntő jubileumi tanulmánykötet bevezető interjújában: „Nem szabad másként felfognom saját szerepemet sem, mint egy szűkebb és tágabb paraszti környezet emlékeinek szorgos begyűjtése... Inkább a krónikás szerepe az enyém. Szorgos krónikás? Talán, de az sem biztos.”

Hadd tegyem ehhez a felettébb mértéktartó és rokonszenves önértékeléshez, hogy az ünnepeltet a három megyét meghaladó kutatási területen végzett „szorgos krónikási” szolgálata a jelenkori magyar muzeológia mesterévé avatja.

Jó egészséget és további krónikási évtizedeket kívánok BENCSEK JÁNOSnak! Isten éltesse, kedves Barátom!

GRIN IGOR

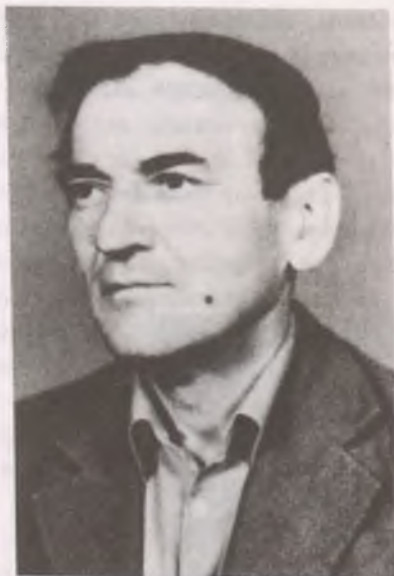

Huszonöt éves a Szabadtéri Néprajzi Múzeum: a lendvadedesi fészület felszentelése
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

IN MEMORIAM

Búcsú Seres Andrásról

Seres András élete és munkássága

Seres András

Nagy veszteség érte 1992-ben szaktudományunkat: november 25-én, 57 éves korában elhunyt SERES ANDRÁS romániai magyar néprajzkutató. Önképzéssel mélyedt el a néprajztudományban, egyéb munkái, kenyérkereső foglalkozásai mellett kutatót négy évtizeden keresztül és ért el maradandó eredményeket.

SERES ANDRÁS 1935. március 23-án született a barcasági Krizba faluban (Brassó megye). Az elemi és a középiskolát Krizbán, Kézdivásárhelyen, Árkoson és Sepsiszentgyörgyön végezte el, az utóbbi városban szerzett középfokú mezőgazdasági képesítést (az 1960-as években, már munka mellett a brassói liceumban tett érettségi vizsgát). Az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején középparaszt édesapjával a család földjein szülőfalujában gazdálkodott, közben a brassói Cikóriagyárban

és a Zsil-völgyi (Petrozsény, Lupény) köszénbányákban is dolgozott. 1955-ben bevonult katonának, 3 év és 3 hónapot töltött el a haditengerészetnél, Constantában. Leszerelés után a krizbai Néptanácsnál gazdasági technikusként, majd a botfalusi hizlaldában zootechnikusként tevékenykedett, ezután a szecselevárosi Néptanács alkalmazottja volt. Az 1970-es évek elején a sepsiszentgyörgyi múzeumban megismerkedett SYLVESTER LAJOS tanárral, aki akkor a Kovászna megyei Kultúrbizottság elnöke volt. Az ő javaslatára és segítségével került be 1971-ben a sepsiszentgyörgyi Népi Alkotások Házába, a Kovászna megye műkedvelőit és művészeit összefogó központba, ahol haláláig dolgozott. Az 1989-es fordulat óta a Népi Alkotások Gyűjtési és Értékesítési Központja néven működő intézményben a népművészet, az amatőr képzőművészet, valamint a fotó- és filmművészet felelőse volt.

A néprajz iránti érdeklődése már fiatal korában felébredt. Diákként rendszeresen látogatta a sepsiszentgyörgyi múzeumot, ahol nagy figyelemmel és csodálattal tanulmányozta annak gazdag néprajzi gyűjteményét. Tízennyolc éves korában jó kapcsolatba került az idős krizbai román pappal, a falu krónikájának szerzőjével, aki nagy hatással volt rá, tovább érlelte benne a történelem és a múlt értékei iránti fogékonyságot. Akkor kezdett el gyűjteni, először Krizbán, majd a szomszédos falvakban. Kezdetben elsősor-

ban a népi (különösen a barcaújfalusi) fazekasságot tanulmányozta (akkor alapozta meg értékes, több száz darabból álló kerámiagyűjteményét), de figyelme kiterjedt szülőfalujának régészeti leleteire is. A néprajzi anyag-, adat- és tárgygyűjtést egész életében folytatta, munkásságának éppen a hitelességre és pontosságra törekvő intenzív gyűjtés volt az egyik erőssége.

Fiatal kora óta publikált, kezdetben gazdasági cikkeket írt helyi lapokba, néprajzi publikációi (részben BEKE GYÖRGY ösztönzésére) az 1960-as évektől jelentek meg. Néprajzi gyűjtő- és feldolgozó munkáját az erdélyi szakemberek közül különösen GAZDA KLÁRA és KÓS KÁROLY segítette

SERES ANDRÁS elsősorban a szülőföld, a Barcaság és Hétfalú, valamint a moldvai magyarság kultúrájának a kutatója volt (Moldvában hosszú éveken keresztül nagy nehézségek közepette, gyakran személyi biztonságát is kockáztatva dolgozott), de gyűjtéseket végzett pl. az Erdővidéken, Háromszéken, Gyimesben, Csíksban, Fogarasföldön, valamint a Nagy-Küküllő, a Nyikó és a két Homoród mentén is. A szellemi és a tárgyi kultúra egyaránt érdekelte. Gyűjtötte és vizsgálta a néphit jelenségeit, a népmondákat, a népmeséket, a népdalokat, a néptáncokat, a népi mondókákat és játékokat, a népszokásokat, jelentős eredményeket ért el a viseletek és általában a népművészet (különösen a hímzések, szőttesek, varrottások, szedetttesek) kutatásában és figyelmét nem kerülték el a különféle népi mesterségek, háziipari tevékenységek és foglalkozások (pl. fazekasság, mészégetés, szalmafonás, tapló-, gyékény-, csuhé-, vessző- és csontmegmunkálás stb.) és a népi kereskedelem sem. Történeti műveket is írt, pl. az 1848—1849-es szabadságharcról. A mellékelt irodalomjegyzék (amely sajnos, valószínűleg nem teljes) mutatja széles érdeklődési körét és szerteágazó tevékenységét. Több fontos könyvet, valamint számos tanulmányt és cikket jelentetett meg különféle romániai magyar, román és magyarországi hetilapokban, folyóiratokban, évkönyvekben és könyvekben.

Életének utolsó éveiben elsősorban a hétfalusi szedetttesekkel foglalkozott (azok rendkívül gazdag és változatos mintaanyagából készült albumot megjelentetni) és könyvet szándékozott írni a paraszti értékrendről és annak változásáról. Két kiadás előtt álló könyvéről tudunk *Ilonka és Mariska* című csángó mesegyűjteménye Saigótarjánban, a Nógrád Megyei Könyvtár kiadásában, a *Nyírfából pattant tündérléány* pedig az újkígyósi Ipolyi Arnold Népfőiskola jóvoltából fog megjelenni. Magnetofon-kazettákon és lejegyezve hatalmas mennyiségű gyűjtött anyagot hagyott hátra, amelynek feldolgozása és kiadása fontos feladat, egész szaktudományunk érdeke volna.

SERES ANDRÁS számos tervének megvalósítását megakadályozta a kegyetlen halál, azonban munkásságával, műveivel így is örökre beírta a nevét a magyar néprajztudomány történetébe. Emlékét kegyelettel megőrizzük.

HÁLA JÓZSEF

Seres András műveinek bibliográfiája

- 1967 *Materiale archeologice de pe teritoriul comunei Crizbav* — Acta Musei Napocensis, IV. 425—429.
- 1968 *Vallatjuk a ládafiát.* — Új Idő, jún. 11.
Írott guzsalyfák. — Uo., dec. 17.
Eljegyzéstől esküvőig. — Uo., dec. 28.
- 1969 *A barcasági inghímzésről.* — Korunk, 4. sz. 140—142.
Barcasági csángó gyermekfolklór. — Uo., 11. sz. 16—22.
Népköltészetünk elfelejtett területe. — Művelődés, 11. sz. 32—33.
Menyasszonykikérés Krizbán. — Új Idő, jan. 9.
A krizbai hármashatár. — Uo., márc. 14.
Egy ősi háziipar (a szalmából készült árucikkek készítése Krizbán). — Uo., ápr. 3.
Asszonnyáavatás Lakodalmi szokások. — Uo., ápr. 17.
Festett parasztbútoraink. — Uo., ápr. 24.
A pürkereci mészégetés. — Uo., máj. 15.
Apácai „gombosfák”. — Uo., jún. 19.
Barcaújfalusi fazekasság. — Uo., dec. 5.
Az igazi csángó népviselet. — Brassói Lapok, jún. 31.
- 1970 *A borica régen és most.* — Művelődés, 3. sz. 27—31
A szecselei faragott kapuk. — Brassói Lapok, okt. 20
Sarló, kasza, kombájn Krizbán. Mezőgazdaság és történelem. — Falvak Dolgozó Népe, ápr. 1.
Hétfalusi szekeresség. — Uo., szept. 2.
Lúdenyak-szakítás. — Uo., szept. 2.
- 1971 *Barcaújfalusi fazekasság.* — Aluta, 379—404
Hétfalusi lakodalom. — Művelődés, 9. sz. 4—5.
A barcasági csángó festett bútor. — Megyei Tükör, jan. 10.
Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom. Vargyasi lakodalom. — Uo., jan. 23., 30., febr. 6.
Csernátoni lovas maszkok. — Uo., máj. 9.
Kik voltak a musztikások? (Méhviasz-gyűjtés). — Uo., máj. 9.
Zászlók, kopják, kópjafák. — Uo., jún. 13.
Csak egy fél véka búza. Gyimesi (középloki) csángó népmese. — Uo., júl. 4.
A bátor ember. Barcasági (krizbai) csángó népmese. — Uo., júl. 11.
A király három kérdése. Barcasági (Barcaújfalu) csángó népmese. — Uo., júl. 11.
Török futás. Moldvai (Lészped) csángó népmese. — Uo., júl. 11.
Az összefogás ereje. Nagybaconi agyagipar. — Uo., júl. 18.
Népi műveltség és az értékérzet. — Uo., aug. 15.
Tanulságok egy fesztivál után. — Uo., aug. 25.

- Kincsesfazék Krizbáról.* — Uo., szept. 16.
Szent eszméért fogtam kardot. (Középajtai Veress Sándor önéletírásából) — Uo., szept. 19.
Erdővidéki virágmintás szuszékok. — Uo., okt. 31.
Ahol szívügy a népi kultúra. — Uo., nov. 21.
Kétely, haszon (Tárgyi és szellemi néprajzkutatók polyáni találkozója). — Uo., nov. 28.
- 1972 *Népi hímzéseink. Barcasági csángó leányingek hímzésmintái.* — Sepsiszentgyörgy
Nappali farsang Bölönben. — Megyei Tükör, márc. 1.
 (GAZDA KLÁRAval) *Kincskeresők, falukutatók, falumúzeumok.* — Uo., márc. 12.
Molnárok, olajütők, kásatorók, ványolók. — Uo., ápr. 21.
Barót régi ipara. — Uo., máj. 7., 14., 21.
Madárka, madárka merre szállsz...? Élő gyermekfolklor. — Uo., jún. 11., 18., 25., júl. 2., 9., aug. 6., 13., 20., 27., szept. 3., 10., 17., 24., okt. 1., 15., nov. 5.
Ki tudja kimondani? Élő gyermekfolklor. — Uo., dec. 3.
Egyedem, begyedem, kendertánc... Élő gyermekfolklor. — Uo., dec. 10.
Mese a fonóról. — Uo., dec. 24.
Ünnepi tréfás köszöntők. — Uo., dec. 31.
- 1973 *Népi hímzéseink. Barcasági csángó férfiingek, menyecskeingek, öregasszonyingek és díszkendők hímzésmintái.* — Sepsiszentgyörgy
Népi szöttesek, varrottasok. Asszonyok, leányok. — A Kovászna Megyei Nőbizottság kiadványa
Țesături, cusături populare. Omagiul femeii. — Editat de Comitetul Județean Covasna al Femeilor
A barcasági csángók népdalai. — Művelődés, 3. sz. 32—36
Népi élet, népi kultúra. — Uo., 4. sz. 39—44.
Az éltető erdő. — Falvak Dolgozó Népe, jan. 17.
Portul popular mocănesc din Covasna Voinești I—II. — Cuvîntul Nou, I, 19., 26.
A posta történetéből. — Új Élet, 18. sz.
Bordások. — Megyei Tükör, máj. 13.
Borvizesek. — Uo., júl. 8.
A kovásznai népi együttes sikere Vrancea megyében. — Uo., aug. 4
A népművészet és az amatőr képzőművészet Kovászna megyében. — Uo., aug. 26.
Kérgesek. — Uo., okt. 7.
Kifejezi népünk szellemi, erkölcsi személyiségét. — Uo., 1037. sz.
- 1974 *Népi mesterek. Bence Lajos* — Sepsiszentgyörgy
Népi mesterek. Bálint András virágai. — Sepsiszentgyörgy
Ceramica populara ceangaieasca. — Țara Birsei, Vol. I—II. 1972—1974

- A taplóművesség történetéből.* — A Hét, dec. 6
- Felújított farsangtemetések, avagy eltemették a telet.* — Megyei Tükör, márc. 10.
- 1975 *Mondókák. Gyerekjátékok. A barcasági csángó varrottasokról. Menyasszonykérés Krizbán. Eljegyzéstől esküvőig. Barcaújfalusi fazekasság* — KELEMEN KÁLMÁN: *A csángók* 252—254., 254—260., 260—266., 267—268., 268—269., 269—272. [Bp.]
- Kovászna megye régi fazekasközpontjai.* — Aluta, 1974—1975. 267—301.
- Materiale feudale timpurii din hotarul comunei Feldioara (jud. Braşov).* — Acta Musiei Napocensis, XII. 199—201.
- Népi hímzéseink.* — Művelődés, 1. sz. 42—44.
- Apácai népszokások.* — Honismeret, 4. sz.
- Pledoare pentru arta populară.* — Cuvîntul Nou, IV. 30.
- O tendință: „poloarea” costumului popular.* — Uo., 1336. sz.
- Gazdagításra érdemes kezdeményezés.* — Megyei Tükör, ápr. 11.
- 1976 *Hétfalusi csángó bútor.* — Népismereti Dolgozatok, 103—107.
- Nyírász után indultunk.* — Művelődés, 3. sz. 59—62.
- Fúvószenekezek története.* — uo., 5. sz. 16—17.
- Népi mesterek Bálványoson.* — Uo., 10. sz. 61—62.
- Dansatori din Ciurnic la Cluj-Napoca.* — Cuvîntul Nou, VIII. 4.
- A nagybaconi fűrészelt díszítés.* — Megyei Tükör, máj. 28.
- A népművészet értéke.* — Uo., jún. 22.
- A vidék díszítője.* — Uo., júl. 10.
- Új népművészeti műhely.* — Uo., júl. 13.
- Több a kötelezőnél. (A népi forma- és mintakincs felhasználása a G. Olosz Ella tanárnő által vezetett kovásznai szövő-„iskolában”).* — Uo., júl. 28.
- Népi díszítőelemek Magyarhermányból.* — Uo., júl. 29.
- 1977 *Auzi valea cum răsună.* — Sf. Gheorghe
- Az ifjúság téli mulatsága Bodza, Barcaság, Erdővidék, valamint a Nagy-Küköllő, Nyikó és a Homoród mentén.* — Aluta, 1976—1977. 324—342.
- Kovászna megyei kiadványok.* — Művelődés, 3. sz. 37—39.
- Krizbai csipkék.* — Uo., 4. sz. 35—38.
- Bélafalvi bálványok.* — Megyei Tükör, júl. 20.
- 1978 *Erdővidéki szuszékok.* — Népismereti Dolgozatok, 118—128.
- Új festett bútor.* — Művelődés, 1. sz. 44—46.
- A barcasági népviselet.* — Uo., 11. sz. 38—39.
- A munka szépsége.* — Megyei Tükör, okt. 10.
- A verseny hevében.* — Uo., dec. 16.
- Közepes színvonal.* — Uo., dec. 23.
- Erdők, vizek csodái.* — Fórum (a Megyei Tükör melléklete), 2. sz.
- 1979 *Fîrtălia surălia.* — Revista de Etnografie și Folclor, Nr. 2
- (KOMLÓSI ELŐD álneven) *Legényszervezetek és az ifjúság téli mulatságai Dél-*

- kelet-Erdélyben. — Ethnographia, XC. 92—105.
- A népművészet a szocialista átalakulás időszakában. — Korunk Évkönyv, 53—57.
- Székelyzsombori inghímezés. — Művelődés, 1. sz. 30—31.
- Régi madéfalvi inghímezés. — Uo., 7. sz. 26—28.
- Gondok, gondolatok alkotókról, kiállításokról. — Megyei Tükör, márc. 14.
- Oktató népi mester. — Uo., okt. 26.
- Népi mesterek találkozója '79. — Uo., nov. 3.
- 1980 A fogaraszöldi népi fazekasságról. — Népismereti Dolgozatok, 92—100.
- Feliratos díszedények. — Művelődés, 4. sz. 34—35.
- Farsangkergetés. — Uo., 8—9. sz. 61—64., 10. sz. 33—35.
- Gyermek és virág. — Megyei Tükör, jan. 4.
- Naiv művészeti kiállítás. — Uo., júl. 23.
- 1981 Erdők, vizek csodás lényei Háromszéken és a környező vidéken. — Népismereti Dolgozatok, 185—196.
- Háromszéki mesemondók. — Művelődés, 8—9. sz. 55—57.
- 1983 Mészégetés az Észak-Persány hegységben és környékén. — Művelődés, 2. sz. 28—30.
- Gyermekjátékok. — Uo., 4. sz.
- Téli népszokások a Barcaságon. — Brassói Lapok, 3. sz.
- 1984 Barcasági magyar népköltészet és népszokások. — Bukarest
- 1985 Régi csernátfalusi vásárok. — Művelődés, 2. sz. 30—32.
- 1986 Fogaras vidéki inghímezések. — Megéneklünk Románia, 10. sz.
- 1987 A hétfalusi szedetttesek mesterei. — Brassói Lapok, ápr. 3.
- 1988 Újítás a népművészetben. — Megyei Tükör, ápr. 29.
- Gyékénymunka. — Uo., jún. 10.
- Díszes rongyszőnyegek. — Uo., jún. 13.
- A forgácskalap útja. — Uo., jún. 17.
- Csuhémunkák. — Uo., jún. 24.
- Vesszőmunkák. — Uo., júl. 1.
- Fémműves munkák. — Uo., júl. 8.
- Csont és szarumunkák. — Uo., júl. 14.
- Szalmamunkák. — Uo., júl. 29.
- Esztergált munkák. — Uo., aug. 12.
- Hajdani tutajozás a Tatrangon. — Brassói Lapok, jún. 17.
- Az öreg halász és az Olt. — Uo., júl. 22.
- 1990 Bűnbánati ének. Moldvai gyűjtés. — Csángó Újság, márc. 23.
- Hogyan árulta el magát a rest asszony. Moldvai gyűjtés. — Uo., márc. 23.
- A világ teremtése. Moldvai gyűjtés. — Uo., 2. sz.
- Oh, véghetetlen kegyelmű. Moldvai gyűjtés. — Uo., 2. sz.
- Mi a néprajz? — Háromszék, aug. 28.

- A fiatal vesző hajlik.* — Ötödik Kerék, júl. 10.
Örömszerző. A póruljárt fazekas. — Uo., aug. 15.
- 1991 (SZABÓ CSABÁVAL) *Csángómagyar daloskönyv.* — Bp.
Hétfalusi szedettek. — Honismeret, 6. sz. 74—81
A szegény legényke s a zöld király. — Csernátoni Füzetek, jan.
A medve s a róka — Uo., febr.
Borcsa Mihály bácsfalusi kántor-tanító „Kossuth Lajos futárának” visszaemlékezései. — Brassói Lapok, márc. 15.
Tatragi Pál András. — Uo., júl. 12.
Húsvéti népszokások Moldvában. — Háromszék, márc. 29.
Vadméhek fogása Vargyason. — Uo., máj. 21
Az ősi zsuppfödél. — Uo., okt.
Virradatfonó. — Uo., nov.
Nagybőjti ének. — Csángó Újság, márc.
Keresztfán az élet. — Uo., máj.
Táltosok nyomában. — Uo., okt., nov., dec.
- 1992 *Kicsi Péter, Nagy Péter (Tréfás mesék, adomák és anekdoták).* — Kolozsvár
Szemtanúk vallomásai az 1848—49-es szabadságharcról — Sepsiszentgyörgy
Küzdelem a megmaradásért. — Moldvai csángómagyar kalendárium az 1992-es esztendőre. 37—40. Sepsiszentgyörgy—Brassó
 [Moldvai verses és prózai népköltészet]. — Uo., 52., 54., 56., 59., 64., 68., 71—73., 74—77.
Hétfalusi faragott kapuk. — Honismeret, 4. sz. 99—100.
A moldvai magyarság eredetéről. — Csernátoni Füzetek, febr.
A ló, a berbécs és az anyakoca — Uo., ápr.
Moldvai magyar lakodalmi szokások. — Uo., nov.
- 1993 *Moldvai lakodalmi szokások. Menyegző.* — Uo., márc.
- 1994 *Moldvai csángó garabonciások.* — Népismereti Dolgozatok, 319—332.

Összeállították
 SERES ILDIKÓ
 VERES EMESE GYÖNGYVÉR
 HÁLA JÓZSEF

Seres András moldvai emlékei és a „Csángómagyar daloskönyv” születése

1991-ben a budapesti Héttorony Könyvkiadó szép kiállítású, fametszetekkel illusztrált kiadványt jelentetett meg *Csángómagyar daloskönyv* címmel. A B3-as formátumban közel hatszáz oldalt kitevő kötet már méretei által is impozáns. A benne közzétett 390 dallamadat nagy részét SERES ANDRÁS gyűjtötte Moldvában, 1972 és 1988 között. A dallamanyagot, a szövegek tájnyelvi verzióját SZABÓ CSABA jegyezte le

Ugyanő megszerezte és látta el jegyzetekkel a teljes gyűjteményt. SERES ANDRÁST 1992 tavaszán kerestem föl árkos lakásában, hogy az új kötet születéséről, illetve a benne közölt dallamok gyűjtésének körülményeiről kérdezzem.

*

P. I.: *Mióta jár gyűjteni a moldvai magyarok közé?*

S. A.: Húsz-huszonöt éve. Engem kezdetben a moldvai népmese érdekelt, s így kerültem Szabófalvára. Motorkerékpárral mentem, a feleségemmel. Elmentünk ott egy Robu Frenc nevezetű emberhez — azt hiszem a püspöknek volt rokona —, a fia Brassó megyében, Szecsesevárosban tanult, én ott gondozgattam, s ezért meghívott. Robu azelőtt pártaktivista volt, de aztán nem akart beállni a kollektívba [téesszbe] három prezsiná [≈ 600 m²] földért, és kitették az aktivistaságból, de még mindig párttitkár volt. Hát nála voltam, s akkor mondtam neki, hogy engem érdekelne ilyen *mondás* — Moldvában nem ismerik a *mese* szót, ott azt mondják a mesének, hogy *mondás* —, tudna-e olyanhoz vinni, aki tud ilyent. „Dehogynem — mondja románul —, gyere elviszlek Vedescu luluihoz” [ejtsd: Vedeszku Juliú]. Mondom: „Ne románhoz vigyél, hanem magyarhoz.” „Ez magyar, az ördög vigye el.” „Vedescu lului?” „Igen.” Elmegyünk oda, s mondom: „Seres András vagyok.” Azt válaszolja: „Vadász Gyula vagyok.” Hát, ez volt az a Vedescu lului.

Amikor a mesének úgy a felénél tartottunk, lefűlelt az ottani állategészségügyi ór, reám küldött két milicistát, állig felfegyverkezve. Rettenetes volt. Úgy kísérték be a miliciára, mint egy tyúktolvajt. Nézték az emberek, hogy ez vajon mit lopott, s valójában lejegyeztem egy mesét. Hát ezen fogtak rajta. A vállatában elkezdtek kérdezni, hogy „Maga fényképezett, ugye?” „Igen.” „Mit?” „Hát, azt a zsúpfedeles házat.” „De miért azt, és miért nem a szövetkezet új épületét?” „S még kit?” „Asszonyok jöttek haza népviseletben, és azokat is lefényképeztem.” De miért őket, s miért nem azokat a fiatalokat, akik bejárnak dolgozni a csögyárba Románvásárba, miért nem azokat fényképeztem le, akik jó öltözetben vannak? Kértem-e engedélyt a párttitkártól, hogy fényképezhessek? Mondtam, hogy én brassói vagyok, de én ott nem láttam soha, hogy ha jöttek turisták és fényképeztek, a párttitkár is ott lett volna. Kérdezték, hogy honnan van a fényképezőgépem? Mondtam, hogy magam vettem. Van-e róla számla, hogy honnan vettem? „Látja uram, hogy egy Zorkim van — válaszoltam —, hát ezt nern az amerikaiak adták. Nálam nincs számla.” „De van-e engedélye?” Mondom: „De uram, én nem fényképezek pénzért, amatőr vagyok.” „Jelentkeztem-e a miliciánál?” „Én úgy tudom, hogy 24 órán belül vagyok köteles jelentkezni, de alig hat órája jöttem.” Hát ott nyekergettek egy egész este, szóval nagyon kínos volt. Később mind üzengetett Vadász Gyula, hogy mikor megyek, hogy befejezze a mesét. Hát nem tudtam, mert pár év múlva meghalt. Csodálatos mese volt!

Elmondom, hogy maradjon meg az utókornak, hogy Moldovába járni akkoriban [a Ceaușescu-rezsim idején], annyira partizánkodás volt, hogy az hihetetlen. Magyarországi nem mehetett, mert rögtön felismerték és lefűlelték. A falvak át voltak szöve beszőgőkkel. Klézsen vizont egyszer egy ilyennel volt szerencsém. Kityor Andrásnak hívták, a fia itt az IMASA-nál [sepsiszentgyörgyi üzem] volt KISZ-titkár. Akkoriban [központi

pártutasításra] két év alatt tízezer fővel kellett növelni a város [Sepsiszentgyörgy] lakosságát. S akkor Nagy Ferdinándék [a megyei pártbizottság első titkára] összedugták a fejüket és azt mondták, hogy moldovai csángókat kéne behozzunk. Az a tízezer azért mégis moldvai csángó legyen. Jó, de azt meg kéne szervezni, s kit tudnának elküldeni? S akkor volt egy Török Áron nevezetű, az Építkezési Vállalat igazgatója, jó magyar ember, aki azt mondta, hogy „Van nekem egy barátom, s elküldjük őt, aki oda járogat folklórt gyűjteni.” S így került sor arra, hogy engem elküldjenek [Moldvába]. Olyan is volt, hogy adtak egy hétre egy terepjárót, benzint, amennyi kell és egy sofört, menjek hozzák be embereket.

Így jutottunk el aztán egyszer ahhoz a bizonyos Kotyor Andráshoz. Vittük a fiát, a KISZ-titkárt innen, nagy hözöngő volt, mindig piros nyakkendőt viselt. Kotyor András, hogy a fiának a barátai jöttek, hát valami bort vett elő. Velünk volt Varga György, a Személyzeti Osztály főnöke, s azt mondta, hogy nem iszik, mert ő vezeti a gépkocsit. Azt feleli erre Kotyor: „Uram, nyugodtan ihat, itt a faluban milicista nem köt magába. Mert tetszik tudni, itt úgy van, hogy feljön a milicista hozzám, hogy eljött valaki a magyar földről, meg kell keresni, s én megkeresem. A múltkor is volt itt valaki, s megkerestem, s odaküldtem a milicistát, s aztán amit csinált, az az ő baja.” S akkor mertem mondani Kotyornak, hogy „Hallgasson ide, nekem kellenének ilyen mondások, mesék.” Azt mondja, van itt egy Benke András nevezetű, az tud. Mondom, hogy én fel szeretném venni. Azt feleli: „De nem úgy, hogy maga odamegy, hanem én őt idehívom. Itt nálam aztán biztosan nem zavarja senki.” Így azután még visszajártam úgy ötször-hatször, s a falu besúgójánál gyűjtöttem a mesét. Ott aztán tényleg nem zavart senki, ő hozta oda a mesemondókat. Persze mindig vittem egy üveg pálinkát — ez náluk így van —, s akkor megjön az embernek a kedve, a mesemondónak is megjön a kedve, jobban mesél.

Moldovába én mesét gyűjteni indultam, de volt aki azt mondta, hogy nem tud mesét, de tud énekelni. Így kerültem bele a népdal világába. Akkoriban például Hodorog Luca Klézésből, Benke Gergely, s Benke András Somoskáról vallásos dalokat is énekeltek. Ezek a *Cantionale Catholicum* hatása alatt alakultak ki, de részben folklorizálódtak. Az adatközlők írni tudtak, de úgy írtak, hogy román betűkkel magyarul, ugyanakkor át is költötték a dalszövegeket. Én felgyűjtöttem ezeket azért, hogy ne pusztuljanak el, és ha meghalnak az emberek, ne vigyék el magukkal. Így állt össze a kazettagyűjteményem. Soha nem gondoltam arra, hogy ebből valaha egy könyv alakul ki.

Egyszer SZABÓ CSABA, aki itt töltötte a szabadságát a kertemmel szomszédos telken, fölkeresett azzal, hogy madárhangutánzó szavak nincsenek-e a gyűjtésemben. Mondom, dehogy nincsenek. Elővettük a kazettákat, adtam is neki ilyeneket, de mondom neki: „Tanár úr, milyen jó, hogy jött. Van nekem egy moldvai dalgyűjtésem, körülbelül egyharmada vallásos. Mutattam itt [Sepsiszentgyörgyön] zenetanároknak, de nem tudják, hogy hova tegyék ezeket, népdalok-e vagy sem.” Azt mondja SZABÓ CSABA, hogy adjam oda, mert úgyis ráér most, s aztán egy hét múlva nézzek le hozzá, akkor megmondja a véleményét. Egy hét múlva lementem, s azt mondja: „Hát uram, ez egy csodálatos anyag, én már le is kottáztam az összest.” Ő akkor a Színművészeti Főisko-

lán tanított Marosvásárhelyen, s tudtam, hogy zeneszerző. Így azt gondoltam, hogy nála megfelelőbb ember kezébe nem juthat ez az anyag. Persze akkor még álmodni sem lehetett olyasmiről, hogy itt [Romániában] vallásost és moldvait ki lehessen adni.

P. I.: *Mikor jelezte Szabó Csaba, hogy mégis lesz kötet ebből a lejegyzésből?*

S. A.: Ezelőtt két évvel. Akkor úgy gondoltuk, hogy álnév alatt adjuk ki Magyarországon, de adatközlőt sem lehet feltüntetni, mert odamennek hozzájuk, ők megmondják, hogy kinek énekeltek, s akkor kellemetlenség lesz belőle. De aztán véletlenül — hála Istennek — jött a [’89 decemberi] változás, és ki lehetett adni. Egy darabig nem kaptunk kiadót. Mindenki száraz tudományosságot sejtett benne, gondolván, hogy nem lesz majd közönsége. Végül került egy magánkiadó, a Héttorony kiadó. De fázott tőle ez a kiadó is.

P. I.: *Pedig kapott rá támogatást...*

S. A.: Igen, állami támogatást. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával jelent meg, 3 millió Ft-ot kapott a kiadó, ez szinte fedezte a költségeket, és mégis félt attól, hogy nem lesz ennek vásárlóközönsége, és ráfizet. Pedig idejében elfogyott. Az van belenyomtatva, hogy kiadva 1000 példányban, de valójában 4000 példányban jelent meg, és CZEGŐ ZOLTÁN azt mondta, hogy könyvsiker volt, tömege-sen vásárolták.

P. I.: *A Csángómagyar daloskönyvet SZERVÁTIUSZ TIBOR metszetei díszítik. Ezek nyilván megnövelték az előállítási költségeket. Nem lett volna célszerűbb a kisebb fogyasztói ár elérése érdekében a dalgyűjtemény közlésére szorítkozni?*

S. A.: Én ebbe nem szólhattam bele, ezt már SZABÓ CSABA intézte. SZERVÁTIUSZnak volt ez a metszetsorozata, amit kiállított valamikor, és neki ez eladó volt. Azt hiszem, hogy emberi alakok megjelenítése azért mégiscsak fontos. Emelt az önköltségen, de hála Istennek, hogy így megjelent. Mindenki azt mondta, hogy szép. DOMOKOS PÁL PÉTER például azt mondta, amikor dedikálva vittük neki, hogy ilyen szép könyv 1991-ben még nem jelent meg. Szegény PÉTER bácsi, úgy örvendett neki. Persze, hogy kapott a pápa is egyet. PÉTER bácsi akkor így próbálta megmagyarázni ANDRÁSFALVY BERTALANnak, hogy jön a pápa, s milyen jó volna ezt a könyvet kiadni, mert a pápa is megláthatná azt, hogy Moldovában még mennyi katolikus magyar van, és ezek magyarul énekelnek, és még vallásos dalokat is. Hát egy ilyen ürügy is volt, s ez hígítja egy kicsit az értékét, hogy nem azért kellett kiadni, mert olyan értékes dalok vannak Moldvában, hanem azért, mert jön a pápa, és adjunk neki is egyet belőle.

P. I.: *Volt-e sajtóvisszhangja?*

S. A.: Volt, az *Élet és Irodalomban* megjelent egy cikk, nem tudom megmondani, hogy ki írta.

P. I.: *Erdélyben, Moldvában, mit tudnak erről a könyvről?*

S. A.: Azt hiszem, hogy semmit. Ígérték, hogy behozzák, Sepsiszentgyörgyön kétezzer biztosan elkelt volna, de nem került be a forgalomba. Azt mondják, hogy a magyaroknak nem kell a lej.

Ingeborg Weber-Kellermann

(1918—1993)

Ingeborg Weber-Kellermann

Berlinben született, június 26-án és Marburgban hunyt el, néhány nappal születésnapja előtt századunk egyik legjelentősebb német néprajzkutatója, a magyar—német néprajzi együttműködés legfontosabb, leginkább szeretetre méltó képviselője. SPAMER tanítványa volt a hitleri világháború éveiben. Már első munkáját, *(Josefsdorf [Josipovac], Lebensbild eines deutschen Dorfes in Slawonien, Leipzig, 1942)* egy keleti (Eszék melletti) német telepesfalu leírásának szentelte. Később is a Kárpát-medence népei körében gyűjtött a legszívesebben. Tagja volt a WOLFGANG STEINITZ alapította (kelet) berlini német néprajzi intézetnek. Amikor felhúzták a falat, egyszerre nem tudott (nyugat) Berlinből átjárni HEILFURTH meghívására a marburgi egyetemre került, ahol újjászervezte a néprajzi tanszékét. Elsősorban a

szokáskutatás keretében adott újat. Ő adta ki a MANNHARDT-kérdőívre adott válaszok összegezését *(Erntebrauch in der ländlichen Arbeitswelt des 19. Jahrhunderts, Marburg, 1965)*, amely a szokásértelmezés terén is új perspektívát nyitó munka. Először 1969-ben jelentette meg a német néprajzkutatás történetéről szóló, mindmáig társtalanul jó áttekintését *(Deutsche Volkskunde zwischen Germanistik und Sozialwissenschaften, Stuttgart, 1969)*, amelynek javított kiadását tanítványával, ANDREAS C. BIMMERrel közösen írta. A megváltozott cím jelzi, hogyan alakult át a német néprajz célkitűzése a közelmúltban, amelyben Neki is nagy szerepe volt: *Einführung in die Volkskunde (Europäische Ethnologie, Eine Wissenschaftsgeschichte, Stuttgart, 1985)*. Ő kezdeményezte a német néprajzi filmezés új módszerét: mintegy oktatófilmként szintéziseket alkotott. Főként a hesseni népszokások, valamint a Kárpát-medence népeinek interetnikus kultúrája érdekelte. Hihetetlenül gazdag anyagot gyűjtött össze, munkatársai segítségével, főként Romániában. Ennek jó része még ma is kiadásra vár. A tanulmánykötet *(Zur Interethnik, Frankfurt, 1978)*, amely e témakörből megjelent, csak izelítőt ad. Itt olvasható viszont az is, hogy négy évtizeddel ezelőtt (!) hogyan kezdte a tolnai Mözsön (ANDRÁSFALVY BERTALANnal együtt) a magyarországi németek népdalgyománnyainak vizsgálatát.

A legolvasottabb német néprajzkutatóvá úgy vált, hogy mindig is szociális érzékenységgel társadalomtudósként a mindennapi élet kereteit vizsgálta, hallatlanul gazdag képi dokumentációs anyag felhasználásával, később irodalmi források hasznosításával. Sok kiadásban megjelent áttekintései a német „nép” (vagy a mindennapi élet) történetének új, reális képét

adták. *Die deutsche Familie* (előszőr: Frankfurt, 1974), *Die Familie* (előszőr: Frankfurt, 1976), *Die Kindheit* (előszőr: Frankfurt, 1979), *Was wir gespielt haben* (Frankfurt, 1981), *Frauenleben im 19. Jahrhundert* (München, 1983), *Saure Wochen Frohe Feste, Fest und Alltag in der Sprache der Bräuche* (München—Luzern, 1985), *Landleben im 19. Jahrhundert* (München, 1987) és legvégül a családi dokumentumokat felhasználó *Vom Handwerkersohn zum Millionär. eine Berliner Karriere des 19. Jahrhunderts* (München, 1990) csak a legfontosabb ilyen könyvei. A szorgalmas és szépen, élvezettel író professzorasszony különösen „nyugalomba vonulása” óta készítette az ilyen olvasmányos kézikönyveket, ám ezen kívül is szinte mindenre volt kitűnően rendezett művelődéstörténeti kép- és adattára: a matrózbúltól a teddybár-divatváltozásig. Büszke volt arra, hogy az Ő művei adták egy társadalomtörténeti, mindennapi-élet-történeti néprajzi szemlélet számára a legtöbbet.

Otthon is, külföldön is sok elismerés övezte. És (ritka kivételként) azt is mondhatjuk, a magyarországi néprajzkutatás sem felejtkezett meg róla. Marburgban rendszeresen tanítottak, kutattak magyar etnográfusok. Nemzetközi konferenciákon szinte kis külön csoportot adtunk. A Magyar Néprajzi Társaság tiszteletbeli tagja volt, jól ismerte a hazai germanista nyelvjáráskutatókat, javaslatomra már a fordulat után a Magyar Köztársaság *Pro Cultura Hungariae* kitüntetésben részesítette. (Hosszas betegsége miatt ezt már nem Budapesten, hanem Bonnban vehette csak át) Munkásságát a 60. születésnapra kiadott kötet (*Brauch, Familie, Arbeitsleben, Schriften von Ingeborg Weber-Kellermann*, Marburg, 1978) összegzi. Tíz évvel később, felejthetetlen szimpózium ünnepelte. Ennek kiadványában (*Ländliche Kultur*, Göttingen, 1989. Hrsg. von SIEGFRIED BECKER—ANDREAS C. BIMMER) két magyar tanulmány is olvasható, teljes bibliográfia azonban nincs. Reméljük, ez is megjelenik egyszer! Ki kellene adni azt is, milyen filmeket készített (legtöbbször kettesben, később fuvolaművészként híressé vált fiával, HEINERrel együtt). Milyen fantasztikus diagyűjteménye van! (Véletlenül derült ki, Ő vette fel a második világháború után először Máriaradna interetnikus búcsújárását.)

Professzorként, barátként felejthetetlen, tiszta és derűs egyéniség volt. Aki megismerte, megszerette. Pedig nem volt lagymatag vagy simulékony. Ő szervezte át például a marburgi egyetem bölcsészoktatását, meg is kapva érte a „vörös Inge” gúnynevet. Küzdött a maga igazáért. Magánélete sem volt könnyű. Ám mindannyian arra emlékezünk, milyen csodálatos ember volt. Magam hónapokig dolgoztam íróasztalán, azt hiszem, szinte családtag-nak tekintettük egymást. Emlékszem autójának ellopására, majd megkerülésére. Együtt néztünk parasztudvarokat és temetőket. A nagybeteghez siettem, ám csak június 17-iki temetésére értem oda. Három magyar is tisztelgett a temetőben. A hazai (= magyarországi) interetnikus kutatások klasszikusa volt. Meg kell őriznünk humanizmusát, át kell tekinteni örökségét, ki kell adnunk (nekünk is) tanulmányait, műveinek bibliográfiáját! Ezzel tartozunk emberi és tudósi habitusának. Csak magát a mély humorú, érzelmes és tiszta embert vesztítettük el örökre.

Gazda Józsefné Olosz Ella

(1937—1993)

Gazda Józsefné Olosz Ella

Egy nagyszerű asszony távozott el az élők sorából 1993. február 7-én. A négy gyereket felnevelő édesanya, a kiváló művelődéstörténész GAZDA JÓZSEFnek hűséges segítő-társa, szeretett tanár, a szőnyegművészet utólérhetetlen mestere és mindezek mellett az erdélyi, a székely, a csángó textilművészet avatott kutatója. A népművészetet, néprajzot utolsó helyen említem, pedig életében ez kiemelkedő helyet foglalt el. Férje, GAZDA JÓZSEF egy hozzám intézett levelében erről így írt: ... ha valahova mégis tartozott, valahova mindig vágyott, akkor az a néprajzosok csoportja volt. Csodálatos, hogy mennyire készült egy-egy összejövetelre, onnan — ha egyszer nem volt muszály, valami rendkívüli dolog meg nem akadályozta — nem hiányzott." Tartotta a kapcsolatot az erdélyi és az

anyaországi néprajzkutatókkal, az összejöveteleken felszólalásai mindig élményt jelentettek.

A házaspár jellegzetesen erdélyi magyar sorsáról ezt írta SÜTŐ ANDRÁS: „Ti ketten fájdalmas, mégis biztató példái vagytok az erdélyi sorsban megkomorodott, dacossá és törhetetlenné lett kisebbségi létnek.” Nagyon nehéz emberi, szellemi és anyagi körülmények között vállalták, hogy minél többet tárnak fel abból a hatalmas művelődési, művészi kincsből, melyet Erdély évszázadok alatt felhalmozott. Mindehhez a maguk obulusait hozzátéve gazdagították is azt.

Már diákkorában megismerkedett SZENTIMREI JUDITtal, az erdélyi himzések, szöttesek jeles tudósával. Így kötött kapcsolatot a mezőségi Szék lakóival, ismerte meg azok gazdag himzészincset, melyet részletesen is feldolgozott (*A széki öltésmódok*, Népmiszereti Dolgozatok, 1980. 131—146.). Hitt a népművészet megmaradásában, amikor ezeket írta: „Remélhető, hogy egy életerős népművészet technikai készleteként sokáig meg fogják őrizni, s határozott ízlésükkel, kimagasló szorgalmukkal, jó gyakorlati érzékükkel megtalálják majd annak a módját is, hogy miképpen építsék be a mai meg az eljövendő korok modern kultúrájába.”

Ez utóbbi kérdés rendkívül izgatta és a maga területén mindent igyekezett elkövetni, hogy a mai kor népművészete ne csússzék el az ízléstelenség irányába (*Népművészet — népi giccs*, Korunk, 1983. 775—780., I. még A Hét Évkönyve, 1980

87—124) Ezért adta ki a *Kézimunkázók könyve* (1986) című, elméletileg is jól megalapozott munkáját, melynek hatását majd a jövő kutatóknak kell felmérniök.

CSULAK MAGDÁval 1972-ben kiadott 125 árapataki himzést (*125 magyar szálánvarrott himzésminta. Árapatak. Sepsiszentgyörgy, 1972*), melyben megmutatták, hogy egyetlen háromszéki kis faluban napjainkig milyen gazdag népművészet virágzik. Ez a füzet, melynek gyakorlati útmutatásait OLOSZ ELLA fogalmazta meg, nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy az árapataki himzést Erdélyben, de annak határain túl is megismerjék. Ennek egyik jeles alkotása (Ábrahám feláldozza Izsákot) több mint negyedszázada dolgozó, s egyben lakószobám falát díszíti és abban minden nap elgyönyörködök.

Népművészeti munkássága egyre jobban kiteljesedett. Nagyon sokat gyűjtött a moldvai magyarok között. Erről írta POZSONY FERENC: „Nagyobb méretű elméleti tanulmányt írt a moldvai csángó asszonyok himzéseiről, öltéstechnikáinak gazdagságáról. Egyetlen ingvállon több mint száz öltési eljárást számolt össze.” A csaknem teljesen kész kitűnő munkát a néprajzkutatónak készülő leánya rendezi sajtó alá és reményeink szerint az elkövetkező években megjelenik. Így a családon belül is van, aki továbbviszi a fáklyát

Három évvel ezelőtt tanári állásából nyugdíjba vonult és még nagyobb lendülettel kapcsolódott be a Körösi Csoma Sándor Társaság munkájába, kezdettől alkotó tagja és egyik helyi vezetője volt a Kriza János Néprajzi Társaságnak. Ennek egyik ülésére fogalmazta meg *A székiek sajátos farsangi öltözésmódja* című jeles dolgozatát, melynek megjelenését nagyon várjuk

Kiválót alkotott a textilművészet területén és szőnyegjeit 1991-ben Budapesten is bemutatta. 1970-től kezdve nem csak a nyugati művészeti múzeumokat kereste fel, hanem az ázsiai szőnyegekből is alkalma volt műhelyeket megismerni és mindezeket a benyomásokat az erdélyi hagyományokkal, nem utolsósorban a népművészet elemeivel egyesítette, így alakította ki egyéni stílusát

Hadd búcsúzzam Tőle az egykori tanítványnak, POZSONY FERENCnek szavával: „Vállalta szülőföldjét, a vidéki életformát, de sohasem ragadt meg a vidékiességben. Elhozta a nagyvilágot, Európát meg Ázsiát kisvárosába. Egyetemes mércével mérhető szellemi műhelyt, alkotást hagyott ránk. Saját életével, alkotásaival cáfolta meg azokat, akik elutasítják a népszolgálatot. Ő vállalta a szó nemes értelmében. Szűkebb szülőföldjén, városában büszkén emlegették az emberek. Tisztelték tehetségét, egyszerűségét, tiszta emberségét, segítőkészségét, önfeláldozó munkásságát. Temetése néma tömegtüntetéssé változott.” (Az idézetek *Az Ige* című, Kovásznán megjelenő református gyülekezeti lap emlékszámból valók.)

BALASSA IVÁN

Pogány Péter Szaléz O. S. B.

(1923—1993)

Magányosan élt, mindig egyedül dolgozott és szerzetesi magányban, váratlanul halt meg 1993 júliusában. Halálának ismeretlen dátuma és körülményei egy másik folklórkutató papéra, KÁLMÁNY LAJOSÉra emlékeztetnek kísértetiesen.

POGÁNY PÉTER folklorista volt, de nem tartozott egyetlen néprajzi intézményhez, szakmai munkacsoporthoz sem. Bencés szerzetesként élt 1943. augusztus 6-tól a rend részleges feloszlataáig (1950-ig), szívében a haláláig. Rendtársai temették el Pannonnalán 1993. augusztus 3-án a lelki üdvéért bemutatott szentmise után. Még nem volt 71 éves.

1923. március 21-én született, teológiai tanulmányait a Szent Gellért Hittudományi Főiskolán végezte, bölcsészdiplomáját a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerezte és ugyanott doktorált 1948-ban. HORVÁTH JÁNOST vallotta mesterének. Tehetséges, lelkes, sokoldalú fiatal néprajzi gyűjtőként kezdte pályáját. Még diák volt 1941—43-ban, amikor Veszprém és Zala megyében meséket gyűjtött Göcsej népmeséi — mintegy 1300 oldalon — ma is az Ethnológiai Adattárban pihennek. Kézírtas hagyatékában történeti források (XVIII. századi protocollumok) kijegyzetelése épp úgy található, mint népnyelvi gyűjtés.

Az egyetem elvégzése után lelkészként dolgozott Pápán és Zalaváron. 1951 és 1958 között az Országos Népművészeti Intézet tudományos munkatársa volt. Ebben az időben kezdődött meg az ő irányításával a *Magyar Népdal Szövegkataszter* felállítása (E nagyszabású munka — sajnálatos módon — az intézet feloszlata miatt maradt torzóban.) POGÁNY PÉTERnek ez volt az egyetlen, huzamosabb ideig tartó néprajzos állása. Ezután már csak alkalmi munkaszerződéseik voltak, többek között az Országos Széchényi Könyvtárral, az ELTE Folklore Tanszékével és az MTA Néprajzi Kutató Csoportjával. Egész életét megkeserítette, s ez lelkiállapotára és munkásságára is kihatott, hogy soha többet nem sikerült visszakérülnie néprajzos állásba. Szerzetesi mivoltát titkolva egy általános iskolában, napközis tanárként kereste a kenyerét. A kényszerüségéből végzett iskolai munka mellett nem sok ideje maradt folklorisztikai kutatására, és (érthető módon) a szakmával szemben rendkívül bizalmatlanná vált. Kirekesztettségét, magányosságát maga is fokozta.

Egész életében a verses magyar népköltészet történeti szövegelemékeinek felkutatása, eredete, a folklór és irodalom kapcsolata, a népdalok klasszifikálásának problémái foglalkoztatták. Sajnos nagyon keveset publikált — a 60-as évektől kezdődően a szakfolyóiratokban szinte sosem —, bár mindkét könyve, *a Folklor és irodalom kölcsönhatása a régi váci nyomda működése nyomán (1770—1823)* (Bp., 1959) és *A magyar ponyva tüköre* (Bp., 1978), valamint az *Ethnographiában* írt tanulmányai is nagy tárgyi tudású, kiváló filológusi erényekkel megáldott kutatóra vallanak. Első könyvével akadémiai pályadíjat nyert, s a magyarországi ponyvákról írott munkája — annak ellenére, hogy a kiadó a jegyzetek egy részét elhagyta —, a mai napig a téma legfontosabb kézikönyve.

POGÁNY PÉTER éveken át dolgozott a XIX. századi kéziratos dalgyűjtemények (az ún. ERDÉLYI JÁNOS-féle hagyaték) kritikai kiadásának előkészítésén (e sorok író-jával, majd TARI LUJZÁVAL és BANÓ ISTVÁNNAL együtt), de két kisebb közleményen kívül (*Az 1828 után és 1843-ig lejegyzett közdal termés.* Artes Populares, 8: 227—248. Bp., 1982, és TOMPA MIHÁLY: *Dalfűzér*, 1844. Szerk.: POGÁNY PÉTER és TARI LUJZA. Miskolc, 1988) e munkájából semmit sem publikált.

1984-ben ment nyugdíjba és folklorisztikai kutatásai mellett kiegészítő lelképásztori munkát is végzett Budapesten és környékén. Rendje a katolikus egyház buzgó fiát, a Magyar Néprajzi Társaság egykori tagját, a magyar népköltészet történeti forrásainak avatott kutatóját gyászolja személyében. Emléke műveiben él tovább.

KÜLLÖS IMOLA

Enyedi József emlékezete

ENYEDI JÓZSEF mint helytörténeti—honismereti kérdésekkel foglalkozó, többirányú gyűjtőtevékenységet folytató hajdúhadházi tanító, majd szakfelügyelő vált ismertté. A hajdúhadházi Földi-hagyományok jó gyűjtővé formáltak. Egyszerre gyűjtött néprajzi adatokat-anyagokat környezete, elsősorban Hajdúhadház tárgyi néprajza és folklórrja köréből. Legfőbb álma volt egy hajdúhadházi komplex helytörténeti múzeum megszervezése és folyamatos fejlesztése. Elképzeléséből azonban az időközben közte és Hajdúhadház akkori vezetősége közt támadt és egyre mélyülő ellentét miatt semmi sem lett. Végül is, immár nyugdíjasan elköltözött Hajdúhadházzól és gyűjteményének csak a számára legbecsesebb, mondhatni emlék jellegű darabjait tartva meg, Debrecenben telepedett meg.

Néprajz munkássága közül két írására hívjuk fel a figyelmet. 1962-ben, az *Ethnographia* LXXII. évfolyamában adta közre *A káposzta jelentősége a nép életében Hajdúhadházon* című, gazdagon illusztrált tanulmányát (404—431.). Ez a munkája különlenyomatként újrapiaginázva *A Déri Múzeum Közleményei* című kiadványsorozat első (1.) számaként is megjelent 1963-ban. Szinte egész életében gyűjtött népköltészeti anyagának szép foglalata a *Madárlátta kenyér, Hajdúhadház népköltészete* című kötete az MTA Néprajzi Kutató Csoport kiadásában csak 1988-ban jelent meg. A kötetet szerkesztő KRÍZA ILDIKÓ bevezető tanulmányában (*Hajdúhadház népköltészetéről*) felvéve ENYEDI JÓZSEF életútját, munkásságát is maradandó módon méltatta.

ENYEDI JÓZSEF 1910-ben született Debrecenben. Gyermekkorát azonban már Hajdúhadházon töltötte. Debreceni tanulmányai befejezése után ugyanott lett tanító, majd szakfelügyelő. Nyugdíjazása után visszaköltözött szülővárosába, Debrecenbe és ott is halt meg 1993. november 25-én, 83 éves korában.

Emlékét nem csak a hajdúhadháziak, hanem a magyar néprajztudomány is megőrzi!

DANKÓ IMRE

MINDENFÉLE

Vincze Lajos életrajzi adatai és irodalmi munkássága

LAJOS VINCZE

Academic Degrees

Baccalaureate. Lyceé Gojdu, Oradea, Rumania	1938
Absolutorium. University of Hungary at Kolozsvár	1943
Ph.D. Ethnology. University of Hungary at Kolozsvár	1944
Diploma Professor of Lyceé: Italian, Hungarian Bolyai University, Cluj, Rumania	1945

Academic Positions

Professor of Anthropology and Sociology Bowling Green State University	1980-Present
Associate Professor of Anthropology and Sociology Bowling Green State University	1972-1980
Assistant Professor of Anthropology and Sociology Bowling Green State University	1968-1972
Assistant Professor of Spanish, French, and Italian Morehead State University	1966-1968
Assistant Lecturer of Ethnology University of Hungary, Kolozsvár	1943-1945
Researcher in Ethnology Transylvanian Scientific Institute, Kolozsvár	1942-1945

Non-Academic Positions

Technical Operator Telecommunications Buenos Aires, Argentina	1954-1964
Office Clerk, Buenos Aires, Argentina	1948-1954

Teaching ExperiencesUndergraduate Courses

Cultural Anthropology	15 Years
Principles of Sociology	12 Years
Ethnography	8 Quarters
Peasant Society	5 Quarters
Anthropology and Contemporary Human Problems	8 Quarters
Contemporary Cultures	8 Quarters
Ethnology	4 Quarters
Cultural Variation	3 Quarters
Ethnological Theory	2 Quarters
Culture and Environment	1 Quarter
Italian Language and Literature	4 Years
Spanish Language and Literature	4 Years
French Language and Literature	4 Years
Hungarian Language and Literature	2 Years

Undergraduate-Graduate Courses

Anthropology	2 Years
Culture Theory -- Graduate Course	1 Semester

Other Teachings

Participant in Latin American Studies Seminar: Issues on Modern Latin America	2 Quarters
--	------------

Membership on Dissertation Committees

Kriemheld Ornelas	M.A.	1979	Bowling Green State University
Marsha Neuman	M.A.	1972	Bowling Green State University
Jung-pei Pan	M.A.	1972	Bowling Green State University
Reni Sethi	M.A.	1986	Bowling Green State University (principal adviser)

Curriculum DevelopmentDevelopment of New Courses

Peasant Society	1969
Ethnological Theory	1974
Contemporary Cultures	1976
Culture and Environment	1976
Cultural Variations	1977
Anthropology and Contemporary Human Problems	1978
Medical Anthropology	1981
Culture Theory (graduate)	1984

Professional Development

Romance Languages Workshop Eastern Kentucky University	1965
---	------

Academic Advising

Undergraduate 1966/1967 and 1967/1968	7 Students
---------------------------------------	------------

Research Interest

Peasant Society
 Animal Husbandry
 Sociolinguistics (Kinship Terminology, Bilingualism,
 Language Shifts)

Research Projects and Grants

National Academy of Sciences. January to June, 1976.
 Exchange scientist in Rumania.

College of Arts and Sciences and Department of Sociology,
 Bowling Green State University. Summer, 1973. Travel and
 research grant in Rumania.

Transylvanian Scientific Institute, Kolozsvár, Hungary,
 1943-1945. Borsa-Valley Project.

National Academy of Sciences. March to June, 1983.
 Exchange scientist in Hungary.

PublicationsChapters of Books

- 1989 "Women, Sex and Herd in Peasant Pastoralism." In Ideen, Objekte und Lebensformen: Gedenkschrift für Zsigmond Batky. B.Gunda, L. Lukács and A. Paladi-Kovács, eds. Pp. 209-211. Bulliten Du Musée Roi Saint Etienne, Székesfehérvár Hungary.
- 1983 "Peasant Herding Associations in Hungary and Romania." In Keeping of Animals: Adaptation and Social Relations in Livestock Producing Communities. R. Berleant-Schiller and E. Shanklin, eds. Pp. 37-55. Totowa: Allanheld, Osmun Publishers.
- 1971 "Theoretical Trends in the Argentine Folklore." In Studia Ethnographica et Folkloristica. Pp. 523-531. J. Szabadfalvi and Z. Ujvári, eds. Kossuth Lajos University Press. Debrecen, Hungary.
- 1959 "La canción popular húngara." (Hungarian folk music) In Yearbook of the Mindszenti Scientific and Social Academy. J. Teesz, ed. Buenos Aires, Argentina.
- 1939 "Sítér Kozség téli néphagyományai." (Folklore of the winter cycle in the village Siter). In Adatok téli néphagyományainkhoz (Contributions to our winter folklore). E. Makkai and O. Nagy, eds. Cluj, Rumania.

Refereed Journal Articles

- 1985 "Hungarian Peasant Obscenity: Sociolinguistic Implications." Ethnology 24: 33-42.
- 1980 "Peasant Animal Husbandry: A Dialectic Model of Techno-Environmental Integration in Agro-Pastoral Societies." Ethnology 19: 387-403.
- 1978 "Kinship Terms and Address in a Hungarian Speaking Peasant Community in Rumania." Ethnology 17: 101-117.
- 1975 "Aspects of Peasant Animal Husbandry in Europe." Proceedings of the Central States Anthropological Society 1: 69-75.
- 1974 "Organization of Work in Herding Teams of the Great Hungarian Plain." Ethnology 13: 159-169.
- 1971 "Rank and Prestige Among Herdsmen of the Hungarian Central Plain." Ethnologia Europaea 4 (1970): 172-179. Arnhem, Holland.
- 1948 "Folklore delle riunioni per la lavorazione delle canapa in Transilvania." [Folklore of the spinning-room in Transylvania]. Rivista di Etnografia. Napoli, Italy.

- 1945 "A kender termelése és feldolgozása Bálványosváralján." [Hemp cultivation and procession in Bálványosváralja]. Erdélyi Néprajzi Tanulmányok [Studies in Transylvanian Ethnology] 5: 1-25. Kolozsvár, Hungary.
- 1939 "Sítér közeg énekkultúrája." [Folksong culture in the village Siter]. Hitel 4: 273-280. Cluj, Rumania.

Non-Refereed Journal Articles
(In Hungarian)

- 1959 "A legrégebb magyar népballada." [The oldest Hungarian folk ballad]. Magyar Világ, September 26, Buenos Aires, Argentina.
- 1959 "Magyar élet Szent István Korában." [Hungarian life in the era of King St. Stephen]. Magyar Világ, August 18, Buenos Aires, Argentina.
- 1959 "Valóban cigány a cigányzene? [The Gypsy music: Is it really Gypsy music?]. Délamericai Magyarorság, August 6, Buenos Aires, Argentina.
- 1959 "Halhatatlan értékeink - Bartók Béla." [Our immortal heritage - Béla Bartók]. Magyar Világ, October 23, Buenos Aires, Argentina.
- 1958 "Magyar népzenei stílusok." [Styles in the Hungarian folk music]. Délamericai Magyarorság, December 18, Buenos Aires, Argentina.
- 1955 "A vitathatatlan Bartók Béla." [Indisputable values in the work of Béla Bartók]. Magyarok Utja, October 3, Buenos Aires, Argentina.
- 1955 "A husvét-i öntözés eredete." [Origin of an Easter custom]. Délamericai Magyarorság, April 17, Buenos Aires, Argentina.
- 1954 "Három karácsonyi népi játék." [Three peasant dramatic plays on Christmas Eve]. Délamericai Magyarorság, December 24, Buenos Aires, Argentina.

Miscellaneous

- 1963 "Háry János: Opera de Zoltán Kodály." [Háry János: Zoltán Kodály's opera]. Revista de la Radio Nacional de la República Argentina. Pp. 11-12. Buenos Aires, Argentina.

Book Reviews

- 1975 Pál Romány, "A tanyarendszer ma." [The Hungarian farm system today]. East Central Europe 2: 219.
- 1973 Bálint Sárosi, "Cigányzene." [Gypsy music]. Ethnomusicology 17: 138-139.
- 1966 José Imbelloni, et al., "Folklore Argentino." Journal of American Folklore 79: 505-507.
- 1966 Bruno Nettl, "Theory and Method in Ethnomusicology." Műveltség és Hagyomány [Civilization and Tradition] 8: 214-216. Debrecen, Hungary.
- 1964 José Imbelloni, "Epitome de Culturología." Synthesis of culturology. Műveltség és Hagyomány [Civilization and Tradition] 6: 184-186. Debrecen, Hungary.
- 1944 Pál Járdányi, "A kidei magyarság világi zenéje." [Hungarian folk music in the village Kide]. Ethnographia 40: 101-102. Budapest, Hungary.

Papers Read to Professional Societies

- 1985 "Language Maintenance and Change in a Rumanian Speaking Village in Hungary." Central States Anthropological Society. Louisville, Kentucky.
- 1983 "Contemporary Social Research in the United States: New Ethnographic Perspectives for Eastern Europe" (in Hungarian). Joint meeting of Departments of Ethnology, Folklore, and History. University of Budapest.
- 1983 "The Image of the Peasant in the American and East European Ethnological Literature" (in Hungarian). Joint meetings of Departments and Ethnology, Folklore, and History. University of Debrecen.
- 1982 "Perception of Obscenity and Its Sociolinguistic Implications in a Hungarian Peasant Community." Central States Anthropological Society. Lexington, Kentucky.
- 1981 "Continuity and Change of Kinship Terms in a Hungarian Peasant Village." Central States Anthropological Society. Cincinnati, Ohio.
- 1980 "Women, Sex, and Herd in Peasant Pastoralism." Southern Anthropological Society. Louisville, Kentucky.

- 1979 "Techno-Environmental Integration in Agro-Pastoral Economies." Central States Anthropological Society. Milwaukee, Wisconsin.
- 1978 "Associational Aspects of Peasant Animal Husbandry." Southern Anthropological Society. Lexington, Kentucky.
- 1977 "Peasant Animal Husbandry in Two Different Environments: A Comparative Study." Central States Anthropological Society. Cincinnati, Ohio.
- 1976 "Pastoritual taranesc: Un model dialectic." (Peasant Pastoralism: A Dialectic Model). Academy of the Socialist Republic of Rumania, Bucharest (In Rumanian).
- 1975 "Aspects of Animal Husbandry in Europe." Central Studies Anthropological Society. Detroit, Michigan.
- 1974 "The Use of Kinship Terms in Nonkinship Context: A Case Study." Southern Anthropological Society. Blacksburg, Virginia.
- 1973 "Marginal Pastoralism." Central States Anthropological Society. St. Louis, Missouri.
- 1972 "Cursing Patterns in a Peasant Community in Rumania." Southern Anthropological Society. Columbia, Missouri.
- 1971 "Leadership in the Hungarian Pastoral Society: An Ecological Approach." Central States Anthropological Society. Detroit, Michigan.
- 1970 "Theoretical Trends in the Argentine Folklore." Southern Anthropological Society. Athens, Georgia.
- 1969 "Ritual Relations Among Hungarian Peasants." American Ethnological Society. New Orleans, Louisiana.
- 1968 "Prestige and Rank Among Hungarian Herdsmen." Southern Anthropological Society. Gainesville, Florida.
- 1964 "Béla Bartók as Folklorist." Central States Anthropological Society. Lexington, Kentucky.

Addendum

- 1986 "Changing National Policies and the Vitality of the Rumanian Language in Hungary." Central States Anthropological Society. Chicago, Illinois.
- 1980 "A Hundred Years of Change in a Peasant Village Condemned to Death." Central States Anthropological Society. South Bend, Indiana. April 18

Miscellaneous PresentationsRadio Nacional de la Republica Argentina

- 1962 "Zoltán Kodály: En el octogésimo aniversario de su nacimiento." {Zoltán Kodály: Commemoration of his 80th birthday}.
- 1961 "Aspecto científico de la obra de Béla Bartók." {Scientific aspects of Béla Bartók's work}.

ServiceDepartment

- 1978 Ad Hoc Committee to evaluate COPE Report
- 1978 Ad Hoc Committee to evaluate General Studies Outcome Proposal
- 1973 Ad Hoc Committee for developing graduate program in Social Organization
- 1972 Member of the Undergraduate Committee

College

- 1970-1976 Department Representative to the Social Sciences Divisional Council.

Honors

- Ph.D. "Summa cum laude." University of Hungary at Kolozsvár. 1944.

Membership in Professional Societies

- American Anthropological Association (Fellow)
- Central States Anthropological Society
- Southern Anthropological Society
- American Hungarian Educators Association
- International Association of Hungarian Studies (Budapest, by invitation)

Personal Data

Born: January 26, 1920. Ghiorac, Rumania
Ethnic Origin: Hungarian
Marital Status: Married
Children: Louis (Born 1960), Michael (Born 1962)
Residences: Rumania: 1920-1940 and 1945-1947
 Hungary: 1940-1945
 Italy: 1947-1948
 Argentina: 1948-1964
 United States: 1964-Present
Citizenship: United States since 1970
Languages (Other than English): Spanish
 Italian
 Hungarian
 Rumanian
 French
 Portuguese
 German

*

Szerkesztői megjegyzés: a *Néprajzi Hírek* 1991/1. számában (109—111 old.) GUNDA BÉLA írásával búcsúztunk el az 1990. május 21-én, Toledóban elhunyt VINCZE LAJOSTól. Időközben VERONICA VINCZE összeállította a jeles kutató életrajzi adatait és műveinek bibliográfiáját, amelyeket elküldött SALAMON (SOMBORI) SÁNDOR sepsiszentgyörgyi író-tanárnak. Tőle kapta meg K. KOVÁCS LÁSZLÓ, aki eljuttatta szerkesztőségünkhöz, s a fontos adatokat így tudtuk közölni. Köszönet érte! H. J.

mennie Pozsonyba, majd Galíciába, ahol mindjárt gyors, rohanó tüdővést kapott, és egy pár hónap után meghalt. Akkor elköltözködtünk a Belatinctól 8 kilométernyi távolságban fekvő Bagonyára. Nem az a Bagonya, ami a magyar irodalomtörténetben szerepel, a bagonyai nyelvemlék kapcsán, hanem Bogoina, de van ennek is ilyen irodalmi vonatkozása. Ott élt a nagybácsim — a mamámnak a bátyja —, aki plébános volt, és szintén jól beszélt magyarul és németül, persze görögül is tudott és latinul. Szombathelyen végezte a gimnáziumot és a későbbi Burgenlandban, horvátok között két évig plébánoskodott. Egy lapnak a szerkesztője volt. Szóval itt kaptam nagyon széles látókörű műveltséget. Most karácsonykor mesélem a lányomnak is, hogy én valamikor a háború alatt, talán 1916-ban kaptam a karácsonyfa alá az első folyóiratot, azért vagyok olyan szenvedélyes olvasója a folyóiratoknak.

KÓSA LÁSZLÓ: 1919-ben megváltozott a határ.

VILKO NOVAK: 19-ben, márciusban, mikor a vörös forradalom kitört Pesten, akkor bezárták az iskolát és az ablakon keresztül megadományozott minket a tanítónk az értesítő könyvecskével. Az még most is megvan, sajnos, hogy nem hoztam el, benne egyetlen egy érdemjegy: megfelelt. Akkor, 19-ben, augusztus 12-én jöttek Mura-vidékre, szóval a falunkba — nem az úgynevezett jugoszláv, akkor még nem volt Jugoszlávia, hanem — a Szerb, a Horvát, Szlovén Királyságnak a csapatai és ideiglenesen megszállták a párizsi konferencia megbízásából a vidéket. Akkor egy évig nem jártam iskolába. Megnyílt ugyan már 19-ben, két hónap múlva a muraszombati gimnázium. Én csak hátát adok az Istennek, hogy nem mentem oda, otthon az egész üres iskolaév alatt olvastam szlovén könyveket, szlovén irodalmi nyelven. Már előbb olvastam, de nem emlékszem rá pontosan, mit, mert tele volt a bácsimnak a könyvtára ilyen könyvekkel.

KÓSA LÁSZLÓ: Nagy volt a különbség a nyelvjárás és az irodalmi nyelv között?

VILKO NOVAK: Nagy, hát kérem, ezt mindig hangoztatják, hogy mekkora nagy a különbség a Mura-vidéki, vagy „vend” — idézőjelben — nyelvjárás között és az irodalmi nyelv között. Még nagyobb különbségek vannak más szlovén nyelvjárások, mondjuk karinthiai vagy olaszországi között, mint a Mura-vidéken. Én mindig azt mondom, kicsit viccelek, kicsit komolyan, mint szlavista, Ljubljánában végeztem, hogy a Mura-vidéki nyelvjárás — különösen itt délen, ahol születtem — a legközelebb áll a szlovén irodalmi nyelvhez, különösen a szép kiejtéshez. Ez ugyanaz a nyelvjárás, vagy nyelv, ha akarjuk, mint a horvát „kaj” nyelvjárás, amelynek a nagy szakértője HADROVICS LÁSZLÓ barátom Budapesten. Szóval a nagy szlovén nyelvjárási panorámának, vagy hogy mondanám ezt, magyarázata sok van, történelmi és különösen földrajzi. Na, és 1920-ban kerültem a muraszombati gimnáziumba, és az első szemeszter végén már kitűnő voltam, szlovén nyelven is olvastam úgy, mintha négy évig tanultam volna az elemiben. És az volt a fő, hogy a bácsim 1920 után sok szlovén folyóiratot járatott. A legkiválóbb, a *Dom i Sveta*, a *Haza és/vagy Otthon és Világ* című irodalmi folyóiratot, amelyben PÁVEL ÁGOSTON is írt, és ahova később én is írtam magyar könyvekről. Úgy, hogy én szlavista lettem úgyszólván már az alsó gimnáziumban, úgy is ismertek a tanárok, mert nagyon-nagyon rossz matematikus voltam és nagyon jó dolgozatokat írtam. Másra nem is születtem.

KÓSA LÁSZLÓ: *De a szlavistának megmaradt a magyar érdeklődése is?*

VILKO NOVAK: Igen, ez megmaradt, mert a házunkban — papi ház volt — állandóan beszéltek magyarul is. Aztán jöttek szlovének innén, a Murán túlról. Jöttek egyetemi tanárok, püspökök, mert a bácsim 1924-ben kezdte építeni a leghíresebb szlovén templomot Plecnik mester terve után. Ő a Hradzsint újraépítette, Bécsben dolgozott előbb, és így tovább. Bogoina kis kulturális, mondjuk a legkulturálisabb központ volt. Sok szempontból magasabb fokon, mint Muraszombat, ahol gimnáziumot jártam, mert onnan a tanárok is odajártak a bácsimhoz és odahozták vendégeiket. Na, itt ismerkedtem meg PAVEL ÁGOSTONnal, mikor második gimnáziumba jártam, 22 nyarán. Ő akkor még pálcával járt, mint hadirokkant, és emlékszem szavaira, mikor én kisfiú olvasgattam egy kis könyvet, egy ifjúsági könyvet. Azt mondta: „E lepo”, szép. 1928-ban már lefordítottam egy ljubljainai tanáromnak, aki tavalyelőtt meghalt Clevelandben 94 évesen, PAVEL egyik tanulmányát. Valahogyan megkapta PAVEL rokonaitól a különnyomatot, *Nyílt tűzhelykonyhák a hazai szlovénoknál* címűt.¹ Nagyon nehéz volt, ugye szakkifejezéseket kellett keresni. De akkor találkoztam azzal, hogy a nyelvjárásunk milyen fontos szerepet játszik, mert PAVEL fonetikusán írt. Leírt nem csak neveket, hanem egész mondatokat a mi nyelvjárásunkon. És olvastam a könyvét, a *Vashidegkuti nyelvjárás hangtanát*, melyet ugyanabban az évben írt, mint én születtem.² Ő még ASBÓTHnál diplomált.³ Az a könyv ott feküdt a bácsim asztalán egy üvegmegeterhelő alatt.

KÓSA LÁSZLÓ: *Ezek szerint PAVEL ÁGOSTONnak komoly hatása volt arra, hogy Professzor Úr a magyar—szlovén kapcsolatokkal kezdett foglalkozni. Hiszen Ő úttörő volt ezen a téren.*

VILKO NOVAK: Persze. Ő úttörő volt már mint egyetemista, mert ilyen tárgyú előadásokat tartott. Hát ezt én kibúvárokodtam, és írtam egy nagy tanulmányt szlovénül róla, később többen is. Őt már 13-ban professzornak jelölték, a szerb—horvát nyelv és irodalom tanárának Budapesten, de a miniszter azt mondta, hogy még túl fiatal, na 20-ban már politikailag gyanús volt. Ő nagy Ady-kultot csinált.

KÓSA LÁSZLÓ: *Ő Magyarországon maradt.*

VILKO NOVAK: Dombóváron és így tovább. Igen, hát ez külön kérdés.

KÓSA LÁSZLÓ: *Vele kapcsolatban állt később is?*

VILKO NOVAK: 29-ben találkoztam vele ismét, akkor, mint fiatal egyetemista, az öccsének a primiciáján.⁴ Az öccse, JÁNOS pap lett és valahol Dél-Amerikában halt meg később. Az egész családja tanult, három nővére tanítónő volt. Aztán állandóan leveleztünk, 30-ban jártam először Szombathelyen nála. Állandóan küldött folyóiratokat, könyveket és így tovább. Na, ezt azért hangsúlyozom, mert a többi iskolatársam elfelejtette azt az elemi magyarságot, én meg

¹ Nyílt tűzhelyű konyhák a hazai szlovéneknek. Népr. Ért., 1927.

² A vashidegkuti szlovén nyelvjárás hangtana. Bp., 1909

³ ASBÓTH OSZKÁR (1852—1920) nyelvész, egyetemi tanár, az MTA tagja, a budapesti egyetemen 1882-től 1919-ig szlavisztikát tanított.

⁴ Római katolikus pap első miséje.

akkor alaposan kezdtem evvel foglalkozni. Semmi céllal, csak kíváncsiságból és vonzott a szép könyv. Amikor az egyetemen voltam, persze akkor már volt célom, a Mura-vidéki szlovén és magyar irodalmi és nyelvi kapcsolatokat tanulmányozni. 1930-ban Szombathelyen jártam nála forró nyárban, abban a szobában, ahol utánam jött egy 16 éves gyerek — PAVELnek a tanítványa — lakni, a nagy költő, WEÖRES SANYI. Őnála lakott abban a manzardban, ott a Szent Imre utcában.

KÓSA LÁSZLÓ: *Ismerte jól WEÖRES SÁNDORT?*

VILKO NOVAK: Nem jól. Egyszer találkoztunk.

KÓSA LÁSZLÓ: *Professzor Úr az 1944-ben Budapesten megjelent egyik tanulmányában írta a következőket, idézem: „A kis szlovén terület néprajzi szempontból rendkívül tarka és érdekes képet nyújt, egyrészt nagy értékű régi hagyományanyagával, másrészt a szomszédos idegen kultúrák kölcsönös hatásával. Mivel a nép java része még falvakban él, az egész szlovén föld úgyszólván egyetlen, és a sok régi templom révén művészettörténeti múzeum, amelynek gyönyörűségét a hegyes-völgyes táj váltakozása még fokozza.”⁵ Arra kérem Professzor Urat, beszéljen nekünk valamit a magyar—szlovén néprajzi érintkezésről, arról a szlovén kulturális rétegről, amelyet a tanulmányában „pannon-hatásnak” vagy „pannon-kultúrának” nevez!*

VILKO NOVAK: Igen, erről az egy éve, 97 évesen meghalt zágrábi professzor, GAVAZZI MILOVAN írt egy külön tanulmányt az *Ethnographiában*, azt hiszem 47-ben és én több tanulmányban és könyvemben is érintettem ezt a kérdést.⁶ Hát ez a „pannon” kifejezés egy kicsit kétes. De az egész fogalom nagyon fontos és addig, míg GAVAZZI, a magyar néprajzosok és utánuk én is, nem írtunk róla, a szlovén néprajzosok és irodalmárok nem vettek tudomást róla, ez nagy kár volt. A pannon terület nem csak az ún. Mura-vidéket foglalja magába Szlovéniában, hanem a Murán túl is a Dráváig az ún. Mursko Polje: Mura-völgyet, a Slovenske Gorice-t. A német irodalomban, szépirodalomban Windische Büche-nek vagy szlovén hegyeknek nevezik. Szóval, persze átmegy a kaj-horvát határon, a Mura-közbe, a Mura-közt is magában foglalja, a Zagorjét: hegyeket, egészen Zágrábig, mert ott beszélnek a kaj-nyelvjárásról, lehetne azt mondani: a szlovén és a horvát nyelvnek egyik pannon változatát, illetőleg nagy nyelvjárását. És lent a déli szlovén—horvát határon, az ún. Dél-Krajnában, a Fehér-Krajnában is, vagy Weiss Krain németül, a Kulpa melletti területen is.

KÓSA LÁSZLÓ: *De a névadója, a római Pannonia tartomány a Dunáig terjedt. Itt valamilyen közös kulturális örökségről van szó?*

VILKO NOVAK: Igen, ez a történeti közös hagyomány Pannonia, mert pannon szlovénekről is írtak szlovén történészek és itt ezen a néven említik elődeinket, vagy nem elődeinket, egészen Zalavárig. A mai élet persze, a mai helyzet már egészen más, mint én 50 évvel ezelőtt vázoltam. Igaz, hogy sokan még a falvakban laknak, de állan-

⁵ NOVÁK VILMOS néven. *A szlovén néprajzi kutatások 1920 óta.* Ethn., 1944. 76.

⁶ MILOVAN GAVAZZI. *Kulturáramlatok Pannoniában.* Ethn., 1947.

dóan, minden nap utaznak autóval, nem csak autóbusszal kis városkákba és nagyobb városokba. Most ez a régi idillikus kép megváltozott.

KÓSA LÁSZLÓ: *Megváltozott, de azért kulturális közösség ma is létezik, mert itt három nyelv, a germán, szláv és magyar nyelvterület találkozik.*

VILKO NOVAK: Igen, ez nagyon jó, és mondjuk, sikeres megoldása a történelemnek, de ezt ki kellene aknázni, tanulmányozni, mert ennek nem csak nyelvi, hanem néprajzi és általános kulturális hatása és jellege van.

KÓSA LÁSZLÓ: *Megemlítené néhány jellegzetes vonását ennek a kulturális közösségnek? Akár néprajzit, akár irodalmi.*

VILKO NOVAK: Ügyszólván minden szakásban találunk. Most karácsony volt és újév. Érdekes jelenség és szó a *paláзолás*. Most visszagondolok 60 évvel ezelőtre, mikor még egyetemista voltam, az egyik ljubljanoi napilapban, amelyben állandóan kísértem PAVEL ÁGOSTON munkáját és más magyar jelenségeket, SZEKFÜRÖL is írtam ott a 30-as évek elején. JÁSZI OSZKÁRRÓL is. Abban a lapban írtam, hogy *poláзsnik*. Ugyanis, mikor a parasztasszonyokkal a falumban beszélgettem és lejegyeztem a téli, karácsonyi, újévi szokásokat, akkor hallottam, hogy *poláзsenik pride*, szóval ez a *paláзолó kisfiú*. Az ünnepi jókívánságokat, jókívánságmondást nevezik így. Később megtudtam, hogy a *paláзолás* szláv szó: *poláзiti* 'jönni, meglátogatni', és megvan minden szláv nyelvben, a dunántúli magyarban is, a románban is és így tovább, de nincs egész Szlovéniában. Ez az érdekes és jellemző, mert a Mura-vidéken, a kis Szlovén országnak — most így lehet már mondani — a peremén ezekben a nyelvjárásokban nagyon sok archaikus jelenség maradt fenn eddig is. Ez most nagyon-nagyon gyorsan valahogyan eltűnik.

KÓSA LÁSZLÓ: *Irodalmi példát, szépirodalmi példát is tudna mondani?*

VILKO NOVAK: Jövőre ünnepeljük majd a horvátok és mi Mura-vidékiek — próbállok erről majd én is valamit írni — a zágrábi püspökség kilencszázéves alapítását. 1094-ben Szent László király alapította. Akkor meghonosodtak a latin egyházi énekek a zágrábi püspökségben, lefordították őket az ottani zágrábi nyelvre, a kaj-nyelvjárásra. A Mura-vidék odatartozott egyházilag Zágrábhoz. Az egyik része egészen 1777-ig, amikor megalakult a szombathelyi püspökség Mária Terézia alatt. Ez volt a felső vidék, ahol én nevelkedtem. A túlsó része pedig Győrhöz, de azoknak is megvoltak ugyanazok az egyházi énekek. Tavaly adták ki, Ljubljánában nyomták, de a zágrábi akadémia, a Horvát Akadémia adta ki két kötetben az ún. *Pálos Énekes Könyvet*. Datálva van, oda van írva az év: 1644. Sajnos, tőlem csak egy kis cikket ismertek a nagy tudósok Zágrábban, mert hisz az nagyon messze van, de a kiadáskor még egy ország volt. Pedig erről az énekeskönyvről több alapos tanulmányt írtam és meg is találtam, hogy melyik éneket melyik magyar énekeskönyvből vették át.

KÓSA LÁSZLÓ: *Kik azok a vendek? Ezt nem mindenki tudja*

VILKO NOVAK: Ezt akartam éppen most mondani. Erről sokat írtak, de sajnos kevesen ismerik, vagy nem ismerik Magyarországon, de Amerikában ismerik. Hallottam egy ismerőstől, hogy megvan neki boldogult ANGYAL ENDRE barátom nagy tanulmánya

a vend kérdésről.⁷ A vendek a Mura-vidéki szlovének, de ezt az elnevezést itt nem használjuk. Az is érdekes, hogy Szlovéniában csak a Mura-vidéken maradtak fenn protestánsok. Szóval evangélikus vallásúak, a nagyapám is az volt, és apám is 18 éves koráig és PAVEL ÁGOSTON szintén. Érdekes azért, mert ezek szoros kapcsolatban voltak a magyar evangélikusokkal, és Kőszeg tájékán, környékén volt egy gyülekezetük. Az a KÜZMICS ISTVÁN, aki lefordította az *Új Testamentumot* nyelvjárásunkra, Surdon élt Somogyban.⁸ Mert Somogyba a XVIII. század közepén kiköltözött egy nagyobb népcsoport a Mura-vidékről. Volt ott 10 falujuk, Nagyatád s így tovább. Ma nyoma sincs, csak a temetőben a nevek. Ez a Biblia-fordítás 1771-ben jelent meg Halléban, a pietizmusnak akkoriban nagy, híres centrumában, és ez a fordítás nagy becsületben állt mindig a szlovén szlavisztikánál. Már akkor is, amikor a XVIII. században és a XIX. század elején Bécsben működött a szlovén szlavisztika, ugye MIKLOSICS,⁹ még előbb KOPITAR,¹⁰ akiket jól ismernek a magyar szlavisták is. Én ezt elég alaposan feldolgoztam, de a nyelv analízise nem jelent meg. Az utóbbi évtizedekben — talán 20 évig tartott — csináltam egy nagy szótárt, a régi Mura-vidéki nyelv szótárát. Ez az Akadémiánál vár kiadásra, illetőleg kis modernizált lexikográfiai átdolgozásra. Két kötet lenne. Abban megírtam mindent, amit erről a kérdésről kikutattam.

KÓSA LÁSZLÓ: *Még szeretnék valamit kérdezni az irodalommal kapcsolatban. Említette, hogy olvasta a magyar szépirodalmat. Tudom, fordította is, és dolgozatokat készített. Például PETŐFIRŐL is írt társszerzővel, a szlovén irodalombeli szerepéről.*

VILKO NOVAK: Igen, csak egy bibliográfiát állítottunk össze, mikor volt itt egy Petőfi-kiállítás az 50-es években vagy még előbb, talán már 49-ben.¹¹ Az első munkám, fordítói munkám *Az ember tragédiája* volt még a háború előtt.¹²

⁷ ANGYAL ENDRE: *A vend kérdés.*

⁸ KÜZMICS ISTVÁN (szlovénul STEFAN KÜZMIČ) (1723—1779) evangélikus lelkész, bibliafordító, író. Amikor 1941-ben Jugoszlávia szétesett, VILKO NOVAK a szülőföldjére menekült, mely 1945 tavaszáig ismét Magyarországhoz tartozott. NOVAK előbb a muraszombati, majd a zentai gimnáziumban tanított, közben doktorált a budapesti egyetemen KÜZMICS munkásságából. Ennek nagy része NOVAK VILMOS néven magyarul is megjelent: *Küzmic István, hazai szlovén bibliafordító.* EPhK, 1944.

⁹ Valószínűleg TOMO MIKLOUŠIČ, horvát történész, nyelvészre gondol, akinek munkássága a múlt század első felében sokban hozzájárult a közös szerbhorvát irodalmi nyelv kialakulásához.

¹⁰ JERNEJ KOPITAR (1780—1844) szlavista tudós, a korai szlovén romantika legjelentősebb alakja.

¹¹ *Sándor Petőfi v slovenscini* (JOZEF MUNDOVAL együtt). Ljubljana, 1973.

¹² Tevékenységének néprajzkutató területeiről vázlatos összefoglalást nyújt és legfontosabb néprajzi tárgyú munkáinak jegyzékét közli TAKÁCS LAJOS a *Novak Vilko helven éves* (Ethn., 1979. 573—576.) című írásában.

Rövid hírek, tudósítások

INTERJÚK Az alábbiakban a közelmúltban megjelent következő néprajzi vonatkozású interjúkra hívjuk fel olvasóink figyelmét. *Még nem vagyunk igazi politikusok, Beszélgetés Andrásfalvy Bertalannal, aki visszatér a népi tudományok világához* címmel a Népszabadság (1993. dec. 10. 11. old., riporter: Ungár Tamás) **Andrásfalvy Bertalan** egyetemi tanárral, Társaságunk elnökével; *A néptánc kultúra, nem politika, Berán István szerint a közönségnek kell döntenie* címmel a Népszabadság (1993. ápr. 20. 16. old., r.: Czene Gábor) **Berán Istvánnal**, a Táncművészeti Kamara ügyvezetőjével; *Hagyományörzés a szócikkekben* címmel a Népszabadság (1993. febr. 26. 17. old., r.: D. G.) **B. Lőrinczy Évával** és **Hosszú Ferenc**cel, az Új Magyar Tájszótár főszerkesztőjével, ill. szerkesztőjével; *Tigrisekkel egy fedél alatt* címmel a Mai Nap (1993. márc. 19. 12–13. old., r.: Bekes József) és *Egy hárommillió kisebbség nagykövete* címmel az Esti Hírlap (1993. aug. 12. 5. old., r.: Balázs Andor) **Cey-Bert Róbert Gyula** pszichológussal, gasztronómussal, a Burmában élő keréni „nagykövete”; *Csehországi szétszórtságban* címmel az Új Magyarország (1993. dec. 30. 13. old., r.: Kamoncza Márta) **Csémy Tamás** elnökkel, a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetségének vezetőjével; *Tizenkét dudás egy házában* címmel az Esti Hírlap (1993. jan. 26. 5. old., r.: L. S.) **ifj. Csoóri Sándor** zenésszel, az első magyarországi dudászzenekar vezetőjével; *Alkonyatkor Amerika fölragyog* címmel az Esti Hírlap (1993.

nov. 19. 6. old., r.: Kenéz Ferenc) **Dévai Nagy Kamilla** népdalénekes, *Nem szabad bedőlni a politikai csábításoknak, Új néptáncszövetség alakul* címmel a Magyar Hírlap (1993. jún. 18. 18. old., r.: Eszéki Erzsébet) és *Csángó ballada a Margitszigeten, A felkelő nap háza* címmel a Magyar Nemzet (1993. júl. 1. 10. old., r.: Majoros József) **Diószegi László** koreográfussal, a Válaszút Táncegyüttes vezetőjével és a Martin György Néptáncszövetség elnökével; *Tudóstársaság Kárpátalján, A tenni akaró értelmiségiek közössége* címmel a Magyar Nemzet (1993. dec. 23. 11. old., r.: Botlik József) **Dupka György** íróval, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének elnökével; *A szenvedés költészete, Népi imádságok, Misztikum és mágia* címmel az Esti Hírlap (1993. júl. 28. 6. old., r.: J. F.) **Erdélyi Zsuzsanna** néprajzkutatóval; *Vaskályhák a múzeumban* címmel az Új Magyarország (1993. júl. 3. 9. old., r.: Szentesi Magda) **Felhősné Csiszár Sallóval**, a vásárosnaményi Beregi Múzeum igazgatójával; *In memoriam Domokos Pál Péter* címmel az Új Magyarország (1993. jún. 26. 9. old., r.: f. l.) **Ferencz Éva** népdalénekes, *A néptánc—úri huncutság?* címmel a Magyar Hírlap (Ahogy tetszik c. rovat, 1993. febr. 13. VI. old., r.: Eszéki Erzsébet) **Foltin Jolánnal**, a Magyar Művelődési Intézet munkatársával, **Stoller Antallal**, a Vasas Művészegyüttes vezetőjével és **Székely Tiborral**, a Bihari János Kulturális Egyesület elnökével; *Megújulás előtt?, Beszélgetés a burgenlandi magyarság helyzetéről* cím-

mel a Magyar Fórum (1993. nov. 11. 6. old., r.: Domnanovich Rudolf) **Galambos Iréneusz** alsóöri plébánossal, a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület vezetőségi tagjával; *Magyarok a Karolinumban, A hungarológia művelői a prágai egyetemen* címmel a Magyar Nemzet (1993. márc. 9. 10. old., r.: f. m.) **Gál Jenő** nyelvessel, a prágai Károly Egyetem adjunktusával; „Szegtem a nagy mezőből”, *Portrévázlat a hetvenéves Hadnagy Lászlóról* címmel a Honismeret (1993/3. sz. 74—78. old., r.: Hamar Imre) és *Lókúton zsebembe tojt a tyúk* címmel az Új Magyarország (1993. júl. 1. 19. old., r.: Hamar Imre) **Hadnagy László** helytörténeti és néprajzkutatóval; *A Kodály-módszer univerzális, Mit talált Zuglóban Hani Kioko?* címmel az Esti Hírlap (1993. ápr. 5. 4. old., r.: D. Horváth Gábor) **Hani Kiokoval**, a Japán Kodály Társaság elnökével; *Nemcsak zenét, kalandokat is gyűjtöttek* címmel a Mai Nap (1993. szept. 24. 12—13. old., r.: K. Tóth László) **Havasréti Pállal**, **Ladányi Györggyel** és **Lányi Györggyel**, a Téka Együttes tagjaival; *Nagy fejű, egyenes orrú, turanid, Tapintó körzővel kereste a magyart* címmel a Pesti Riport (1993. febr. 4. 5. old., r.: G. P.) **Henkey Gyula** történész—antropológussal; *A népi kultúra őrzői, Csángó fesztivál* címmel az Új Magyarország (1993. aug. 7. 5. old., r.: Agócs Gy. Imre) **Hodorog András** klézsei csángó . énekessel, **Székely Károly** magyarszentbenedeki néptáncossal és **Papp Imrével**, a Jászság Népi Együttes vezetőjével, a jászberényi csángó fesztivál szervezőjével; *Göncz Árpádot is fogadta Bill, az indián, Aranyszobrok a poggyászában* címmel a Mai Nap (1993. febr. 19. 11. old., r.: Eszes Andrea),

Rendszerváltozás a muzeológiában, Néprajz — romantika nélkül címmel a Magyar Nemzet (1993. márc. 1. 11. old., r.: Hanthy Kinga), *Hofer Tamás etnográfus — Széchenyi-díj, Magyar néprajz — az emberiség látószögéből* címmel a Magyar Hírlap (1993. márc. 18. 15. old., r.: B. P. P.) **Hofer Tamás** etnográfussal, a Néprajzi Múzeum főigazgatójával, „*A világ létra, melyen az egyik fel, a másik le megy*”, *Kiállítás a magyarországi cigányság e századi történetéről* címmel a Népszabadság (1993. júl. 6. 10. old., r.: Czene Gábor) **Hofer Tamással** és **Szuhay Péter** etnográfussal, a Néprajzi Múzeum munkatársával; *Mi lesz a Kosuth téri kúria sorsa?, Múzeum vagy hivatal* címmel a Magyar Nemzet (1993. aug. 9. 1., 5. old., r.: moldoványi) **Hofer Tamással** és **Hofer Miklós** építésszel, a Műszaki Egyetem dékánjával; *Népművészetünkért jött el az Alföldre...*, *Magyarul szereti a japán a bolgárt* címmel a Mai Nap (1993. dec. 18. 7. old., r.: Borzák Tibor) **Jamagucsi Micsiko** kézimunkatanárnővel, a magyar népművészet japán kutatójával; *Bartók és a gyimesi dalok* címmel az Új Magyarország (1993. jún. 24. 11. old., r.: Major Árvácska) **Joób Árpád** zenepedagógussal, a nyiregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola tanárával; *Erdélyi utakon, A Kalota partjától a Borsa völgyéig* címmel a Magyar Nemzet (1993. febr. 4. 10. old., r.: Tóbiás Áron) **Kabay Béla** erdélyi fotóművésszel; *Balladák könyve, A néprajz mindenese, Kallós Zoltán* címmel a Magyar Nemzet (1993. máj. 15. 19. old., r.: Tóbiás Áron) és *Tánclépések* címmel a Magyar Narancs (1992. okt. 8. 36. old., r.: K. Tóth László) **Kallós Zoltán** néprajzkutatóval,

Új magyar film, Erdély leírása címmel a Népszabadság (1993. jan. 26. 18. old., r.: Cs. K.) **Kézdi-Kovács Zsolt** filmrendezővel; *Egy „hirtelen” zeneszerző Japánban, Népdalok az út széléről* címmel az Esti Hírlap (1993. máj. 13. 6. old., r.: K) **Király Ernő** vajdasági magyar zeneszerzővel; *Az eltűnő idő nyomában* címmel a Népszabadság (1993. máj. 8. 26., r.: Szilágyi Sándor) **Korniss Péter** fotóművésszel; *A Váci utca is lehet egzotikus, A népi kultúra nem vész el, csak átalakul* címmel a Magyar Hírlap (1993. aug. 19. 17. old., r.: V. Zs.) **Kovács Ákos** etnográfussal; *Szennai EXPO* címmel a Mai Nap (1993. máj. 4. 6. old., r.: —bej—) **L. László Tünde** Somogy megyei főépítésszel; *Fogyóban a vajdasági magyarság* címmel a Népszabadság (1993. márc. 16. 7. old., r.: Spitzer Éva) **Mirnics Károly** újvidéki demográfussal; *A csúcson* címmel az Esti Hírlap (1993. márc. 16. 5. old., r.: Cs. L.), *Érzékeny vagyok a megkülönböztetésre* címmel a Népszabadság (1993. máj. 29. 10. old., r.: Hajba Ferenc), *Szegedi gála: a mesemondó* címmel a Mai Nap (1993. aug. 6. 11. old., r.: hantos) és *Mi újság?*, *Novák Ferenc* címmel a Mai Nap (1993. okt. 29. 5. old., r.: Szilas Zoltán) **Novák Ferenc** koreográfussal, a Honvéd Együttes művészeti vezetőjével; *Helyszínek és helyi színek, Mezőkövesd tiszta forrásból merít* címmel az Új Magyarország (1993. febr. 4. 12. old.) **Pap János** mezőkövesdi polgármesterrel; *Nem gettósítjuk a kutatást* címmel a Magyar Hírlap (Ahogy tesszik c. rovat, 1993. júl. 31. III. old., r.: Kabók Erika) **Rehák László** nyugalmazott egyetemi tanárral, a szabadkai Magyar-sághkutató Tudományos Társaság elnökével; *Kethano Drom — Közös Út, Rostás-*

Farkas György cigányóvodáról és -egyetemről álmodik címmel a Magyar Nemzet (1993. aug. 28. 19. old., r.: osztovits) **Rostás-Farkas György** költővel, a Kethano Drom c. „roma magazin” főszerkesztőjével; *Sebestyén Ádám kapanyélre kottázott, Mesemondó Mári néni utódai* címmel a Mai Nap (1993. febr. 4. 10. old., r.: —vhm—) **Sebestyén Ádám** kakasdi kántorral, bukovinai székely néprajzi gyűjtővel; *Lexikont ír a zenész* címmel a Pesti Riport (1993. júl. 12. 7. old.) **Sebő Ferenc** zenésszel és népzene-kutatóval; *A magyarországi cigányság képei, Putri a múzeumban* címmel a Magyar Nemzet (1993. aug. 5. 11. old., r.: Hanthy Kinga) **Szuhay Péter** etnográfussal, a Néprajzi Múzeum munkatársával; *Füstfagók krónikása, Kéményseprő-madonna és illemtan* címmel az Esti Hírlap (1993. febr. 26. 5. old., r.: Csontos János) **Szulovszky János** etnográfussal; *Nem úgy, mint Bartók idejében, Tímár Sándor saját néptáncfelfogásáról és arról, hogy még maradna* címmel a Népszabadság (1993. aug. 4. 17. old., r.: Varsányi Gyula) és *Japán legényes* címmel a Mai Nap (1993. nov. 9. 11. old., r.: karizs) **Tímár Sándor** koreográfussal, az Állami Népi Együttes vezetőjével; *Soha semmit abba hagyni!* címmel az Új Magyarország (1993. jan. 15. 13. old., r.: Somlyódi János) **Újszászy Kálmán** nyugalmazott teológiai professzorral; *Az év tengelye, Egyetem ember ünnep* címmel az Új Magyarország (1993. ápr. 10. 21. old., r.: Sz. G.) **Ujváry Zoltán** professzorral, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tan-székének vezetőjével; *Székelyek Szerbiában* címmel az Új Magyarország (1993. máj. 13. 12. old., r.: Ábrám Zoltán) **Varga**

Sándorral, az al-dunai székelyek Tamási Áron Székely—Magyar Egyesületének alelnökével; *Lapok, periodikák Miskolcon, Találkozás Viga Gyulával* címmel az Új Magyarország (1993. dec. 15. 8. old., r.: Horpácsi Sándor) **Viga Gyula** etnográfussal, szerkesztővel, a miskolci Herman Ottó Múzeum munkatársával; a Slovenský národopis (1992/4. sz., r.: Milan Leščák) pedig **Voigt Vilmos** professzorral, az ELTE Folklore Tanszékének vezetőjével folytatott beszélgetést közzétette.

LAJTHA LÁSZLÓ-EMLÉKÉV. 1892. június 30-án Budapesten született Lajtha László Kossuth-díjas zeneszerző, népzenekutató és zenetanár, akit a nemzetközi megítélés századunk egyik legnagyobb magyar muzsikusaként helyez Bartók Béla és Kodály Zoltán mellé. A századik születési évforduló méltó megünneplése és a Lajtha László-emlékév programjának megszervezése céljából védnökség (fővédnök: Göncz Árpád köztársasági elnök) és emlékbizottság alakult. 1992. január 10-én Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter, az emlékév egyik védnöke a budapesti MÚOSZ-székházban ismertette a centenáriumi esztendő gazdag programját, amely nyomtatásban is megjelent a Magyar Zenei Tanács kiadásában, Breuer János szerkesztésében, Lajtha László 1892—1992 címmel. Az 1992. január 22. és 1993. február 16. között megrendezett legfontosabb eseményeket az alábbiakban ismertetjük. 1992. január 22.: emlékkiállítás megnyitása és emlékhangverseny a Néprajzi Múzeumban. Március 22—30.: előadóművészi hangverseny Szombathelyen. Április 1.: emlékülés és hangverseny a párizsi Ma-

gyar Intézetben. Április 24—26.: népdal-éneklési verseny Debrecenben Lajtha László népzenei gyűjtéseiből. Április 29.: emlékkiállítás és hangverseny a budapesti Régi Zeneakadémián. Május: kiállítás Lajtha László nyomtatásban megjelent műveiből a budapesti Liszt Ferenc Zene-műboltban. Június 29.: megemlékezés a Lajtha család budapesti, Váci utca 79. sz. alatti egykori otthonában. Június 30.: a Váci utcai egykori lakóház falán elhelyezett emléktábla megkoszorúzása, Lajtha László sírjának megkoszorúzása a Farkasréti temetőben, emlékkiállítás megnyitása és hangverseny az MTA Zenetudományi Intézetben, ünnepi hangverseny a Mátyás-templomban. Június 29.—július 10.: Lajtha László Zenei Tábor Kőszegen magyar és francia zeneművészeti szakközépiskolások és főiskolások részvételével. Október 20.: emlékkiállítás megnyitása a párizsi Magyar Intézetben. Október 29.: tudományos konferencia az MTA Zenetudományi Intézetben. 1992. november 24.—1993. február 16.: a Lajtha László és kora című vetélkedő Budapesten és Zsámbékon. Az említett hangversenyeken kívül számos hasonló rendezvény volt külföldön, Budapesten és több vidéki városban. A Magyar Rádió és a Magyar Televízió is gazdag programmal emlékezett Lajtha Lászlóra és munkásságára és az emlékév folyamán több hang-lemez és könyv is megjelent (lásd ezekről a fent említett kiadvány 12. oldalát).

VITA ERDÉLYBEN A NÉPRAJZTUDOMÁNYRÓL. „Nyugat-Európából nézve a folklór, a néprajz s még néhány ehhez csatolt tudományág, mit egyetemünkön egyelőre még masszívan tanítanak, jel-

legzetesen kelet-európai, mondhatni balkáni és mindenképpen a kommunista ideológia égíse, védnöksége stb. alatt kibontakozott, kihajtott, kifejlődött produktumok." Ezekkel a kemény szavakkal kezdődik Bréda Ferenc *Dombon — török — a — diót, azaz: folklórkutatás—hegyre fel!* című cikke, amely a *Művelődés* 1992/8. számában (16. old.) jelent meg. Ugyanazon lap hasábjain később (1992/12. sz. 27—29. old.) Balogh Edgár, Keszeg Vilmos és Kósa László fejtette ki véleményét a provokáló és számos tárgyi tévedést tartalmazó írással kapcsolatban. A *Helikon* 1993/6. számában Szöcs István vette védelmébe Bréda nézeteit. A heves vitát a *Hírharangban* (1993/3. sz. 7. old.) Liszka József ismertette.

ÚJ MAGYAR TÁJSZÓTÁR, 3 1992-ben az *Akadémiai Kiadónál, 1341 oldalnyi terjedelemben megjelent az Új Magyar Tájszótár 3. (K—M) kötete. A kiadványnak nagy sajtóvisszhangja volt, szaktudományunk részéről Tájszavaink kincsháza című cikkében (Élet és Irodalom, 1993. márc 5. 11. old.) Paládi-Kovács Attila méltatta.*

BELLOSICS ÚTMUTÓJA. A Magyar Néprajzi Társaság Reprint Kiadványai című sorozat IV. darabjaként, Szilágyi Miklós tanulmányával, Hála József szerkesztésében 1992-ben megjelent Bellosics Bálint *Útmutató néprajzi tárgyakkal gyűjtésére* című műve. Az *Útmutató* eredetileg Zomborban 1907-ben látott napvilágot, megszületésének és kiadásának történetéről a *Néprajzi Látóhatárban* (1993/3. sz. 208—219. old.) Silling István

tollából olvasható egy tudománytörténeti tanulmány.

EGYÜD ÁRPÁD NÉPZENEI ALAPÍTVÁNY. 1992. május 6-án a Somogy Megyei Bíróság nyilvántartásba vette az Együd Árpád Népzenei Alapítványt, amelynek célja: az Együd Árpád által összegyűjtött népzenei és néptáncanyag, valamint az írásos, hang- és filmanyag gondozása, kezelése, rendszerezése, lejegyzése, tudományos feldolgozása és sajtó alá rendezése (részletesebben lásd: *Múzeumi Hírlevél, 1993/1. sz. 25. old.*)

BIBLIOTHECA HUNGARICA ALAPÍTVÁNY. Az 1992. márciusában létrehozott Somorjai Bibliotheca Hungarica Alapítvány célja, hogy megteremtse az anyagi feltételeket a szlovákiai magyar könyvtár-tudomány kibontakozásához olyan információs központ és báziskönyvtár kiépítéséhez, amely nélkül nem képzelhető el a szlovákiai magyarság történelmének, társadalmi és kulturális életének, irodalmának kutatása, a nemzetiségi tudattal összefüggő hungarológiai diszciplínák művelése. Az 1990. őztől folyó gyűjtőmunka eredménye mintegy kétezer könyv, több száz kisnyomtatvány, értékes nemzetiségpolitikai levéltári anyag, a mai szlovákiai magyar sajtó szinte teljes anyaga. A Bibliotheca Hungarica zavartalan működéséhez pénzületi támogatást kér, és felvidéki-szlovén-szlovákiai vonatkozású könyveket, folyóiratokat. Mindenfajta segítséget köszönnek. Az adományokat a következő címre várják: Nadácia Bibliotheca Hungarica Alapítvány, 931 01 Samorin, Skolská 2 CSFR

Folyószámla: SSTSP Fil.: Samorin, c. u. 1086450129/0900.

ÖRÖKSÉG *E címmel és A színhagyomány folyóirata alcímmel jelenik meg 1992-től egy új néprajzi folyóirat a budapesti Almássy téri Szabadidőközpont kiadásában. Szerkesztője: Bosnyák Sándor. Kapható az Európa és az Erkel Könyvesboltban, valamint az Írók Boltjában és a Püski Könyvesházban.*

SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM ALAPÍTVÁNY. Az 1879-ben alapított sepsiszentgyörgyi múzeum megsegítésére 1992 októberében létrehozták a Székely Nemzeti Múzeum Alapítványt. Célja: a Székelyföld története, néprajza és természetrajza kutatásának, a múzeum gyűjteményei gyarapításának, a kutatók továbbképzésének támogatása, valamint múzeumi kiadványok megjelentetése. Bármilyen jellegű támogatás (pénz, tárgy, könyv stb.) nagyban segítené az alapítvány munkáját és hozzájárulna a kitűzött célok eléréséhez.

KÖZÖS ÚT — KETHANO DROM. „Roma magazin” jelenik meg a fenti címen 1993 januárjától a Magyarországi Cigányszervezetek Érdekszövetségének kiadásában. Főszerkesztője: Rostás-Farkas György. A folyóirat néprajzi írásokat is közöl, amelyeknek gondozója Bódi Zsuzsanna főmunkatárs, a szerkesztőbizottság tagja.

CUMANIA ALAPÍTVÁNY. A kecskeméti Katona József Múzeum tudományos munkatársai, Kecskemét és tágabb értelemben vett környéke, a Duna—Tisza köze múltjának feltárására, a hazai és a nem-

zetközi közvéleménnyel való megismertetésére 1993-ban létrehozták a Cumania Alapítványt. Az alapítvány célja: a nemegyszer fenntartási gondokkal küzdő múzeumok feltáró, gyűjtő, feldolgozó, ill. publikációs és kiadási tevékenységének ösztönzése, támogatása (részletesebben lásd: Múzeumi Hírlevél, 1993/5. sz. 146. old.).

DOROSZLÓI VARRÓ. A Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság Kiss Lajos Néprajzi Szakosztályának két néprajzkutatója, Raj Rozália és Nagy István varrótáborot szervezett a vajdasági magyar kisközségeknek a bácskai Doroszlón Doroszlói Varró néven. Az 1993. I. 4—8 között tartott hímző és hagyományápoló táborban a kupuszinai, szilági, szabadkai, zentai, bajmoki, gombosi és doroszlói gyerekek idős asszonyok segítségével elsajátították a híres doroszlói hímzéstechnikákat, megismerkedtek a mintákkal, azok „tervezésével”, a hímzett népviseleti kellékekkel és a doroszlói tisztaszobával. Megtekintették a bácskai katolikusok legismertebb kegyhelyét, a doroszlói Szentkutat és templomot; lovasszánon járták a falut; népdalokat, néptáncokat tanultak és a karácsonyi ünnepkör népszokásainak doroszlói hagyományait nyertek betekintést (Kovács Endre—Silling István).

MARAD A BÁNYAMÚZEUM. 1993 elején bizonytalanná vált a salgótarjáni föld alatti Bányamúzeum sorsa. Nem volt meg a működtetéshez szükséges fedezet, ám az Ipari és Kereskedelmi, valamint a Művelődési és Közoktatási Minisztérium segített biztosították 1993-ra a minimális, 3,5

millió forintos támogatást. A Nógrád Megyei Közgyűlés határozata értelmében a jövőben a Nógrádi Történeti Múzeum látja el a szakmai felügyeleti teendőket, a létesítmény neve pedig megváltozott: a Nógrádi Történeti Múzeum Bányászati Kiállítóhelye elnevezéssel várja a látogatókat.

BARTÓK ÉS FRANCIAORSZÁG. A párizsi Chatelet zenés színházban 1993. január 10-én kezdődött meg az idény végéig tartó Bartók-ciklus. A francia fővárosban első ízben megrendezett előadás-sorozaton a színházban és hangversenytermében húsz koncerten hangzottak fel a magyar zeneszerző alkotásai. A színház folyosóin kiállításon mutatták be a budapesti Bartók Archivum által rendelkezésre bocsátott dokumentumokat — a francia Maurice Fleuret zenei archívum rendezésében —, amelyekből a nézők megismerhették Bartók életútját és legfontosabb műveit. A kiállításon számos kotta, fénykép, dokumentum és Bartókot megjelenítő képzőművészeti alkotás kapott helyet. Az eseményre a színház egy százoldalas kötetet jelentetett meg a Chatelet igazgatójának, Stephane Lissnernek az előszavával, Bartók 1921-ben írt önéletrajzával, több, művészetéről, műveiről szóló tanulmánnyal és ismertetett minden, a sorozat koncertjein műsorra került művet. Januárban és februárban ugyanott egy 4 előadásból álló sorozatot is rendeztek. A sorozat keretében Alain Surrans zenetörténész Bartók az ember és művész címmel tartott előadást, Yves Lenoir a zeneszerző amerikai tartózkodásának idején született műveiről, Dominique Jameux A kékszakállú herceg váráról beszélt. Kár-

páti Jánosnak, a Zeneművészeti Főiskola tanárának nagy sikerű előadása Bartók és a kelet zenéjének kapcsolatáról szólt. Bartók Bélának szentelte szinte teljes műsorát május 2-án a francia állami rádió zenei adója, a France Musique. Kora reggeltől késő estig Bartók műveit játszották, a XX. század nagy magyar zenei újítójának emlékét idézték, munkásságát méltatták a legkiválóbb zenei szakértők, kiváló művészek közreműködésével. Külön előadás foglalkozott többek között Bartók szerepével a közép-európai népek zenéjének megismertetésében, ill. a korszerű zenei nyelv kialakításában. A műsor során megszólaltatták francia nyelvű életrajzának íróját, s azokat a műkedvelő zenészeket is, akik saját gyönyörűségükre játsszák műveit. A France Musique hallgatói Bartók szavaival hallhatták magyarul a Cantata Profana szövegét, megismerhették zongorajátékát. 1993-ban a budapesti Francia Intézet is sorozatot rendezett Bartók és Franciaország címmel. Az október 11. és 21. között megtartott 5 koncert programjában olyan művek szerepeltek, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a zeneszerző franciaországi útjához, vagy valamilyen más módon köthetők Franciaországhoz. Október 11-én Somfai László professzor, a budapesti Bartók Archivum igazgatója és Alain Surrans, a Centre National d'Action Musical igazgatója bevezető előadásával nyitották meg a rendezvénysorozatot. Ez alkalommal mutatták be az Európa Könyvkiadó és a Francia Intézet közös kiadásában francia és magyar nyelven megjelent Bartók és Franciaország című könyvet, amely a francia zene Bartókra tett hatását és Bartók zenéjének franciaor-

szági fogadtatását, utóéletét hivatott reprezentálni. E kiadvány jelentős helyet foglal el a Bartók-kutatás eredményei sorában, hozzájárul a Bartók-kép kiteljesítéséhez. A 142 oldalas könyv Somfai László, Yann Queffelec, Alain Surrans és Kocsis Zoltán írása mellett számos érdekes dokumentumot, kritikát, visszaemlékezést és gazdag bibliográfiát is tartalmaz.

NÉPRAJZ ÉS PESTIS E címmel közölt cikket a Népszabadságban (1993. febr. 1. 18. old.) Gábor Zsuzsa orvos, reagálva egy interjúra, amelyet a Magyar Rádió munkatársa Birtalan Ágnessel készített. Részletek a kritikai hangvételű írásból: „A minap munkába készülődvén, a rádióban érdekes beszélgetésre lettem figyelmes. Az ELTE belső-ázsiai tanszékének tudós docensnőjét faggatta a riporter nyári mongóliai élményeiről. A beszámolót voltaképpen egyikük sem kommentálta, így végkicsengése valamiféle közös örvendezés lett. Ujjongás afölött, hogy a kemény diktatúra elmúltával végre ismét szabadon virágozhat a sámánizmus. A néprajzkutatónak és tanítványainak valóságos kincsébánya volt a szabadságát visszanyert sivatagos ország, ahol reneszánszát éli a korábban kegyetlenül üldözött mágia, vajakolás. Már itt bizsergetni kezdett a kíváncsiság, vajon felismerték-e már korlátlan lehetőségeiket a belső európai tanszék. (ha van ilyen) kutatói? [...]” „[...] Nem sok örvendezni valónk van hát a sámánok felett, még ha a kutató számára valóban csemegét jelentenek is. Számmunkra — itt és most — sokkal inkább az ő fedezetükkel előnyomakodó mindenféle (testi és lelki) pestisek hordoznak üzenetet.” Ugyanabban a lapban (1993. márc.

29. 15. old.) Nagy Zoltán orientalista, az Országos Orvostudományi Információs Központ és Könyvtár főmunkatársa *Néprajz, pestis, meg valami más* című hozzászólásában igazította helyre az orvosnő egyes megállapításait. Többek között ezeket írta: „Sajnos ez az írás [ti. Gábor Zsuzsáé] példája volt annak a jelenségnek, midőn valaki egy általa ismeretlen dolgot kizárólag saját — esetleg nem is túlságosan tájékozott — szempontjából tekintve hamis képhez jut.”

NÉPFŐISKOLA SZIGETVÁRON A szigetvári Városi Könyvtár és a Művelődési Központ, valamint a pécsi Guzsalyas Kör szervezésében létrehozott Népfőiskola a néprajzi értékek és az oktatás kapcsolatáról rendezett programot Szigetváron 1993. február 8 és 13. között. Ennek keretében neves előadók — néprajzkutatók és pedagógusok — számoltak be a néprajz és az oktatás különböző területein szerzett tapasztalataikról. Az elméleti munka gyakorlati tevékenységgel is egészült: lehetőség nyílt olyan, a kézművességgel kapcsolatos, ill. népzenei és néptáncfoglalkozásokon való részvételre, valamint természetismereti módszerek kipróbálására, amelyek az oktatásban közvetlenül felhasználhatók.

MEGHALT KOVÁCS ANTAL 1993 február 10-én, 73 éves korában meghalt Kovács Antal, a Szigetköz néprajzának kutatója. Több mint egy évtizeden át járta a Szigetköz falvait és gyűjtötte a földrajzi neveket, a népi növény- és állatneveket, a szólásokat és a közmondásokat. Számos folyóiratcikk mellett az alábbi önálló munkái jelentek meg: *A halászat szókinccse* a

Felső-Szigetközben (Bp., 1987. ELTE, Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok, 33.); „Járok-kelek gyöngyharmaton”, *Növény- és állatnevek a Felső-Szigetköz tájnyelvében* (Mosonmagyaróvári Helytörténeti Füzetek, VI. 1987); „Szíp kutya, randa eb” (*Felső-Szigetköz állattartásának szókinccse*) (Mosonmagyaróvári Helytörténeti Füzetek, VIII. 1992).

MEZŐGAZDASÁGI MÚZEUM — A BENZINKÚT MELLETT. 1993-ban mezőgazdasági gép-múzeumot alakított ki Felsőörsön egy vállalkozó benzinkútja szomszédságában. A Veszprém Megyei Múzeum szakembereinek segítségével megszerezte és kiállította a fedett fészerben a századelőn használt, lóvontatású munkagépeket, szőlőművelő eszközöket és az első hazai gyártású traktorokat

EMLÉKEZÉS PESOVÁR FERENCRE
Halálának 10. évfordulóján ünnepségen emlékeztek meg Pesovár Ferenc néprajzkutatóról Székesfehérváron 1993. februárjában. A Fekete Sas Patikamúzeumban 26-án Andrásfalvy Bertalan, Társaságunk elnöke nyitotta meg az emlékkiállítást, majd a Szent István Király Múzeum dísztermében baráti összejövetelen találkoztak az 53 évesen elhunyt jeles kutató egykori munkatársai és adatközlői. E baráti találkozón adták át a Pesovár Alapítvány díját, amelyet ebben az évben Karácsony Zoltán fiatal néptáncutató kapott meg inaktelki monográfiája elismeréseként 27-én Pesovár Ferenc emlékére táncház és néptáncbemutató volt a Megyei Művelődési Központban. Az ünnepségről az *Új Magyarországon* (1993. márc. 13. 32. old.) Olsvai Tamás Margit

számolt be, Pesovár Ferencről a *Honismeretben* (1993/4. sz. 26—28. old.) Lukács László emlékezett meg.

ALAPÍTVÁNY A JÁTÉKOKÉRT. A kecskeméti Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely 1993-ban létrehozta a Szórákaténusz Európai Játékközpont Alapítványt, amelynek célja az egyetemes játékkultúra történetének megismertetése, játékok és a velük kapcsolatos dokumentumok gyűjtése, rendszerezése és népszerűsítése, kiadványok szerkesztése és kiállítások megrendezése; hagyományőrző és -megújító játékkészítő és kézműves alkotóműhelyek munkájának bemutatása; a szomszédos népek játékkultúrájának megismerését segítő kutatások támogatása, valamint hagyományőrző táborok szervezése a nyugati szórványban élő gyermekek és fiatalok számára. Az alapítvány tervei között szerepel természetes anyagokkal dolgozó játékkészítő manufaktúra és bolthálózat létrehozása, valamint kutatókat és érdeklődőket egyaránt segítő, korszerű audiovizuális adattár megalkotása is.

MAURICE GODELIER ELŐADÁSA BUDAPESTEN A budapesti Francia Intézetben 1993. március 4-én Maurice Godelier, neves francia antropológus, Lévi-Strauss tanítványa tartott előadást *Az antropológia, a Nyugat összetört tükre* címmel, amelynek kulcsszavai a rokoni kapcsolatok, szerkezetek, szexualitás és ideológia voltak. Az előadásról részletes beszámoló jelent meg az *Új Magyarországon* (péché: *Összetört a Nyugat tükre?*, Maurice Godelier Budapesten. 1993. márc. 8. 9. old.).

KITÜNTETÉSEK A NEMZETI ÜNNEPEN

1993. március 15-én a Parlament Kupola-térmében adta át Göncz Árpád köztársasági elnök a miniszterelnök javaslatára adományozott állami kitüntetéseket. Novák Ferenc koreográfus, a Honvéd Együttes művészeti vezetője, érdemes művész több évtizedes táncművészi, néptáncgyűjtői tevékenységéért és a hazai néptáncmozgalom szervezésében, irányításában kifejtett kiemelkedő munkásságáért Kossuth-díjat; Hofer Tamás etnográfus, a Néprajzi Múzeum főigazgatója az egész Kárpát-medencére kiterjedő települési, gazdasági, társadalmi és kulturális tárgykörben végzett alapos és kiterjedt néprajzi, kutatói és feldolgozó, nemzetközi szinten is elismert működéséért és Jagamas János népzene kutató a romániai magyar népzene kutatás terén több évtizeden át kifejtett kimagasló munkájáért Széchenyi-díjat kapott.

A MAGYAR NÉPZENE TÁRA, VIII. A Balassi Kiadó budapesti könyvesboltjában 1993. március 19-én Vargyas Lajos főszerkesztő mutatta be a sajtónak a *Magyar Népzene Tára VIII. (Népdaltípusok III.)* kötetét. Közreműködtek: Berecz András és a Halmos Béla által vezetett Kalamajka Együttes.

KRISTÓF ILDIKÓ KITÜNTETÉSE. Az MTA Tudósklubjában 1993. március 19-én 32 fiatal kutatónak adták az ez évi Akadémiai Ifjúsági Díjakat. Az MTA főtákará a néprajzkutatók közül Kristóf Ildikót, a Néprajzi Kutatóintézet tudományos segédmunkatársát részesítette a kitüntetésben.

ZSIDÓ NÉPZENE. 1993-ban a Quittner Kft. kiadásában megjelent a *Chants Jiddish (Jiddis énekek)* című, zsidó dalokat és népdalokat tartalmazó hanglezeme. A Muzsikás Együttes ötödik, *Szól a kakas* már című nagylemezén (és CD-jén) magyarországi zsidó népzene szerepel.

EMLÉKEZÉS CSETE BALÁZSRA. Csete Balázs rajztanárra és néprajzkutatóra tudományos ülésen emlékeztek születésének 100. évfordulója alkalmából Jászkiséren 1993. március 20-án. Az emlékülés résztvevői megkoszorúzták Csete Balázs sírhelyét, Farkas Miklós szobrászművész alkotását is. H. Bathó Editnek a koszorúzási ünnepségen elmondott beszédét a *Honismeret* (Csete Balázs emlékezete 1993/4 sz 79—80 old.) közölte.

MARKÓ IMRE LEHEL PAIS DEZSŐ-DÍJAS. Fél évszázados nyelvészeti munkássága elismeréseként Markó Imre Lehel pölöskefői bencés plébánosnak ítélte oda az idei Pais Dezső-díjat a Magyar Nyelvtudományi Társaság választmánya és Zala megye Közgyűlése. A kitüntetést és a vele járó pénzjutalmat 1993. március 25-én Pálfi Dénes, a megyegyűlés elnöke adta át. A 75 éves Markó Imre Lehel többek között a népszokások, a szőlőművelés és a gyermekjátékok nyelvi anyagának feldolgozásában, a megye földrajzi közneveinek és a ragadványnevek összegyűjtésében, értelmezésében végzett kiemelkedő munkát.

NÉPMŰVÉSZETÜNK FLORIDÁBAN. Magyar népművészeti kiállítást rendezett az Amerikai Egyesült Államokban. Floridában

az egri Dobó István Vármúzeum. Palóc-föld, Matyóföld, Sárköz, Kalocsa, az Alföld, Kalotaszeg jellegzetes népviseletei mellett hímzett és szőtt textileket, faragásokat láthattak az amerikai látogatók. A tárlatot 1993. március 29-én nyitották meg Daytona Beachben, majd a következő hetekben Florida nyolc városában is bemutatták.

TÁJHÁZ KECSKÉDEN. A Komárom—Esztergom megyei Kecskéd községben 1993 tavaszán az önkormányzat egy épületet adott át a képviselő-testület nemzetiségi kollégiumának, hogy abban tájházat rendezzenek be. Az épületet szabadidejükben újjították fel eredeti stílusában a helybéli kisiparosok, az udvarát pedig az általános iskola tanulói tették rendbe. A terv szerint a tájházba a település, illetve a vidék német nemzetiségi lakosságának legjellegzetesebb tárgyi emlékeit állandó kiállításon mutatják be. Kecskéden regionális népfőiskolát is szerveztek, amelynek központi témája a magyarországi svábok múltja és kultúrája volt. A hallgatók összeállították a falu történetét az egykori, Mannheim környékéről való áttelepüléstől kezdve napjainkig.

ROMSICS IMRE KINEVEZÉSE *Romsics Imre néprajzkutatót 1993. április 1-től a kalocsai Viski Károly Múzeum igazgatójává nevezték ki.*

ELHUNYT ID. PÁLL ANTAL. Életének 52. évében, 1993. április 7-én Budapesten elhunyt id. Páll Antal korondi fazekasmester Magyarországi tisztelői és barátai a Budapesten április 14-én a Piarista Gimnázium Mikszáth téri kápolnájában és 15-

én a farkasréti Mindenszentek-temp-lomban megrendezett gyászmisén vettek tőle végső búcsút. Földi maradványainak hazaszállításáról a Magyar Máltai Szere-tszolgálat gondoskodott. Temetése április 17-én volt Korondon. Id. Páll Antal annak a fazekas-dinasztiának a tagja volt, amelyik külön iskolát teremtett a nevezetes sóvidéki faluban. Az elhunyt mester a magyar népi kerámia megújító művésze volt, ugyanakkor a hagyományörzést is felvállalta, ahogy egy interjúban megfogalmazta: „Az örökséget továbbadom, hogy miattam ne vesszen el. Már 12 éves koromban elkezdtem a korongozást, mert egyszerűen nem volt jogom mást választani.” Négy évtizedes munkásságával tevékenyen hozzájárult ahhoz, hogy a korondi kerámia az egyetemes magyar művészet részévé és nemzetközileg is ismertté vált. Május 16-án Kiskunmajsán nyitották meg azt a kiállítást, amelyen id. Páll Antal utolsó kiégetett cserepeit tették közszemlére a mester magyarországi barátai, akik alapítványt létrehozva, felvásárolták a kiállítás teljes anyagát, hogy országos vándortárlat lehessen belőle.

MAGYARORSZÁGI SZLOVÁK NÉPRAJZI HÍREK '93. A Magyarországi Szlovákok Szövetsége mellett működő Szlovák Kutatóintézet 1993. május 15—16-án szimpóziumot rendezett Békéscsabán, amelyen áttekintést nyújtottak a magyarországi szlovákok történelmét, népi kultúráját, nyelvét és társadalmi szerkezetét érintő kutatásokról és megbeszélték az etnikai kisebbségek kutatásának módszertani kérdéseit. A szimpóziumhoz egy félnapos ünnepélyes tudományos ülés kapcsolódott, amelyen megemlékeztek a szlová-

koknak az Alföldre, nevezetesen Békéscsabára településének 275. évfordulójáról. A Szlovák Kutatóintézet kiadásában megjelent a 22560 hangtani, alaktani, szóképzési és szóképzési adatot tartalmazó Magyarországi Szlovák Nyelvjárások Atlasza. Sajtóbemutatója 1993. augusztus 25-én volt a budapesti Szlovák Kulturális Intézetben. Október 9–10-én az 5 évvel ezelőtt, 68 éves korában elhunyt népzene-kutatóra, Dancs Jánosra emlékeztek előadással és folklor-műsorral a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán. Dancs János szabolcsi népdal- és játékgyűjteménye, valamint a tírják népdalokat bemutató műve után a rendezvényre megjelent a gyűjtő hagyatékából összeállított Édesanyám rózsafája című kiadvány. Ján Kolár szlovák költő, nyelvész és néprajzkutató születésének bicentenáriuma alkalmából, az ünnepelt munkásságáról és életművéről, nemzetközi tudományos konferenciát rendeztek október 11-én a budapesti Szlovák Kulturális Intézetben. Ugyanezen intézmény december 20-án tartotta meg évadzáró ünnepségét Pásztor-művészet és gasztronómia címmel.

A KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉVKÖNYVE. 1993-ban, a kolozsvári Soros Alapítvány támogatásával, Keszeg Vilmos szerkesztésében megjelent a Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyvének 1., 15 tanulmányt tartalmazó kötete. A kiadványt április 19-én a budapesti Balassi Kiadó könyvesboltjában Barna Gábor, a Magyar Néprajzi Társaság főtítkára, Pozsony Ferenc, a Kriza János Néprajzi Társaság elnöke és Zakariás Erzsébet, ugyanazon társaság titkára mutatta be a

sajtónak. Az Évkönyv 110,- Ft-ért megvásárolható Társaságunk Titkárságán.

TAVASZI HONISMERETI TALÁLKOZÓ KAPOSVÁRON. A Somogy Megyei Honismereti Egyesület, a Levéltár, a Művelődési Központ és a Pedagógia Intézet 1993. május 5-én Tavaszi Honismereti Találkozót rendezett, amelyen bemutatták Knézy Judit Fejezetek Somogy megye néprajzából című könyvét, majd a szerző tartott előadást A néprajzi gyűjtőmunka feladatai és lehetőségei címmel.

GIZELLA-DÍJAT. KAPOTT LACKOVITS EMŐKE. A Veszprém megyei jogú város Közgyűlése által a város anyagi, szellemi és művészeti értékeinek megőrzéséért és létrehozásáért, a város nemzetközi hírének, kapcsolatainak kiépítéséért és ápolásáért végzett kiemelkedő tevékenység elismeréseként alapított Gizella-díjjal tüntették ki 1993. május 7-én Lackovits Emőke néprajzkutatót.

MAGYARPOLÁNY EUROPA NOSTRA-DÍJAS. Az Europa Nostra/IBI az egyik legjelentősebb európai műemlékvédelmi szervezet. Fő célja az épített és a természeti örökség védelme, valamint fejlesztése, és a városi, illetve országos tervekben szereplő, magas színvonalú építészeti elképzelések támogatása. Az Europa Nostra díjazási rendszert 1978-ban indították újjá. Idén az Europa Nostra/IBI-hez tizenhat európai országból több mint százötven pályázat érkezett. A zsűri hat érdeméremet és harminchárom elismerő oklevelet ítél oda. A hat érdemérem egyikevel a Balatontól északra, a Bakony hegységben fekvő falut, Magyarpolányt

tüntették ki. A falu lakosai felújították a védetté nyilvánított Petőfi utcát, a XX. század elejéről származó házaival, a faluközpontot a tanácsházzal, a világháborús emlékművet, valamint a Szent László-templom körüli XVIII. századi barokk épületegyüttest — a kálváriát, a parókiát és a templomhoz vezető fahídat. Az Europa Nostra-díjat 1993. május 11-én adta át a falu polgármesterének Henrik herceg öfensége, Margit dán királynő férje

MAGYAR UTAZÓK LEXIKONA. Balázs Dénes szerkesztésében, a Medicina Könyvkiadó Rt. Panoráma című sorozatában 1993-ban megjelent a *Magyar utazók lexikona*. A 464 oldalas, három függelékkel (I. A jelentősebb magyar utazók csoportosítása földrajzi térségek szerint; II. A jelentősebb magyar utazók csoportosítása utazási célok szerint; III. A jelentősebb külföldi és magyar utazók, földrajzi felfedezők utazásainak összehasonlító táblázata) ellátott könyv gazdag tárháza a magyar utazókkal (köztük néprajzkutatókkal) kapcsolatos adatoknak (életrajz, műveik, róluk szóló irodalom).

GUNDA BÉLA A FOLKLORE FELLOWS LEVELEZŐ TAGJA A Folklore Fellows (a Finn Tudományos Akadémia mellett működő Folklore Intézetek Nemzetközi Szervezete) Gunda Béla akadémikust 1993-ban levelező tagjává választotta

CSERI MIKLÓS MEGBÍZÁSA. Cseri Miklós néprajzkutató, tudományos titkár 1993. május 16-i hatállyal 5 évre megbízást kapott a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettesi állása be-

töltésére. Feladatköre az általános helyettesítésen túlmenően a múzeum szolgáltatási, management és PR tevékenysége szervezésére és irányítására terjed ki, ezek mellett folytatja néprajzkutatói és muzeológiai munkáját is.

KODÁLY-KIÁLLÍTÁS LUZERNBEN. A Svájci Kodály Intézet fennállásának tízéves évfordulója alkalmából 1993. június 2-án a Schweizerische Bankgesellschaft támogatásával jubileumi kiállítás nyílt meg Luzernben Kodály Zoltán életéről és munkásságáról.

HÁNYAN VANNAK A PALÓCOK? Az Új Magyarország 1993. június 16-i számában cikk jelent meg a mátraderecskei gázszivárgásról, amelyben többek között az alábbiakat olvashatjuk: „Tudjuk-e, hogy [...] Mátraderecskén él a legtöbb magyarországi palóc?” E kérdés formájában megfogalmazott téves megállapítást Bakó Ferenc ugyanabban a lapban (1993. jún. 26. 24. old.) *Hányan vannak a palócok?* című terjedelmes írásában igazította helyre.

NÉPI VALLÁSOSSÁG A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN III. E címmel rendezett konferenciát a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága, a Haza és Haladás Alapítvány, az MTA Pécsi és Veszprémi Bizottsága, valamint a Magyar Néprajzi Társaság Pécsen 1993. június 18–20-án. A nagyszabású rendezvényen magyarországi, erdélyi, vajdasági és kárpátaljai kutatók tartottak előadásokat, amelyeket kötetben terveznek megjelentetni.

KAPROS MÁRTA KINEVEZÉSE. Kapros Márta néprajzkutatót 1993-ban a balassagyarmati Palóc Múzeum igazgatójává nevezték ki.

EMLÉKEZÉS DOMOKOS PÁL PÉTERRE. 1993. június 28-án a Pesti Vigadóban zenés műsort rendeztek In memoriam Domokos Pál Péter címmel, amelyet Csoóri Sándor, a Magyarok Világszövetségének elnöke nyitott meg. A többórás rendezvényen számos énekes, táncos, zenész előadóművész és együttes lépett fel, olyanok, akik szellemiségben közel állnak Domokos Pál Péterhez.

A XXI. HONISMERETI AKADÉMIA. 1993. június 28. és július 2. között Veszprémben rendezték meg a XXI. Honismereti Akadémiát. A Honismeret 1993/3. számában *Köszöntjük a XXI. Honismereti Akadémiát* címmel 5, az 1993/4. számában 1 írás olvasható Veszprémről és Veszprém megyéről. Kanyar József ünnepi megnyitóját és zárszavát, valamint a Notitiae Hungariae Emlékplakettel és Honismereti Emléklappal kitüntetettek névsorát ugyan ezen folyóirat (1993/6. sz. 60–62. old.) közölte.

ÚJ MAGYAR NAGYLEXIKON Több mint 25 éves vajúdas után 1993-ban, az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent az új Magyar Nagylexikon első kötete. A 16 kötetre (160 ezer címszó) tervezett sorozat első kötetét (832 oldalon 8500 címszó és közel 1000 illusztráció) november 3-án a budapesti Gellért Szállóban mutatta be a nyilvánosságnak Kosáry Domokos, az MTA elnöke, Zöld Ferenc, az Akadémiai Kiadó igazgatója és Élesztős László fő-

szerkesztő. A lexikon címszavainak jelentős része magyar témájú, vagy magyar vonatkozású, mint ahogy a szerzők is magyarok és a címszavak egytől egyig újonnan készültek. A kiadó a 16 kötetet 8 év alatt tervezi megjelentetni.

PETERCSÁK TIVADAR KINEVEZÉSE. Heves megye Közgyűlése Petercsák Tivadar néprajzkutatót 1993-ban 5 évre a Heves Megyei Múzeumi Szervezet igazgatójává nevezte ki.

AZ UTCA NÉPE PEST-BUDÁN 1848—1914 Létay Miklós, a Budapesti Történeti Múzeum muzeológusa Budapest Főváros Önkormányzata Kulturális Bizottsága tudományos alapjának támogatásával 1993-ban megjelentette *Az utca népe Pest-Budán 1848—1914* című könyvét (80 oldal, 69 kép), amely házalókról, vándoriparosokról, utcai figurákról szól. Megvásárolható a Kiscelli Múzeumban és a Néprajzi Múzeumban.

CSÁNGÓ BALLADA A MARGITSZIGETEN. A *felkelő nap háza* című, a moldvai csángók életét és kultúráját bemutató, kétrészes összeállítással nyitotta meg kapuit 1993. július 2-án a Margitszigeti Szabadtéri Színpad. A műsor két részének címei a következők voltak: *Ott, hol a nap minden este leszentül, Csángó requiem.* Az előadás, amelyet Diószegi László szerkesztett és rendezett, Kallós Zoltán gyűjtéseire épült. Felléptek a Hegedős Együttes, a Válaszút Táncegyüttes, valamint Kallós Zoltán és moldvai csángó előadók

RAJECZKY-EMLÉKEST. 1993 július 3-án, halálának évfordulóján Rajeczky Benjamin-emlékestet rendeztek Pásztón, a jeles tudós egykori lakóhelyén.

ANDRÁSFALVY BERTALAN EGYETEMI TANÁR Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke 1993. július 9-én a Parlament Kupolacsarnokában rektorokat és egyetemi tanárokat nevezett ki. Egyetemi tanári kinevezést kapott — többek között — Andrásfalvy Bertalan, Társaságunk elnöke is.

NÉPMŰVÉSZETI NYÁRI EGYETEM Európa valamennyi országából, s az idén először az Egyesült Államokból is érkező 35 hallgató részvételével rendezték meg 1993. július 27. és augusztus 1. között a XVII. Népművészeti Nyári Egyetemet Zalaegerszegen. A TIT Öveges József Ismeretterjesztő Egyesület neves előadókat hívott meg a rendezvényre. A hallgatók nem csak Zala megye népi hagyományaival és a magyarság néprajzi csoportjaival ismerkedhettek meg, hanem saját maguk is faraghattak, korongozhattak, csuhébabákat és szőtteseket készíthettek. A Szlovéniából és Kárpátaljáról érkező magyarok ösztöndíjjal vettek részt az egyetemen, amelyet a TIT, a Zala Megyei Önkormányzat, és a Művelődési és Közügyügyi Minisztérium ajánlott fel. A zalaegerszegi önkormányzat, tekintettel a testvérvárosi kapcsolatokra, két bolgár és két finn hallgató tanulmányait támogatta.

HONISMERETI TÁBOR SÓSHARTYÁN-BAN A Sóshartyáni Faluszépítő Egyesület rendezésében az Ezredforduló Alapítvány, a Pro Cultura Alapítvány és a Kultu-

rális és Szabadművelődési Alapítvány anyagi támogatásával kéthetes honismereti tábort szerveztek 1993 augusztusában a Nógrád megyei Sóshartyánban. Az aprócska faluban a közel ötven résztvevő változatos programokkal tölthette napjait. A két hét során a fiatalok megismerkedtek a magyar népművészet hagyományaival, így a honfoglaló magyarok művészetével, magyar táncokkal és néptánc történettel, de ismereteket szerezhettek a palóc népmesékről is. Ám nem csupán elméleti foglalkozásaik voltak, hanem tanultak virágkötészetet, játékokat és bábokat készíthettek, batikoltak és agyagoztak, gyöngyöt fűztek, jelmezt készítettek, s részt vettek néprajzi gyűjtésben is.

A KORUNK NÉPRAJZI SZÁMA A népi kultúra az ezredvégen alcímmel jelent meg a kolozsvári Korunk 1993/8. száma. Részlet a folyóirat fűlszövegéből: „Az erdélyi, romániai magyar társadalom ön-elemzése, amelyre a szerkesztőség és legközelebbi munkatársai az 1993-as évfolyam egészében vállalkoznak, szembe-tűnően hiányos, megengedhetetlenül egyoldalú volna a népelet, a népi kultúra ezredvégi formáinak feltárása nélkül. Néprajzosaink fiatal nemzedéke új módon közeledik e tárgykörhöz szembefordulva a »nosztalgikus« és »messianisztikus« magatartással, nem az anakronisztikus hagyományápolás és »mentés« álláspontjára helyezkednek, nem muzeális tárgyként közelednek a népi kultúra elemeihez, hanem az embert, az emberi kapcsolat kifejezését keresik. A szerkezetet és funkciót egységben vizsgálják, természetesen figyelembe véve a történelmi változásokat. Összeállításunk inkább csak a

problémákat jelzi, semmiképpen sem vállalkozhat a romániai magyar folklórkutatás fehér foltjainak eltüntetésére. Megközelítési kísérleteket, főképp pedig utalásokat találhat itt az olvasó újkeletű szókások leírására, összehasonlító elemzésére. [...]"

FAZEKATÁBOR MEZÖTÚRON. A Magyar Művelődési Intézet és Mezőtúr Város Önkormányzatának rendezésében 1993 júniusában rendezték meg az 1982 óta hagyománnyá vált tíznapos fazekastábort, amely a népi fazekasság legkiválóbb művelőit gyűjtötte össze. Az eddigi táborok anyagából jeles gyűjtemény állt össze Mezőtúron. Idén Gorzafalváról, egy moldvai csángó magyar faluból érkezett két fazekas, akik a hagyományos moldvai fazekasságot mutatták be. A tábor szakmai vezetője István Erzsébet, a Néprajzi Múzeum munkatársa volt.

ROMÁN NÉPRAJZI GYŰJTŐTÁBOR SARKADKERESZTÚRON. Országos román néprajzi gyűjtőtábort rendeztek 1993 nyarán. A Magyarországi Románok Szövetsége és a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága által közösen szervezett, évente más-más, románok által is lakott településen rendezett táborozás idei résztvevői két héten át tanulmányozták a békés—bihari falu néphagyományait és történetét.

HONISMERETI TÁBOR MESZTEGNYŐN. 1993 augusztusában a Somogy megyei Mesztegyőn harmadik alkalommal rendezte meg a helyi Honismereti és Természetvédelmi Egyesület a nemzetközi honismereti tábor, amelyen közel 70 közép-

iskolás diák vett részt a Vajdaságból, Erdélyből és Szlovákiából. A szervezők a legfontosabbnak a magyarságtudat elmélyítését tartották. A különböző tájakon élő fiataloknak nem csak a közvetlen ismerkedésre volt lehetőségük, hanem bemutathatták saját kultúrájukat is a máshonnan érkezett diáktársaiknak. A mesztegyői faluházban többek között gyöngyfüzést, babakészítést is tanultak, emellett megismerkedhettek a belső-somogyi tájjal, és megkóstolhatták a jellegzetes somogyi ételeket.

NÓGRÁD MEGYEI HONISMERETI TÁBOR. 1993. augusztus 2. és 11. között Pásztó táborhelyen és Mátrakeresztes kutatási területen ismét megrendezték a Nógrád Megyei Honismereti Tábor. A hutai munkások életmódját és kultúráját vizsgáló kutatás 1989-ben kezdődött.

SZÖTTES-KONFERENCIA HEVESEN. 1993. augusztus 11. és 14. között A kézművesség és a népművészet jelentősége kulturális örökségünkben címmel szötteskonferenciát rendeztek Hevesen a Hevesi Népművészeti és Házipari Szövetkezet, a városi Önkormányzat és a Nagyalföld Alapítvány szervezésében. A konferencián több budapesti és vidéki intézmény kutatója tartott előadást és kiránduláson (Átány, Bodony, Mátraderecske, Parád), valamint folklórbemutatón és a dinnyefesztiválon is részt vehettek a szakemberek és az érdeklődők.

BUKOVINAI SZÉKELYEK TALÁLKOZÓJA. Országos találkozót tartottak 1993. augusztus 14-én a Magyarországra áttelepült bukovinai székelyek a Baranya

megyei Sombereken a Nagyboldogasszony-napi hadikfalvi búcsú emlékére. A találkozó alkalmából megnyitott kiállításon bemutatták az öt bukovinai falu temetőjében jövőre felállítandó emlékfá tervét is.

KÁRPÁTALJAI MAGYAR TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG Ungváron 1993-ban megalakult a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Elnökévé Lizanec Péter professzort, a Hungarológiai Központ vezetőjét választották. A társaság, a tudományos tevékenység szervezésével, a humán és természettudományi programok kidolgozásával és realizálásával, tudományos munkák, tankönyvek, módszertani tájékoztatók kiadásával kíván foglalkozni, s információcsere érdekében Hungarológiai Központ bázisán klubéletet is kialakít.

MAGYAR NYELVŰ SZENTMISE MOLDVÁBAN. *A moldvai csángó magyarok évtizedes fájdalma, hogy csak román nyelvű istentiszteleten vehetnek részt, holott a vatikáni zsinat egyik legfőbb eredménye volt a hívek számára az anyanyelven szóló szentmise bevezetése. Éppen ezért mlntaértékű, hogy a jászvársári püspök Gergely Péter (románosítva Petru Gergely) magyar papokat hívott meg, nem csak erdélyieket, hanem határon kívülieket is, 1993. augusztus 15-én, hogy a híres csángó Mária-kegyhelyen, Chacicában, a zárandokhely legnagyobb ünnepén, Nagyboldogasszony-napján összegyűlt hívősereg számára lehetővé tegyék a magyar nyelvű misén való részvételt. A csángó magyarok ezt olyan főpásztori gesztusként értékelik, ami nyitás a jövőbe, remény, hogy a katolikus egy-*

házon belüli feszültség fokozatosan rendeződik, és kialakul a hön óhajtott belső egység. A magyar nyelvű híveket Jáki Teodoz a Szent Benedek-rend képviselőjében lendületes énektanítással készítette fel. A közösen bemutatott szentmisén Kozma Imre a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Keglevich István a Regnum Marianum képviselőjében, valamint számos helyi és erdélyi magyar pap vett részt.

MÚLTUNK JÖVŐJE — SZABADELVÜEK A NÉPI KULTÚRÁÉRT Az ország különböző részein tevékenykedő szabadelvű körök és liberális klubok kezdeményezésére e címmel szervezett az Európai Magyarországért Alapítvány és a Szabad Demokraták Szövetsége „politikamentes fesztivál”-t 1993. augusztus 15. és 21. között Tisza menti településeken. A rendezvény fővédnöke Göncz Árpád köztársasági elnök volt. A résztvevők Szatmárcsekéről indulva Szolnokig eveztek le a Tiszán és egy-egy településen kikötve különböző rendezvényeket (zenés irodalmi műsorok, néptáncbemutatók, kézműves-bemutatók, kiállítások, népi ételek főzése, konferencia a népi kultúra jövőjéről stb.) tartottak. A fesztiválról előzetesen többek között az alábbiakat nyilatkozta Fodor Tamás országgyűlési képviselő (SZDSZ), az egyik szervező: „Mi azt szeretnénk, ha egyik politikai erő sem sajátíthatná ki a népi kultúrával való foglalkozást. Váratlanul olyan támadások értek minket, amelyek politikai marakodássá akarják silányítani az eseményt, s mindez azt jelenti, hogy olyasmihhez nyúltunk, amelyről mások azt gondolják: az ő tulajdonuk. Fontosnak tartjuk, hogy felhívjuk a

figyelmet: a népi kultúra megteremtése és továbbfejlesztése rendkívül fontos. Azt szeretnénk bizonyítani, hogy nagyon sokféle felfogás és »nép« fogalom létezik." (sümeji: *Szabadelvűek a népi kultúráért*. Magyar Nemzet, 1993. aug. 11. 5. old.). A rendezvényt augusztus 15-én Pető Iván, a Szabad Demokraták Szövetségének elnöke nyitotta meg Szatmárcsékén. Részlet a megnyitóbeszéből: „[...] Nem kétséges, változás és hagyomány, polgárosodás és népi kultúra gyakran kerülhetnek konfliktusba, persze csak ha az utóbbin a paraszti tradíciót értjük. Tudjuk azonban, hogy a paraszti kultúrát is együtt formálta hagyomány és megújulás. Reménytelen és méltatlan az a törekvés, amely egy idealizált »népi kultúra« nevében kívánja egyebek közt a mai tömegkultúrát az emberek életéből kiebordalni. Amikor ma a népi kultúráról beszélünk, és elindítjuk a Múltunk jövője fesztivált, nem arra keressük a választ, hogy melyik kultúra értékesebb vagy autentikusabb. Számunkra a fő kérdés az, hogy ki mit kezd a népi kultúrával. Vannak, akik a múlt ápolandó emlékeit látják benne, mások a modern polgár életébe is beépíthető tevékenységnek és értéknek tartják, megint mások a magas művészeteket is megihlető esztétikai elemeket fedeznek fel e forrásban. És többen persze csupán politikai ideológiák megjelenítésére szolgáló eszközként használják. A szabadelvűséggel csak az összeegyeztethetetlen, ha valaki a népi kultúrával díszítve, a népre hivatkozva tekintélyelvű, modernizációellenes törekvésekkel akarja a népet boldogítani, vagy ha egy mitizált népkép nevében akar a nemzetből bizonyos csoportokat kirekeszteni. [...]» (Múltunk jövője

— *avagy mit keresnek a liberálisok Szatmárcsékén?* Népszabadság, 1993. aug. 16. 9. old.). Kovács Ákos etnográfussal, a fesztivál egyik résztvevőjével V. Zs. a Magyar Hírlapban (*A Váci utca is lehet egzotikus; A népi kultúra nem vesz el, csak átalakul*. 1993. aug. 19. 17. old.) közölt interjút. A megkérdezett egyebek mellett a következőket mondta az újságíróknak: „[...] Mielőtt bármit is kérdezne, mindenképpen szeretném elmondani, hogy a kiállítás, a konferencia és maga a rendezvény nagyon fontos — én is nagy örömmel veszek részt rajta —, ám egy kissé megkésett. Az SZDSZ-nek nem most, hanem jóval korábban meg kellett volna fogalmaznia, hogy mit is jelent számára a népi kultúra. A nép és a népi kultúra fogalmának értelmezését ma már sánca politikai szándékok befolyásolják.[...]”

HELYREIGAZÍTÁS. A Néprajzi Hírek 1991/4. számában (2—3. old.) Nagy Balázs tollából beszámoló jelent meg a Népművészeti Baráti Kör tevékenységéről. Ebben az írásban tévesen jelent meg a Baráti Kör címe, ami helyesen Budapest, I. Corvin tér 8.

ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA. Négy kötetből álló magyar nyelvű lexikon, mely idegen érdekektől mentesen tárgyalja a magyarság múltját, az elszakított területek és a szétszórtságban élő magyarok életét. A sorozat első kötete megjelent, melyet Magyarországon már árusítanak, a többi kötet előreláthatólag évenként jelenik meg. A hazai kritika egyöntetűen ismerte el a munka tárgyilagosságát és megállapította, hogy jelenleg ez az egyedüli magyar lexikon, mely a legkorszerűbb kutatási

eredményeket is figyelembe véve az első emigrációban készült magyar lexikon, mely a szétszórtságban élő magyarok életét és a határokon túli magyar emlékeket széles terjedelemben, rendszerezetten mutatja be. A sorozat mintegy 3500 oldalas terjedelemben jelenik meg, több mint 1600 fekete-fehér, zömében művészi rajzillusztrációval, melyet színes műmelléklet egészít ki. A kötetek, a tartalomnak megfelelő igényrel, arany-nyomású sötétzöld műbőr kötéssel készülnek. Az 1. kötet ára 800,- Ft + ÁFA, postán rendelőknek szállítási költség is. Beszerezhető a következő címen: Püske Könyvesház, 1013 Budapest, Krisztina körút 25. Tel.: 1757—763. (Seibert Albert sajtómegbízott, Hungarian Ethnic Lexicon Foundation, Calgary, Canada).

EGYÜD ÁRPÁD-EMLÉKÜNNEPSÉG. 1993. augusztus 17-én ünnepséget (emléktáblaavatás, sírkoszorúzás, emlékülés, néptáncst) rendeztek Siófokon Együd Árpád folklorista és muzeológus halálának 10. évfordulója alkalmából.

HUSZONÖT ÉVES A GÖCSEJI FALUMŰZEUM 1993. augusztus 19-én ünnepelte a zalaegerszegi Göcseji Falumúzeum fennállásának 25. évfordulóját. A rendezvényen a tájegység népi építészetéről, a falumúzeum történetéről és a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum Nyugat-Dunántúl tájegységéről hangzottak el előadások. A programot népzenei műsor, tárlatvezetés és Szentmihályi Imre néprajzkutató emléktáblájának felavatása gazdagította

KITÜNTETÉSEK AUGUSZTUS 20-A ALKALMÁBÓL A Magyar Köztársaság művelődési és közoktatási minisztere augusztus 20-a alkalmából 1993-ban Móra Ferenc-díjat adományozott — mások mellett — Zólyomi Józsefnek, a balassagyarmati Palóc Múzeum nyugalmazott igazgatójának. Nívódíjban részesült — többek között — Kunkovác László fotóművész.

ÚJ ÉPÜLETEK A SÓSTÓI MŰZEUMFALUBAN A múzeum faluközpontjában kap majd helyet az a két épület (egy pócspetri szegényparaszti lakóház és a csarodai parókia), amelyet a Sóstói Múzeumfalú megvásárolt és áttelepítését, ill. felépítését 1993-ban elkezdte. Ugyanebben az évben befejeződött a tivadari harangtorony felépítése, amelyet augusztus 20-án ünnepség keretében adtak át.

ÁG TIBOR KITÜNTETÉSE ÉS KÖSZÖNTÉSE. A Magyar Köztársaság művelődési és közoktatási minisztere 1993. augusztus 20-án Életfa Díjat adományozott Ág Tibor zenetudósnak és karnagynak, a szlovákiai magyar népzenei élet kimagasló személyiségének. A kitüntetés kapcsán a Magyar Nemzetben (1993 aug. 31. 12. old.) Olsvai Tamás Margit köszöntötte a jeles kutatót. A Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaság Népismereti Könyvtár című sorozatának 7. kötetével (Liszka József szerk.: „Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok...”, Tanulmányok a 65 éves Ág Tibor köszöntésére Komárom—Dunaszerdahely, 1993) köszöntötte őt 65. születésnapja alkalmából. A kiadványban 14 dolgozat kapott helyet.

ROMOLÓGIAI TANSZÉK A ZSÁMBÉKI FŐISKOLÁN? Virághalmy Judit a Magyar Nemzetben (*Értékmegőrzés és reformok*, 1993. szept. 7. 10. old.) interjút közölt Bencze Lóránttal, a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola igazgatójával. Az intézményvezető — egyebek mellett — a következőket mondta a riporternek: „[...] A romológiai tanszéket feltétlenül meg kell alapítanunk. Lehetetlen állapot, hogy a cigányság pártok játékszere. A politikához nekünk semmi közünk. A mi feladatunk az, hogy minden tanító alapképzést kapjon a cigány néprajzból, kultúráról, mert a cigánysággal sok tanító kapcsolatba kerül. Ebből nem szabad most politikai tőkét kovácsolni, ez hosszú távú befektetés, amivel máris elkéstünk — legalább negyven évet. [...]”

KODÁLY-EMLEKSZOBA GALYATETŐN.

Kodály Zoltán és felesége az 1950-es években rendszeresen heteket töltött a Galyatetői Nagyszállóban (akkori neve: Élmunkás Üdülő), a 108-as számú lakosztályban. Kodály járta a mátrai falvakat, népzenei anyagot gyűjtött, amelyet műveiben is feldolgozott. A szállodában 1993-ban emlékszoabát rendeztek be korabeli bútorokkal és Kodály személyes tárgyaival. ld. Zakupszky László nyugalmazott mátraszentimrei iskolaigazgató A 108-as szoba lakója című (kéziratot) tanulmányában Kodály Galyatetőn eltöltött napjait idézte fel.

RÉGI MAGYAR CSALÁDNEVEK SZOTÁRA.

A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadásában 1993-ban, 1172 oldal terjedelemben megjelent Kázmér Miklós *Régi magyar családnevek szótára, XIV—XVII század* című monumentális munkája

A szótár jellege: családtörténeti adattár, illetőleg etimológiai szótár. A szótár célja: a XIV—XVII. századi, tehát a legrégebbi, majd teljesen megszilárdult, magyar eredetű, illetőleg a magyarból is származtatható családnevek számbavétele Moldvától Felsőöriig, Szlavóniától Sáros megyéig, az összegyűjtött családnevek magyar eredetének igazolása: magyar köznévi, vagy tulajdonnévi (személynévi vagy helynévi) előzményeik kimutatása, valamint a névadás indítékának, a motivációnak megjelölése; a magyar nyelvtörténet (számos esetben a művelődéstörténet, a történeti néprajz, a genealógia) számára hozzáférhetővé tenni régi magyar családneveink ortográfiai, hangtani és alaktani változatait, illetőleg a pontos forrásjelzéssel elvezetni a kutatókat egy-egy családnév publikált és (részben) levéltári forrásaikhoz; a nem szakemberek, a nagyközönség számára tájékoztatás: az érdeklődő hozzáférhessen családnevének legrégebbi adataihoz, illetőleg megbízható magyarázatokat kapjon számos családnév eredetéről (Agócs, Borda, Cakó, Eszterág, Kajcsa, Kajtár, Pósa, Tiba, Sike, Süle, Szégyés stb.). A szócikkek száma mintegy 9800, az adatolt és elemzett családnevek mennyisége ennél jóval nagyobb, az etimológiai bokrosítás eredményeként — a mai szempontból — különböző családnevek egy szócikkbe kerültek: Asbót — Oswald — Ozsvát — Barta — Berta — Birta, Keresztély — Kristály, Selye — Sile — Süle stb. A családnevek alakváltozataihoz az utaló címszók vezetnek el a szótár használatját. Megrendelhető: MUREX, 1241 Budapest, Pf. 23. Ára 1900,- Ft + postaköltség.

JÁTÉKOK ÉS JÁTSZÁS A SZOMSZÉDSÁGBAN *E címmel rendezett nemzetközi (cseh—szlovák—magyar) szimpóziumot Kecskeméten 1993. szeptember 17—18-án a Szókraténusz Játékmúzeum és Műhely, valamint a Kiss Áron Magyar Játéktársaság (részletesebben lásd: Múzeumi Hírlevél, 1993/11. sz. 297—298. old.).*

VÖFÉLYTALÁLKOZÓ BAJÁN Vöfélytalálkozót, egyszersmind versenyzáró döntőt rendeztek 1993. szeptember 19-én Baján, a Fegyveres Erők Klubjában. A vetélkedőn harmincan indultak, közülük hatan jutottak el a finisig. Ők igazi lakodalomban mérhették össze tudásukat mint kikérőt, búcsúztatót, illetve a tálaláskor rigmusokat mondó vöfélyek.

MUNKAMEGBESZÉLÉS: FELKÉSZÜLÉS 1996-RA *A Magyar Néprajzi Társaság 1993. szeptember 22-én munkamegbeszélést rendezett a Néprajzi Múzeumban a következő céllal: véleménycsere a néprajztudománynak az 1996. évi jubileumokra és EXPO-ra való felkészüléséről és terveiről. Hofer Tamás A világiállítások mint néprajzi/antropológiai téma című előadása után számos beszámoló és hozzászólás hangzott el. Az összejevetelről készült részletes Emlékeztető Társaságunk Titkárságán olvasható el.*

BÍRÓ FRIDERIKA, K. CSILLÉRY KLÁRA ÉS BÁLINT JÁNOS KITÜNTETÉSE. 1993. szeptember 24-én, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum nyugat-dunántúli épületcsoportjának átadása alkalmából a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Múzeumi Osztálya Nívódíjat adományozott

Bíró Friderika etnográfus muzeológusnak és Bálint János építési muzeológusnak. Tudományos munkásságáért ugyancsak Nívódíjat kapott K. Csilléry Klára a 70. születésnapja alkalmából megrendezett ünnepségen.

DEBRECENI DÍSZPOLGÁROK. *Debrecen új díszpolgárává Berényi Dénes atomfizikust és Gunda Béla néprajztudóst választotta a városi Önkormányzat. A két akadémikusnak Hevessy József polgármester 1993. októberében ünnepi közgyűlésen adta át az oklevelet.*

NEPPERSZIMAT. Igazán figyelemre méltó terveket szövöget a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága. Elhatározták, sőt az első lépéseket is megtették, hogy cigánymúzeumot hozzanak létre a Baranya, a Somogy és a Tolna megyében élő cigányság szokásait, életmódját, hagyományait illusztráló bútorokból, népviseletekből, használati tárgykból. Először a kizárólag cigánylakosú Alsószentmárton önkormányzatával tárgyaltak, hiszen az adott környezet jól kiegészítené a felépülő skanzenet. Ám az alsószentmártoniak a tervre egyértelműen nemet mondtak. Ekkor az alig félezer lakosú Siklós-nagyfalu került szóba, s az ott élők örömmel fogadták a javaslatot. A falumúzeum ötlete a Fri Cvi Noi („Tarts velünk”) cigányszervezettől származik, amelynek Baranyában tizenkét alapszervezet van, s valamennyien készségesen részt vennének a munkában. Először természetesen a gyűjtésben, amit viszont megszimatoltak a nepperek. Pillanatok alatt bejárták a környéket, s komoly mennyiséget szedtek össze — állítólag bagóért — a cigányfolk-

lór tárgyi emlékeiből. Nyilván azzal a szándékkal, hogy majd jó pénzért eladják a múzeum számára gyűjtőknek. (Mai Nap, 1993. okt. 2. 6. old.).

MEGHALT HANS W. HEINSHEIMER. 1993. októberében, 93 éves korában, New Yorkban meghalt Hans W. Heinsheimer zeneműkiadó, zenetudós és kritikus. Többek között Bartók és Kodály műveinek kiadója volt. A *The New York Times* nekrológja külön megemlékezik arról, hogy amikor Bartók betegségtől és kilátástalanságtól gyötörve élt New Yorkban a második világháború alatt, Heinsheimer jogdíjnak álcázott pénzüsszegeket küldött neki, tudván azt, hogy a magyar művész könyöradományokat nem fogadna el.

TOVÁBB ÉPÜL A VASI MÚZEUMFALU. 1993-ban befejeződött a Vasi Múzeumfalu építésének első üteme. Az 1973-ban megnyílt regionális szabadtéri múzeumba eddig 30 építményt telepítettek. A szombathelyi intézményben lakóházak, pajta, istálló és vízimalom idézi a XVIII—XIX. század építészetét, bemutatva az Őrség, a Vendvidék, a Kemeneshát és a Kisalföld falvainak egy-egy részletét. A további fejlesztéssel 1996-ra akarnak elkészülni. Ha elkészül, a félköríves utcásor tölcseryszerűen kialakított faluközpontba torkollik majd, ahová tűzoltószertároló harangtorony és kis falusi templom kerül, továbbá fogadó kocsiszinnel, szatócsbolt és jegyzőség. Az utca végén pedig egy négylakásos cselédház emelnek, azon túl lesz a temető, kápolnával. A tervek megvalósítása céljából létrehozzák a Pannon Skanzen Kft.-t. Az alakuló társaság feladata lesz, hogy a vállalkozói tőke bevonásával

meggyorsítsák a beruházást, s a bolt és a fogadó működtetésével élővé varázsolják a Vasi Múzeumfalut.

CS. SCHWALM EDIT KINEVEZÉSE. Cs. Schwalm Editet, a Heves Megyei Múzeumi Szervezet Gyűjteményi Osztályának vezetőjét 1993. október 1-jétől tudományos titkárrá nevezték ki.

LACKOVITS EMŐKE MEGBÍZÁSA. 1993. október 1-jei hatállyal Lackovits Emőke (Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém) megyei múzeumigazgató-helyettesi feladatok ellátára kapott megbízást.

MEGHALT LŐRINCZE LAJOS. Hosszú betegség után, életének 78. évében, 1993. október 11-én elhunyt Lőrincze Lajos nyelvész, a nyelvtudomány kandidátusa. Lőrincze Lajos 1915-ben született. Volt Eötvös-kollégista, tanított egyetemen, középiskolában, vezető munkatársa volt az Akadémia Nyelvtudományi Intézetének. A Nyelvtudományi Társaság és az MTA Anyanyelvi Bizottsága is elnökének választotta. Szerkesztette a *Magyar Nyelvért*, az *Édes anyanyelvünk* című rádióműsort, és társszerzője volt többek között a *Magyar Nyelvjárások Atlaszának*, a *Nyelvművelő* kézikönyvnek is. Nevéhez fűződik számtalan rádiós és televíziós nyelvművelő műsor.

EGYÜTTMŰKÖDÉS MÚZEUMOK KÖZÖTT. A kassai Kelet-Szlovákiai Múzeum, a tóketerebesi Helytörténeti Múzeum, a nagymihályi Zemplén Múzeum, a királyhelmecei Helytörténeti Múzeum, a rozsnयी Bányászati Múzeum, a rimaszombati Gömör Múzeum, a debreceni Kossuth

Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tan-
széke és a miskolci Herman Ottó Múzeum
képviselői együttműködési szerződést
írtak alá 1993. október 15-én: megállapo-
dtek a Borsod—Abaúj—Zemplén megyével
határos kelet-szlovákiai területek közös
néprajzi feltárásában, valamint a múzeumi
gyűjtemények néprajzi anyagának közös
feldolgozásában, együttes és kölcsönös
bemutatásában.

*GYERMEKVILÁG A RÉGI MAGYAR FA-
LUN. E címmel rendeztek nemzetközi
tanácskozást 1993. október 15—16-án
Jászberényben és Szolnokon. A tanács-
kozás célja az volt, hogy a gyermekek
életének néprajzi kutatására irányítsa a
figyelmet és bemutassa a kutatás e téma-
körben ezidáig elért eredményeit. A ren-
dezvény egyben tiszteletadás is volt a 100
éve született néprajzkutató-tanár, Csete
Balázs (1893—1958) emlékének. A ta-
nácskozásra jelent meg Csete Balázs A
jászkiséri gyermek élete a születéstől a
házasságig (1954) című munkája.*

**IPOLYI ARNOLD EMLÉKNAP IPOLY-
KESZIN.** Ipolyi Arnold születésének 170.
évfordulója alkalmából a Palóc Társaság,
a XI. Madách Imre Irodalmi és Kulturális
Napok keretében, 1993. október 17-én
Ipolykeszin, a nagy tudós gyermekkori
lakóhelyén Ipolyi Arnold Emléknapot ren-
dezett. Az ünnepséget Z. Urbán Aladár
nyitotta meg, az emlékmisét Tempfli Jó-
zsef nagyváradi megyéspüspök (a püs-
pöki székhelyén Ipolyi Arnold utódja) celeb-
rálta és megszentelte az 1887-ben felava-
tott Ipolyi-emléktáblát. A tábla megkoszo-
rúzásakor Trevalecz László szavalta el a
Szózatot, Molnár József ipolykeszi pol-

gármester ünnepi beszédet, Molnár Imre,
a Rákóczi Szövetség főtitkára pedig kö-
szöntőt mondott. A koszorúzás Batta
György versének elmondásával (szavalta:
Kotoráné Belák Rózsa) és a *Himnusz*
elénekével zárult. Az ezt az eseményt
követő emlékülésen három előadás
(Csáky Károly: *Ipolyi Arnold élete és köz-
életi tevékenysége*; Liszka József: *Ipolyi
Arnold és a szlovák néprajztudomány*;
Eisler János: *Ipolyi Arnold, a művészet-
pártoló*) hangzott el. Az ünnepség végén a
nagycsalómjai Egyházi Alapiskola és a
CSEMADOK ipolybalogi alapszerveze-
tének folklorcsoportjai adtak műsort *Élő
népművészet* címmel.

KITÜNTETÉSEK OKTÓBER 23-ÁN. Az
Országgház Kupolatermében Göncz Árpád
köztársasági elnök 1993. október 23-án
nyújtotta át azokat a magas állami kitünte-
téseket, amelyeket a miniszterelnök ado-
mányozott. A Magyar Köztársasági Ér-
demrend Kiskeresztje (polgári tagozat)
kitüntetését adta át, mások mellett, Budai
Ilona népdalénekesnek, az Óbudai Nép-
zenei Iskola tanárának előadóművészi
pályája elismeréseként; érdemes és
eredményes munkásságukért a Magyar
Köztársaság Arany Érdemkereszt (polgári
tagozat) kitüntetésben részesült, többek
társaságában, Berecz András népdaléne-
kes és mesemondó, valamint Bojtor Imre
népdalénekes, nyugalmazott zenetanár.

SÁRRÉTUDVARI NÉPRAJZA. A Püski
Könyvesházban 1993. október 27-én
mutatta be Barna Gábor és Kősa László
Madar Ilona *Sárrétudvari néprajza* című, a
Sárrétudvari Baráti Kör gondozásában és
az Ethnica Alapítvány kiadásában megje-

lent könyvét. A kiadvány megvásárolható a Püski Könyvesházban.

EMLÉKEZÉS IFJABB KAPOLI ANTALRA. *Ifjabb Kapoli Antal faragóra, a népművészet mesterére emlékeztek születésének századik évfordulója alkalmából 1993. október 29-én Szigetváron. Megkoszorúzták Kapoli Antal sírját, és a helyi zeneiskolában szakmai tanácskozást tartottak a népi faragó munkásságáról. A helytörténeti múzeumban emlékkiállítás nyílt a mester munkáiból*

VENCZEL JÓZSEF-EMLÉKÜLÉS HEVESEN. 1993. október 29-én egész napos tudományos ülést és megemlékezést tartottak Hevesen Venczel József erdélyi falukutató-szociológus születésének 80. évfordulója alkalmából. Kiállítást is rendeztek, továbbá felavatták Vetró András kézdivásárhelyi szobrászművész Venczel-domborművét is. Az október 23-i gyöngösi ösbemutató után az emlékülés napján a hevesi katolikus templomban is bemutatták a csíksomlyói misztériumjáték Venczel-féle feldolgozását. Az ünnepeltről a Honismeret (Székely András Bertalan: *Nyolcvan esztendeje született a falukutató Venczel József.* 1993/5. sz. 17—24. old.) közölt tanulmányt.

VÁSÁRHELYI TESTAMENTUM. *Tárkány Szücs Attila, a jogi népszokások jeles kutatójának, Tárkány Szücs Ernőnek a fia 1993 novemberében 3 millió forintos alapítványt tett Vásárhelyi Testamentum néven, amely Hódmezővásárhely kultúráját és néprajzi kutatását hivatott szolgálni. Az alapítvány vagyonából egy díjat is létrehoznak, amely Tárkány Szücs Ernő*

nevét fogja viselni. Az 1720 óta a városban élő család néprajzkutató tagjának tudományos hagyatékát november 11-én adták át Hódmezővásárhely levéltárának.

ELHUNYT BÉRES ANDRÁS 1993. november 14-én, életének 65. évében elhunyt Béres András néprajzkutató. Temetése december 3-án volt a debreceni Köztemetőben.

MÚZEUMI ÉVFORDULÓ NYÍREGYHÁZÁN *Megalakulásának 125. évfordulóját ünnepelte 1993. december 1-jén a nyíregyházi Jósza András Múzeum. Az intézmény elődjét 1868. december 1-jén hozta létre névadója, Jósza András, a régió egykori főorvosa és báró Vécsey József megyei főispán. A múzeum Szabolcs vármegye régi székhelyén, Nagykállóban kezdte meg működését. A nyíri főorvos, Jósza András ötven esztendőn át, 1918-ig vezette az 1876-ban Nyíregyházára, az új megyeszékhelyre átköltözött szabolcsi múzeumot. Kutatásairól, elsősorban a bronzkor emlékeiről csaknem ezer publikációja jelent meg. A jubiláló múzeumban ma kétszázötvenezer tárgyi emlék található. A jubileum alkalmából a Szabolcs—Szatmár—Beregi Szemle 1993/4. számában múzeumlétezési tanulmányokat tettek közzé.*

MEGALAKULT A MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK VILÁGSZÖVETSÉGE *A zene- és táncművészet csaknem száz képviselője 1993. december 4-én Budapesten megalakította a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Világszövetségét. Céljuk a magyar zene- és táncművészetet méltón képviselő és*

szolgáló magyarok összefogása. A társaság felvételét kéri a Magyarok Világszövetségébe, és együttműködési megállapodást köt vele közös céljaik megvalósítására. Tiszteletbeli elnökké Farkas Ferenc professzort, elnökké Durkó Zsoltot választották. A Magyar Zeneművészek és Táncművészek Világszövetségének alapító tagja többek között Tátrai Vilmos, Olsvai Imre, Tardy László, Hollós Máté, Mártha István, Szunyogh Balázs, Vukán György, Kobzos Kiss Tamás, Onczay Csaba, Hidas Frigyes, Szekeres Ferenc, Bartalus Ilona, Dózsa Imre, Tímár Sándor, Bónis Ferenc, Balassa Sándor, Dubrovay László, Elekes Zsuzsa, Kocsár László, Budai Ilona, Horváth József.

HONISMERETI TANÁCSKOZÁS SZEGHALMON. *Honismereti tanácskozást tartottak 1993. december 17—18-án Szeghalmon a Sárrét helytörténeti és néprajzi kutatásáról, amelyen előadások hangzottak*

el a helytörténeti kutatás múzeumi lehetőségeiről, a jeles Sárrét-kutató, Szűcs Sándor munkásságáról, a XVIII. századi összeírásokról és a sárréti gazdálkodásról. A tanácskozás megnyitóján Miklya Jenőnek, a Sárréti Múzeum nyugalmazott igazgatójának átadták a múzeum Baráti Köre által alapított Szabó Pál-émlékérmét.

MAGYAR MŰVÉSZETÉRT DÍJ KALLÓS ZOLTÁNNAK A Magyar Művészetért Díjat 1988-ban hoztak létre a Magyar Művészetért Alapítvány a magyar kultúra bármely területén tevékenykedő, kiemelkedő teljesítményt nyújtó, vagy sokszor méltatlanul elfeledett életművek elismerésére. A kitüntetést 1993. december 21-én a Nemzeti Színházban megrendezett ünnepségen, mások mellett, Kallós Zoltán romániai magyar néprajzkutató kapta meg.

Összegyűjtötte és összeállította:
HÁLA JÓZSEF

*Huszonöt éves a Szabadtéri Néprajzi Múzeum: Bíró Friderika és Bálint János a „fumu”-val
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)*

Huszonöt éves a Szabadtéri Néprajzi Múzeum: az ünnepség résztvevői
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Huszonöt éves a Szabadtéri Néprajzi Múzeum: az ünnepség résztvevői
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

AZ ETHNOGRAPHIÁBA LEADANDÓ KÉZIRATOKRÓL

Az Ethnographia tördeléséhez a WORD for WINDOWS 6.0 szövegszerkesztő programot használjuk, ehhez a következő programokkal írt kéziratokat tudunk átvenni:

WORD for WINDOWS,
MS-DOS WORD,
WORDPERFECT,
WORD for MACINTOSH,
WINDOWS WRITE,
WORDSTAR,
Microsoft WINDOWS WORKS.
MS-DOS szövegfile-ok,
RICH TEXT formátum.

Kérjük a floppyra ráírni, hogy mivel készült a kézirat! Programnév, verziószám, operációs rendszer (MS-DOS, WINDOWS).

A kézirat elkészítésének technikai részleteiről felvilágosítást ad:

Szívósné Csorba Erzsébet
Szent István Király Múzeum
8000 Székesfehérvár, Fő u. 6.
Tel.: (22) 315-583
Fax: (22) 311-734

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

JÓZSEF HÁLA

H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Program
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.